

Käsiraamat

Helle Metslang, Ingrid Krall, Renate Pajusalu, Kristi Saarso, Elle Sõrmus, Silvi Vare

Keelehärm

Eesti keele probleemseid piirkondi

KEELEHÄRM

Eesti keele probleemseid piirkondi

Helle Metslang Ingrid Krall Renate Pajusalu
Kristi Saarso Elle Sõrmus Silvi Vare

 TPÜ KIRI ASTUS

Tallinn 2003

Helle Metslang, Ingrid Krall, Renate Pajusalu,
Kristi Saarso, Elle Sõrmus, Silvi Vare

KEELEHÄRM

Eesti keele probleemseid piirkondi

Toimetanud Mari Vaba
Retsenseerinud Helena Sulkala ja Tiit Lagle
Kaane kujundanud Kalev Tomingas
Kaanefoto: Jaak Nõlvak

Euroopa Liidu PHARE
eesti keele õppe programm
European Union PHARE
Estonian Language
Training Programme

Õppematerjali väljaandmist toetab
Euroopa Liit

Trükitud:
OÜ VALI PRESS
Pajusi mnt 22
48104 Põltsamaa

© Tallinna Pedagoogikaülikool 2003
© Helle Metslang, Ingrid Krall, Renate Pajusalu, Kristi Saarso, Elle Sõrmus, Silvi Vare

ISBN 9985-58-278-0

Saateks

Eesti keele probleemsete piirkondade käsiraamat on mõeldud õppematerjaliks samanimelise kursuse juurde, et süvendada nii tulevaste kui juba töötavate eesti keele (võõrkeelena) õpetajate teadmisi ja oskusi sõnavara, semantika, grammatika ning pragmaatika sõlmküsimustes. Raamat sisaldab valikulise ülevaate eesti keele peamistest ohupiirkondadest, teadmisi kriitilistest ja veaohlikest keelenditest ning analüüsib eesti keele õppijate tüüpilisi vigu. Lisaks eesti keele erijoonte tundmisele oleme pidanud oluliseks keelendite ja nende osiste vahelistes seostes orienteerumist: õigete seoste tundmist ja automatiseerumist ning väärseoste vältimist. Näite- ja harjutusmaterjal tüüpiliste vigade kohta pärineb peamiselt TPÜ ja TÜ eesti keele kui võõrkeele üliõpilaste ning sama ala täiendõppijate töödest.

Mis teeb eesti keele muukeelsele, eriti mitte-sugulaskeelsele õppijale raskeks? Ühelt poolt kindlasti eesti keele struktuurijooned, nagu vormi- ja sõnamoodustuse keerukad reeglid, muuttüüpide rohkus, erifunktsiooniliste verbivormide arvukus, eripärased lauseehitustüübid, totaalsuse ja partsiaalsuse opositsioon, kolmekäändeline sihitis, mis väljendab muuhulgas ka aspekti, eripärased reksioonid. Teiselt poolt tekitavad arusaamatust osalised kokkulangevused ja osalised erinevused emakeelega võrreldes sõnade ja vormide tähendustes ja kasutamises. Kolmandaks paraku ka eesti keele ebajärjekindlus: ennustamatud tüvevaheldused, ühildumise ja ühildumatuse, reeglite ja erandite vastakus. Ja neljandaks väga suur hulk homonüümiat ja libasarnasust.

Käsiraamat tahab olla abimeheks ja teejuhiks ses rägastikus, aidata eristada näiliselt sarnaseid ja ühendada näiliselt erinevaid keelendeid, arvestades vigade tekkimise üldisi põhjusi: emakeele ja teiste keelte mõju, suutmatust toetuda keelte ühisjoontele, ekslikku lihtsustamist ja üldistamist. Materjali sisuline valik tugineb õpetamiskogemustele, veaanalüüsile, eesti ja vene keele võrdlemisele ning eesti keele struktuuri analüüsile.

Kursus “Eesti keele probleemset piirkonnad” sobib kõrgkoolides eesti keele kui võõrkeele / teise keele õpetajate ettevalmistuse lõpuossa, eeldades sõnavara- ja grammatikakursuste läbimist ning vastava kirjanduse – ennekõike “Eesti keele käsiraamatu” (EKKR) ning “Eesti keele grammatika” (EKG) tundmist. Süsteematilised eelteadmised eesti keelest võimaldavad keskenduda valitud teemadele. Käsiraamat arvestab ennekõike venekeelse õppuri õpetajaga, kuid sobib kasutamiseks ka muu keeletaustaga eesti keele huvilisele ja õpetajale.

Raamat koosneb kolmest sisulisest põhiosast (sõnavara, vormiõpetus koos kasutusfunktsioonidega ja lauseõpetus) ning põhiosi toetavatest lisadest (sõnamuutmistüübid, kõrvutavad loendid morfeemide ja morfeemisarnaste järjendite ning eesti ja vene keeleterminite kohta, harjutuste võti, kirjanduse loend ja aineregister). Igale

sisuosale on lisatud harjutusi ja teemakohase kirjanduse loetelu. Osad jagunevad autorite vahel järgmiselt.

- SÖNAVARA: 1) sõna ja sõnamoodustus – Silvi Vare; 2) mõnede sagedasemate sõnade semantikat ja pragmaatikat: 2.1–2.3 (ase-, tegu- ja hulgasõnad) – Renate Pajusalu, 2.4–2.5 (rõhumäärsõnad, parafaasia ja kontaminatsioon) – Kristi Saarso
- VORMIÕPETUS: 3) käändsõna – Ingrid Krall (3.14 koos Kristi Saarsoga), 4) tegusõna – Elle Sõrmus
- LAUSEÕPETUS – Helle Metslang

Mõte koostada sedalaadi käsiraamat pärineb TPÜ eesti keele kui võõrkeele professorilt Anu-Reet Hausenbergilt. Peamiseks eeskujuks raamatu kavandamisel on olnud kaks suurepäraselt käsiraamatut eri autoreilt ja eri ajastutest, eri maadest ning eri adreessaatidele: Johannes Aaviku “Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika” (1936) ning Anneli Lieko, Andrew Chestermani ning Leena Silfverbergi “Finnish for translators” (2000). Neid kahte raamatut ühendab läbimõeldud probleemivalik, leidlik ja ülevaatlik esituslaad ning napid ja täpsed kommentaarid.

Käsiraamat on valminud PHARE eesti keele õppe programmi tänuväärsele toel. Abi eest käsikirja valmimisel ja kirjastamisel täname Mari Vaba, Helena Sulkalat, Tiiu Laglet, Natalia Vaissi, Anu-Reet Hausenbergi, Lembit Vaba, Krista Ragelit, Külli Ragelit, Ludmilla Krustat.

Raamatu pealkirja lahtimõtestamiseks soovitame asuda läbi töötama esimest peatükki, kus sõnale *härm* leidub hulk tähendusi. Meie soovime, et keelehärmast saaks ühendusniitude võrgustik, mille raamatu kasutaja punub oma keeletundmisse.

Jõudu tööle!

5. augustil 2003

*Helle Metslang
Ingrid Krall
Renate Pajusalu
Kristi Saarso
Elle Sõrmus
Silvi Vare*

SISUKORD

Saateks	3
Sisukord	5
Lühendid	10
Märgid ja tähised	10

SÕNAVARA

---

1. SÕNA JA SÕNAMOODUSTUS	11
1.1. HOMONÜÜMIA	11
1.1.1. Vormihomonüümia	11
1.1.2. Leksikaalne homonüümia	13
1.2. OMADUSNIMED	22
1.2.1. Semantilised piirangud	22
1.2.2. Moodustuse vormikülg	23
1.2.3. Omadusnimede moodustamine tekstis	26
1.2.4. Leksikaliseerunud omadusnimed	28
1.3. SIHILISED JA SIHITUD TEGUSÕNAD	29
1.3.1. Üldist	29
1.3.2. Sihilised tegusõnad	30
1.3.3. Sihitud tegusõnad	31
1.3.4. Sihiliste ja sihitute tegusõnade tuletusvahekord	32
Kirjandus	39
2. MÕNEDE SAGEDASTE SÕNADE SEMANTIKAT JA PRAGMAATIKAT	40
2.1. ASESÕNAD	40
2.1.1. Pikk ja lühike kuju	40
2.1.2. Lühikese ja pika kuju kasutussoovitused	41
2.1.3. Muud olulist asesõna kasutamise kohta	42
2.2. TEGUSÕNAD	43
2.2.1. Modaalverbid <i>võima</i> , <i>saama</i> ja <i>tohtima</i>	43
2.2.2. Modaalverbide <i>võima</i> , <i>saama</i> ja <i>tohtima</i> kasutussoovitused	45
2.2.3. Kohustust ja vajadust väljendavad modaalverbid <i>pidama</i> , <i>tulema</i> , <i>vaja olema</i> ja <i>tarvis olema</i>	46
2.2.4. Muutumisverbid <i>jääma</i> , <i>saama</i> ja <i>minema</i>	47
2.2.5. Põhjustamisverbid <i>ajama</i> , <i>panema</i> ja <i>laskma</i>	48
2.2.6. Suhtlusverbid <i>ütleva</i> , <i>rääkima</i> ja <i>kõnelema</i>	50

2.3. HULGASÕNAD	51
2.3.1. <i>kõik</i>	51
2.3.2. <i>mõni</i>	52
2.3.3. <i>mingi</i>	52
2.3.4. <i>mitu ja palju</i>	52
2.4. RÕHUMÄÄRSÕNAD	53
2.4.1. Rõhumäärsõnade liigid	53
2.4.2. <i>juba</i>	54
2.4.3. <i>enam</i>	55
2.4.4. <i>alles</i>	56
2.4.5. <i>ainult</i>	57
2.4.6. <i>vaid</i>	58
2.4.7. <i>kiüll</i>	59
2.4.8. <i>just</i>	61
2.4.9. <i>ka</i>	61
2.4.10. <i>hoopis</i>	63
2.4.11. <i>isegi</i>	64
2.4.12. <i>ikka ja ikkagi</i>	64
2.4.13. <i>muidugi</i>	65
2.4.14. <i>ilmselt, vist, võib-olla ja arvatavasti</i>	65
2.4.15. <i>-ki / -gi</i>	66
2.5. SÕNAVARA VEAOHTE: PARAFASIA JA KONTAMINATSIOON	68
2.5.1. Kontaminatsioon	68
2.5.1. Parafasia	69
Kirjandus	70

VORMIÕPETUS

---

3. KÄÄNDSÕNA	71
3.1. ASTMEVAHELDUS	71
3.1.1. Vääralt moodustatud vorme	73
3.2. AINSUSE OMASTAV	75
3.2.1. Vääralt moodustatud vorme	75
3.2.2. Veahud sõnatüübiti	75
3.2.3. Vormilt kokkulangevate sõnade erinev muutumine	76
3.3. AINSUSE OSASTAV	77
3.3.1. Vääralt moodustatud vorme	77
3.3.2. Veahud sõnatüübiti	77
3.3.3. Kokkuvõte ainsuse osastavast käändest	79
3.3.4. Vormilt kokkulangevate sõnade erinev muutumine	80

3.4. AINSUSE SISSEÜTLEV	81
3.4.1. Vääralt moodustatud vorme	81
3.4.2. Veahud sõnatüübiti	82
3.4.3. Kokkuvõtte ainsuse sisseütlevast käändest	82
3.5. MITMUSE OMASTAV	83
3.5.1. Vääralt moodustatud vorme	84
3.5.2. Veahud sõnatüübiti	84
3.6. MITMUSE OSASTAV	85
3.6.1. Vääralt moodustatud vorme	85
3.6.2. Veahud sõnatüübiti	85
3.6.3. Kokkuvõtte mitmuse osastavast	85
3.6.4. Lühikese mitmuse osastava moodustamine	86
3.6.5. Kasutussoovitusi ja märkusi	87
3.7. KÄÄNETEVAHELISED SEOSSED	88
3.8. KÄÄNDSÕNAVORMIDE HOMONÜÜMIA	88
3.8.1. Paradigmasisene homonüümia	88
3.8.2. Vormisise homonüümia	89
3.8.3. Vormidevaheline homonüümia	89
3.9. ERINEVUSI AINSUSE JA MITMUSE KASUTAMISES	90
3.10. KOHAKÄÄNDED KOHA VÄLJENDAJANA	90
3.10.1. Eesti käändevormid ja nende venekeelsed vasted	90
3.10.2. Kohakeelendite kasutamine eesti ja vene keeles	91
3.11. ALALÜTLEV KÄÄNE AJA VÄLJENDAJANA	91
3.12. VÄLISKOHAKÄÄNETE KASUTAMINE	92
3.12.1. Väliskohakäänete väärkasutuse juhte	92
3.13. SAAVA JA OLEVA KÄÄNDE KASUTAMINE VENE KEELE творительный KÄÄNDE FUNKTSIOONIS	93
3.14. OMADUSSÕNA JA MÄÄRSÕNA KASUTAMINE	94
3.14.1. Määrsõna omadussõna asemel	94
3.14.2. Omadussõna keskvärre ja viisimäärus	94
Kirjandus	95
4. TEGUSÕNA	96
4.1. TEGUSÕNA PÕHIVORMID JA SEOSSED VORMIDE VAHEL	96
4.1.1. <i>ma</i> -tegevusnimi	96
4.1.2. <i>da</i> -tegevusnimi	96
4.1.3. Isikulise tegumoe kindla kõneviisi oleviku 1. pööre	96
4.1.4. <i>tud</i> -kesksõna	97
4.1.5. Põhivormide astmevahelduslikud suhted	97

4.2. MINEVIKUAEGADE KASUTAMINE	97
4.2.1. <i>i</i> -lihtminevikuga tegusõnu	99
4.3. TINGIV KÕNEVIIS	101
4.4. UMBISIKULINE TEGUMOOD	102
4.5. TEGEVUSNIMEDE KASUTAMINE	104
4.5.1. <i>ma</i> - ja <i>da</i> - tegevusnimi	104
4.5.2. <i>ma</i> -tegevusnime käändelised vormid	107
4.5.2.1. Vead, mida tehakse <i>ma</i> -infinitiivi käändeliste vormide kasutamisel	107
4.5.3. <i>des</i> -vorm	108
4.6. MINEVIKU KESKSÕNAD	109
4.7. ÜHENDVERBI OSISTE JÄRJEKORD LAUSES	110
4.8. TEGUSÕNAVORMIDE HOMONÜÜMIA	111
4.8.1. Paradigmasisene homonüümia	111
4.8.2. Vormisisene homonüümia	111
4.8.3. Vormidevaheline homonüümia	111
4.9. SARNASEKÕLALISED SÕNAD	113
Kirjandus	115

LAUSEÕPETUS

5.1. EESTI LAUSE PÕHITÜÜBID	117
5.1.1. Normaallause	117
5.1.2. Olemasolulause ja kogeja-omajalause	118
5.1.3. Lauseid verbiga <i>olema</i>	121
5.1.4. Modaalkonstruksioonid	122
5.1.5. Lause sõnajärjest	123
5.2. LAUSELIIKMETEST	124
5.2.1. Lauseliigendusest	124
5.2.2. Nimisõnade kvantitatiivne piiritletus – piiritlematus	125
5.2.3. Sihitis	126
5.2.4. Grammatiliste käänete lausefunktsioonidest eesti ja vene keeles	132
5.2.5. Seisundi ja omaduse väljendamine öeldistäite ja seisundimääruse abil	133
5.3. REKTSIOONIST	136
5.3.1. Kohaväljend	136
5.3.2. Kohakäände vorm	137
5.3.3. Kaasütlev	138
5.3.4. Sihitise käänded	138
5.3.5. Kaassõnaühend	138
5.3.6. Sarnasusi ja erinevusi lähedaste verbide reksioonis	139

5.4. ÜHILDUMISEST	142
5.4.1. Omadussõnalise täiendi ühildumine nimisõnaga	142
5.4.2. Lisandi ühildumine nimisõnaga	143
5.4.3. Paarissõna osiste ühildumine	143
5.4.4. Õeldise ühildumine alusega	143
5.4.5. Õeldistäite ühildumine alusega	145
5.4.6. Seisundimääruse ühildumine aluse ja sihitisega	145
5.4.7. Käändsõnaline hulgasõna ja nimisõna	146
5.4.8. Mitmesõnaline arvsõnaühend	146
5.4.9. Asesõna ühildumine lähtevormiga	147
5.4.10. Kokkuvõtteks ühildumise kohta	147
5.5. KAASSÕNAFRAAS	149
5.5.1. Ülevaade kaassõnadest	149
5.5.2. Sama või lähedast tähendust väljendavad keelendid	151
5.5.3. Sama või lähedase sõna erisugune kasutamine	153
Kirjandus	156

LISAD

---

1. Sõnamuutmistüübid	157
2. Valik grammatilisi morfeeme ja nendega sarnanevaid järjendeid	161
3. Eesti ja vene grammatikatermineid	166
4. Harjutuste vastused	169
5. Kirjandus	175
6. Aineregister	176

Lühendid

adj	adjektiiv
ains	ainsus
alaleütl	alaleütlev
alalütl	alalütlev
gen	genitiiv
ilmaütl	ilmaütlev
kv	kõneviis
lihtmin	lihtminevik
mitm	mitmus
nim	nimetav
ol	olevik
om	omastav
os	osastav
p	pööre
sisseütl	sisseütlev
seesütl	seesütlev
seestütl	seestütlev
subst	substantiiv
tgm	tegumood
umbis	umbisikuline
van	vananenud
vn	vene keel(es)

Märgid ja tähised

☺	soovitatav keelend
☹	ebasoovitav keelend
⊖	võimatu keelend
*	küsitav või võimatu keelend
→←	hoidke koos
←→	hoidke lahus
+	sõnamoodustusosade liitumispäir
∅	häälikukadu (tuletuses); nullmorfeem (vormimoodustuses)
/	alternatiivsed keelendid

SÕNAVARA

---

1. SÕNA JA SÕNAMOODUSTUS

1.1. HOMONÜÜMIA

Eesti keeles leidub arvukalt näiteid selle kohta, kus kaks, mõnikord ka rohkem sõna või sõnavormi on häälikuliselt sarnased. Eristatakse vormihomonüümiat ja leksikaalset homonüümiat.

1.1.1. Vormihomonüümia

Eriti palju on eesti keeles vormihomonüümiat. Niisuguseid vorme, mis häälikuliselt üksteisega kattuvad, on ligi 80 000 (täpsemalt vt Viks 1984). Kõige rohkem on selliseid juhtumeid, kus kokku langevad sama sõna erinevad muutevormid. Nimisõnade korral esineb seda enamasti kindlates sõnatüüpides neil juhtudel, kus käändelõpp puudub (a) (lähemalt 3.8). Tegusõnade puhul tekitavad homonüümiat need vormid, mille tunnused langevad häälikuliselt kokku (b) (vt 4.8; homonüümsete morfeemide kohta ka vt lisa 2). Seda laadi homonüümid keeleõppijale probleemi enamasti ei valmista.

- a) Üks **kana** ajas teist **kana** taga. (*kana* nimetav ja *kana* osastav kääne) Kui seda **metsa** (osastav) ees ei oleks. Mees läks **metsa**. (sisseütlev)
- b) Sina **elasid** selles majas paar aastat tagasi. (*elasid*: kindla kv lihtmin ains 2. p) Ka minu vanemad **elasid** kunagi selles majas. (*elasid*: kindla kv lihtmin mitm 3. p)

Kuid ka erinevate sõnade korral tuleb ette häälikuliselt sarnaseid vorme. Siin põhjustab sageli homonüümiat tüvede laadivaheldus, mille tõttu erinevate sõnade muutevormid juhuslikult kokku võivad langeda. Näiteks:

- 1) puu – **puude** (mitm om) ja 2) puue ‘viga, puudus’ – **puude** (ains om)

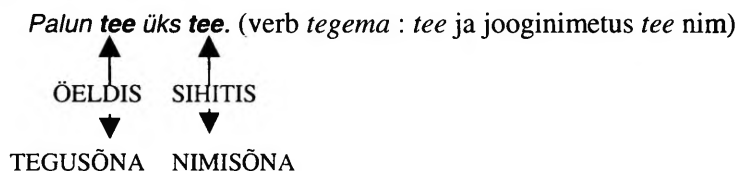
1) pihk – **pihu** (ains om) – **pihud** (mitm nim) ja 2) **pihu** 'kübemeke' (ains nim) – **pihu** (ains om) – **pihud** (mitm nim)

1) koht – **koha** (ains om) – **kohad** (mitm nim) ja 2) **koha** (kala) – **koha** (ains om) – **kohad** (mitm nim)

1) park – **pargid** (mitm nim) ja parkima – (sa) **pargid** (kindla kv ol ains 2. p)

Homonüümsete vormide eristamiseks teineteisest on oluline tähele panna kindlaid asjaolusid: 1) milline on konkreetse sõnavormi roll lauses; 2) milline on selle leksi-kaalne ümbrus ja 3) milline on ühe või teise tähenduse tõenäosus antud konteksti ja keelevälisest kogemusest arvestades.

Süntaktilise rolli järgi saab kindlaks määrata sõnaliigi, mis omakorda aitab täpsustada ka tähendust.

Kuigi on olemas kaks homonüümset nimisõna *tee* **tee I** (jook) ja **tee II** (liikluses), on ülaltoodud lauses ilmselt mõeldud jooki, sest palve teed teha teises tähenduses oleks üsna erandlik.

Keelevälisele kogemusele toetuva tõenäosuse arvestamine on oluline eeskätt samasse sõnaliiki kuuluvate homonüümide korral. See aitab otsustada, missugust leksikaalset tähendust küsimust tekitav vorm väljendab. Näiteks:

*Hommiikul ootavad meid õues suured **teod**.* (kas *tigu* : *teo/d* või *tegu* : *teo/d*?)

Vaatlusaluses lauses on suure tõenäosusega mõeldud tegusid, sest suurte tigude olemasolu on palju vähem usutav.

Emakeelekõneleja arvestab eespool nimetatud kriteeriume automaatselt, teise keele kõnelejal areneb aga homonüümsete vormide eristamise võime koos keeleoskuse paranemisega.

1.1.1.1. Harjutus. Millise sõna millise vormiga on märgitud juhtudel tegemist?

1. Ettevõtte soovis **palgata** kaht uut töölisi. ....
2. Ülemusele **kaevati** iga tühisemat asja. ....
3. Akna alla **kaevati** suur sügav auk. ....
4. Kõik suured ja väikesed **peod** on juba peetud. ....
5. Laps surus oma väikesed **peod** kõvasti kokku. ....
6. **Sihitud** otsingud otsustati lõpetada. ....
7. Hoolega **sihitud** märki ei suudetud siiski tabada. ....
8. **Juhi** kannatus katkes lõpuks. ....
9. Kunstnik sõitis **maale** oma **maale** müüma. ....
10. Sügisel **lage** värvides meenus mehele suvine **lage** väli. ....
11. Isa harjutas **poega** uue **poega**. ....

1.1.2. Leksikaalne homonüümia

Leksikaalseid ehk **sõnahomonüüme** on vormihomonüümidega võrreldes palju vähem. Olenevalt kokkulangevuse ulatusest võib eristada täis- ja osalisi homonüüme. Täis-homonüümide korral (a) on kokkulangevus täielik: need kuuluvad samasse sõnaliiki ja nende kõik vormid on ühesugused. Enamuses on osalised homonüümid (b), kus langevad kokku ainult sõnaraamatu põhivormid (käändsõnadel nimetav kääne, tegusõnadel *ma*-tegevusnimi) või sellele lisaks veel mõni üksik vorm.

- a) **aru** : aru : aru 'mõistus' ja **aru** : aru : aru 'kuiv rohuma
- b) **sokk** : soki ja **sokk** : soku; samuti **märge** : märke : **märget** 'märkimine' ja **märge** : märkme : **märget** 'napp ülestähendus

Homonüümseid sõnu on oluline teada ja tunda, sest vastasel korral võivad need tekitada ootamatuid probleeme isegi edasijõudnud keeleõppijale. Järgnevalt vaadeldakse leksikaalseid homonüüme lähemalt. Parema ülevaatlikkuse huvides esitatakse eraldi juurtüvelised homonüümid ja tuletised. Käsitlus on sünkrooniline, arvestades tänapäeva eesti keele kasutust ja kasutajat. Vastavalt sellele peetakse homonüümideks niisuguseid sõnu, mida tänapäeval tajutakse eri sõnadena. Tähelepanuta on jätud võimalikud etümoloogilised seosed, mis on nüüdseks eesti keele kõneleja jaoks tuhmunud. Nii näiteks on tänapäeva eesti keeles kaks *pidama*-verbi (a, b), mis algselt aga on olnud üks ja seesama sõna (Erelt 2001: 19 jj).

- a) **pidama I** 'hoidma; arvama': *Suvel peetakse kanu aedikus. Pidasin poega isaks.*
- b) **pidama II** 'kohustatud olema': *Ma pean õhtul kodus olema. Ta pidi hommikul poes käima.*

1.1.2.1. Juursõnalised homonüümid

Need on tekkinud mitmel viisil, peaaugjalikult sõnade laenamise ja keele ajaloolise muutumise käigus. Juursõnade hulgas leidub nii osalisi kui ka täishomonüüme.

1.1.2.1.1. Täishomonüümid sarnanevad nii häälduse kui ka kirjpildiga poolest kõrgis oma vormides. Kuid nad erinevad enamasti leksikaalse ümbruse ja ka morfosüntaktilise käitumise poolest ning see aitabki neid lahuse hoida (vt tabel 1.1).

Tabel 1.1. Juurtüvelisi täishomonüüme

Sama kuju	Sama sõnaliik	Erinev tähendus	Erinev morfosüntaktiline käitumine
hari I : harja hari II : harja	nimisõna	I: puhastusriist II: ülemine osa, tipp	I: Põrandat pühitakse harjaga . II: Kauguses valendavad mägede harjad .
härm I : härma härm II : härma	nimisõna	I: härmatis II: <i>murdes</i> võrk; ämblik	I: paksu härmaga kaetud puud II: põõsaste vahele kootud härmaniidid
ilm I : ilma ilm II : ilma	nimisõna	I: (temperatuur, sademed) II: maailm	I: vihmase ilmaga II: suures ilmas laiali
jaht I : jahi jaht II : jahi	nimisõna	I: küttimine II: veesõiduk	I: jahist väsinud koer II: jahiga lõbusõitu tegema
kuur I : kuuri kuur II : kuuri	nimisõna	I: kõrvalhoone II: ravijärk	I: maja taga asuv kuur II: kolm kuuri taastusravi
lakk I : laka lakk II : laka lakk III : laka	nimisõna	I: (nt hobusel) II: pööning III: klapp; (mütsi)sirm	I: uhke lakaga lövi II: lakas magama III: lakaga kott
magu I : mao magu II : mao	nimisõna	I: (seedeelund) II: <i>van</i> maitse	I: valutav magu II: Pole tegu ega magu .
paik I : paiga paik II : paiga	nimisõna	I: koht II: lapp	I: ühest paigast teise rändama II: eri värvi paigad pükste peal
post I : posti post II : posti post III : posti	nimisõna	I: vahipost II: samm, tulp III: postiasutus; postisaadeti	I: vahipostil seisma II: uued aiapostid III: hommikune post
kaevama I kaevama II	teguõna	I: (maad) II: (sarvedega) puskima	I: kraavi kaevav mees II: värvavat kaevav lehm
kari I : kari kari II : kari	nimisõna	I: kaljurahu, kivine madalik (meres) II: karistus, range kord	I: karile sõitnud laev II: kodukari all kannatav laps
laskma I laskma II	teguõna	I: lubama, võimaldama II: tulistama	I: tööst puhata laskma II: märki laskma
läikima I läikima II	teguõna	I: helkima II: üle ääre minema (vedeliku kohta)	I: Põrandal läikis midagi. II: Ämbri läikis vett maha.

matt I : mati matt II : mati matt III : mati	nimisõna	I: alus II: (males) III: endisaegne mõõt	I: jalamatt , maadlus matt II: matt kahe käiguga III: kaks matti nisu
parkima I parkima II	tegasõna	I: (sõidukit) II: nahka töötleva	I: maja ette pargitud auto II: taimedega pargitud nahk
pidama I pidama II	tegasõna	I: hoidma; arvama II: väljendab kohustust, vajadust vm modaalsel tähendust	I: käest kinni pidama ; lambaid pidama ; kellekski teiseks pidama II: peab magama / poodi minema
tee I tee II	nimisõna	I: (jook) II: (liikluses)	I: teed jooma II: teed käima

Juurhomonüümide tunnus ja kasutussagedus võib olla väga erinev (vrd tabel 1.1: tegasõnad *kaevama*, *läikima*, *parkima*, nimisõnad *härm*, *magu*, *lakk*) ja keeleõppija ei tarvitse teadagi, et on olemas homonüümne keelend. Siiski on oluline tunda ka harvem ettetulevaid paarikuid, sest vormiliselt tuttavat sõna ebaharilikus kontekstis kohates jääb mõte paratamatult arusaamatuks.

1.1.2.1.2. Osalised homonüümid erinevad teineteisest enamasti tüvevokaali, harvem sõnaliigi ja/või tüve laadi poolest. Enamasti on ka nende puhul üks keelend sagedamini kasutatav ning teine vähem tuntud ja suhteliselt harva esinev (vrd tabel 1.2). Kõrgtaseme keeleoskus eeldab ka niisuguste sõnade tundmist.

Tabel 1.2. Juurtüvelisi osalisi homonüüme

←→

Homonüümid	Sõnaliik	Tähendus	Kasutusnäide
ehe I : ehte ehe II : eheda	I: nimisõna II: omadussõna	I: kaunistus II: puhas, rikkumatu	I: kallis ehe II: ehe nahk
hall I : halli hall II : halli hall III : halla	I: omadussõna II: nimisõna III: nimisõna	I: (värvus) II: avar üldkasutatav ruum III: külmunud kaste maas	I: hall taevas II: suursugune hall III: halla öö
hang I : hange hang II : hangu	nimisõna	I: kuhjatis II: (tõstmisriist)	I: hange hari, hangel ind; liivahang, lumehang II: hanguharu , hangu vars; heinahang
härm I : härma härm II : härmi härm II : härma	nimisõna	I: härmatis II: mure, meelepaha II: <i>murdes</i> võrk; ämblik	I: härmas oksad II: meele härmiga tehtud III: peenike härmavõrk
kari I : karja kari II : kari kari III : kari	nimisõna	I: hulgana kokku kuuluvad loomad II: kaljurahu, kivine madalik III: karistus, range kord	I: karjamaa ; seakari, lambakari, hundikari II: karile sõitnud laev III: kodukari

kook I : koogi kook II : koogu	nimisõna	I: küpsetis II: konksuga ese	I: kooki moosiga sööma II: kooguga kartuleid võtma
loom I : looma loom II : loomu	nimisõna	I: (elusolend) II: karakter; laad	I: linnud ja loomad II: hea loomuga laps
maks I : maksu maks II : maksa	nimisõna	I: (väljaminek) II: (siseorgan)	I: kõrged maksud II: kopsud ja maksad
matt I : mati matt II : mati matt III : mati	I: nimisõna II: nimisõna II: omadussõna	I: alus II: (males) III: tuhm, läiketu	I: jalamatt , maadlus matt II: matt kahe käiguga III: matt klaas, matid pildid
mure I : mure mure II : mureda	I: nimisõna II: omadussõna	I: kurbus II: pude	I: suur mure II: muretainas
lamp I : lambi lamp II : lambi	I: nimisõna II: omadussõna	I: valgusti II: lame	I: väike lamp II: lamp katus, lampjalad

1.1.2.1.3. Probleeme võib tekitada õige, tähendusele vastava tüvekuju meeldejätmine. Siin on oht, et tuntuma keelendi tüvevokaal kantakse üle ka teisele homonüümile. Segiajamine tähendab vormiviga, millega võib mõnikord kaasnedä vääriti mõistmise oht.

Tabel 1.3. Näiteid osaliste homonüümide väärkasutuse kohta

Osalisi homonüüme	☹	☺	Liitsõnas
koor I : koore 'pealne kiht'	meile laulsid segakoored.		I: koorekann , kooreklops , kooresamblik ; munakoor, päkklikoor, kartulikoore II: koorijuht , koorilaul ; naiskoor, konnakoore
koor II : koori 'ühislauljate kollektiiv'		laulsid segakoovid	
kapp I : kapi (mööbliese) kapp II : kapa (puunõu)	lauas käisid ringi õllekapid.	ringi käisid õllekapad	I: kapplaud , kapiuks ; külm kapp , riide kapp II: kapakali , kapatäis ; piimak kapp , veek kapp
nukk I : nuku (mänguasi) nukk II : nuki 'kühm; väljaulatav osa'	jõudsime kaljunukule.	jõudsime kaljunukile	I: nukumaja , nukuriided ; kaltsun nukk , hüpink nukk II: jalan nukk , leivan nukk , põsen nukk ; küünarn ukitunne

1.1.2.1.4. Harjutus. Selgitage antud homonüümide tähendust, kasutades vajaduse korral ÕS 99 ja EKSi abi. Kasutage sõnu sobivas liitsõnas ja lauses või ühendis. Sulgudes on märgitud homonüümide arv.

aru (2)	kakk (2)	kook (2)	kukkuma (2)	mari (2)
aaria (2)	kapp (3)	kord (3)	kärss (2)	reis (2)
aas (2)	karp (2)	kroon (2)	lakk (4)	tamm (2)
jakk (2)	koi (2)	kross (2)	lauk (2)	vaht (2)
				viht (3)

Tulemuseks on homonüümpaar, sest häälikuliselt koostiselt on need kaks erineva tähendusega tuletist täiesti ühesugused.

Samasse sõnaperesse kuuluvatel tuletushomonüümidel on muudega võrreldes see oluline eripära, et neil on selgelt tajutav ühine tähendusosa. Kuid sellest hoolimata on tegemist kahe täiesti erineva sõnaga, nagu näitab ka nende moodustuskäik (vt tabel 1.4).

Tabel 1.4. *us*-liiteliste tuletushomonüümid moodustus

Juur-sõna	Rööptuletised	<i>us</i> -liitelised homonüümid	Kasutusnäide
arv →	1) arv + tu 'loendamatu' 2) arv + ta/ma 'arvudega tehteid sooritama'	arvutus I 'loendamatus' arvutus II 'arvutamine'	1) samalaadsete näidete arvutus 2) arvutusviga
edu →	1) edu + tu 'ilma eduta' 2) edu + ta/ma 'ametis kõrgendama'	edutus I 'edu puudumine' edutus II 'edutamine'	1) kurvastav edutus 2) röömustav edutus
häälel →	1) hääle + tu 'ilma hääleta' 2) hääle + ta/ma	hääletus I 'hääle puudumine; vaikus' hääletus II 'hääletamine'	1) täielik hääletus 2) hääletustulemused
jalg →	1) jalu + tu 'ilma jalgadeta' 2) jalu + ta/ma 'ringi kõndima'	jalutus I 'jalutu olek' jalutus II 'jalutamine'	1) sõjast päritud jalutus 2) jalutuskepp
kasu →	1) kasu + tu 'ilma kasuta' 2) kasu + ta/ma	kasutus I 'kasutu olek' kasutus II 'kasutamine'	1) häiriv kasutuse tunne 2) kasutusõpetus
mõju →	1) mõju + tu 'ilma mõjuta' 2) mõju + ta/ma 'mõju avaldama'	mõjutus I 'mõju puudumine' mõjutus II 'mõjutamine'	1) ettepanekute mõjutus 2) mõjutusabinõud
mürk →	1) mürgi + tu 'mürgivaba' 2) mürgi + ta/ma 'mürgiga saastama; mürki andma'	mürgitus I 'mürgita olek' mürgitus II 'mürgitamine'	1) täieliku mürgituse tagatis 2) mürgitusoht
nimi →	1) nime + tu 'ilma nimeta' 2) nime + ta/ma	nimetus I 'nime puudumine' nimetus II 'nimetamine'	1) nimetus ehk anonüümsus 2) uued nimetused
pilv →	1) pilvi + tu 'ilma pilvedeta' 2) pilvi + ta/ma 'pilve minema või pilves olema'	pilvitus I 'pilvitu olek' pilvitus II 'pilvitamine'	1) päikesepaiste ja täielik pilvitus 2) vihm ja täielik pilvitus

Kontekstist olenevalt võib selliste homonüümid korral ette tulla sisulist ähmasust ja vääriti mõistmist (a).

a) *Mees on oma **edutuse** pärast murelik.*

Lausest ei selgu, kas mehele teeb muret edutamine või edu puudumine. Mõtet on võimalik selgemalt väljendada, kui homonüümid asemel kasutada ühemõttelist sõnastust: *us*-liitelise teonime asemel *mine*-liitelist (b) või *us*-liitelise omadusnimetuse asemel sama sisuga nimisõna fraasi (c).

- b) Mees oli murelik oma **edutamise** pärast.
 c) Mees oli murelik oma **vähese edu** pärast.

Ka lausest *Pilvitus püsis kogu nädala* võib välja lugeda kaht vastupidist mõtet: ilm on kas pilvitu või pilves. Ümbersõnastamine aitab ka siin mõtet selgemalt väljendada.

- a) **Pilves ilm** püsis kogu nädala.
 b) **Pilvitu ilm** püsis kogu nädala.

(V) **ta + us** → **tus I** ja (V) **tu + us** → **tus II** on teine *us*-liiteliste homonüümide tekke mall sama sõnapere sees. See eeldab, et kõrvuti on olemas samast tüvest moodustatud *ta*-liiteline sihiline, põhjustavat tegevust (kausatiivsust) väljendav tegusõna (a) ja *tu*-liiteline sihitu, seisundi muutumist väljendav tegusõna (b). Sama tähenduserinevus säilib ka *us*-liitelistes teonimedes, kuid vormiline erinevus on siin kadunud. Selle tagajärjel moodustuvadki homonüümide paarid.

- a) jagu : jao → jao + ta/ma 'osadeks jagama' → **jaotus I** 'jaotamine'
 b) jagu : jao → jao + tu/ma 'osadeks jagunema' → **jaotus II** 'jaotumine'

Homonüümia põhjuseks on ka siin reeglipärane häälikumuutus.

- ta + us** → **tus**: jaota + us → **jaotus I** (tüve lõpuhääliku kadu)
tu + us → **tus**: jaotu + us → **jaotus II** (häälikukattumine)

Samal viisil tekivad *us*-liitelised homonüümid ka *sta-* ja *stu-* ning *nda-* ja *ndu-* liiteliste tegusõnade alusel (tabel 1.5).

Tabel 1.5. *us*-liiteliste teonimede homonüümia

Tuletusalus	Sihiline ja sihitu tegusõna	<i>us</i> -liitelised homonüümid
elu →	elu + sta/ma 'ellu äratama' → elu + stu/ma 'ellu ärkama' →	elustus I 'elustamine' elustus II 'elustumine'
muu →	muu + nda/ma 'teisendama' → muu + ndu/ma 'teisenema' →	muundus I 'muundamine' muundus II 'muundumine'
lade →	lade + sta/ma 'lademesse kuhjama' → lade + stu/ma 'lademena asetsema' →	ladestus I 'ladestamine' ladestus II 'ladestumine'
kaine →	kaine + sta/ma 'kaineks muutma' → kaine + stu/ma 'kaineks saama' →	kainestus I 'kainestamine' kainestus II 'kainestumine'
kange →	kange + sta/ma 'kangeks muutma' → kange + stu/ma 'kangeks muutuma' →	kangestus I 'kangestamine' kangestus II 'kangestumine'

1.1.2.2.1.2. Osalisi homonüüme leidub *e*-liiteliste deverbaalide hulgas, kus sarnasus piirdub ainsuse nimetava ja osastava käändega. Ülejäänud käänetes esineb liide kahel kujul: 1) *-e* : *-e* (harvem ka *-e* : *-de*) ja 2) *-e* : *-me*. Liite kuju varieerumisega on seotud tähenduse laad: abstraktsema tähendusega (tegevus, selle üksikjuht) sõnades esineb variant *-e* : *-e* (a) ja konkreetsema sisuga keelendites (tegevusega seotud asi või nähtus) enamasti *-e* : *-me* (b).

a) astu/ma → **ast + e I** : **aste** (III välde) 'astumine, samm';

*Poiss jõudis ukseni paari **astega** 'sammuga'*

b) astu/ma → **ast + e II** : **astme** 'trepi osa; millegi määr'

*Ukseni viis mõne **astme** kõrgune trepp. Maksu tõsteti ühe **astme** võrra.*

Muid samalaadseid homonüümipaare:

kaitse I : kaitse (III välde) : kaitset 'kaitsmine; kaitsevahend; kaitsjad' ← kaitsma

kaitse II : kaitsme : kaitset 'kaitseseadis' ← kaitsma

kaste I : kaste (III välde) : kastet 'kastmine; hommikune sade maapinnal; niisutav vedelik' ← kast/ma

kaste II : kastme : kastet 'soust' ← kast/ma

keere I : keerde : keeret 'keeramine' ← keera/ma

keere II : keermme : keeret 'kokkukeeratud osa' ← keera/ma

märke I : märke : märgset 'nõuetekohane märkus' ← märki/ma

märke II : märkme : märgset 'napp ülestähendus' ← märki/ma

side I : side : sidet 'ühendus; ühenduse pidamise viis' ← sidu/ma

side II : sideme : sidet 'sidumisvahend' ← sidu/ma

1.1.2.2.1.3. Harjutus. Sõnastage järgmiste liitsõnade ja fraaside tähendus nii ümber, et sihiline või sihitu sisu vormiliselt esile tuleks.

prügiladestus –	rasvade ladestus – .....
karastusjook –	lahingukarastus – .....
elustuskatse –	iseeneslik muundus – .....
jaotuskava –	aktsiate jaotus omanike vahel – .....
liigeste kangustus –	kainestusvahend – .....

1.1.2.2.1.4. Harjutus

A. Selgitage märgitud keelendite sisu.

1. *kaks astet ette* – *kaks astet* korraga; 2. *Kaste* oli maha tulnud. – *Kastet* oli maha läinud. 3. *sidet* looma – *sidet* vahetama; 4. *piksekaitse* – kodumaa *kaitse*.

B. Täitke lünk sobiva homonüümiga.

1. (aste) Tüvi on tugevas ..... – Neiud tulevad kergel .....

2. (kaste) Rüüpan lonksu vett (milleks?) keele..... – Lisan (millele?) ..... natuke rõõska koort. 3. (side) Asutustevahelist ..... on vaja

parandada. – Asusime vanu sugulus..... taastama. 4. (kaitse)
 Tihe põõsastik pakkus head ..... – Elektrik kontrollis hoolikalt
 kõiki ..... 5. (märke) Dokumendil puudusid vajalikud
 ..... – Tegime näitusel rohkesti .....

1.1.2.2.2. Sõnaperevaheline homonüümia on harvem. See on nähtus, kus homonüümid kuuluvad erinevatesse sõnaperedesse. Niisugused sõnapaarid põhinevad enamasti laadivaheldusega seotud juhuslikul kokkulangemisel.

Tabel 1.6. Eri sõnaperedesse kuuluvaid homonüüme

←→

ajatus I 'ajatu-olek' (tu + us → tus)	← aja + tu	← aeg : aja
ajatus II 'ajatamine' (ta + us → tus)	← aja + ta/ma 'taime lehtima või õitsema ajama'	← aja/ma
kaetus I 'kaetamine' (ta + us → tus)	← kae + ta/ma 'kurja silmag ära tegema'	← kae/ma 'vaatama
kaetus II 'kaetud olek' (tud + us → tus)	← kae/tud	← kat/ma
peatus I 'peata olek, segadus, hämming' (tu + us → tus)	← pea + tu	← pea
peatus II 'peatumine; peatuskoht' (tu + us → tus)	← pea + tu/ma	← pida/ma : pea/b
pidu I 'seltskondlik koosviibimine'	(juursõna)	
pidu II 'püsimine, olemine' (u-liite ees a→∅)	← pida/ma	
piiritus I (alkohol)	(juursõna)	
piiritus II 'otsatus, ääretus, lõpmatus'	← piiri + tu	← piir

Mõnikord võivad homonüüme anda ka olemasolevatest täis- (a) või osalistest (b) homonüümidest moodustatud edasituletised.

- a) **parki + ja I** 'see, kes pargib autot' ← parki/ma I (autot)
parki + mine I
parki + ja II 'parkal, ametimees, kes pargib nahka' ← parki/ma II (nahka)
parki + mine II
- b) **matista/ma I** '(males) vastast matiseisu viima' ← matt I (malemängus)
matista/ma II 'tuhmiks, läiketuks tegema' ← matt II 'tuhm, läiketu'

Samal viisil võivad mõnikord tekkida ka liitsõnalised homonüümid, nagu näiteks:

- jää + tee I** 'jook' ← tee I (jook)
jää + tee II 'talvel üle jää tehtud tee' ← tee II (liikluses)

1.2. OMADUSNIMED

Eesti keeles võimaldab omadussõnadest moodustada omadusnimesid *us*-liide: *andekas* > *andekus*, *kaval* > *kavalus*, *ülemeelik* > *ülemeelikus* jne. Osa omadusnimedest kuulub püsikeelenditena eesti keele sõnavarasse. Kuid omadusnimedele moodustamine seostub tihedalt ka lausemoodustusega. Oma olemuselt on see samasugune nähtus nagu *mine*-liiteliste teonimede tuletamine tegusõnadest. Mõlemal juhul on liitel täita oluline grammatiline funktsioon. Ka *us*-liitelised omadusnimed sünnivad nii nagu *mine*-liitelised teonimedki sageli otse tekstis, võimaldades väljendada omadust sellises seoses, kus omadussõna kasutada ei saa. Keeleõppes on see tähtis lõik.

1.2.1. Semantilised piirangud

Kuigi *us*-liitelisi omadusnimesid tuletatakse tekstis automaatselt ja nende moodustus on vägagi regulaarne, leidub samas küllalt palju ka selliseid omadussõnu, millest omadusnimesid ei moodustata. Neid täpselt määratleda on üsna keeruline ja seda valdkonda ei ole seni ka põhjalikumalt uuritud. Regulaarsus on seotud omadussõna tähenduslaadiga, selle omaduse iseloomuga, mida antud omadussõna väljendab. Emakeelekõnelejat juhib siin keeletunne. Eesti keele õppijal on aga oluline teada vähemalt üldisemat laadi semantilisi piiranguid, mille korral sõnaliigi muutmine ei ole mõeldav või on harv. Järgnevalt tuuakse esile mõned niisugused omadussõnade rühmad, mille puhul omadusnimesid üldjuhul ei moodustata.

1.2.1.1. Eeskätt kuuluvad siia konkreetse suhtetähendusega omadussõnad, peamiselt *ne*-liitelised adjektiivid. Eriti ebaregulaarne on omadusnimedele kasutamine just omatüveliste *ne*-adjektiivide korral. Suhtetüüpide järgi saab siin välja tuua mitu allrühma, mis omadusnimesid ei võimalda.

Kõigepealt kuuluvad siia need omadussõnad, mis märgivad mõõtu (a) ja aega (b). Võimatu või väga harva mõeldav on *us*-tuletis ka nende adjektiivide korral, mis väljendavad kindlaid ruumisuhteid või asjade paiknemist üksteise suhtes (c), materjali (d), samuti ka kokkupuutes olemist mingi ainega, määratumist millegagi (e):

- a) *kilone* pakk, *meetrine* puu, *kroonine* raha (nimisõnad **kilosus*, **meetriskus*, **krooniskus* vms ei ole üldjuhul mõeldavad); *kolmekorruseline* maja, *viielapseline* pere; samuti *isapikkune* poeg, *meetrilaine* vahe, *majakõrgune* puu jms;
- b) *eiline* leht, *reedene* koosolek, *hommikune* uni, *öine* ärevus, *nädalane* laps, *tunnine* loeng, *eelmine* otsus, *sügisene* ilm;
- c) *alumine* riiul, *pealmine* pakk, *keskmine* aken, *seemine* rahu, *väline* ilu, *eesmine* uks, *tagumine* trepp, *esimene* maja, *viimane* rida; *siinne* elukorraldus, *sealne* loodus;

- d) *kadakane* 'kadakast tehtud' kepp, *villane* kampsun, *oravanahkne* kasukas;
 e) *piimane* klaas, *supine* taldrik, *kalane* nuga, *porised* saapad, jooksust *higine* laps.

1.2.1.2. Erandlik on *us*-liiteliste omadusnimede moodustamine ka **modifitseeriva sisuga** omadussõnadest, mis täpsustavad omaduse määra (keskmisega võrreldes väiksem või suurem). Harilikult kasutatakse selle asemel algvõrdest moodustatud omadusnime (a). See piirang näib puudutavat ka vastavasisulisli liitomadussõnu, millest samuti ei ole *us*-liiteline nimisõna alati võimalik või vähemalt tavaline (b). Üldjuhul ei moodustata omadusnimesid ka omadussõna kesk- ja ülivõrdest (c).

- (a) *kõhnuke* tüdruk – tüdruku *kõhnus* (*kõhn* + *us*); *nooruke* neiü – neiü *noorus* (< *noor*); *kumerik* pind – pinna *kumerus* (< *kumer*), *rõskjas* ilm – ilma *rõskus* (< *rõske*); nii ka *kitsuke* koridor, *lüheldane* mees, *vanaldane* naine, *pikaldane* tööbi, *kõverik* kepp, *ümarik* nägu, *kidurik* taim;
 (b) vrd *kaine* > *kainus*, kuid *purukaine* > *purukainus, *selge* > *selgus*, kuid *päevselge* > *päevselgus, *kuulus* > *kuulsus*, kuid *kurikuulus* > *kurikuulsus, *külm* > *külmus*, kuid *kärekülm* > *kärekülmus, *soolane* > *soolasus*, kuid *kibesoolane* > *kibesoolasus, *pehme* > *pehmus*, kuid *vattpehme* > *vattpehmus jne;
 (c) vrd näiteks: *lohakas* inimene > inimese *lohakus*, kuid *lohakam* või *lohakaim* inimene – *us*-omadusnimi puudub.

Muidugi võib ette tulla ka juhtumeid, kus eespool toodud semantilisi piiranguid ei ole arvestatud, kuid üldist reeglipära see ei muuda.

1.2.1.3. Mõttekas ei ole tuletada omadusnimesid sellisel juhul, kui vastava sisuga juursõna on keeles olemas.

Illus tüdruk meeldis kõigile poistele. – Tüdruku *ilu* (mitte *ilus) oli lummas.

Rannas oli palju rõõmsaid lapsi. – Laste *rõõm* (mitte *rõõms) nakatas ka vanemaid.

Vihane vaitleja hakkas rusikaga vehkima. – Ühe *vih*a (mitte *vih) rikkus kõigi tuju ära.

1.2.2. Moodustuse vormikülg

Liite põhikuju on *-us*, kuid olenevalt häälikulisest ümbrusest võib see esineda *dus*- ja mõnikord ka *sus*-variandis. Vormilisi takistusi liite rakendamisel on üsna vähe. Nende väheste erandite hulka kuuluvad omadussõnad, mille tüvi oma ehituse poolest ei sobi üldse või ei sobi hästi *us*-liitega kokku. Sellised on *ke(ne)*-liitelised omadussõnad, mille korral toimib ka semantiline piirang (vt osa 1.2.1.2). Teine niisugune sõnarühm on *jas*-liitelised adjektiivid. Vähemalt osaliselt mõjutab omadusnimede moodustamist selleski rühmas tähendus (1.2.1.2). Kuid ka vormikülje mõju on siin ilmne, sest *jas*-liitelistest omadussõnadest moodustatud *us*-tuletisi ei ole väga suupärane hääldada.

Vrd: *peegeljas* 'peeglisarnane, sile nagu peegel' pind > pinna *peegeljus; samuti ka *aurjas* > *aurjus, *pudeljas* > *pudeljus, *pulberjas* > *pulberjus, *nõeljas* > *nõeljus.

Kui nimetatud juhtumid välja arvata, siis põhimõtteliselt saab omadusnimesid tule-
tada mis tahes ehitusega omadussõnadest. Samas tuleb arvestada, et sagedamini
moodustatakse neid siiski lihtsama ehitusega omadussõnadest.
Moodustust reguleerivad mõned kindlad üldreeglid (tabel 1.7).

Tabel 1.7. (d)us-liiteliste omadusnimede vormilised moodustusreeglid

Reegel	Näide
1. Üldjuhul liitub <i>-us</i> konsonandile	
Vokaaltüvi lüheneb vokaali võrra	kõrge > kõrg-us, kange > kang-us; vahva > vahv-us
Kui tüvi ei saa lüheneda, liitub <i>-dus</i>	
a) 1 silp / pikk või kaksiktäishäälik	truu > truu-dus, hea > hea-dus ERAND: lai > lai-us, prii > prii-us
b) 2 silpi / I (mõnikord II või III) välde	kade-dus, kena-dus, vana-dus, tubli-dus, kitsi-dus, kallis : kalli > kalli-dus
2. <i>-us</i> liitub tugevaastmelisele tüvele	kurb-us, loid-us, puhas : puhta > puhtus
3. Tuletiste korral tekivad järgmised liitejärjendid	
<i>-kas + us</i> → <i>-kus</i>	edu/kas > edu/kus, vilja/kas > vilja/kus
<i>-lane + us</i> → <i>-lus</i>	aeg/lane > aeg/lus, õig/lane > õig/lus
<i>-ldane + us</i> → <i>-ldus</i>	üksi/ldane > üksi/ldus
<i>-lik + us</i> → <i>-likkus</i>	rahu/lik > rahu/likkus
<i>-line : -lise + us</i> → <i>-lisus</i>	tõe/line > tõe/lisus
<i>-ne : -se + us</i> → <i>-sus</i>	õud/ne : õud/se > õud/sus
<i>-tu + us</i> → <i>-tus</i>	ohu/tu > ohu/tus, ootama/tu > ootama/tus
<i>-jas : -ja</i> → <i>-jus</i> (harva); üldiselt puudub	mõrk/jas > mõrk/jus
<i>-ke(ne) : -kese</i> → üldjuhul ei	
4. Kesksõnade korral	
<i>-v + us</i> → <i>-vus</i>	võlu/v > võlu/vus, suju/v > suju/vus
<i>-tav + us</i> → <i>-tavus</i>	õpi/tav > õpita/vus
<i>-tud + us</i> → <i>-tus</i>	tun/tud > tun/tus, piira/tud > piira/tus

1.2.2.1. Õigekeelsuse seisukohalt väärivad eraldi tähelepanu omadusnimed, mille aluseks on *lik*-liitelised omadussõnad. Nende moodustamisel ja kasutamisel eksitakse kõige sagedamini. Tähtis on meelde jätta, et nimisõnas esinev liitejärjend *-likkus* on astmevahelduseta ja säilib kõigis käänetes muutumatuna. Vigu tekitab häälikuline lähedus astmevahelduslike *lik*-liiteliste omadussõnadega. Nende erinevust on vaja hoolega silmas pidada (tabel 1.8). Kahtluse korral aitab otsustada sõnaliik. Nimi-
sõna puhul on alati *-likkus*.

Tabel 1.8. *likkus*-omadusnimede õigekeelsus

<i>lik</i> -liiteline omadussõna → <i>us</i> -liiteline omadusnimi <i>-lik + us</i> → <i>-likkus</i>		
Kääne	<i>lik</i> -liiteline omadussõna missugune? ←	nimisõna mis? →
Nimetav	<i>-lik, -liku/d</i> <i>avalik</i> (missugune?) koht <i>avalikud</i> (missugused?) kohad	<i>-likkus</i> (harilikult ainsus) lai <i>avalikkus</i> (mis?) –
Omastav	<i>-liku, -like</i> <i>avaliku</i> (missuguse?) arvamuse järgi <i>avalike</i> (missuguste?) kohustustega seotud	<i>-likkuse</i> <i>avalikkuse</i> (mille?) tähelepanu all
Osastav	<i>-likku, -likke</i> <i>avalikku</i> (missugust?) arvamust uuriv küsitlus <i>avalikke</i> (missuguseid?) kohti kontrolliv ametnik	<i>-likkus/t</i> <i>avalikkust</i> (mida?) arvestades
Sisseütlev	<i>-likku ~ -liku/sse, -like/sse</i> <i>avalikku</i> (~ <i>avalikusse</i>) (missugusesse?) kohta minema <i>avalikesse</i> kohtadesse minema	<i>-likkus/se ~ -likkuse/sse</i> suhtub (millesse?) <i>avalikkusse</i> (~ <i>avalikkusesse</i>) tähelepanelikult
Seesütlev	<i>-liku/s, -like/s</i> <i>avalikus</i> (missuguses?) kohas esinema <i>avalikes</i> kohtades viibima	<i>-likkuse/s</i> harjunud <i>avalikkuses</i> (kus?) esinema
Seestütlev	<i>-liku/st, -like/st</i> <i>avalikust</i> (missugusest?) tähelepanust häiritud <i>avalikest</i> esinemistest väsinud	<i>-likkuse/st</i> <i>avalikkusest</i> (millest?) tüdinud
Alaleütlev	<i>-liku/le, -like/le</i> <i>avalikule</i> (missugusele?) arvamusele toetudes <i>avalikele</i> üritustele esitatavad turvanõuded	<i>-likkuse/le</i> <i>avalikkusele</i> (millele?) tuntud tegelane
Alalütlev	<i>-liku/l, -like/l</i> <i>avalikul</i> (missugusel?) arutelul osalema <i>avalikel</i> üritustel viibima	<i>-likkuse/l</i> <i>avalikkusel</i> (millel?) otsustada laskma
Alaltütlev jne	<i>-liku/lt, -like/lt</i> <i>avalikult</i> (missuguselt?) arutelult lahkuma	<i>-likkuse/lt</i> <i>avalikkuselt</i> (millelt?) vabandust paluma
	↑ Omadussõnad on <i>lik</i> -liide astmehalduslik	↑ Nimisõnad püsib <i>-likkus</i> muutumatuks kõigis käänetes

1.2.2.1.1. Harjutus

A. Täitke lünk sobiva sõnaga sobivas käändes.

1. Pangad manitsesid laenuvõtjaid (millele?) ..... 2. Alles rahvusvaheliste vaatlejate nõudmisel rääkis Hiina valitsus esimest korda avalikult (millest?) uue kopsuhaiguse ..... ja Pekingis avaldati nimekiri (missugustest?) kõige ..... piirkondadest. 3. Tantsufestivali žürii hindas (mida?) tantsijate ..... ja (mida?) liikumisseade .....
4. Uusi kliente püüti meelitada (millega?) ..... 5. Võõra vaikimist tõlgitseti (millena?) ..... 6. Noored ei taju enam uimastite (mida?) .....

ettevaatlikkus, ohlikkus, ohulik, meisterlikkus, terviklikkus, silmakirjalikkus, vaenulikkus, ohlikkus

B. Moodustage *lik*-liitelisest omadussõnast *us*-liiteline nimisõna ja kasutage seda sobivas käändes.

pidulik: suure ..... tähistatud sündmus

põhiseaduslik: Riigikogu ..... järelevalve kolleegium

tootlik: ettevõtte ..... edasine töus

südamlik: vastuvõtjate ..... heldinud külalised

teadlik: vajadus tõsta ühiskonna .....

võimalik: elu ..... pärast lumetormi

tegelik: unistuste muutumine .....

vastutulelik: sõbra ..... lootma jäädes

suutlik: mehe ..... sõna pidada

põhjalik: ülima ..... tehtud töö

1.2.3. Omadusnimede moodustamine tekstis

Omadusnimed sünnivad sageli otse tekstis, kõnelemise või kirjutamise käigus. See tähendab olukorda, kus kõneleja või kirjutaja ei kasuta vaja minevat sõna kui valmisüksust, ei võta seda oma sõnavarast, vaid tuletab selle automaatselt kindla malli järgi või olemasolevate *us*-liiteliste omadusnimede eeskujul. See oskus on keelepädevuse olulisi osi ja selle omandamine ning valdamine on eesti keele õppijal väga tarvilik.

1.2.3.1. Niisuguste tekstisõnade moodustamisel on kolm tunnusoont (Koski 2001: 132 jj):

- täenduslik samasus omadussõnaga (erineb üksnes sõnaliik, põhitäendus on üks),
- arvu neutraliseerumine (arv ei väljendu vormiliselt) ja
- genitiivse täiendi olemasolu.

Esimene tunnus: omadussõna (a) ja sellest tuletatud *us*-liiteline omadusnimi (b) väljendavad üht ja sedasama tähendust. *us*-liite ülesanne on muuta ainult sõnaliiki: omadussõna → nimisõna. Sõnaliigimuutusel on siin vaid süntaktiline funktsioon, mis võimaldab väljendada omadust ka niisuguses lauselises ümbruses, kus ei ole võimalik omadussõna kasutada.

a) *Emal on hell.* – b) *Emal hellus saadab last läbi elu.*

a) **Sõnakas** naine ei jäänud vastust võlgu. – b) **Sõnakus** aitas naisel väitluse võita.

Teine tunnus: arvu neutraliseerumine omadusnimes. Omadussõna ühildub oma põhisõnaga arvus, väljendades morfoloogiliselt nii ainsust kui ka mitmust (a). *us*-liitelise omadusnime korral aga arv neutraliseerub ja vormilt ainsuslik sõna väljendab nii

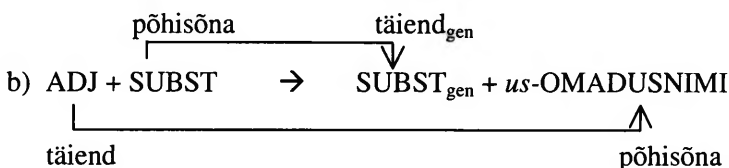
ainsust kui ka mitmust.

a) *Poiss on arukas.* – *Poisid on arukad.*

b) *Poisi arukus hakkas kohe silma.* – *Poiste arukus hakkas kohe silma.* (Siin ei tähenda *arukus* poiste ühist arukust, vaid mõeldud on seda, et kõik poisid on arukad, igaüks eraldi võetuna.)

Kolmas tunnus: *us*-liitelise omadusnime juurde kuulub genitiivne täiend (a). Koos sõnaliigi muutumisega (omadussõna → nimisõna) tõuseb esiplaanile omaduse-tähendus ja sellega ühenduses vahetub fraasi liikmete süntaktiline roll (b). Omadust väljendab põhisõna ja selle omaduse kandjat märgib genitiivne täiend.

a) rõhuline silp – *silbi_{gen}* rõhulisus

Omastav täiend võib olla ka juurdemõeldav. Seda ei tarvitseta alati lauses nimetada, kuid vaikimisi peetakse siiski silmas, kelle või millega omadus on seotud. See võib selguda laiemast kontekstist, kuid see võib olla seotud ka mingi üldisemat laadi teadmisega. Näiteks lause *Enne sõidu algust jagati ohutuse tagamiseks kõigile päästevahendid* sisust tuleneb, et mõeldud on inimeste ohutust.

1.2.3.2. Harjutus

A. Muutke antud fraasi nii, et omadussõna asemel tuleks kasutada *us*-liitelist omadusnime. NB! Alati ei ole see võimalik.

vaimukas ettekanne, isemeelne otsus, võimukas juht, halastamatu mees, sarmikas naine, piiramatud võimalused, võhiklik arvamus, kurviline tee, heliline häälik, kolmetoaline korter, kodutu laps, geniaalne idee, puudrine nina, sisutu jutt, korduvad vead, ettemääratud otsus

B. Täitke lünk sobivas käändes omadusnimega.

1. Seljataga oli *unetu* öö. Kõigil kippusid ..... väsinud silmad kinni vajuma. 2. Uus juht oli väga *usaldamatu*. Oma ..... tõttu tekitas ta palju pingeid. 3. Laps oli loomult väga *seltsiv*. Tänu ..... kohanes ta koolis ruttu. 4. *Tuntud* poliitik kohtus valijatega. Hoolimata ..... ei leidnud ta toetust. 5. Kõne oli *spontaanne*. Just oma ..... võluski esineja kuulajaid. 6. *Aatelised* inimesed ei hooli rahast. Nende ..... nakatuvad sageli ka teised.

1.2.4. Leksikaliseerunud omadusnimed

Hulk omadusnimesid kuulub eesti keele sõnavarasse. Erinevalt tekstisõnadest ei moodustata neid tekstis, vaid kõneleja või kirjutaja kasutab neid valmisüksustena. Isikuti võib inimeste sõnavara ulatus suuresti erineda ja eesti keele õppijal on see mõistagi väiksem kui emakeelekõnelejal. Mida sagedamini aga sõna kasutamist leiab, seda suurema tõenäosusega muutub see sõnavaraüksuseks.

1.2.4.1. Piir tekstisõna ja leksikaliseerunud omadusnime vahel on üsna hajus, kuid samas leidub neil ka olulisi erinevusi. Kui üht sõna kasutatakse nii tekstisõnana kui ka leksikaüksusena, siis võib selle tähendus kummalgi juhul olla täiesti erinev. Et sõna õigesti mõista ja kasutada, peab oskama neid erinevusi märgata ja meelde jätta (tabel 1.9).

Tabel 1.9. *us*-liiteliste tekstisõnade ja leksikaüksuste erijooni

Tekstisõna	Leksikaüksus
1	
Väljendab referendi omadust	Väljendab omadust kui iseseisvat mõistet, kui nähtust, millel võib olla küllalt konkreetne sisu.
pärilikkus I 'pärilik olemine' <i>Paljude haiguste pärilikkus on juba tõestatud. (Tõestatud on, et need haigused on pärilikud.)</i>	pärilikkus II 'organismide omadus anda järglastele geenide vahendusel edasi eellaste iseärasusi' <i>Pärilikkuse uurimine on jõudsalt edenenu.</i>
2	
Tähendus on läbinähtav, sama mis tuletusalusel omadussõnal. Erinevus on vaid sõnaliigis.	Tähendus võib olla sel või teisel määral tinglik, kokkuleppeline.
avalikkus I 'avalik olemine' <i>Arutelu avalikkus (avalik arutelu) sundis kõigil oma mõtteid täpsemalt väljendama.</i>	avalikkus II 'üldsus, laiema hulga' <i>Ajakirjanduses toodi välja rida avalikkuse eest varjatud andmeid.</i>
3	
Arvu neutraliseerumine	Võimalik ka mitmus
tarkus I 'tark olemine' <i>Vanemate tarkus (vanemad on targad) mõjutab ka lapsi.</i> rumalus I 'rumal olemine' <i>Kiiruga tehtud otsuse rumalusest (rumal otsus) saadi alles hiljem aru.</i>	tarkus II 'oskused ja teadmised' <i>Kursustel õpetati igasuguseid tarkusi.</i> rumalus II 'rumal tegu' <i>Lühikese ajaga jõuti suuri rumalusi teha.</i>

Tähenduste lahushoidmiseks on mõnikord moodustatud erinevad sõnad, kus regulaartähendusega (a) ja leksikaliseerunud tähendusega (b) nimetuste korral on kasutatud *us*-liite erinevaid variante.

a) õige > **õig-sus** 'õige-olek'; vrd: *õiged andmed* ja *Andmete õigsuses ei olnud põhjust kahelda*.

b) õige > **õig-us**: *Seekord oli mõlemal vaidlejal õigus. Kohtu ülesanne peaks olema õigust kaitsta*.

1.2.4.2. Harjutus. Täitke lünk antud omadussõna või sellest moodustatud omadusnimega sobivas vormis.

- 1) vabatahtlik: a) osalemine ..... ühenduses
b) ..... kui esmane tingimus
- 2) killustatud: a) tegevuse .....
b) ..... tegevus
- 3) haldussuutlik: a) omavalitsuste .....
b) ..... volikogus saavutatud edu
- 4) suutmatu: a) ..... tingitud vead
b) ..... juhtimisest tekkinud vead
- 5) seaduslik: a) ..... korras tehtud muudatused
b) Ehitusloa ..... vaidlustati.

1.3. SIHILISED JA SIHITUD TEGUSÕNAD

Sihiliste (transitiivsete) ja sihitute (intransitiivsete) tegusõnade selge eristamine, õige kasutamine ja moodustusvõimaluste valdamine on eesti keele õppe olulisemaid eesmärke. Eesti keele kui teise keele või võõrkeele õppijal tekib nende kahe verbi tüübi eristamisel sageli raskusi. Käesolev osa pakub kordavat ja süvendavat materjali, et aidata keeleõppijal oma teadmisi ja oskusi selles vallas kinnistada ja laiendada.

1.3.1. Üldist

Sihilisus (transitiivsus) ja sihitus (intransitiivsus) on kõige põhilisemaid asjaolusid, mis määrab tegusõnade käitumise lauses. Need on kaks vastandlikku nähtust, mille oluline grammatiline erinevus seisab selles, et sihilised tegusõnad esinevad tavaliselt koos sihitisega (a), sihitute tegusõnade korral aga üldjuhul sihitis puudub (b).

a) **Kass** püüab hiiri. (keda?) **Hiir** limpsib koort. (mida?)

b) **Laps magab**. Väsinud mees **pikutab** diivanil. Pudel **kukkus** põrandale.

Eesti keeles on sihilise ja sihitu tegevuse väljendamisel ja eristamisel tähtis osa tuletusel. Ühed liited võimaldavad saada sihilisest tegusõnast sihitu (a) ja teised muudavad sihitu verbi sihiliseks (b). Samuti on võimalik samast nimi- või omadussõnast moodustada erinevate liidete abil erineva iseloomuga verbe (c).

- a) *pet/ma* (kedagi) > *pett-u/ma* (kelleski / milleski)
*Poliitik **pettis** valijaid. Valijad **pettusid** poliitikus.*
- b) *kõiku/ma* > *kõigu-ta/ma* 'kõikuma panema'
*Laev **kõikus** tugeva tormi käes. Tugev torm **kõigutas** laeva.*
- c) *kaine* > *kaine-sta/ma* 'kaineks muutma'; *kaine* > *kaine-stu/ma* 'kaineks saama'
*Külm dušš **kainestas** mehe. Mees **kainestus** külma duši all.*

1.3.2. Sihilised tegusõnad

Sihiliste tegusõnade põhilise tähendusrühma eesti keeles moodustavad **põhjustamisverbid**, s.o põhjustavat tegevust väljendavad verbid ehk **kausatiivid**. Need väljendavad objektile suunatud tegevust, mille eesmärk on objekti mingil viisil mõjutada või muuta või mis kutsub selles esile mingi muutuse.

*Kuri koer **hirmutas** last. (lapsel tekkis hirm) **Kaotasin** oma kalli ehte. (ehet kadus ära)
Ema **poolitas** õuna laste vahel. (õunast sai kaks poolt)*

Erinevate liitevariantide abil võib samast tuletusalusest moodustada ka kaks, mõnikord rohkemgi kausatiivi, millest igal juhul on oma erinev sisu: *eestistama* 'eesti-päraseks muutma' ja *eestindama* 'eesti keelde tõlkima'

←→

*Viimasel ajal on paljud oma nime **eestistanud**. Hästi **eestindatud** romaani oli mõnus lugeda.*

Seda laadi rööptuletiste tähendus on kokkuleppeline ja need tuleb ära õppida ning meelde jätta. Vastasel juhul lähevad need kergesti segamini ja tekitavad suhtlemisraskusi.

1.3.2.1. Tuletis ja verbiühend võivad sageli väljendada üht ja sedasama kausatiivset tähendust:

tühjendama ~ tühjaks tegema, suurendama ~ suuremaks tegema, karmistama ~ karmiks muutma, pidulikustama ~ pidulikuks muutma, reastama ~ ritta seadma, kahjutustama ~ kahjutuks tegema, kahjustama ~ kahju tegema, tuhastama ~ tuhaks muutma.

Nende varieeruv kasutamisel tasub siiski tähelepanelik olla, sest igal üksikjuhul ei tarvitse need rööpsed väljendusvõimalused sugugi võrdselt realiseeruda:

Lahkunu **tuhastati** (vrd **muudeti tuhaks*) Pärnamäe krematooriumis. Mees lõhnastas end (**varustas end lõhnaga*) liiga ohtralt.

Tuletisel on sageli kalduvus muutuda piltlikuma tähenduse suunas, samal ajal kui ühend säilitab otsese tähenduse, vrd *killustama – kildudeks muutma*:

Noormees **killustas** end (**muutis end kildudeks*) mitme erineva tegevuse vahel.

Ka on oluline silmas pidada, et kausatiivset verbi eelistatakse enamasti kirjalikus tekstis ja ametlikumas olukorras, ühend on sageli sobivam eeskätt suulise ja üldse vabama keelekasutuse korral. Kuid teisalt võimaldab ühend mõtet ka mõnevõrra tugevamalt rõhutada, selgemalt esile tuua.

Vanad miinid **tehti kahjutuks** / *kahjutustati*.

1.3.2.1. Harjutus. Leidke sama tähendust väljendav kausatiiv ja lisage sobiv objekt. Kontrollige saadud verbe ÕS 99 abil.

paigale asetama	hõbedaga katma .....
taraga ümbritsema	eesti keelde tõlkima .....
lukku panema	rivisse seadma .....
araks muutma	hukka saatma .....
tugevaks tegema	laiemaks tegema .....
ahelasse panema	kohkuma panema .....

1.3.2.2. Harjutus. Kasutage lausepaarides märgitud keelendite asemel samast sõnast saadud kausatiivverbe.

1. Kool *muudeti venepäraseks*. / .....
2. Tammasaare jutustused *tõlgiti soome, rootsi ja vene ja keelde*. / .....
3. Põllul töötav traktor *tekitas kõvasti tolmu*. / .....
4. Aine *muudeti töötlemisel tolmuks*. / .....
5. Kavatsen täna hakata oma sahtleid *korda tegema*. / .....
6. Kolm poissi *organiseerisid* põneva matka. / .....
7. Vaid mõned üksikud julgesid otsuse poolt *anda hääle*. / .....
8. Ainult üks eakas meister oskas vana pilli *häälda seada*. / .....

1.3.3. Sihitud tegusõnad

Kõige üldisemas mõttes väljendavad sihitud tegusõnad sellist tegevust, mis ühel või teisel viisil mõjutab või muudab lause subjekti. Vastavalt sellele võib eristada kolme põhilist tähendusrühma.

1.3.3.1. Enesekohased tegusõnad ehk **refleksiivid** väljendavad sellist tegevust, kus subjekt teeb midagi iseendale, kus tegija on ühtaegu ka tegevusobjekt (a). Enesekohast tähendust on võimalik väljendada ka sihilise verbiga, millele lisatakse sihitis *end* (b).

- a) *Lapsed riietusid võidu. Põgenik viskus kaljult alla.*
- b) *Lapsed riietasid end võidu. Põgenik viskas end kaljult alla.*

1.3.3.2. Automatiivsed tegusõnad (automatiivid) väljendavad sellist tegevust, kus subjektiga toimub midagi just nagu iseenesest, automaatselt. Subjekt ise on passiivne, muutust põhjustab mingi väljastpoolt suunatud tahtlik või juhuslik tegevus (Kasik 1996: 55).

Uks sulgus hääletult. (keegi pani või tuul lükkas ukse kinni) *Lennuk maandus esimesele rajale.* (maandumist juhtis lennuki komandör) *Teeäärsed puud kattusid paksu tolmuga.* (tolm langes puudele)

1.3.3.3. Seisundiverbid (translatiivid) väljendavad subjekti seisundi muutumist. Enamasti tuletatakse sellised tegusõnad omadussõnast (a), harvem muud liiki sõnadest (b).

- a) *Ilm külmenes* (muutus külmemaks) *iga päevaga. Kõik inimesed vananevad* (saavad van(em)aks), *kellelgi ei õnnestu noorenda* (nooremaks muutuda).
- b) orb > orb-u/ma 'orvuks jääma'; lesk : lese > lese-stu/ma 'leseks jääma'; välja > välj-u/ma 'välja minema'; mööda > mööd-u/ma 'mööda minema'

1.3.4. Sihiliste ja sihitute tegusõnade tuletusvahetuskord

Eesti keele oluliseks eripäraks näiteks vene keelega võrreldes on transitiivse ja intransitiivse tähenduse vastastikune üleminek. Sihitutest verbidest on võimalik tuletada sihilisi verbe ja vastupidi – sihilistest sihituid.

Sihilised ja sihitud tegusõnad moodustavad sageli omavahel paare. Tuletussuhte järgi võib need jagada kolme rühma:

- 1) sihitu verb → sihiline verb,
- 2) sihiline verb → sihitu verb,
- 3) samast tuletusalusest on moodustatud rööpselt nii sihitu kui ka sihiline verb.

Eesti keele kui teise keele ja kui võõrkeele õppijail on oluline tähele panna, et niisuguste paaride liikmed omavahel segi ei läheks. Enamasti aitab neid lahus hoida liide.

Tabel 1.10. Sihiliste tegusõnade tuletamine sihitutest tegusõnadest

← →

Sihitu tegusõna →		Sihiline tegusõna keda? mida?	
Lauses puudub sihitis		<i>ta-, t- või nda-liide</i>	Tegusõna juurde kuulub sihitis
alga/ma	Töö algab kell 9.	alga- ta /ma alus- ta /ma	Lahutuse algatas naine. Alustame koosolekut kell 12.
allu/ma	Allusime üldsuse tahte.	allu- ta /ma	Kõik allutati uuele korrale.
ehmu/ma	Laps ehmus valjust helist.	ehma- ta /ma	Vali heli ehmatas last.
eksi/ma	Eksisime võõras linnas ära.	eksi- ta /ma	Sa eksitad mind oma jutuga.
ela/ma	Vanaema elab maal.	ela- ta /ma	Mees elatab end pillimängust.
hukku/ma	Noor mees hukkus ehitusel.	huku- ta /ma	Alkohol hukutas andeka inimese.
hävi/ma	Sõjas hävisid terved linnad.	hävi- ta /ma	Põllul hävitati kahjurputukaid.
imbu/ma	Vesi imbub maasse.	immu- ta /ma	Laudu immutati niiskuse vastu.
istu/ma	Istun terve päeva arvuti taga.	istu- ta /ma	Istutasime taimi kogu laupäeva
kaldu/ma	Jutt kaldus teemast kõrvale.	kallu- ta /ma	Koorem kallutas ratta kraavi.
kadu/ma	Sõrmus kadus nagu tina tuhka.	kao- ta /ma	Kaotasime oodates mitu päeva.
kasva/ma	Süües kasvab isu.	kasva- ta /ma	Mõni kasvatab rõdul tomateid.
kee/ma	Supp keeb .	kee- t /ma	Ema keedab suppi.
küpse/ma	Kook küpseb ahjus.	küpse- ta /ma	Küpsetasime kooke ja saiu.
lange/ma	Puud langesid üksteise järel.	lange- ta /ma	Puid langetatakse talvel.
loobu/ma	Sportlane loobus võistlusest.	loovu- ta /ma	Isa loovutas koha pojale.
meenu/ma	Kellelegi meenus lõbus seik.	meenu- ta /ma	Meenutasime möödunud aegu.
nihku/ma	Koorem ei nihkunud paigast.	nihu- ta /ma	Mehed nihutasid auto teelt.
nälgi/ma	Sõja ajal nälgisid paljud.	nälju- ta /ma	Peremees näljutas oma koera.
page/ma	Pagesime vihma eest tuppa.	page- nda /ma	Pered pagendati võõrsile.
pöle/ma	Lõke pöles suure leegiga.	pöle- ta /ma	Pöletasime prahti mitu päeva.

1.3.4.1. Harjutus. Moodustage sihitutest verbidest sihilised paarikud. Kontrollige tulemust ÕS 99 abil. Kasutage paarikuid sobivas tähendis.

- mine/ma > .....
- jahtuma > .....
- jääma > .....
- kerkima > .....
- kohkuma > .....
- kõikuma > .....
- langema > .....
- leppima > .....
- loobuma > .....
- lõppema > .....
- nakkama > .....
- närtsima > .....

painduma > .....

paisuma > .....

pleekima > .....

põrkama > .....

rappuma > .....

sobima > .....

sulama > .....

vajuma > .....

veerema > .....

venima > .....

õõtsuma > .....

ärkama > .....

Tabel 1.11. Sihitute tegusõnade moodustamine sihilistest tegusõnadest

← →

Sihiline verb → keda? mida?	Sihitu verb <i>u</i> -liide	Kasutamine	
elata/ma	elat- <i>u</i> /ma	Mees elatab üksi kogu peret.	Naine elatab käsitööst.
erita/ma	erit- <i>u</i> /ma	Puu eritab vaiku.	Puust eritub vaiku.
haaki/ma	haak- <i>u</i> /ma	Haakisime autole käru taha.	Ämblik haakus oksa külge.
haava/ma	haav- <i>u</i> /ma	Tööline haavas kogemata kätt.	Naine haavus kergesti.
hoid/ma	hoid- <i>u</i> /ma	Hoian last.	Hoidun vigadest.
huvita/ma	huvit- <i>u</i> /ma	Sport huvitab paljusid.	Huvitun spordist.
jätka/ma	jätk- <i>u</i> /ma	Jätkasime teekonda.	Toitu jätkus terveks kuuks.
kaeva/ma	kaev- <i>u</i> /ma	Kaevasime sügava augu.	Sõdurid kaevusid maasse.
kand/ma	kand- <i>u</i> /ma	Tuul kandis lehed kaugele.	Lehed kandusid tuules kaugele.
kast/ma	kast- <i>u</i> /ma	Vihm kastis õuemuru.	Õuemuru kastus ligedaks.
kat/ma	katt- <i>u</i> /ma	Lumi kattis maad.	Maa kattus lumega.
korda/ma	kord- <i>u</i> /ma	Kordame uusi sõnu.	Mõni sõna kordub sageli.
leid/ma	leid- <i>u</i> /ma	Leidsin õige põhjuse.	Leidub tarku inimesi.
liit/ma	liit- <i>u</i> /ma	Töö liidab tegijaid.	Töoga liitusid uued tegijad.

1.3.4.2. Harjutus. Moodustage sihilistele verbidele sihitud paarikud. Kontrollige tulemust ÕS 99 abil. Kasutage paarikuid sobivas ühendis.

üllata/ma .....
 riieta/ma > .....
 rõivasta/ma > .....
 seiska/ma > .....
 solva/ma > .....
 toit/ma > .....
 tund/ma > .....
 tõuka/ma > .....
 ulata/ma > .....
 vaheta/ma > .....
 viska/ma > .....
 ärrita/ma > .....
 üllata/ma .....
 riieta/ma > .....
 rõivasta/ma > .....
 seiska/ma > .....
 solva/ma > .....
 toit/ma > .....
 tund/ma > .....
 tõuka/ma > .....
 ulata/ma > .....
 vaheta/ma > .....
 viska/ma > .....
 ärrita/ma > .....

Sageli on samast tuletusalusest, enamasti omadussõnast, moodustatud rööpselt nii sihiline kui ka sihitu verb. Erinevate liidete abil võib olla tuletatud kõrvuti ka mitu samalaadset tegusõna, mis väljendavad harilikult ka erinevat tähendust (tabel 1.12).

Tabel 1.12. Samast tuletusalusest lähtuvad sihiliste ja sihitute tegusõnade paarid

↔

Tuletusalus	Sihiline tegusõna	Sihitu tegusõna
OMADUSSÕNA	Liide: -nda-, -sta-, -ta-, -da-	Liide: -ne-, -stu-, -u-
halb : halva	halvendama halvustama	halvenema
harv : harva	harvendama	harvenema
kerge : kerge	kergendama	kergenema
kuum : kuum	kuumendama kuumutama	kuumenema kuumuma
kõva : kõva	kõvastama kõvendama	kõvastuma kõvenema
kõver : kõvera	kõverdama	kõverduma
lahja : lahja	lahjendama lahjutama	lahjenema lahjuma
lai : laia	laiendama laiutama	laienema laiuma
peen : peene	peenendama peenestama	peenenema peenestuma
pehme : pehme	pehmendama pehmitama	pehmenema pehmuma
pikk : pika	pikendama	pikenema
soe : sooja	sojendama sojustama sojutama	sojenema sojuma
suur : suure	suurendama	suurenema
terve : terve	tervendama	tervenema
tihed : tiheda	tihendama	tihenema
tühi : tühja	tühjendama	tühjenema
uus : uue	uuendama	uuenema
valge : valge	valgendama	valgenema
vene : vene	venestama venendama	venestuma
värske : värsk	värskendama	värskenema

1.3.4.3. Harjutus

A. Selgitage tabelis 1.12 toodud tuletiste tähendust ÕS 99 ja EKSSi abil.

B. Moodustage antud ühendite kõrvale sama tähendust väljendavad verbid. Kontrollige saadud tuletiste õigsust ÕS 99 abil.

auruks muutma.....	auruks muutuma.....
kurvaks tegema	kurvaks minema .....
kõvaks muutuma	kõvemaks muutuma .....
kõvemaks muutma.....	peeneks minema .....
peeneks tegema	peenemaks minema .....
peenemaks tegema	tigedaks tegema .....
tigedaks minema	tigedamaks minema .....
tumedaks tegema	tumedaks minema .....
tumedamaks tegema	tumedamaks minema .....
tuttavaks saama	tuttavaks tegema .....

C. Saadud verbidega moodustage sobivaid ühendeid või lühilauseid.

1.3.4.4. Harjutus. Valige lünka sobiv verb ja kasutage seda õiges vormis.

1. keema, keetma:

Potis ..... maitsev puder. Lapsed .....
liivast ja veest isuäratavat suppi.

2. eksima, eksitama:

Sa ..... mu mõtteid. Võõras kohas võib kergesti ära
.....

3. lendama, lennutama:

Homme ..... Pekingisse. Seal saab lohesid .....

4. kõrbema, kõrvetama:

Puder ..... uue poti põhja. Tuli ..... näppe.

5. venima, venitama:

Talvised päevad ..... visalt. Poiss .....
suu kõrvuni.

6. sulama, sulatama:

Kõigepealt me ..... rasva ja siis laseme võil natuke
.....

7. täitma, täituma:

Lüngad tuli ..... sobivate sõnadega. Mõnikord
..... ka kõige salajasemad unistused.

Tabel 1.13. Kokkuvõtte sihiliste ja sihitute tegusõnade moodustamisest

1. Sihilised tegusõnad			
Liide	Tuletusalus	Näiteid	Kasutamine
-ta-, -da-, -sta-, -lda-, -nda-	nimisõna	aur > aurutama silp > silbitama kodu > kodustama	Päev läbi aurutasime mahla. Lapsed õppisid sõnu silbitama . Metsavaht kodustas karu.
	omadussõna	vesi > veeldama avar > avardama vedel > vedeldama	Ka gaasi saab veeldada . Reis avardas silmaringi. Värvi tuli vedeldada .
	tegusõna	pehme > pehmendama karm > karmistama	Väljendust peaks pehmendama . Äri oli meest karmistanud .
	määrsõna	kerkima > kergitama vajuma > vajutama enne > ennetama	Pärm kergitab tainast. Juht vajutas gaasi. Vigu on kergem ennetada kui parandada.
-ta- / -da- ja -sta- on kõige sagedamad liited sihiliste tegusõnade moodustamisel. Harvem tuleb ette ka muid ta-/da-lõpulisliitevariante.			
2. Sihitud tegusõnad			
Liide	Tuletusalus	Näiteid	Kasutamine
-u-, -du-, -tu-, -stu-	verb	kand/ma > kand- u /ma veen/ma > veen- du /ma pööra/ma > pöör- du /ma	Uudis kandus kiiresti kõigini. Veendusime väite õigsuses. Jõe ääres pöördub tee paremale.
	nimisõna	rand > rand- u /ma aur > auru- stu /ma	Laev randus alles öösel. Vesi aurustub keemisel.
	omadussõna	virge > virg- u /ma kange > kange- stu /ma	Lapsed virgusid koos päikesega. Liikmed kangestusid pikast istumisest.
-ne-	omadussõna	jahe > jahe + ne /ma	Kuu lõpus ilm jahenes .
	nimisõna	mõra > mõra- ne /ma	Kukkudes oli kruus mõranenud .
	määrsõna	palju + ne /ma	Hiiired paljunevad kiiresti.
Sihitute tegusõnade liited on -u- , u-ga lõppevad liited ja -ne-.			

Kirjandus

- Erelt, Mati 2001. Some notes of the grammaticalization of the verb *pidama* in Estonian. – Estonian: typological studies V. Edited by Mati Erelt. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 18. Tartu, 7–25.
- Grünthal, Riho 2001. Homonymy and systemacy in Estonian inflection. – Keele kannul. Pühendusteos Mati Erelti 60. sünnipäevaks 12. märtsil 2001. Koostanud ja toimetanud Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 42–61.
- Karlsson, Fred 2002. Üldkeeleteadus. Tõlkinud ja kohandanud Renate Pajusalu, Jüri Valge ja Ilona Tragel. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kasik, Reet 1996. Eesti keele sõnatuletus. Tartu ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 3. Tartu, 34–82.
- Koski, Mauno 2001. Suomen adjektiivikantaisten ominaisuudennimitysten käyttö. – Keele kannul. Pühendusteos Mati Erelti 60. sünnipäevaks 12. märtsil 2001. Koostanud ja toimetanud Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 132–145.
- Lepäsmaa, Anna-Liisa 1996. Transitiivi- ja intransitiiviverbien merkityseron opettamisesta. – Suomi toisena / vieraana kielenä. Ajatuksia kielestä, kulttuurista, metodeista. Helsinki: Helsingin Yliopiston Vantaan Täydennyskoulutuskeskus, 63–72.
- Lepäsmaa, Anna-Liisa, Lieko, Anneli, Silfverberg, Leena 1996. Miten sanoja johdetaan. Suomen kielen johto-oppia. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 110–157.
- Vare, Silvi 1981. Nimisõnaliited tänapäeva eesti kirjakeeles. Tallinn: Valgus, 180–187.
- Viks, Ülle 1984. Sõnavormide homonüümia eesti keeles. – Keel ja Kirjandus 2, 97–105.

2. MÕNEDE SAGEDASTE SÕNADE SEMANTIKAT JA PRAGMAATIKAT

2.1. ASESÕNAD

2.1.1. Pikk ja lühike kuju

Eesti keele asesõnade süsteem sarnaneb väga vene keele omaga. Siiski esineb erinevusi, mis tekitavad raskusi ka edasijõudnud keeleõppijale. Eesti keele õppijal on raske otsustada, kas tarvitada asesõna lühikest või pikka kuju, nt kas valida *ma* või *mina*. Emakeelne kõneleja tunnetab vale kuju veana, kuigi normatiivsed grammatikad ettekirjutusi tavaliselt ei tee ja lubavad kõikides positsioonides kasutada mõlemat kuju, kui see on olemas (vt tabel 2.1).

Tabel 2.1. Isikuliste asesõnade pikk ja lühike kuju käändeti

(statistiliselt eelistatum paksus kirjas, praktilises keelekasutuses puuduvaid vorme tähistab küsimärk)

Nimetav	mina ~ ma	sina ~ sa	tema ~ ta	meie ~ me	teie ~ te	nemad ~ nad
Omastav	minu ~ mu	sinu ~ su	tema ~ ta	meie ~ me	teie ~ te	nende
Osastav	mind	sind	teda	meid	teid	neid
Sisseütlev	minusse ~ musse	sinusse ~ susse	temasse ~ tasse	meisse	teisse	nendesse ~ neisse
Seesütlev	minus ~ mus	sinus ~ sus	temas ~ tas	meis	teis	nendes ~ neis
Seestütlev	minust ~ must	sinust ~ sust	temast ~ tast	meist	teist	nendest ~ neist
Alaleütlev	minule ~ mulle	sinule ~ sulle	temale ~ talle	meile	teile	nendele ~ neile
Alalütlev	minul ~ mul	sinul ~ sul	temal ~ tal	meil	teil	nendel ~ neil
Alaltütlev	minult ~ mult	sinult ~ sult	temalt ~ talt	meilt	teilt	nendelt ~ neilt
Saav	minuks	sinuks	temaks	?	?	nendeks ~ neiks
Rajav	minuni	sinuni	temani	meieni	teieni	nendeni
Olev	minuna	sinuna	temana	meiena	teiena	nendena
Ilmaütlev	minuta	sinuta	temata	meieta	teieta	nendeta
Kaasaütlev	minuga ~ muga	sinuga ~ suga	temaga ~ taga	meiega	teiega	nendega

2.1.2. Lühikese ja pika kuju kasutussoovitused

Asesõna lühikese ja pika kuju kasutamist juhivad tendentsid, mitte reeglid, seega esineb rohkesti erandeid. Kõige vähem eksitakse, kui juhitudakse järgmistest põhimõtetest (vt ka Pool 1999).

2.1.2.1. Nimetavas ja väliskohakäänetes (eriti alale- ja alalütlevas) on tavaline lühike kuju.

Ma tulen homme. Sul on palju tööd. Anna see raamat talle. Me tahame homme Tallinna sõita. Sain eile talt palju uut informatsiooni.

Nendes käänetes tähistab pikk kuju asesõnaga viidatud isiku või eseme rõhutamist ja enamasti ka vastandamist: iga kord pikka kuju kasutades mõeldakse justkui juurde lauseosa *aga X*.

Mina tulen homme sinu juurde. (aga tema / nemad ei tule) **Sinul** on palju tööd. (aga minul ei ole) *Anna see raamat temale.* (aga mitte kellelegi teisele) *Sain eile temalt palju informatsiooni.* (aga mitte sinult) *Meie tahame homme Tallinna sõita.* (aga teised mitte)

2.1.2.2. Teistes käänetes (eriti omastavas ja sisekohakäänetes) on tavalisem pikk kuju, lühike tundub kõnekeelne ega sobi kõikidesse kirjutatud tekstidesse. Pika kujuga kaasneb vastandus ainult rõhutamisel. Rõhutamata pikk kuju on neutraalne.

Minu vend tuleb homme Helsingist. Ta on meie hea sõber. Ta usub sinusse. Temast on alati palju tuge.

2.1.2.3. Eriti harva kasutatakse lühikest kuju siis, kui omastavas käändes olev asesõna esineb lauses koos kaassõnaga.

minu arvates, sinu oma, tema ees, meie juurde, teie taga

2.1.2.4. Häiriv on mitme pika nimetavas käändes asesõnavormi kasutamine ühes lauses, eriti pöördõnajarje korral (alus pärast öeldist).

Tema tuli minule sadamasse vastu.

Tema ütles, et mina ei tunne veel linna ja sellepärast tahtis **tema minule** teed juhatada.

Ta tuli mulle sadamasse vastu.

Ta ütles, et mina ei tunne veel linna ja sellepärast tahtis **ta mulle** teed juhatada.

2.1.2.5. Lühike asesõna võib lausest välja jääda, eriti kui jaatavas kõnes korduvalt viidatakse ühele ja samale (esimesele või teisele) isikule.

Ma tulin eile õhtul hilja koju, sõin ja hakkasin siis lehte lugema. Magama läksin alles kell kaksteist.

2.1.3. Muud olulist asesõna kasutamise kohta

2.1.3.1. Eesti keeles ei ole grammatiliste sugude jaoks erinevaid asesõnu, seetõttu võib sõnasõnalisel tõlkimisel vene keelest tekkida arusaamatuid lauseid. Sellisel juhul tuleb lause nii ümber sõnastada, et asesõna poleks vaja kasutada.

Mari läks Jürile külla. **Ta** oli eriti heas tujus.

Mari läks Jürile külla. **Poiss** oli eriti heas tujus.

2.1.3.2. Kuigi tavaliselt viitab *see* esemele ja *tema* / *ta* elusolendile, kasutatakse korduval viitamisel samale eluta objektile kõnekeeles (aga mõnikord ka kirjakeeles) asesõna *ta* (NB! mitte *tema*). Siin kehtivad samad põhimõtted mis isikuliste asesõnade lühikese ja pika kuju korral: nimetavas, alaleütlevas ja alalütlevas on eriti tavaline, et ka eluta objektile viidatakse asesõnaga *ta* (vastab lühikesele kujule), muudes käänetes rohkem asesõnaga *see* (vastab pikale kujule). Et kirjakeeles ei ole asesõna *ta* elutule objektile viitavana alati korrektne, tuleb siin siiski olla ettevaatlik ja vajadusel lause ümber sõnastada.

*Eile läks mu televiisor rikki. **Tal** lihtsalt kadus hääl ära.*

2.1.3.3. Häiriv on asesõna *see* kasutamine korduval viitamisel samale füüsilisele objektile, kui kontekstis on ka abstraktseid mõisteid.

Minu arvates ei ole võimalik ette kujutada elu ilma arvutita. **See** (kas elu või arvuti?) aitab täiskasvanuid töös ja on sõbraks lastele.

Minu arvates ei ole võimalik ette kujutada elu ilma arvutita. **Ta** aitab täiskasvanuid töös ja on sõbraks lastele.

2.1.3.4. Häirib ka mitmusevormi *need* korduv kasutamine, sel juhul on tavaline ka abstraktsemate objektide kohta kasutada vormi *nad*.

Need kaks emotsiooni – rõõm ja kurbus – kuuluvad elus kokku. **Need** on teineteisest lahutatud.

Need kaks emotsiooni – rõõm ja kurbus – kuuluvad elus kokku. **Nad** on teineteisest lahutatud.

2.1.3.5. Ametlikus eesti keeles (nt teadustekstis) ei ole kombeks kasutada enda kohta vormi *me* / *meie*, kui kirjutajaid on tegelikult ainult üks.

2.1.3.6. Eesti kultuuriruumis kasutatakse viisakusvormina teietamist, st mitmuse teist pööret üht inimest kõnetades. On raske anda täpseid reegleid selle kohta, keda tohib sinatada ja keda peab teietama. Teietamine näitab eelkõige seda, et kõneleja ja kõnetatav ei tunne teineteist, kuid mida nooremad on kõnelejad, seda tõenäolisem on, et ka võõrad omavahel sinatavad. Head tuttavad sinatavad tavaliselt ka siis, kui neid eraldab suur vanusevahe või sotsiaalne distant. Seetõttu on eesti töökollektiivides tavaline sinatamine ka ülemuse ja alluva vahel ning sugulasi sinatatakse vanusevahest sõltumata. Tihti öeldakse, et teietamine väljendab austust, kuid see ei ole päris õige, sest head tuttavat sinatatakse hoolimata austusest. (Teietamisest vt nt Keevallik 1998.)

2.1.3.7. Harjutus. Kas lühike või pikk kuju?

A. Lõpuks muutus ilm ilusaks ja soojaks ja ..... läksime kauaoodatud matkale. Toomas võttis matkale kaasa sõbrad Jüri ja Mari. .... on teise kursuse üliõpilased. Jüri õpib bioloogiat, ... suurim huviala on evolutsiooniteooria. Marile meeldib molekulaarbioloogia, ... saab kindlasti kuulus teadlane. Aga veel meeldib ..... moodne kunst. .... jutustas meile palju uutest kunstivooludest, ... tean neist ju väga vähe. Kunst on mind küll alati huvitanud, kuid ..... ei ole aega ..... tegeleda.

B. Matkal juhtus meil palju äpardusi. Lootsime ööbida motellis, aga ..... oli täis. Siis panime telgid üles jõe äärde, aga seal olid sipelgad. .... olid meie peale väga vihased ja hammustasid valusasti. Järgmine probleem oli lõkke süütamine. .... oli vaja kuivi oksa, aga neid ei olnud kuskilt saada, sest äsja oli vihma sadanud. Lõpuks palusime lähedasest talust natuke kuivi puid. Kui me ..... põlema saime, tundus elu kohe ilusam. Nii ..... siis istusime lõkke ääres, jõime teed ja arutasime maailma probleeme.

2.2. TEGUSÕNAD

Eesti keeles on sageli kasutatavaid tegusõnu, mille tähendussfäär on erakordselt lai ja mida kasutatakse väga mitmekesises kontekstis ja erinetavates konstruktsioonides. Neid on nimetatud tuumverbideks (Tragel 2003). Morfoloogiliselt on need sageli erandlikud (nt kasutatakse tavaliselt *i*-lihtminevikku). Selles peatükis käsitletakse eelkõige tuumverbide tähendusega seotud probleeme.

2.2.1. Modaalverbid *võima*, *saama* ja *tohtima*

Vene keeles on ainult üks laialt kasutatav modaalverb *мочь*. Eesti keeles vastab sellele mitu tegusõna. Kõige laiema modaalsusega on *võima*, mis võib tähendada nii

seada, et midagi tõenäoliselt toimub (a), kui ka seda, et toimumine on võimalik (b). (Eesti keele modaalsusvahendite üldülevaadet vt Uuspõld 1989.)

a) *Homme võib tulla ilus ilm.*

b) *Ma võin homme sinu juurde tulla.*

2.2.1.1. Kui võimalikkus johtub kellegi antud loast midagi teha, on *võima* sünonüümne sõnaga *tohtima*. Soovitatav on kasutada pigem ühetähenduslikku *tohtima*, kuigi *võima* on lubamise korral samuti õige.

Poiss on kaheksateist täis ja tohib / võib nüüd ise õlut osta.

2.2.1.2. Sobivas kontekstis näitab *võima* tihti seda, et lauset tuleb tõlgendada ettepanekuna (a). Ettepanekute ja palvete vahel ei ole selget piiri, seetõttu tohib mõlema puhul pehmenitava grammatilise vahendina kasutada tingivat kõneviisi (b).

a) *Ma võin sulle homme selle raamatu tuua. Sa võid homme selle asja ise korda ajada.*

b) *Ta võiks homme oma töö ära saata.* (sõltuvalt kontekstist kas ettepanek, palve või käsk)

2.2.1.3. Laiast modaalsuse semantilisest alast eristub tähendus, kus rõhutatakse tegija suutlikkust eelkõige tänu füüsilisele jõule või aja olemasolule. Sellise tähenduse korral kasutatakse modaalverbi *saama*. *saama* puhul esitatakse kontekstis mingi takistus, mille tõttu ei ole võimalik midagi teha või mille kiuste midagi teha saab.

Aega on vähe ja tööd palju, aga ehk saame selle asja ära teha.

2.2.1.4. Kui suutlikkus on kestmam ja rõhutatakse, et tegija on / ei ole võimeline midagi pikemalt tegema, sobib kasutada tegusõna *suutma*, millel on kergelt dramaatiline stiilivarjund.

Ma ei suuda kunagi öösiti kirjutada.

2.2.1.5. Kui suutlikkus lähtub teadmistest või oskustest, mis võimaldavad midagi teha, kasutatakse tavaliselt tegusõna *oskama* (a). Sellesama sõnaga väljendatakse keeleoskust (b).

a) *Ma ei oska sellele küsimusele vastata.*

b) *Ma oskan eesti keelt.*

2.2.1.6. Väga tihti on modaalverbid siiski seotud kindla lausekonstruktsiooniga ja seetõttu on selgete kasutuspõhimõtete sõnastamine raske. Ühe huvitava seaduspärana olgu märgitud, et *saama* tõlgitakse vene keelde tihti perfektivse aspektiga смочь.

Ma võin homme sinu juurest läbi tulla. 'Я могу завтра зайти к тебе.' *Ma saan homme sinu juurest läbi tulla.* 'Я смогу завтра зайти к тебе.' *Mida üks ei saa teha, seda saab teine.* 'Что один не сможет, то сможет другой.' *Mida üks ei või teha, seda võib teine.* 'Что одному нельзя, то можно другому.'

2.2.2. Modaalverbide *võima*, *tohtima* ja *saama* kasutussoovitused

2.2.2.1. Kui modaalsus on selgelt piiritlemata, st ei ole teada, mille poolest kõnes-olev lause on modaalne, kasutatakse tegusõna *võima*. Vene keeles on selle vasteks väga paljudel juhtudel *мочь*. Eesti tegusõna laialivalguva tähenduse tõttu ei pruugi mõte siiski päris selge olla, nagu näiteks järgmises lauses, milles pole selge, mida tegelikult mõeldakse (kas keegi lubab õppida, õppimine võib toimuda juhuslikult vms). Ilmselt on mõeldud seda, et inimesel on eesti keele õppimise eeldused olemas, niisiis oleks parem kasutada modaalset konstruktsiooni *on võimalik*.

Kõigele vaatamata **võib** eesti keele ära õppida.

Kõigele vaatamata **on võimalik** eesti keel siiski ära õppida.

2.2.2.2. Kui modaalsus seisneb selles, et kusagil on keegi, kes lubab või keelab, kasutatakse tegusõna *tohtima*. Jaatavas kõnes vastab ka sellele vene *мочь*, mõnikord aga *мне / тебе / ему* jne *можно / нельзя*.

Kui vanalt tohib ükski restorani minna? 'Во сколько лет можно одному идти в ресторан?' Seitsmeaastaselt vist veel ei tohi. 'В семь лет, наверное, еще нельзя.

2.2.2.3. Kui modaalsus tähistab, et subjekt on võimeline midagi tegema eelkõige ajalisel või füüsiliste eelduste tõttu või seepärast, et keegi ei sega, kasutatakse verbi *saama*.

Mu sõber ei saa homme tulla, sest ta murdis jalaluu, mina ei saa tulla, sest mul pole aega. 'Мой друг не сможет завтра прийти, потому что у него сломана нога, я не смогу, потому что у меня нет времени.

2.2.2.4. Kui on tegemist vaimse või kestva suutlikkusega, kasutatakse verbi *suutma*.

Olen palju mõelnud, kuid ei suuda mõista, miks ta mind vihkab. 'Я много думал (об этом), но не могу понять, почему он меня ненавидит.

2.2.2.5. Kui suutlikkus seisneb teadmiste olemasolus või puudumises, kasutatakse verbi *oskama*.

Ma ei oska sellele küsimusele vastata. 'Я не могу ответить на этот вопрос.

2.2.2.6. Harjutus. Valesti valitud modaalverb toob tihti kaasa lause mõtte moonumise. Allpool esitatud laused on pärit eesti keele õppijate kirjanditest, milles on tõenäoliselt kasutatud vale modaalverbi. Sulgudes on antud parandaja ettepanek. Mida lause tähendaks, kui parandust ei oleks tehtud?

1. Elus ei saa (või / tohi) olla lihtsalt kõrvaltvaataja, tuleb midagi otsustada ja valida. 2. Me ei saa (suuda) mõista, et inimene on kõige väärtuslikum olend maailmas. 3. Me ei saanud (ole suutnud) tänapäevani mõista, et me vajame rahu. 4. Seda ei saa (ei ole võimalik) ennustada. 5. Mõnikord juhtub nii, et mind vaevab mingi küsimus, millele ma kuidagi vastust ei saa (suuda) leida. 6. Kui sa oled üksi kodus ja sul on igav, siis sa saad (võid) võtta oma lemmikraamatu ja hakata lugema. 7. Töötute arv on suur ja mees ei saa (suuda) töökohta leida, mitte sellepärast, et ta ei taha töötada. 8. Kui inimene oskab eesti keelt, siis saab (võib) ta igasugust tööd leida. 9. Siis tekib mõnedel ka probleem, et ei saa (oska) midagi oma vaba ajaga teha.

2.2.2.7. Harjutus. Koostage kirjeldatud olukorda sobivaid lauseid, kasutades tegusõnu *võima, saama, oskama* või *suutma*.

A. 1. Sõidan ootamatult homme kell 15 Pärnusse, enne seda on mul väga kiire. Palun sõbral ära teha osa minu tööst (mõelge ise, mis nimelt). Teen ettepaneku kasutada ära minu teatripilet homme õhtuks.

B. 2. Tänaval küsitakse, kuidas minna raudteejaama. Algul vastake, et te ei tea, seejärel arutage erinevaid võimalusi.

2.2.3. Kohustust ja vajadust väljendavad modailverbid *pidama, tulema, vaja olema ja tarvis olema*

Kohustust väljendab eesti keeles tegusõna *pidama*. Siiski võib *pidama* tähendada ka muud kui kohustust. Tingivas kõneviisis tähendab *pidama* tihti pigem 'võib-olla'. Samuti võib *pidama* olla informatsiooni vahendatuse näitaja ja esineda samas funktsioonis kui kaudne kõneviis. Minevikus (eriti koos sõnaga *peaaegu*) tähendab *pidama* aga mõnikord, et tegelikult lauses kirjeldatud sündmust ei juhtunud. (Vt Erelt 2001.)

Ta **peaks** homme Pariisist koju jõudma. (tõenäoliselt jõuab) Homme **pidi** ilus ilm tulema. (tulevat ilus ilm) Eile **pidin** peaaegu rahakoti ära kaotama. (ei kaotanud, aga see oleks peaaegu juhtunud)

2.2.3.1. Verbi *pidama* sisuline sünonüüm on *tulema* (näiteks lauses *Mul tuleb see asi ära teha.*). Modalsed konstruktsioonid *vaja olema* ja *tarvis olema* väljendavad harilikult, et subjektil endal on vaja midagi teha, kuigi esinevad tegelikus keelekasutuses tihti samuti tegusõna *pidama* sünonüümina. Tähele peab aga panema, et *tulema / vaja olema / tarvis olema* alalütlevas käändes laiend ei saa olla elutu (seega tahtetu) subjekt.

Referaadil **tuleb** homme valmis saada.

Referaadil **on vaja** homme valmis saada.

Referaadil **on tarvis** homme valmis saada.

Peab homme referaadi kirjutama.

Mul **on vaja** homme referaat kirjutada.

Mul **on tarvis** homme referaat kirjutada.

Mul **tuleb** homme referaat kirjutada.

Referaat **peab** homme valmis saama.

Referaat **tuleb** homme valmis saada. = Mul **tuleb** referaat homme valmis saada.

Referaat **on vaja** homme valmis saada.

Referaat **on tarvis** homme valmis saada.

2.2.4. Muutumisverbid *jääma, saama ja minema*

2.2.4.1. Muutumisverbid on eesti keeles küllaltki selgelt seotud kogu lause konstruktsiooniga ja praktikas tuleb tihti lihtsalt meelde jätta, et haigeks jäädakse, aga terveks saadakse. Siiski on võimalik teha ka teatud semantilisi üldistusi, millest juhindudes on õiget kasutust kergem meelde jätta (vt Pajusalu 1994).

2.2.4.2. Kui lause on kujul X (nimetav) MUUTUMA Y (saav) / seisundiaidverb, siis kasutatakse verbe *saama, jääma ja minema* järgmiselt.

2.2.4.2.1. *jääma* tähistab muutumist, mis toimub negatiivses suunas, st muutus on halb, subjekti passiivsuse või millegi vähenemise suunas.

Ta jäi haigeks / purju / rasedaks / kõhnaks / uniseks / norgu. Vihm jäi nõrgemaks, lärm jäi vaiksemaks.

Samasuguse lausemalliga väljendab *jääma* tihti ka hoopis püsimist, tähenduse õigeks interpreteerimiseks on vaja teada konteksti.

Poiss külmetas ja jäi haigeks. (haigestus) Ta oli juba sündides nõrk ja jäi kogu eluks haigeks ja nõrgaks. (püsis haigena)

Sarnane on *jääma* kasutus ka siis, kui subjekt siirdub passiivsesse olekusse, mida väljendatakse *ma*-tegevusnime või sisseütleva käände abil.

Auto kihutas ristmikuni ja jäi siis äkiliselt seisma. (auto peatus) Auto pargiti akna alla ja see jäi sinna kogu päevaks seisma. (püsis samas kohas) Tüdruk jääb magama. (uinub) Tüdruk jäi koju magama. (püsis kodus ja magas edasi)

2.2.4.2.2. *saama* tähistab muutumist, mis toimub subjekti aktiivsuse kaudu positiivses suunas. Aktiivsus võib mõnikord lähtuda sisemistest jõuvarudest (näiteks terveks saamise korral).

Ta sai terveks / kaineks. Tüdruk sai kuulsaks / õpetajaks.

saama-verb ei kannu aktiivsuse tähendust konstruktsioonis X (seestütlev) SAAMA Y.

Temast sai kuulsus / luuletaja / reetur / kurjategija / laiskvorst.

2.2.4.2.3. *minema* tähistab elutu subjekti muutumist suurenemise suunas või elusa subjekti tahtetut muutumist.

Vihm / lärm läks tugevamaks. Tüdruk läks rõõmsaks / näost punaseks / elevile.

2.2.4.3. Harjutus. Täitke lüngad tegusõna *saama, jääma* või *minema* õige vormiga (mitte ainult muutumise tähenduses).

A. Olime juba kaua aega plaaninud, et sel päeval sõidame väikese laevaga lõbureisile. Aga eelmisel õhtul oli tuul äkki väga tugevaks ..... ja tundus, et varsti on torm käes. Hommikul ..... taevas küll üha rohkem pilve, kuid tuul ..... õnneks nõrgemaks. Meel ..... sellest rõõmsaks, sest tormiga oleks meie laevasõit ära .....

B. Tahtsime tähistada seda, et meie sõber Peeter oli lõpuks ometi kuulsaks ..... Ta oli juba mitu romaani kirjutanud, kuid need olid siiani ..... suurema tähelepanuta. Nüüd aga ..... ta suure romaanipremia ja kuuldavasti ..... ka raamatu müük väga hästi.

2.2.5. Põhjustamisverbid *ajama, panema ja laskma*

Tegusõnadel *ajama, panema* ja *laskma* on sageli ka põhjustamise ehk kausatiivne tähendus (Kasik 2001). Lauses käituvad need tegusõnad pisut erinevalt: *ajama* ja *panema* nõuavad *ma*-tegevusnime, *laskma* aga *da*-tegevusnime. Ka tähenduselt pole need tavaliselt vastastikku asendatavad.

2.2.5.1. Tegusõnu *ajama* ja *panema* kasutatakse tihti samalaadsetes lausetes, kuid neil on mõnevõrra erinev tähendus: *ajama* sisaldab endas tegija liikumasundimist (tegija liigub ise), *panema* aga tegija asetamist (ka ülekantud tähenduses, st mingisse olukorda või seisundisse). Kui kontekst liikumist üldse ei sisalda või pole see kõneleja arvates oluline, siis kasutatakse tavaliselt verbi *panema*. Erandiks on inimese meeleseisundid (*ajas / pani nutma / naerma*), mille põhjustamise väljendamisel on nad praktiliselt sünonüümid.

ajama esineb hingeseisundi kirjeldamisel tihti koos mäarsõnaga (*ajab vihale / mossi / turri*), *panema* aga enamasti koos tegevusnimega (ilma tegevusnimeta on *panema* tähendus tavaliselt 'asetama'). Siiski on hulk mäarsõnu, mida võib kasutada tegusõnaga *panema* (nt *korda, kütte, käiku, tööle, lukku, korda*; aga *joonde* ja *jutti* esinevad ainult koos tegusõnaga *ajama*). Kui võimalikud on mõlemad verbid, on *ajama* taas seotud suurema iseseisva liikumisega ja *panema* asetamisega. Mõnikord on erinevus siiski ainult selles, kas kedagi sunnitakse liikuma (*ajama*) või ei sunnita (*panema*).

2.2.5.2. *laskma* esineb koos teise tegusõnaga (*da*-tegevusnimes) põhiliselt kolmes olulises tähenduses:

a) kui alusega väljendatud isik on tellinud kelleltki (lauses alalütlevas käändes) mingi töö, tellimise ametlikkus pole oluline, tellitud töö esitatakse lauses tüüpiliselt täissihitiseaga:

Lasksin endale õmblejal kleidi õmmelda / firmal maja ehitada.

b) alusega väljendatud isik omab tegija üle mingit mõjuvõimu:

Õpetaja laskis lastel kodus kirjandi kirjutada.

c) alusega väljendatud isik lubab tegijal midagi teha või ei takista tegemist. Tehtav väljendatakse tüüpiliselt osasihitiseaga, sest tegevus on kestav:

Palun lase mul süüa. Palun lase mul rahu kleiti õmmelda.

Siin on sünonüümse konstruktsioonina tihti kasutusel ka tarind *ma*-tegevusnimi + sihitis, mille erinevus on eelkõige koha rõhutamises, st lubamine seisneb selles, et lubatakse kuhugi minna.

Palun lase mind sööma. Palun lase mind kleiti õmblema.

Selles tähenduses on *laskma*-verbist tekkinud partikkel *las*.

Las ta räägib.

2.2.5.3. Ehkki nendegi tegusõnade puhul on palju kasutusjuhtumeid, mida on raske seletada, on põhitõed koondatud alljärgnevasse tabelisse.

ajama	panema	laskma
Ajasin asjad korda. (korraldasin ametiasju)	Panin asjad korda. (asetasin esemed kohale)	–
Ta ajas poisi istuma. (poissi sunniti kuhugi minema ja istuma)	Ta pani poisi istuma. (poiss kas ei liikunud ise, st poiss asetati toolile või läks ta vabatahtlikult istuma nt pärast istekoha kättenäitamist)	Ta laskis ~ lasi poisil istuda. (poisil lubati istuda)
Ta ajas poisid sööma. (poisid pidid sööma minema)	Ta pani poisid sööma. (poiste liikumise kohta ei ole midagi öeldud, aga võib arvata, et see ei ole oluline)	Ta laskis ~ lasi poisistel süüa. (poisid said rahu süüa) Ta laskis ~ lasi poisid sööma. (poisid said sööma minna)
Ta ajas mu kleiti õmblema. (pidin minema õmblema)	Ta pani mu kleiti õmblema. (sunniti õmblema)	Ta laskis ~ lasi mul kleidi õmmelda. (minult "telliti" kleit) Ta laskis ~ lasi mu kleiti õmblema. (ta lubas mul minna õmblema)
–	Ta pani mootori käima. (ta käivitas mootori)	Ta laskis ~ lasi mootoril käia. (mootor jäeti käima)
Ta ajas / pani mind naerma / nutma. (ta tekitas olukorra, milles ma naersin / nutsin)		Ta laskis ~ lasi mul nutta. (ta lubas mul nutta)

2.2.5.4. Vene emakeelega õppijatel näib vigu tekitavat eelkõige see, et vene tegusõna *damь* kasutatakse tähenduses, milles eesti keeles on tavalisim *laskma*.

Kõige lihtsam variant on **anda** lastel arvutamänge mängida.
Lapsed **ei andnud** öösel magada.
On aga selline probleem, mis **ei anna** just venelastel saavutada oma eesmärke.

Kõige lihtsam variant on **lasta** lastel arvutamänge mängida.
Lapsed **ei lasknud** öösel magada.
On aga selline probleem, mis **ei lase** just venelastel saavutada oma eesmärke.

2.2.5.5. Harjutus. Kas järgmistesse lausetesse sobib *ajama*, *panema* või *laskma*? Tõlkige laused emakeelde. Kui võimalikke variante on mitu, siis selgitage tähenduserinevusi.

1. Tolm ..... kõhima. 2. Aspiriin ..... higistama. 3. Asjad tuleb korda ..... 4. Ta ei ..... endaga mängida. 5. Meie majale ..... uus katus panna. 6. .... endale uue ülikonna ömmelda. 7. Kuningas ..... vastuhakkajad üles puua. 8. Mees ..... sigareti põlema. 9. Lapsed ..... tulel põleda. 10. Probleemid ..... meid mõtlema. 11. .... tal rahus mõelda! 12. Uurija tahtis kahtluseluse rääkima ..... 13. Uurija ..... kahtluselusel vabalt rääkida. 14. Ülemus ..... alluvad tööle. 15. Ülemus ..... alluvatel kogu töö ära teha.

2.2.6. Suhtlusverbid *ütleva*, *rääkima* ja *kõnelema*

2.2.6.1. Tihti tekitavad ka edasijõudnud eesti keele õppijale probleeme tegusõnad, mis väljendavad verbaalset tegevust. Neist kõige sagedasemad on neutraalsed *ütleva* ja *rääkima*, mõnes tekstitüübis ka *kõnelema*. *rääkima* ja *ütleva* on paljuski tähenduselt sarnased, kuid siiski harva teineteisega vabalt asendatavad sõnad. *rääkima* võib tähistada nii kõneoskust üldiselt, ühe inimese juttu kui mitme inimese pikemat vastastikust verbaalset tegevust ja esineb lauses tihti ilma sihitiseta, *ütleva* on ühe inimese suhtelist lühike verbaalne akt ja nõuab üldjuhul sihitist. Oluline erinevus on ka teise inimese refereerimisel: otsekõne saatelausesse sobib ainult *ütleva* (sihitiseks on jutumärkides lause). Järelikult kasutatakse täpse refereeringu korral tegusõna *ütleva* (ka pikema lõigu puhul), ümberjutustamise korral aga *rääkima*. (Enamasti on reksiooniline laiend sellisel juhul seestütlevas käändes: *rääkima* millest?) Vastastikku asendatavad võivad *rääkima* ja *ütleva* olla siis, kui neile järgneb *etkõrvallause*, mille puhul pole selge, kas esitatakse jutu teema või refereeritakse kõneleja sõnu.

Laps **räägib** juba päris hästi.

Ta **rääkis** mulle ühe nalja / kolm muinasjuttu.

Nad **rääkisid** (omavahel) terve tunni.

Mees **rääkis** oma murest.

Mees **rääkis**, et tal on mure.

Laps **ütles** esimese sõna.

Ta **ütles** paar sõna.

Igaüks **ütles** oma mõtte välja.

Poiss **ütles**: "Mul on mure."

Poiss **ütles**, et tal on mure.

2.2.6.2. Vene emakeelega eesti keele õppijail põhjustab kõige rohkem vigu verbi *ütleva* kasutamine ilma sihitiseta ja verbi *rääkima* kasutamine otsekõne saatelauses.

Arvuti kasulikkusest võib väga palju **öelda**.
Me **ütleva** riskist.
See on ju nii tore, kui laps kallistab mind ja **räägib**: “Emake, ma igatsesin sinu järele!”

Arvuti kasulikkusest võib väga palju **rääkida**.
Me **räägime** riskist.
See on ju nii tore, kui laps kallistab mind ja **ütleb**: “Emake, ma igatsesin sinu järele!”

2.2.6.3. *kõnelema* on tänapäeva eesti keeles eelkõige kasutusel oskussõnana (nt *otsekõne* ja *kaudkõne*) ning üldkeeles tähenduses ‘kõnet pidama’ aga ilukirjanduses ja murdekeeles võib see olla ka *rääkima* neutraalne sünonüüm.

2.2.6.4. Vigaselt kasutatakse mõnikord tegusõna *mõtleva* ka arvamuse avaldamise korral. *mõtleva* tähistab protsessi, mille tulemusena kujuneb arvamus.

Mõtlesin kaua selle üle, mis on kõige olulisem inimese jaoks. Ma arvan, et see on oskus näha maailmas head.

2.2.6.5. Arvamust väljendatakse eesti keeles tihti ka järgmiste konstruktsioonide abil: *pidama* + keda? + milleks? ning *arvama*, + et kes / mis? on mis / missugune?

Naisi peetakse meestega võrdseks. Arvatakse, et mehed on naistega võrdsed.

2.3. HULGASÕNAD

Keeleõppijale tekitavad mõnikord semantilisi probleeme sõnad, mis on seotud viidatavate isikute või objektide hulgaga.

2.3.1. *kõik*

kõik käändub nii ainsuses kui mitmuses, kuid nimetavas langevad ainsuse ja mitmuse vorm kokku, nii et formaalselt pole nende vahel võimalik vahet teha.

Astusin tuppa, kõik rääkisid omavahel. ‘Я вошел в комнату, все говорили между собой. Кõik inimesed tahavad olla õnnelikud. ‘Все люди хотят быть счастливыми. Кõik pole kuld, mis hiilgab. Не всё (есть) золото, что сияет. Sõime kõik kohe ära. Мы сразу всё съели.

kõik viitab:

a) **mitmuses** ‘все’(enamasti) kõikidele isikutele või loendatavatele objektidele; võib olla nii iseseisev asesõna kui nimisõnafraasi adjektiivne (ühilduv) osa:

Ta püüdis kõigile meeldida. Ta saatis kutsed kõigile sõpradele.

- b) **ainsuses** 'всѣ' mitteloendatavatele objektidele või ainesõnadele; on tavaliselt iseseisev asesõna, adjektiivina on soovitatav kasutada käändumatut adjektiivivi *kogu* (mõnikord ka *terve*)

Olen talle tänu võlgu kõige eest, mis ta minu heaks on teinud.

aga: *Olen talle kogu hingest tänulik. Sõime kogu / terve tordi kohe ära.*

2.3.2. mõni

mõni käändub nii ainsuses kui mitmuses, kuid mitmuslikku vormi peaks korrektses kirjakeeles vältima. *mõni* võib esineda nii iseseisva asesõnana kui nimisõnafraasi osana, viidates:

- a) vähesele arvule isikutele või objektidele:

Mulle tuli vastu mõni inimene. (tähenduselt sama kui *Mulle tulid vastu mõned inimesed.*) *Võta siit karbist mõni komm.* (tähenduselt sama kui *Võta siit karbist mõned kommid.*)

- b) ühele määramata objektile või isikule (mõnikord irooniliselt):

Sul on mitu ilusat kleiti, pane mõni (kleit) selga. Kui sul on vaja ühte tublit inimest juurde, siis vaata mõni sellest nimekirjast. Mõni arvab siin, et rikkus tuleb ka ilma tööta.

2.3.3. mingi

mingi osutab ainsuses ühte, mitmuses mitut ebamäärast isikut või objekti. Eitavas lauses on tihti võimalikud kaks tõlgendust: konkreetsem ja üldisem, kusjuures üldisem on tavaliselt esimene, mis pähe tuleb. Seetõttu peab olema ettevaatlik ja vajaduse korral lause teisiti sõnastama, et mitmetähenduslikkus kaoks.

Mingi raamat ei asenda elavat loengut.

- a) mitte ükski raamat (vene 'ни одна');   b) üks ebamäärane raamat (vene 'какая-то');
 ühetähenduslik oleks *mitte mingi raamat*   ühetähenduslik oleks *mingisugune raamat*

2.3.4. mitu ja palju

Erinevalt käsitletud hulgasõnadest käituvad *mitu* ja *palju* nagu arvsõnad (ainsuses nõuavad osastavas käändes nimisõna, muudes käänetes ühilduvad). *mitu* on arvuliselt koguselt reaalses olukorras mõnikord sama kui *mõni*, kuid kannab endas siiski tüüpiliselt rohkuse varjundit, näiteks ei sobi kokku sõnaga *ainult*. Mõlemal juhul võis vastu tulla näiteks neli inimest, esimeses lauses aga rõhutatakse, et seda oli vähe, teises, et palju.

Mulle tuli vastu ainult mõni inimene. Mulle tuli vastu mitu inimest.

2.4. RÕHUMÄÄRSÕNAD

Rõhumäärsõnad ehk modaaladverbid on eesti keeles muutumatud sõnad, mis toimivad lauses üldlaiendina, modifitseerides lausega väljendatava situatsiooni tähendust (nt andes või intensiivistades modaalhinnanguid või kujundades tähendusseoseid teksti osade vahel; EKG I: 39). Rõhumäärsõnad annavad lausele subjektiivse tähenduse ja ilmestavad kogu lauset või tõstavad esile mõne üksiku sõna. Rõhumäärsõnad sisaldavad alati subjektiivset suhet tekstiga, vihjet või hinnangut. Need on mitmetähenduslikud sõnad, millel puudub iseseisev tähendus.

Eesti ja vene keelt võrreldes on ilmne, et võib rääkida ainult osalisest kokkulangevusest. Seetõttu valmistab hulk rõhumäärsõnu eesti keelt võörkeelena kõnelejale raskusi.

2.4.1. Rõhumäärsõnade liigid

Rõhumäärsõnad toimivad lauses üldlaiendina, muutes väljendatud olukorra tähendust. Neil on kas olukorra suhtes metaleksikaalne tähendus või puudub leksikaalne tähendus hoopiski, seetõttu ei saa rõhumäärsõnade kohta ka küsimust esitada.

1. Grammatilised üldlaiendid osalevad oma mõjualale kindla grammatilise tähenduse andmises: eitav partikkel *ega* muudab lause eitavaks, *mitte* märgib eituse mõjuala, partiklid *kas*, *või*, *eks*, *ega* ja *ah* on tunnuslikud mitut laadi üldküsilausetes, *küll* ja *kus* hüüdlausetes, *vast*, *aga* ja *alles* märgivad hüüdlausetes hüütuuma jne, küsilauses viitavad samad partiklid aga eelisvastusele jne.

2. Modaalaiendid on *võib-olla*, *ehk*, *tõenäoliselt*, *vist*, *nähtavasti*, *tõesti*, *eks*, *küll*, *õnneks*, *kahjuks* jne.

3. Teatestruktuurilaiendid viitavad sellele, et lausega tähistatu on kas teada (*ju*, *eks* jt), teadaolevast järelduv (*siis* jt) või sellest lähtudes ootuspärane (*ikka*, *-gi* / *-ki* jt).

4. Konnektiivlaiendid konkretiseerivad eksplitsiitselt või implitsiitselt esitatud rinnastusseost:

- markeerimata ühendavat rinnastust väljendavate konnektiividena ehk ühendavate üldlaienditena toimivad partiklid *ka* ja *-gi* / *-ki* (ilma finiiitverbita, millega koos neil on kinnitav tähendus), *isegi*, *koguni*, *eriti*, *iseäranis*, *muuseas*, *muide*, *lisaks*, *veel*, *näiteks*, *ühtlasi*, *samuti*, *pealegi*, *kõigepealt*, *esiteks* jne;
- vastandavate konnektiividena toimivad *hoopis*, *hoopiski*, *pigem*, *seevastu*, *ainult*, *üksnes*, *vaid*, *just*, *nimelt*, *küll*, *ikka*, *enam* jne;
- möönev-vastandavad konnektiivid on *siiski*, *ometi*, *ikkagi*, *ikka*, *sellegipoolest* jne;
- seletavad ja järeldavad konnektiivid: *nimelt*, *seega*, *niisiis*, *siis*, *muidu* jt;
- ajaline kõrvutus: *juba*, *alles*, *veel*.

5. Intensiivistavad üldlaiendid tugevdavad kommunikatiivset modaalsust, väite jaatamist või eitamist jm kogu lausele toimivaid tähendusi: *no, ometi, õige, nüüd, aga muidugi, jah, just, mitte, vaat, näe* jne (EKG II: 99–102).

Mõnevõrra lihtsustatum on Asta Veski rõhumäärsõnade jaotus. (Rõhumäärsõnade liigituse kohta vt ka Hennoste 2000.)

Tabel 2.2. Rõhumäärsõnad eesti ja vene keeles (Veski 1982)

Eesti keel	Vene keel
Jaatavad: igatahes, jaa, jah, kindlasti, muidugi jne	да
Eitavad: ei, ei hoopis, mitte, mitte kunagi, sugugi jne	не, ни, никогда, вовсе
Kinnitavad: muidugi, kindlasti, täpselt, loomulikult, alles, ainult, juba, ikka, just, just nimelt jne	конечно, ровно, обязательно, точно, ведь, безусловно, только, уже, именно
Rõhutavad: isegi, just, ka, küll, nimelt, näe, vaat jne	и, тоже, также, ещё, же, именно, как раз, уже, вот, вон
Kahtlust ja ebakindlust väljendavad: ainuüksi, hoopis, ikkagi, ju, koguni, küllap, muide, niigi, ometi, pigem, siiski, täiesti, üksnes jne	без того, вот и, дескать, ещё, лучше, но, однако, так и, только, всё-таки, всё же
Küsiavad: kas jne	ли

Vene grammatikais käsitletakse eraldi kategooriana vormi moodustavaid rõhumäärsõnu (*нужь, бы, давай(те)*), mida eesti keeles käsitletakse kui lause üldlaiendeid ja millele eesti keeles vastab tingiv või käskiv kõneviis ja ka partikkel *las*.

Ma läheksin ... 'Я пошёл-бы ... Las ma vaatan! Anna ma vaatan! 'Да(ва)й (мне) посмотреть!' *Las ta sõidab minu juurde. Пусть он придет ко мне.*

Las mina lähen sinu asemel! 'Давай я пойду вместо тебя!' *Lähme kontserdile! 'Давай(те) пойдём на концерт!'*

Esimest varianti eesti keeles rõhumäärsõnana ei käsitleta.

Kuigi eesti ja vene rõhumäärsõnade kasutamises on palju ühist, on teatud rõhumäärsõnapaare, mis valmistavad vene emakeeleka eesti keele kasutajale raskusi.

2.4.2. *juba*

Eesti keeles näitab *juba*, et mingi tegevus, olukord, seisund vms on käsitletavaks hetkeks alanud või lõppenud, toimub suhteliselt vara, oodatust, arvatust või soovitud varem. *juba* loob öeldule ajalise piirangu, rõhutab aja jooksul muutmist või muutmatust, ka suhteliselt pikka kestust või tegevuse kordumist. Samuti viitab *juba* sellele, et tegevus või seisukord on kaua kestnud. (Vrd osa 4.2.2.)

*Kui Arno isaga koolimajja jõudis, olid tunnid **juba** alanud. Päike loojus **juba**, kui mehed merelt tagasi jõudsid.*

juba võib rõhutada lauses ka mõnd lauseliiget (a). Ühe või teise lauseliikme rõhutamise korral paigutatakse *juba* lauses rõhutatava lauseliikme lähedusse (b).

a) *Selge rõõm paistis **juba** tema silmist.*

b) ***Juba** tüdruku naeratus üksi tegi Madise meele rõõmsaks.*

juba võib väljendada ka seda, et tegevus, seisund vms toimus oodatust kiiremini, eeldatust teisiti või ootustele vastupidiselt.

*Emä ei osanud arvatagi, et tütrele on toad **juba** koristatud.*

Kui *juba* viitab tegevuse vms lakkamisele või ajalisele piirangule, on modaalarverbi venekeelseks vasteks *уже*. Tegevuse kordumise või ootustele vastupidisuse korral on venekeelseks vasteks *даже*, mis vastab eesti keeles suulises kasutuses ka sõnapaarile *juba isegi / koguni*).

*Töö on **juba** tehtud. Работа уже сделана. Ta tegi oma töö nii hästi, et üllatas **juba** / **koguni** iseennastki. Он так хорошо выполнил свою работу, что даже сам был удивлён.*

2.4.3. *enam*

2.4.3.1. Kui *juba* kasutatakse jaatuse korral, siis *enam* esineb rõhumäärsõnana ainult eitavas lauses. *enam* viitab toimunud või kordunud, kuid nüüdseks lõppenud tegevuse lõppemisele, lakkamisele või otsasaamisele. (Vrd Sulkala 1981: 85–86.)

*Vihma ei sadanud **enam**.*

enam võib viidata kindla tegevuse vms kordumata jäämisele.

*Ma ei näinud teda hiljem **enam**. Hiljem ma teda **enam** ei näinud.*

Sõna *enam* on ka võrdlussõna, *rohkem* sünonüüm. Samas võivad nii *enam* kui *rohkem* esineda ka ühes lauses, rõhutades sellisel juhul tegevuse mittetoimumise lõplikkust.

*Tiiu ei saanud teda **enam** kunagi usaldada. Tiiu ei saanud teda **rohkem** kunagi usaldada. Tiiu ei saanud teda **enam** kunagi **rohkem** usaldada.*

2.4.3.2. Vahel kasutatakse koos ka *enam* ja *juba*, viidates arvatud tegevussoovi möödumisele või lakkamisele veel enne selle reaalselt algust. Niisugust konstruktsiooni korrektses kirjakeeles ei rakendata. Juhul kui *juba* ja *enam* siiski ühes lauses esinevad, on *juba* esimesel kohal, viidates toimumishetkele, ja teisel kohal olev *enam* väljendab soovi lakkamist. Sellisel juhul on hea koos sõnadega *juba* ja *enam* kasutada lauses ka verbi rõhuliidet *-ki / -gi*.

Mari ei tahtnudki **juba enam** pannkooke.

(Aga) **Juba** ei tahtnudki Mari **enam** pannkooke. = Mari ei tahtnudki **enam** pannkooke.

2.4.3.3. Vene keeles võib nii *juba* kui *enam* vasteks teatud lauseümbruses olla *уже*, millest tuleneb ka *juba* väärkasutus eesti eituse puhul, mida tuleb kindlasti vältida.

... aga täna me **juba** ei suuda hakkama saada arvutita.
Ja siin ei ole **juba** oluline, kas eestlane või venelane sa oled.
... täna võime kasutada kaasaegse tehnika saavutusi, milleta me **juba** ei suuda ette kujutada oma elu.

... aga tänapäeval ei suuda me **enam** arvutita hakkama saada.
Ja siin ei ole **enam** oluline, kas sa oled eestlane või venelane.
... täna võime kasutada kaasaegse tehnika saavutusi, milleta me **enam** ei suuda oma elu ette kujutada.

2.4.3.4. Harjutus. Lisage sobivatesse lausetesse *juba* või *enam*. Põhjendage valikut.

1. Piirivalveameti peadirektor võttis ametlikul visiidil Saaremaal mitmendat korda vastu Soome piirivalveülemat. 2. Valitsuse poolt on otsus kinnitatud, see ei vaja täiendavat arutamist. 3. Lennumasin oli õhku tõusnud, kui teatati, et lendamiseks pole sobivat ilma. 4. Lapselapsed pole vanaemal ammu külas käinud. 5. Osakonnajuhatajatel pole nii palju otsustusõigust kui varem. 6. Kass mängis hiirega seni, kuni see ei liigutanud. 7. Sugulased lahkuvad kolme päeva pärast. 8. Ilmajaam lubas sooja ilma kahe päeva eest, kuid see ennustus ei täitunud.

2.4.4. *alles*

Rõhumäärsõnad on mitmetähenduslikud. Ka sõnal *alles* on viis tähendust:

- säilinud (*Selles failis on kõik andmed alles.*)
- äsja (kasutatakse ainult minevikuaegadega: *Alles see poiss oli põlvepikkune.*)
- oodatust hiljem (*Sellest valemist sain ma aru alles kolmandal lugemisel.*)
- ikka veel (*Mul on see raamat alles pooleli.*)
- ikka, vast (*Oli see alles saavutus!*)

Eesti rõhumäärsõnale *alles* vastab paljudel juhtudel venekeelne *только*. Kui aga soovetakse väljendada seda, et tegevus või olukord alles kestab või kestis, kuid selles peab toimuma muutus või see muutus toimub / on toimunud hiljem, on venekeelne vaste *ещё* või *всё ещё*.

Film **alles** jookseb. 'Фильм **ещё** идет. Koosolek pidi *juba lõppema*, aga see kestab **alles**. 'Собрание уже должно было заканчиваться, но **всё ещё** продолжается.

Sõna *alles* asemel tuleb eesti keelt mitte-emakeelena kõnelejalte sageli ette ära vahetamist sõnaga *juba* just kolmanda tähenduse ehk tegevuse oodatust hilisema toimumise väljendamisel.

Juba nüüd tean, et see pole nii.

Alles nüüd tean, et see pole nii.

alles asemel kasutavad mitte-eestlased vääralt ka sõna *ainult*, soovides väljendada tegevuse alguse äsjasust, mis ei ole eesti keeles aga korrektne. Nii *alles* kui *ainult* on vene keeles antud juhul *только*, *ainult* kasutamine antud lauseümbruses ei ole õige.

Võibolla need on inimesed, kes on *juba* täiskasvanud, aga **ainult** alustasid oma tööteed.

Võib-olla need on inimesed, kes on *juba* täiskasvanud ja **alles** alustasid oma tööteed.

Samuti kasutatakse sõna *ainult* sõna *alles* asemel väljendamaks tegevuse oodatust hilisemat algust, mis samuti on väär, sest rõhumäärsõnal *ainult* puudub eesti keeles vastav funktsioon.

... kooli ma **varsti** ei lähe, **ainult** järgmisel aastal.

... kooli ma **veel** ei lähe, **alles** järgmisel aastal.

2.4.5. *ainult*

Eesti rõhumäärsõnale *ainult* vastab samuti venekeelne *только*. *ainult* a) osutab, et midagi või kedagi on vähem kui võimalik, vajalik, eeldatud või loodetud või b) ühendab sündimata kasutuses korduvaid lauseliikmeid või sarnaseid lauseosi, millest järgnev piirab või osaliselt eitab eelnevat väidet; välistab muud võimalused, näidates, et on olemas vaid üks ja ainuke võimalus.

- a) *Vanaaisal oli ainult üks hammas suus. Putru oli potti jäänud ainult kaks lusikatäit.*
- c) *Kassipoegi oli pesas ainult üks, mitte kolm ega neli. Mees tahtis ehitada maja, ta ainult ei teadnud, missugust katust teha.*

ainult ei ole võimalik kasutada väljendamaks tegevuse ajaliselte hilisemat algust. Kui soovime väljendada seda, et tegevuse alguseni kulus oodatust või soovitud vähem aega, tuleks kasutada määrsõna *juba*.

Kurg lendas **ainult** kolme päeva pärast minema.

Kurg lendas **juba** kolme päeva pärast minema.

Tabel 2.3. *ainult* ja *alles* funktsioonid

ainult	alles
vähem kui võimalik, vajalik, loodetud	säilinud
välistab muud võimalused, näitab, et on vaid üks ja ainuke võimalus	äsja
	oodatust hiljem
	ikka veel
	ikka, vast

2.4.6. *vaid*

2.4.6.1. Rõhumäärsõnana on *vaid* sünonüümne rõhumäärsõnadega *ainult*, *üksnes*, *ainuüksi* ja *kõigest*. Sidendilises kasutuses kasutatakse *vaid*-sõna siis, kui see ühendab üksteist välistavaid lauseosi.

ainult, üksnes, ainuüksi

Õnne võib tuua **vaid** sinu naer.

kõigest

Leidsin plaadilt **vaid** kolm romantilist laulu, ülejäänud olid labased.

Rõhumäärsõna funktsioonis rõhutab sõna *vaid* järgnevat sõna.

*Õnne võib tuua **vaid** SINU naer.* (mitte kellegi teise) *Õnne võib tuua **ainult** sinu naer.* (mitte miski muu; mitte kellegi teise naer)

2.4.6.2. Rõhumäärsõna *vaid* kasutatakse kirjakeelses lauses tavaliselt rõhutus positsioonis. Lauses esimesel kohal olles kuulub *vaid*-sõna pigem kirjanduslikku kõrgstiili. Normeeritud kirjakeeles tuleks vältida *vaid* kasutamist lause alguses.

Vaid natuke on loomad talvel sööki leida, ...

Vaid eestlased tohivad Eesti seaduste järgi kandideerida presidendiks.

Loomadel on talvel **ainult** natuke süüa leida, ...

Ainult Eesti kodanikud tohivad Eesti seaduste kohaselt presidendiks kandideerida.

2.4.6.3. Rõhumäärsõna *vaid* sidendi funktsioonis kattub tähenduse poolest osaliselt sõnade *aga*, *aga (mitte)*, *ent* ja *kuid* tähendusega, mis väljendavad toimuva tegevuse välistamist, mingi segava teguri olemasolu sarnaselt sõnaga *ainult*. Sellisel juhul vastab sõnale *vaid* vene keeles *но*, *а*, mõnikord ka *только*.

Ja kõik oleks korras, **vaid** ema ei armastanud loomi.

Uurides orava lumekodu, leidsin ma üsna sügavad tunnelid, **vaid** mitte hiire omad.

Tee nagu tahad, **vaid** tahan, et ...

aga / kuid / ent =
Ja kõik oleks olnud korras, **kuid** ema ei armastanud loomi.

Orava lumekodu uurides leidsin ma üsna sügavad tunnelid, **aga** mitte hiire omad.

Tee sina nagu tahad, **aga** mina tahan, et ...

ainult

Ja kõik oleks olnud korras, **ainult et** ema ei armastanud loomi.

Orava lumekodu uurides leidsin ma üsna sügavad tunnelid, **ainult et** mitte hiire omad.

omad.

vaid-sõna ei tohiks kasutada lause alguses, nagu seda on võimalik teha *aga / kuid / ent* puhul.

Vaid kuidas suhtuvad sellesse õpetajad?

Vaid praegu minu põõning remonditakse ja ma ei saa seal elada.

Aga kuidas suhtuvad sellesse õpetajad?

Kuid praegu minu põõningut remonditakse ja ma ei saa seal elada.

2.4.6.4. Harjutus. Asendage sobimatud rõhumäärsõnad sobivatega.

1. Tüdrukud tulid koju, kui päike ainult tõusis. 2. Automehaanik parandas ainult esimest autot, kui äsja remonti saadetud mootorrattale järele tuldi. 3. Mulle meeldivad kõik koerad, ainult mitte puudlid ega špitsid. 4. Vaid mida teevad selle heaks firmajuhid? 5. Ta kukkus küll kõrgelt, vaid õnneks pehmele heinakuhjale. 6. Juba nüüd sain teada, et informaatikat ei hakka mu tütar kunagi õppima, seda oleks võinud ta mulle varem öelda. 7. Mõistsin artiklit ainult kolmandal lugemisel. 8. See on ainult tema enda rumalus. 9. Sült oli hea, vaid natuke magedavõitu. 10. Liblikad ei sure sügiseti, ainult talvituvad vanades majades.

2.4.6.5. Harjutus. Lisage lausesse sobiv rõhumäärsõna.

1. Puud ei kahisenud enam, ... kõigutasid tasakesi oksti tuules. 2. Naabritüdruk oli ..... tilluke, nüüd aga ..... tõeline preili. 3. See on ..... aja küsimus, kui asi avalikuks tuleb. 4. Kassil oli ..... kolm poega. 5. .... siis taipasin, et mind oli haledalt haneks tõmmatud. 6. Mind veetakse ..... ninapidi. 7. Uksepraost imbuv valguslaik väreles suviti ..... ühtmoodi. 8. Telefon hakkas ..... helisema, kui Ants sellele ummisjalu vastama tormas.

2.4.7. küll

Rõhumäärsõna *küll* on ühendav ehk konnektiivlaiend, mis viitab tähendusesele kontekstiga. (Vt Metslang 2002a.)

2.4.7.1. Sõnal *küll* on kinnitav, kahtlusi ümberlukkav tähendus.

Küll ma teen, kui ma jõuan. (teen kindlasti, kuid hetkel ei ole aega)

2.4.7.2. Sõna *küll* kasutatakse eesti keeles ka sõna rõhutamiseks lauses ehk pragmaatilist tähendust intensiivistava partiklina.

Seda kleiti armastab ta küll! (just see kleit meeldib talle kindlasti)

2.4.7.3. *küll* võib üldküsimusele vastates olla ka tegusõnale järgnev jaatuspartikkel.

Kas sa tuled meile? – Tulen küll.

Ega sa täna meile ei tule? – Tulen küll.

2.4.7.4. *küll* kasutamine hüüdlause rõhutatava sõna ees viitab rõhutatava sõna sisu ootamatule omadusele (a), rõhutatava sõna järel aga sellele, et rõhutatav sõna kätkeb endas võimalust ootustele mitte vastata (b).

(a) *Küll see on ilus muster!* (muster on ootamatult ilus)

(b) *See on küll ilus muster!* (just see muster, kuid mõni teine ei pruugi nii arvata)

Kui *küll* rõhutab omadussõna, viitab see omaduse ootamatusele antud objekti suhtes.

See on küll ilus! (ootamatult kaunis) *See on ilus küll!* (piisavalt ilus)

2.4.7.5. *küll* konkreetne tähendus tekstis sõltub tihti ka intonatsioonist ja kontekstist ning asendist lauses.

Küll ta (mul) jookseb! (sunnitakse jooksuma) *Küll ta (aga) jookseb!* (just tema jookseb, mitte keegi teine) *Küll ta jookseb!* (jookseb silmapaistval moel) *Jookseb ta sul küll!* (kahtlev: vaevalt ta jookseb, kuigi sina nii arvad)

2.4.7.6. Vene keelde tõlkides jääb tegusõna rõhutav *küll* tihti otsevasteta, seda eriti siis, kui tegusõna on kindla või tingiva kõneviisi olevikus. Rõhutamiseks kasutatakse intonatsiooni. Seetõttu kasutavad venelased eesti keelt rääkides rõhusõna *küll* tagasihoidlikult. Sageli on võimalik *küll*-sõna vajalikkust aimata laiema konteksti põhjal.

Tean küll. 'Знаю. *Ma loeksin küll, aga ...* 'Я прочитал бы, но ...

Muidugi, kui ma jõuan, ma tahan lugeda seda raamatut, aga mul ei ole aega, ma kardan.

Muidugi, kui ma jõuaks(in), tahaks(in) ma seda raamatut lugeda küll, aga ma kardan, et mul pole aega.

Tegemist ei ole siiski suisa vigase, vaid pigem vältimist vääriva vormiga.

Samuti kasutatakse sõna *küll* üldküsimuse vastuses alati koos verbiga ning verbi järel.

Kas sa tuled kaasa? – Jah, küll tulen.
Kas sa tuled kaasa? –Jah, küll.

Kas sa tuled kaasa? – Jah, tulen küll.
Kas sa tuled kaasa? – Jah, tulen küll.

2.4.7.7. Kui soovitakse mõnd sõna või lauseosa eriti rõhutada, tõlgitakse *küll* vene keelde sõnade *правда* 'tõsi (küll)' või *конечно* 'muidugi' abil.

Tõsi küll, see oli viimane võimalus ... Правда, это была последняя возможность ... *Küll ta teab, mis toimub.* Конечно он знает, что происходит.

2.4.7.8. Harjutus. Lisage lausesse sobivasse kohta rõhumäärsõna *küll* ning selgitage selle poolt lausele antavat tähendust.

1. Mees tahtis lauast ära minna, aga ei saanud veel. 2. Kas sulle sobib see aeg? Sobib. 3. Praegu on ilus ilm, aga õhtul hakkab ilmselt sadama. 4. Siin meres on palju kalu. 5. Sööb ta seda putru! 6. On kõva tuul, aga puid see siiski veel ei murra. 7. Tuleb sul, jah, sel aastal õunu!

2.4.8. *just*

just täpsustab ja pehmendab öeldut, vähendab väite kategoorilisust (*just = eriti*), kuid ka rõhutab ja/või konkretiseerib öeldut, teinekord aga esitab tegevust, mis toimus antud ajamomendil või pisut varem.

Just siis, kui ta tuppa astus, kustus valgus. (täpselt tuppa saabumise hetkel)

Just Tiina peab nõud ära pesema. (kohustus on Tiinal ning mitte kellelgi teisel). *Tort pole just suurem asi.* (ei maitse eriti hästi)

2.4.8.1. Eesti keeles on *just* sünonüümne rõhumäärsõnaga *nimelt*: mõlemad täpsustavad või konkretiseerivad öeldut.

2.4.8.2. *just* võib näidata ka nõusolekut, kinnitamist (*Just-just!*). Probleeme tekitabki tavaliselt see, et õppijad tunnevad sõnal *just* enamasti ainult nõusoleku ja kinnituse ning ajamomendi rõhutamise funktsiooni ning mitte sõna pehmendavat ja väite kategoorilisust vähendavat funktsiooni.

2.4.8.3. *just* ja *nimelt* võivad esineda lauses ka koos, mispuhul soovitakse öeldut eriti rõhutada.

Just nimelt Tiina armastab küpsiseid, mitte Peeter ega Jaan. (küpsised maitsevad eriti hästi Tiinale, Peeter ega Jaan neist eriti ei hooli)

2.4.8.4. Vene keeles vastab niihästi sõnale *just* kui ka *nimelt* ühtmoodi *именно*. Vene keeles aga ei kasutata siiski ühtainsat tõlkevastet, vastavalt kontekstile on rõhumäärsõnadel erinevad vasted (*как раз, только что, именно*).

2.4.9. *ka*

Rõhupartikkel *ka* väljendab eesti keeles toimuva samaaegsust, kellegi või millegi sarnasust, kordumist, alternatiivsust. (Vt Metslang 2002b.)

2.4.9.1. *ka* käitub lauses konnektiivlaiendina, viidates tähendusesele tekstiga või millegi teadaolevaga. Vene keelde tõlgitakse *ka* sõnadega *тоже, также* või *и*.

Ka vend jõudis lõpuks koju. (lisaks teistele tuli vend) *Esimene lind püüdis nagu ka teine end õlist välja rabelda.* (teine lind püüdis esimese tegevust korrata) ***Ka*** õe silmad olid sinised. (kellelgi, kellel on õde, on samasugused sinised silmad kui lauses mainitud õel) *Tasahilju saabus ka õhtu.* (enne õhtu saabumist on midagi veel toimunud)

2.4.9.2. Teatestruktuurilaiendina väljendab *ka* ootuspärasust (a) ja ootuspärasuse eitamist (b).

a) *Tulemust on oodatud juba piisavalt ja küll see peatselt ka tuleb.*

b) *Kuigi ta midagi ei näe, ei pane ta ka lampi põlema.*

2.4.9.3. Eesti keeles paigutub *ka* rõhutatava sõna ette, vene keeles teatud juhtudel *ka* selle järele.

Ka Mart tuli neile järele ... 'За ними пришёл и Март ...

2.4.9.4. *ka* esineb lauses tihti koos sidesõnadega *vaid* ja *aga*. Niisuguse konstruktsiooniga väljendatakse tegija või tegevuse kordumist.

Sööklast ei jooksnud minema mitte ainult Jüri, vaid ka Jaanus. (mõlemad lahkusid sündmuskohalt) *Ma küll ei teadnud seda, aga ka Jaan oli kohale tulnud.* (kuigi asja kohta ei olnud piisavalt informatsiooni, oli kõnealune isik siiski saabunud)

2.4.9.5. *ka* + sidesõna *kui* või *kuid* kasutatakse samas funktsioonis kui koos sõnadega *vaid* ja *aga*. *ka* sünonüümiks on antud juhul *samuti*, *isegi* ning rõhuliide *-gi* / *-ki*.

Keegi ei istunud enne lauda, kui ***ka*** viimane külaline oli kohale jõudnud.

Kuid ***ka*** see olnud lahendus.

Tema, nagu ***ka*** teised, teadis, et olukorrast on ainult üks väljapääs.

Keegi ei istunud enne lauda, kui viimane***gi*** külaline oli saabunud.

Isegi see polnud lahendus.

Ta teadis samuti ***kui*** teised, et olukorrast on ainult üks väljapääs.

2.4.10. *hoopis*

hoopis väljendab seda, et midagi toimub või on teisiti, kui oli eeldatud või loodetud.

2.4.10.1. Rõhumäärsõna *hoopis* sünonüümid on *märksa* ja *täiesti*, eituse korral ka (*mitte*) *sugugi*.

2.4.10.2. Koos jaatusega esinedes väljendab *hoopis*, et midagi on eeldatust parem. Sel juhul on sünonüümideks *märksa* ja *tunduvalt* (vene keeles *гораздо, значительно, заметно, несравненно*).

Piparmünditee on hoopis parem kui pärnaõietee. (pärnaõieteega võrreldes maitseb piparmünditee paremini)

2.4.10.3. *hoopis* + komparatiiv rõhutab lause või lauseosa tähendust, niisuguses lauses on *hoopis* rõhutatud positsioonil. *hoopis* tugevdab lause tundetooni, rõhutades vastandust.

See laul on hoopis parem kui eelmine.

2.4.10.4. Koos eitusega esinedes väljendab *hoopis* ootustele vastupidist, erinevat. Sel juhul on sünonüümideks (*mitte*) *sugugi*, *üldsegi*, *põrmugi*. Vene keeles on *hoopis* vastateks eituse korral *совсем не, совершенно не, нисколько не, вообще не, отнюдь не, вовсе не*. Eituse korral esineb *hoopis* ka koos rõhuliitega *-ki / -gi*.

Ene ei teinud seekord hoopiski mitte nii nagu kästi. Ootasin Jürit, (aga) tuli *hoopis* Jaan. (rõhutab vastandusseost: ei tulnud oodatu, vaid keegi, keda ei oodatud) *See pole ju pilvik, see on hoopis puravik.* (ütleva hinnangul on tege- mist teise seeneliigiga, esimene väide lükatakse ümber) *Apteek on hoopis paremat kätt.* (ei ole vasakul)

2.4.10.5. Vigu põhjustab *hoopis* kasutamine omadus- või tegusõnana.

Õpilastel ei alati korralik käekiri, neil on **hoopis**.
Ta **hoopis**.

Õpilastel ei ole alati korralik käekiri, neil on käekiri **hoopis** lohakas.
?

2.4.10.6. Harjutus. Vali lausesse sobiv rõhumäärsõna *just, ka* või *hoopis(ki)*. Proovi seal, kus võimalik, mitut varianti ja selgita lause tähenduse muutumist.

1. Meie liivakarva maja seisis keset puid täis kasvanud aeda. 2. Tema näol peedelgusid tööl kogunenud pinged ja südamevalu. 3. Tüdrukud panid talle nimeks Leo. 4. Järgmisel päeval läksime kõik ujuma, jättes ema aias nokitsema. 5. Siis karjatas puu otsas üks lind ja kohe teine. 6. Olime jõudnud kassa juurde ja ma nägin seal oleva tüdruku nägu. 7. Taksojuht oli pannud mu kaks kohvrit kruusateele ja minema sõitnud. 8. Muidugi ei meeldinud see mulle. 9. Fred silmitses ennast peeglist. 10. Kogu see asi pole nii.

2.4.11. *isegi*

Rõhumäärsõna *isegi* näitab, et midagi toimub ootustega vastavuses, rohkem kui oodati ja loodeti, või keegi või miski ei vasta ootustele. Kui tegemist on viimasega, on *isegi* lauses rõhutus asendis ja rõhutatud on järgnev sõna või lauseosa. Sellel juhul on venekeelseks vasteks *даже*.

Kuulajaid oli oodatust isegi rohkem kohale tulnud. 'Слушателей собиралось даже больше, чем ожидали. Isegi Erki ei osanud sellele küsimusele vastata. 'Даже Эрки не сумел ответить на этот вопрос. Niisugust ülesannet oskab isegi laps lahendada. 'Такую задачу даже ребёнок может решить.

isegi näitab ka seda, et midagi on vajalikust rohkem, ilma et olukord kuidagi muutuks. Sellisel juhul on *isegi* lauses rõhulises asendis ja venekeelseks vasteks on *и так, (и) без того*.

Isegi muret küll. 'И без того достаточно много проблем.

2.4.12. *ikka* ja *ikkagi*

2.4.12.1. *ikka* väljendab jaatavas lauses tegevuse kordumist või sagenemist. Venekeelseks vasteks on antud juhul *всё, неизменно*.

Ikka lähemaks jäid päevad, ikka pikemaks muutusid ööd. Arno on ikka veel haige.

2.4.12.2. *ikka* võib olla lauses ka konnektiivlaiendiks, rõhutades ja kinnitades öeldut. Vene keeles edastavad rõhutavat ja kinnitavat tähendust *конечно, разумеется*.

Kas sa lähed poodi autoga? – Autoga ikka.

ikka vormistab ka hüüdlause nagu *alles ja vast*.

Oled sina ikka hajameelne!

2.4.12.3. Vigu põhjustab *ikka* ja *ikkagi* äravahetamine, seda nii suulises kui kirjalikus kõnes. *ikkagi* viitab sellele, et midagi toimub takistustele vaatamata. Samuti on sage *ikka* kasutamine vale lauseosa juures.

Ikka ta ütles, ta tuleb.

Ikka inimesed ei tea eesti keel ...

Ta ütles, et ta **ikka(gi)** tuleb

Inimesed ei oska **ikkagi** eesti keelt ...

2.4.13. *muidugi*

Rõhumäärsõna *muidugi* väljendab suurt tõenäosust, rõhutades kõneleja veendumust või nõusolekut ja kinnitades toimuva enesestmõistetavust. Vene keeles on vasteteks *да, конечно, разумеется*.

Muidugi tuleb Mart meile. Март конечно придёт к нам. ***Muidugi, Mart tuleb meile.*** Да, Март к нам придёт.

Vigu põhjustab määrsõnade *muidugi*, *muidu* ja *muide* kõlaline sarnasus. Eksimusi *muide* ja *muidugi* äravahetamisel esineb siiski harvemini kui eksimist *gi*-liite ärajätmisel.

Muidu tema ka ei teadnud, kuidas ...

Muidugi, ka tema ei teadnud, kuidas ...
Muide, ka tema ei teadnud, kuidas ...

2.4.13.1. Harjutus. Tõlgi laused eesti keelde.

1. Хотя он и сомневался, он всё-таки пришёл. 2. Даже Тыну не знал, когда закончится собрание. 3. Это было, конечно, слишком сложно для него. 4. Ну и небрежный же ты! 5. Ты в Москву самолётом летаешь? – Конечно, самолётом. 6. Этим летом даже яблони не плодили. 7. Он обещал, что всё-таки придёт, хотя у него и нет настроения. 8. Конечно, надо сливу быстро собрать.

2.4.14. *ilmselt, vist, võib-olla ja arvatavasti*

Ebakindlust või oletust väljendavate rõhumäärsõnade *ilmselt, vist, võib-olla* ja *arvatavasti* puhul tekitab enim probleeme *vist* 'наверно, может' kasutamine lause alguses, mis mõjub eesti keeles ebaloomulikult.

Vist teeme veel palju vigu, võtame kasutusele erinevaid meetodid ja ideid ...

Vist magas loomake pehmes talvepesas ...

Arvatavasti / Ilmselt teeme veel palju vigu, võtame kasutusele erinevaid meetodeid ja ideid ...

Loomake **vist** magas oma pehmes talvepesas ... = **Võib-olla** magas loomake pehmes talvepesas ...

Niisugune lauseehitus võib küll kõne alla tulla ilukirjandusliku teksti puhul, kuid on tavakasutuses ebasobiv.

2.4.14.1. Harjutus. Leidke vead, asendage vale või vääras kohas olev rõhumäärsõna sobivaga, muutke lausejärge.

1. Vist on talv, mis sunnib loomad majade lähedalt toitu otsima. 2. Vist oleme ise selles süüdi, et õpilaste keeletase ei parane. 3. Vist ema teeb köögis putru. 4. Vist poiss ei teadnud, kuidas ussi õnge otsa panna. 5. Vist on nii, et kaunist nähakse siis, kui on liiga hilja. 6. Vist temagi ei tea, mis kell ja millises suunas see buss väljub. 7. Vist tuul on see, mis väljas roosipõõsaid sasib.

2.4.15. -gi / -ki

Rõhulaiendina toimib lauses ka rõhuliide *-gi / -ki*, sarnanedes funktsioonidelt suuresti rõhumäärsõnaga *ka*. (Vt Metslang 2002b.)

2.4.15.1. Rõhuliitel *-gi / -ki* on mitu funktsiooni. Liide toimib lauses konnektiivlaiendina, sel juhul on rõhulaiend sünonüümne rõhumäärsõnadega *ka*, *isegi*.

Enegi ujus sel suvel. (isegi Ene)

2.4.15.2. *-gi / -ki* esineb ka teatestruktuurilaiendi funktsioonis, sel juhul väljendab rõhuliide nagu ka rõhumäärsõna *ka* ootuspärasust (a) või ootuspärase eitust (b).

a) *Mann lubas heina ära riisuda ja riisuski.* (lubas ja riisus ka)

b) *Mann lubas heina ära riisuda, aga ei riisunudki.*

2.4.15.3. Kvantifitseeriva laiendina toimib *-gi / -ki* lause olulise osa esiletõstjana, asendades rõhulaiendeid *koguni* ja *isegi* (a) või *kas või* ja *vähemalt* (b).

a) *Ma võiksin kaksiki portsu süüa.* (koguni kaks)

b) *Tule paariks tunnikski randa!* (kasvõi / vähemalt paariks tunniks)

2.4.15.4. Küsilauses on *-gi / -ki* grammatiliseks laiendiks, fokuseerides küsituumaa (a), aga ka polaarüksuseks kahtlevas küsilauses, asendades selles sõnu *tõesti* ja *üldse* (b, c).

a) *Kas sa elad praegugi veel seal?* (ka praegu)

b) *Kas ta tulebki siia?* (kas tõesti tuleb?)

c) *Kas ta siiagi tuleb?* (kas üldse tuleb?)

Rõhulaiend toimib meenutusküsimusena.

Kuidas sinu aadress oligi? (olen kuulnud, kuid ei mäleta)

Samuti on *-gi / -ki* grammatiliseks laiendiks mööndusmääruse juures.

Kui sajabki, lähme ikka ujuma. (isegi kui sajab)

2.4.15.5. Sageli kasutatakse rõhuliidet *-gi / -ki* intensiivistava laiendina.

Temagi ei teadnud, kuidas niiduki mootor töötab. (isegi tema mitte)

2.5. SÕNAVARA VEAOHTE: PARAFAASIA JA KONTAMINATSIOON

Parafaasia ja kontaminatsioon on nähtused, mis tekivad siis, kui keelekasutajale tuleb kõneldes meelde kaks või enam sõna, mis omavahel vääralt ühendatakse. Parafaasia- ja kontaminatsioonivigu ei tee mitte ainult võõra keele kasutajad, neid esineb ka emakeelekõneleajate keelekasutuses.

Parafaasia- ja kontaminatsioonivead põhinevad sõnadevahelisel assotsiatiivsel suhtel. (Vt Lähdemäki 1995: 57–79.)

2.5.1. Kontaminatsioon

Kontaminatsiooni puhul on tegemist kahe sõna või väljendi ristandiga, mis ei sobi ühessegi konteksti.

Ma võin **maksuda** pangakaardiga ...
... tuleb **sugevamalt** omandada ...

Ma võin **maksta** pangakaardiga ...
... tuleb **paremini** omandada ...

Kontaminatsioonivea tekitanud assotsieerunud sõnad on antud juhul arvatavasti *maks(ud)* või *tasuda* ja *maksma*. Teisel juhul on kontamineerunud sõnadeks arvatavasti *tugevamalt* (parem: *põhjalikumalt*) ning *sügavamalt*.

... Kui hoone vundament on tugev,
siis **püsib** ka hoone kaua **vastu**.
Nad on oma **vanusele hoolimata** reipad
ja rõõmsad.

Kui hoone vundament on tugev,
siis **peab** ka hoone kaua **vastu**.
Nad on oma **vanusest hoolimata** reipad
ja rõõmsad. = Nad on oma **vanusele**
vaatamata reipad ja rõõmsad.

Kirjutaja on mõlemal juhul vääralt ühendanud kaks väljendit: *püsima* ja *vastu pidama*; *hoolimata* millest? ning *vaatamata* millele? Sisuliselt sobib konteksti nii üks kui teine.

Tegemist on nähtusega, kus kaks sisult sarnast väljendit on vääralt “ristatud” Nähtust esineb sageli seoses ühendverbidega: tegusõna juures kasutatakse vale abimäär-sõna, mis kuulub sarnase tähendusega verbiühendisse, kuid pole kasutatud juhul aktsepteeritav.

Valge auto sõitis teelt **maha**.

Valge auto sõitis teelt **välja**.

2.5.2. Parafaasia

Parafaasia puhul meenuvad sõnad on vormilt lähedased, kuid eritähenduslikud (*hind* : *hinna* ja *hinne* : *hinde*) ning nendest valitakse see, mis antud konteksti ei sobi, kuid võib sobida mõnes muus kontekstis.

Hinnad on juba väljas.

Õeldis ühildub täisaluslega **isiksuses** ja arvus.

Hinded on juba väljas.

Õeldis ühildub täisaluslega **isikus** ja arvus.

Võõra keele kõnelejaist tuleb parafaasiavigu ette nii hea keeleoskuse ja laia sõnavaraga keeikasutajail kui ka nõrga keeleoskuse puhul.

Parafaasianähtuste alla kuulub väärtuletus: tuletist moodustades ei tunne keeikasutaja tuletuspõhimõtteid või ei teadvusta neid, st ta ei kasuta mitte väära liidet, vaid väära tähendusüksust.

Kui sellist vaadet lastele juba varakult **sisestada**, siis ...

... eksisteerib selline **liigutus** nagu naabrivalve.

Kui sellist vaadet lastele juba varakult **sisendada**, siis ...

... eksisteerib selline **liikumine** nagu naabrivalve.

Parafaasiavead on enamasti seotud paronüümiaga, kus sõnade sarnase häälikkoosseisu tõttu meenub keeikasutajale vale variant.

☹: **paronüümia**

Osmussaarel on **mitmesugune** loodus ...

Osmussaarel on **mitmekesine** loodus ...

☹: **muul põhjusel tekkinud parafaasiaviga**

veel tulevad olümpiavõtjat **ühiselamuste** kordategemine

veel tulevad olümpiavõitjad **ühiselamute** kordategemine

Konkreetseid kontaminatsiooni- või parafaasianähtusi on kaunis võimatu prognoosida, sest vastavaid vigu esile kutsuvad assotsiatsioonid on isikuti erinevad. Paronüümsete väljenditega on aga põhjust tegelda kogu keeleõppimise käigus.

2.5.2.1. Harjutus. Valige lünka konteksti sobiv sõna. Kontrollige sõnaraamatu abil.

1. Vana mööblit annab parandada, kui (järele, kõrvale, üle, ette) on jäänud rohkem kui peotäis pilpaid. 2. Osa ostjaid vaatavad poes (ringi, ümber, kõrvale, ette) ja lähevad siis minema, osa aga lubab uuesti (vastu, ette, kõrvale, läbi, üle) astuda, ja teebki seda. 3. Tudengid ostavad palju ja tulevad studiumi lõppedes asju (tagasi, edasi, üle, ümber) pakkuma või müüvad need ise (tagasi, edasi, üle, ümber).

2.5.2.2. Harjutus. Parandage vead ja märkige, kas on tegemist parafaasia või kontaminatsiooniga.

1. Nad tulid läbi süvendava pimeduse külla, mida ilmutasid mõned valgustatud aknad.
 2. Töötades vene keskkonnas, võib eesti keel unustada. 3. Te peate veendumas oma last, et ta korralikult keelt õpiks. 4. Mida teie muutuksite tänapäeva koolis – see on keeruline küsimus. 5. Kas sa oskad öelda, kuidas seda probleemi lähendada? 6. Haridussüsteemis tuleb pöörata rohkem tähelepanu väljailmunud õppematerjalidele. 7. Politsei on võtnud kätte rohkem kuritegijaid kui varem. 8. Olen pidanud oma Valgevene sõpradega viis aastat kirjavahendit. 9. Õpetaja peab olema õiglase, tark ja hea suhtlik. 10. Ta lahkus töölt üksikudel põhjustel.

Kirjandus

- Erelt, Mati 2001. Some notes on the grammaticalization of verb *pidama* in Estonian. – Estonian: Typological Studies V. TÜ eesti keele õpetooli toimetised 18. Tartu: TÜ Kirjastus, 7–25.
- Hennoste, Tiit 2000. Sissejuhatus suulisesse keelde IV: Suulise keele erisõnavara. III. Artiklid. Akadeemia 8, 1773–1806.
- Kasik, Reet 2001. Analytic causatives in Estonian. – Estonian: Typological Studies V. TÜ eesti keele õpetooli toimetised 18. Tartu: TÜ Kirjastus, 77–122.
- Keevallik, Leelo 1998. Sinatamisest ja teietamisest koolilaste arvamuste põhjal. – Keel ja Kirjandus 8, 541–553.
- Lähdemäki, Eeva 1995. Mikä meni pieleen? Turku: Turun yliopisto.
- Metslang, Helle 2002a. Eesti *küll* ja soome *kyllä*. – I kansainvälinen VIRSU-konferenssi. Suomalais-virolainen kontrastiivinen seminaari 26.–27.4.2002. Joensuu yliopisto.
- Metslang, Helle 2002b. *-ki / -gi, ka* ja nende soome kaimud. – Lähivertailuja 12. Soome-eesti kontrastiivseminar 30.5.–1.6.2001 Kääriku. Toimetaja Reet Kasik. Tartu ülikooli eesti keele õpetooli toimetised 19. Tartu 2002, 57–81.
- Pajusalu, Renate 1994. Muutumisverbid eesti keeles ja nende vasted soome keeles. – Lähivertailuja 8. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 40, 83–97.
- Pool, Raili 1999. About the use of different forms of the first and second person singular personal pronouns in Estonian cases. – Estonian: Typological Studies III. TÜ eesti keele õpetooli toimetised 11, 158–184
- Sulkala, Helena 1981. Suomen kielen ajan adverbien semantiikkaa. Acta Universitatis Ouluensis, Series B, Humaniora No. 8. Oulu: University of Oulu.
- Veski, Asta 1982. Eesti keele grammatika II. Kolmas vihik. Määrsõna. Teine, täiendatud ja parandatud trükk. Tartu: TRÜ kirjastus, 31–33.
- Tragel, Ilona 2003. Eesti keele tuumverbid. Dissertationes Linguisticae Universitatis Tartuensis 3. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Uuspõld, Ellen 1989. Modaalset predikaadist eesti keeles. – Keel ja Kirjandus 8, 468–477.

VORMIÕPETUS

---

3. KÄÄNDSÕNA

3.1. ASTMEVAHELDUS

Astmevaheldus on tüvevahelduse liike, mis väljendab grammatilist tähendust. Astmevaheldus on kindla süsteemiga vaheldus, mis esineb kahesilbilistes lihttüvedes ja liidetes. Eesti keele õppijal on astmevaheldussüsteemi oluline tunda, et grammatilisi tunnuseid, lõppe ja tuletusliiteid lisades valida õige tüvevariant.

On kahte liiki astmevaheldust: välte- ja laadivaheldus. **Vältevaheldus** on sõna sisehäälikute pikkuse muutus. **Laadivaheldus** on sõna sisehäälikute muutus, kus mõni häälik muutub teiseks või kaob.

Astmevahelduse kindlakstegemiseks võrreldakse tavaliselt käändsõnade ainsuse nimetavat ja omastavat, sest nimetatud vormid on astmevahelduse korral peaaegu alati vastupidises astmes. *padi-* ja *sõber-*tüüpi sõnadel võrreldakse omastavat ja osastavat, mis on vastupidises astmes (*padja* : *patja*, *sõbra* : *sõpra*). (Õppeotstarbel on tõhus võrrelda ainsuse ja mitmuse nimetavat, kuivõrd viimane põhineb ainsuse omastaval: *pikk pikad*, *rikas* : *rikkad*, *padi* : *padjad*. Käänetevahelisi vormiseoseid vt osa 3.7).

Verbide puhul võrreldakse kindla kõneviisi oleviku 3. isiku vormi ja *da*-tegevusnime (või *nud*-kesksõna; vt ka osa 4.1.5).

Nimetav ja osastav kääne on samas astmes (kas mõlemad tugevas või mõlemad nõrgas astmes).

TUGEV : NÕRK : TUGEV

kott : *koti* : *kotti*

NÕRK : TUGEV : NÕRK

mõte : *mõtte* : *mõtet*

Mitmuse osastav on astmevaheldusega sõnadel alati tugevas astmes: *kotte, mõtteid, kappe, tube, õnnelikke, lehti* jne.

Tabel 3.1. Eesti keele astmevaheldus

Tugev aste	Nõrk aste	Näide nimetav : omastav : osastav <i>da</i> -infinitiiv : olevik	Tingimus Märkused
Vältevaheldus			
kk	k	pikk : pika : pikka rikas : rikka : rikast rikkuda : rikub hakata : hakkab	lühikese täishääliku järel
pp	p	lõpp : lõpu : lõppu hüpe : hüppe : hüpet	
tt	t	õppida : õpib kott : koti : kotti sattuda : satub	
k	g	palk : palga : palka hankida : hangib	ülipika täishääliku, kaksiktäishääliku ning <i>l, m, n</i> ja <i>r</i> järel
p	b	kaup : kauba : kaup loopida : loobib	
t	d	paat : paadi : paati saata : saadab	
ss	s	valss : valsi : valssi marssida : marsib	
III välde	II välde	kool (III) : kooli (II) : kooli (III) hiilida (III) : hiilib (II) silm (III) : silma (II) : silma (III) istuda (III) : istub (II) pael (III) : paela : (II) : paela (III) laulda (III) : laulab (II)	
Laadivaheldus			
g	∅	nuga : noa : nuga lugeda : loeb	lühikese täishääliku järel Astmevahelduseta: vaba, häda, saba, udu, lõbu, nagi, tädi, logo jt
b	∅	tuba : toa : tuba	
d	∅	pidu : peo : pidu kududa : koob	
b	v	leib : leiva : leiba halb : halva : halba	pika täishääliku, kaksiktäishääliku ning <i>l</i> ja <i>r</i> järel

d	j	sada : saja : sada sadada : sajab koda : koja sõda : sõja : sõda	kahe a, o ja a ning õ ja a vahel
lg rg	l r	võlg : võla : võlga põlata : põlgab arg : ara : arga karata : kargab	lühikese täishääliku (v.a ä, ü ja ö) järel
lg rg	lj rj	külg : külje : külge süljata : sülgab märg : märja : märga pärjata : pärgab	lühikese ä, ü ja ö järel
mb	mm	lammas : lamba : lammast õmmelda : õmbleb	
ld nd rd	ll nn rr	kuld : kulla : kulda mullata : muldab vend : venna : venda rännata : rändab kord : korra : korda	lühikese täishääliku järel
ld nd rd rg	l n r r	keeld : keelu : keeldu suund : suuna : suunda keerd : keeru : keerdu veerg : veeru : veergu	pika täishääliku järel
ht hk sk	h h s	leht : lehe : lehte vahtida : vahib vähk : vähi : vähki pühkida : pühib kask : kase : kaske uskuda : usub	lühikese täishääliku järel
s s rs	∅ n rr	käsi : käe : kätt küüs : küüne : küünt vars : varre : vart	väike rühm sõnu

3.1.1. Vääralt moodustatud vorme

Vältevaheldus

pikkad vaheajad
tahaks õppida eesti
gruppis
tõlge puhul
erinevates riigides

pikad vaheajad
tahaks õppida eesti
grupis
tõlke puhul
erinevates riikides

Laadivaheldus

inimkonda soovid
maksta ülekanne
uues olukordas
tunnideni on veel
aega

inimkonna soovid
maksta ülekandega
uues olukorras
tundideni on veel
aega

streiki tõttu
oli rikkas
pikk hüppe

streigi tõttu
oli rikas
pikk hüpe

sõjade puhul
pakub oma laodes
ajalehte pealkirja

sõdade puhul
pakub oma ladudes
ajalehe pealkirja

Tabel 3.2. Astmevaheldusega seotud kriitilisi juhtumeid

Astmevaheldusega sõnad	Astmevahelduseta sõnad
<i>lik-, mik-, nik-, ndik-, stik-</i> liitega sõnad õnnelik, lugemik, kunstnik, kolmandik, maastik jt: õnnelik : õnneliku : õnnelikku	<i>ik-</i> liitega sõnad õpik, vihik, päevik, kuusik, kaustik jt: õpik : õpiku : õpikut
lagi : lae : lage nõbu : nõo : nõbu iga : ea : iga `vanus`	nagi : nagi : nagi lõbu : lõbu : lõbu iga : iga : iga / igat
sarnane omastav : tigu : teo : tigu - tegu : teo : tegu; kuus : kuue : kuut kuub : kuue : kuube sarnane nimetav : viis : viie : viit - viis : viisi : viisi	
	<i>stikune-</i> liitega sõnad vastastikune : vastastikuse : vastastikust likkus- liitega sõnad vajalikkus : vajalikkuse : vajalikkust (vt ka osa 1.2.2.1)

3.1.1.1. Harjutus. Moodustage ainsus.

rikkad laod .....
moodsad kraed .....
kõrged laed .....
igavesed tõed .....
jahedad suved .....
kandilised pead .....
kitsad praod .....
lagedad rabad .....
lopsakad õied .....
lärmakad peod .....

lühikesed lood .....
pehmed käed .....
pikad rajad .....
ruumikad toad .....
sirged read .....
soojad südamed .....
suured käed .....
veerikkad jõed .....
uued poed .....
kuumad tunded .....

3.2. AINSUSE OMASTAV

Ainsuse omastav kääne (*kelle? mille?*) lõpeb alati vokaaliga. Ainsuse omastava põhjal moodustatakse kõik teised ainsuse käänded alates *sse*-lõpulisest ainsuse sisseütlevast – omastavale lisatakse käändelõpud, mis on kõikide sõnade jaoks ühesugused –, seetõttu on väga oluline teada õiget omastava vormi.

3.2.1. Vääralt moodustatud vorme

sellel **suvil**
 kuulusa inimese
 rannajooni pikkus
 puhasel põrandal
 tundub **võõrasena**
 ühiselamuse juures
 heal **tasel**

sellel **suvel**
 kuulsa inimese
 rannajoone pikkus
 puhtal põrandal
 tundub **võõrana**
 ühiselamu juures
 heal **tasemel**

3.2.2. Veaohud sõnatüübiti

a) *nimi-* ja *tuli-*tüüpi sõnad, mille omastava vokaaliks on *e*: *nimi* : *nime*, *tuli* : *tule* (samuti ka *hane*, *suve*, *une*, *vere*, *mere*, *lume*, *mõne* jt)

VIGA: tüvevokaali ei muudeta (*nimi*: *nimi)

b) *tore-*tüüpi sõnad, mille omastava lõpus on *-eda*: *tore* : *toreda* (samuti ka *heleda*, *tumeda*, *mageda*, *pimeda*, *libeda*, *kaded*a jt), ja *habe-*tüüp, mille omastava lõpus on *-me*: *habe* : *habeme* (samuti ka *eseme*, *sädeme*, *jäseme*, *igeme* jt)

VIGA: silpi ei lisata (*tore* : *tore, *habe* : *habe)

c) *sipelgas-*tüüpi sõnad, milles alates omastavast *s* kaob: *sipelgas* : *sipelga* (samuti ka *maasika*, *vaarika*, *piruka*, *lusika*, *kasuka* jt)

*hammas-*tüüpi sõnad, mille omastavas *s* kaob: *hammas* : *hamba*, aga ka *siiras* : *siira* (samuti ka *võõra*, *toore*, *kinda* jt)

*hoolas-*tüüpi sõnad, mille omastava lõpus on *-sa*: *hoolas* : *hoolsa* (samuti ka *armsa*, *erksa*, *tõrksa* jt)

VIGA: omastavas lisatakse nimetavale *-e* (*võõras* : *võõrase)

d) *jalg/sepp-* ning *tütar-*tüüpi sõnad

VIGA: valitakse vale tüvevokaal (*tütar* : *tütri) või lisatakse vokaal nimetavale

3.2.3. Vormilt kokkulangevate sõnade erinev muutumine

Sarnane nimetav

- *e*-lõpulised 2-silbilised I-vältelised sõnad
kõne, pere, vale
habe, säde, ige
tore, pime, hele
- *i*-lõpulised 2-silbilised I-vältelised sõnad
kivi, nüri, tragi
uni, tuli, meri
- *as*-lõpulised sõnad
sipelgas, maasikas, mustikas
hammas, lammas, kinnas
hoolas, armas, ergas

Sarnane omastav

- 2-silbilised I-vältelised sõnad
kõne, pere, tare
une, lume, tule
- *ne*- ja *s*-lõpulised sõnad
lihtsa, soodsa, moodsa
hoolsa, armsa, erksa

Erinev omastav

kõne, pere, vale
habeme, sädeme, igeme
toreda, pimedada, heleda

kivi, nüri, tragi
une, tule, mere

sipelga, maasika, mustika
hamba, lamba, kinda
hoolsa, armsa, erksa

Erinev nimetav

kõne, pere, tare
uni, lumi, tuli

lihtne, soodne, moodne
hoolas, armas, ergas

3.2.3.1. Harjutus. Moodustage ainsuse omastav.

(kade) ..... inimese
(töökas) ..... mehe
(lind) ..... laulu
(rõõmus) ..... lapse
(sõstar) ..... maitse
(puhas) ..... vee
(veri) ..... maitse
(hani) ..... hääl
(pliit) ..... all
(ühiselamu) ..... uks

(laps) ..... soov
(kuulus) ..... inimese
erineva ..... (tase)
(peenar) ..... peal
(meri) ..... ääres
(lage) ..... raba
(kitsas) ..... koridori
(lühike) ..... jutu
(asjalik) ..... nõuande
(ruumikas) ..... hoone

3.3. AINSUSE OSASTAV

Ainsuse osastava käände (*keda? mida?*) lõpp on kas *-d*, *-t* või täishäälik (üksikutel juhtudel *-da*). Ainsuse osastavast moodustatakse mitmuse omastav kääne.

3.3.1. Vääralt moodustatud vorme

sellist **galeriit** ei ole näinud
tragit poissi
vajalikut erinevust
 ei rikkunud **meeleolut**
vanat inimest
väikset tüdrukut

sellist **galeriid** ei ole näinud
tragi poissi
vajalikku erinevust
 ei rikkunud **meeleolu**
vana inimest
väikest tüdrukut

3.3.2. Veaohud sõnatüübiti

Vead kipuvad esinema järgmistes sõnatüüpides:

a) *puu-* ja *koi-*tüüpi sõnad, mille ainsuse osastava lõpp on *-d*: *puu* : *puud*, *koi* : *koid* (samuti ka *maad*, *kuud*, *suud*, *ööd*, *head*, *pead* jt)

ERANDID: *au*, *nõu* (osastav *au*, *nõu*)

VIGA: kasutatakse käändelõppu *-t* (*hea* : **heat*)

b) *pesa-*tüüpi sõnad, mille ainsuse osastava lõpp on täishäälik (osastav langeb vormilt kokku nimetavaga): *pesa* : *pesa* (samuti ka *ema*, *isa*, *tädi*, *onu*, *tragi*, *niiri* jt)

VIGA: kasutatakse käändelõppu *-t* (*ema* : **emat*)

ERANDID: *iga* (osastav *iga* / *igat*), uuemad laensõnad, nt *logo*, *mini* jt (osastav *logo* / *logot*, *mini* / *minit*) ja pärisnimed (osastav *Marit*, *Jürit* jne)

c) *kõne-*tüüpi sõnad, mille ainsuse omastava lõpp on *-t*: *kõne* : *kõnet* (samuti ka *malet*, *kabet*, *peret* jt)

VIGA: kasutatakse vokaallõpulist osastavat (*pere* : **pere*)

d) *õpik-*tüüpi sõnad, mille osastava lõpp on *-t*: *õpik* : *õpikut* (samuti ka *albumit*, *raadiot*, *diplomit*, *portsjonit*, *elektrikut*, *taldrikut* jt)

VIGA: kasutatakse vokaallõpulist osastavat (*album* : **albumi*)

e) *tore-* ja *habe-*tüüpi sõnad, millele ainsuse omastavas lisandub silp *-da* või *-me*): *tore* : *toreda* : *toredat* (samuti ka *heledat*, *tumedat*, *pimedat*, *libedat* jt), *habe* : *habeme* : *habet* (samuti ka *eset*, *iget*, *sädet* jt)

VIGA: *tore*-tüübis jäetakse ära silp *-da* ja *habe*-tüübis lisatakse silp *-me* (*tore* : *toret, *habe* : *habemet)

f) *sipelgas*-tüüpi sõnad, mille ainsuse omastava lõpp on *-t*: *sipelgas* : *sipelgat* (samuti ka *vaarikat*, *pirukat*, *maasikat* jt)

VIGA: ainsuse osastavas kasutatakse *st*-lõppu (*pirukas* : *pirukast)

g) *number*-tüüpi sõnad, mille ainsuse osastava lõpp on *-t*: *number* : *numbrit* (samuti ka *keldrit*, *peeglit*, *liitrit*, *suhkrut* jt)

VIGA: osastava lõpp *-t* lisatakse nimetavale käändeale nagu *tütar*-tüübis (*liiter* : *liitert)

h) V käändkonna sõnad: *vaene* : *vaest* (mitte *vaeset), *väike* : *väikest* (mitte *väikset)

i) *jalg/sepp*-tüüpi sõnad, mille ainsuse osastav on vokaallõpuline: *jalg* : *jalga*; *sepp* : *seppa* (samuti ka *kohvi*, *pluusi*, *saia*, *sooja* jt)

VIGA: kasutatakse *t*-lõpulist osastavat (*kohv* : *kohvit)

j) *maastik/lugemik*-tüüpi sõnad, mille osastava lõpus on täishäälik: *lugemik* : *lugemikku* (samuti ka *kirjanikku*, *kunstnikku*, *teadlikku*)

VIGA: kasutatakse *t*-lõpulist osastavat nagu *õpik*-tüübis (*kunstnik* : *kunstnikut)

k) *hammas*-tüüpi sõnad, mille ainsuse osastava lõpp on *-t*: *hammas* : *hammast* (samuti ka *võõrast*, *siirast*, *kinnast* jt)

VIGA: osastava lõpp *-t* lisatakse ainsuse omastavale (*võõras* : *võõrat)

3.3.3. Kokkuvõte ainsuse osastavast käändest

Ülevaate ainsuse osastavast käändest annab tabel 3.3.

Tabel 3.3. Ainsuse osastav kääne

Osastava käände lõpp	Sõnatüüp	Näiteid
-d	<i>puu-</i> ja <i>koi-</i> tüüp asesõnad <i>tuli-</i> tüüp	maad, puud, võid, ideed mind, sind,meid, neid tuld, und, merd, lund
-t	<i>õpik-</i> ja <i>sipelgas-</i> tüüp	rekordit, vihikut, raadiot, albumit, maasikat, pirukat, lusikat, vaarikat
	<i>kõne-</i> , <i>habe-</i> ja <i>tore-</i> tüüp	peret, malet, kõnet, kabet,eset, sidet, iget, pimedat, tumedat, koledat
	<i>tubli-</i> ja <i>aasta-</i> tüüp	autot, firmat, haput, fotot, rasket, õhtut, julget, haiglat
	<i>number-</i> tüüp	teatrit, meetrit, peeglit, suhkrut
	<i>keel-</i> tüüp	seent, suurt, peent, keelt
	<i>mõte-</i> ja <i>liige-</i> tüüp	suhet, hüpet, meenet, heidet, juheta, pääset, istet, liiget
	<i>tütar-</i> tüüp	akent, küünalt, peenart, pipart
	<i>tööline/raskus</i> , <i>soolane/katus</i> ja <i>raudne-</i> tüüp	katust, naist, kuldset, inimest, vaest, moodsat
	<i>uus-</i> tüüp	uut, kätt, vart, küünt
-da	asesõnad	kedada, midada, sedada, tedita
∅ (täishäälik)	<i>pesa-</i> ja <i>nimi-</i> tüüp	onu, tädi, ema, isa, suve, nime
	<i>jalg/sepp-</i> tüüp	pluusi, kappi, suppi, venda, korvi, tikku, silma
	<i>maastik/lugemik-</i> tüüp	politseinikku, kirjanikku, lagendikku, mäestikku, õnnelikku
	<i>rida-</i> tüüp	tuba, luba, viga, uba
	<i>sõber-</i> , <i>padi-</i> tüüp	põtra, kirja, marja, sõpra

3.3.4. Vormilt kokkulangevate sõnade erinev muutumine

Sarnane nimetav	Erinev osastav
<ul style="list-style-type: none"> • <i>i</i>-lõpulised 2-silbilised I-värtelised sõnad 	
kivi	kivi
uni	und
<ul style="list-style-type: none"> • <i>l</i>-, <i>n</i>- või <i>r</i>-lõpulised ülipika vokaaliga sõnad 	
kool, paar, toon	kooli, paari, tooni
keel, suur, soon	keelt, suurt, soont
<ul style="list-style-type: none"> • 2-silbilised sõnad, nimetava lõpus <i>-l</i>, <i>-n</i> või <i>-r</i> 	
tütar, peenar, pipar (2 silpi, II välde, astmevaheldusega)	tütart, peenart, pipart
number, suhkur, kelder (2 silpi, III välde, astmevahelduseta)	numbrit, suhkrut, keldrit
<ul style="list-style-type: none"> • 2-silbilised I-värtelised <i>e</i>-lõpulised sõnad 	
habe, ige, säde	habet, iget, sädet
tore, hele, tume	toredat, heledat, tumedat
<ul style="list-style-type: none"> • <i>as</i>-lõpulised sõnad 	
sipelgas, maasikas, lusikas (3-silbilised, käänamisel <i>-s</i> kaob)	sipelgat, maasikat, lusikat
hammas, kinnas, samm (2-silbilised astmevahelduslikud sõnad)	hammast, kinnast, sammast
hoolas, armas, ihnus (2-silbilised astmevaheldusega sõnad, omastavas <i>-sa</i>)	hoolast / hoolsat, armast / armsat, ihnust / ihnsat
<ul style="list-style-type: none"> • <i>ik</i>-lõpulised sõnad 	
lugemik, ämblik, auklik (astmevaheldusliku <i>ndik</i> -, <i>nik</i> -, <i>mik</i> -, <i>lik</i> - ja <i>stik</i> -liitega sõnad	lugemikku, ämblikku, auklikku
õpik, männik, taldrik (3-silbilised astmevahelduseta sõnad)	õpikut, männikut, taldrikut

3.3.4.1. Harjutus. Kasutage ainsuse osastava õiget vormi.

1. Kas sa kardad (veri) .....
2. Ma ei taha endale (tume mööbel) .....
3. Ootame juba ammu (soe ilm) .....
4. Meile tutvustati (uus kirjanik) .....
5. Kohtasin (vana sõber) .....
6. Pane kohvi sisse natuke (suhkur) .....
7. Too mulle klaasiga (vesi) .....
8. Imetlesime oma (tragi ja tubli ema) .....
9. Ta sai võistlustel kaks (diplom) .....
10. Kas sa vajad koju (elektrik) .....
11. Iga siin olevat (ese) ..... ei ole vaja kasutada.
12. Ootasime koosolekule seltsi (liige) .....
13. Ta mängib hästi (kabe) .....
14. Me ei tundnud (see võõras mees) .....
15. Nägime tänaval (näljane kerjus) .....
16. Tahaksin juua tassi (kohv) .....
17. Sellel jutul ei ole (mõte).....
18. Joon meelsasti (mõru tee) .....
19. Ei ole vaja veel teha (lõplik otsus) .....
20. Ma ei leia oma (õde) .....

3.4. AINSUSE SISSEÜTLEV

Ainsuse sisseütleva käände (*kellesse? millesse? kuhu?*) lõpp on *-sse*, vähestel sõnadel *-de, -hu, -he, -ha* või $\emptyset$ (nn lühike vorm). *sse*-lõpuline sisseütlev moodustatakse ainsuse omastavast käändest.

3.4.1. Vääralt moodustatud vorme

Võimatu

Läheme **kohviku**.

Tere tulemast **uue** kaubamajja.

Läheme **merde** ujuma.

Kas tuled minuga **teatri**?

Suhtume **üksteisse** hästi.

Õige märk

Läheme **kohvikusse**.

Tere tulemast **uude** kaubamajja.

Läheme **merre** ujuma.

Kas tuled minuga **teatrisse**?

Suhtume **üksteisesse** hästi.

3.4.2. Veaohud sõnatüübiti

Kõige enam vigu kipub esinema järgmistes sõnatüüpides:

- a) *aasta-*, *number-*, *õpik-*, *mõte-*, *tütar-* ja *hammas-*tüüpi sõnades on *sse-lõpuline* sisseütlev: *aasta* : *aastasse*, *number* : *numbrisse*, *õpik* : *õpikusse*, *tütar* : *tütresse*, *hammas* : *hambasse*

VIGA: kasutatakse lühikest sisseütlevat (*kohvik* : **kohviku*)

- b) *tuli-*tüüp, millel on kaks sisseütleva vormi: *tuli* : *tulesse* / *tulle*

VIGA: kasutatakse *de-lõpulist* vormi (*meri* : **merde*)

- c) *soolane/katus-*tüüp, millel on võimalik üks sisseütleva vorm: *soolane* : *soolasesse*, *katus* : *katusesse*

VIGA: kasutatakse *raskus/tööline-*tüübi analoogial *sse-lõppu*, mis liitub lühikesele tüvele (**sinisse*, **matusse*)

3.4.3. Kokkuvõtte ainsuse sisseütlevast käändest

Ainsuse sisseütleva käände lõpud sõnatüübiti on koondatud tabelisse 3.4.

Tabel 3.4. Ainsuse sisseütleva lõpude kasutamine

Käändelõpp	Sõnatüüp	Näited
<i>-sse</i>	kõikides sõnatüüpides	esikusse, liivasse, hoonesse, külalisse
∅ (lühike vorm)	<i>jalg/sepp-</i> tüüpi sõnad (sisseütlev langeb vormilt kokku osastavaga) <i>rida-</i> , <i>tuli-</i> , <i>käsi-</i> ja <i>pesa-</i> tüüpi sõnad	kooli, linna, metsa, aeda, panka ritta, tuppa, märke, tulle, merre, kätte, vette, majja, kinno
<i>-de</i>	<i>uus-</i> ja <i>keel-</i> tüüpi sõnad	uude, viide, küünde, keelde, suurde, peende
<i>-ha</i> , <i>-he</i> , <i>-hu</i>	<i>puu-</i> ja <i>koi-</i> tüüpi sõnad	maha, pähe, suhu, sohu

ERAND: *kodu* : *koju*

Väga paljudel juhtudel eelistatakse kasutada ainsuse sisseütleva lühikest vormi, kuigi võimalik on ka *sse-lõpuline* vorm. Lühikese sisseütleva vormi kasutusest annab ülevaate tabel 3.5.

Tabel 3.5. Lühikese sisseütleva kasutamine

Tingimus	Näited
Vältevahelduslikud sõnad, mille nimetav ja osastav on tugevas astmes	jalga, linna, kooli, sauna, metsa, kappi, panka, parki, ahju, kotti, korvi
4-silbilised <i>l</i> -, <i>m</i> -, <i>n</i> - või <i>r</i> -lõpulised sõnad (sisseütlev langeb vormilt kokku osastavaga)	seminari, sanatooriumi, muuseumi
2-silbilised I-värtelised astmevahelduseta sõnad	kinno, majja, pessa, tulle, merre, tallu
laadivahelduslikud <i>rida</i> -tüüpi sõnad	ritta, märke, jõkke, tuppa, sõjaväkke
laadivaheldusliku <i>s</i> -iga <i>käsi</i> -tüüpi sõnad	vette, kätte
laadivaheldusliku <i>s</i> -iga <i>uus</i> -tüüpi sõnad	uude, viide, kuude, küünde, keelde,
ülipika täishäälikuga <i>l</i> -, <i>n</i> - ja <i>r</i> -lõpulised sõnad	suurde, peende
1-silbilised pika täishäälikuga lõppevad sõnad	maha, pähe, suhu, sohu

3.4.3.1. Harjutus. Moodustage ainsuse sisseütlev kääne.

vesi	teater .....
silm	kino .....
kapp	korv .....
kohvik	raadio .....
meri	küla .....
peen	peatus .....
pank	uus .....
inimene	käsi .....
vaidlus	idee .....
tuli	maa .....

3.5. MITMUSE OMASTAV

Mitmuse omastava käände tunnus on *-de* või *-te*. Sellel tunnusel on seos ainsuse osastavaga. Kui ainsuse osastavas on

- täishäälik (*ema*) või *-d* (*tööd*), siis on mitmuse omastavas *-de* (*emade*, *tööde*)
- *-t*, siis on mitmuse omastavas *-te* (*õpikute*)

ERANDID: *tubli*-, *kõne*- ja *tütart*-tüüp: *tublil* : *tublide*, *kõne* : *kõnede*, *tütart* : *tütarde*

Mitmuse omastava põhjal moodustatakse kõik mitmuse käanded alates sisseütlevast.

3.5.1. Vääralt moodustatud vorme

autoride teoseid
Ma ei räägi **tunnedest**.
kirjanikute teosed
kaande vahel
võõrade nähtuste
albumide kaaned

autorite teoseid
Ma ei räägi **tunnetest**.
kirjanikkude / kirjanike teosed
kaante vahel
võõraste nähtuste
albumite kaaned

3.5.2. Veaohud sõnatüübiti

Kõige sagedamini eksitakse *de-* või *te-* lõppu valides ning kasutatakse *-de* asemel *-te* või vastupidi.

- õpik*-tüüp, mille mitmuse omastava tunnus on *-te*: *õpik* : *õpikute* (samuti ka *albumite*, *diplomite*, *raadiote*, *videote*, *meetodite* jt)
  - maastik/lugemik*-tüüp, mille mitmuse omastava tunnus on *-de* või kasutatakse lühikest vormi (*i*-mitmust): *maastikkude* / *maastike*, *lugemikkude* / *lugemike* (samuti ka *kunstnikkude* / *kunstnike*, *kirjanikkude* / *kirjanike*, *õnnelikkude* / *õnnelike*, *politseinikkude* / *politseinike*, *korralikkude* / *korralike* jt). Kasutuses on siin esikohal lühike vorm.
  - juuksed* : *juuste*, *omaksed* : *omaste*
  - sõnad, mis ainsuses käänduvad *jalg*-tüübi järgi, kuid mitmuses kasutatakse tavaliselt tunnust *-te*, mis liitub ainsuse nimetavale: *õun* : *õunte* (samuti ka *koerte*, *naelte*, *poiste*, *seinte*, *nõelte*, *okste* jt)
  - liige*-tüüp, kus ainsuse osastav ja mitmuse omastav ei ole samas astmes: *liige* : *liikmete* (ainsuse osastav *liiget*; samuti ka *istmete*, *juhtmete*, *mõõtmete*, *pääsmete* jt)
  - tütar*-tüüp, mille mitmuse omastava tunnus on *-de*: *tütarde* (samuti ka *peenarde*, *akende*, *piparde*, *küünalde*, *sõstarde* jt)
  - uus*-tüüp: *käsi* : *käte*, *vars* : *varte*, *küüs* : *küünte*
- ERANDID: *mees* : *meeste*, *laps* : *laste*, *uks* : *uste*

3.5.2.1. Harjutus. Moodustage mitmuse omastav kääne.

õun	rikas .....
vars	lusikas .....
politseinik	õpetlik .....
juhe	tütar .....
kõne	sõber .....
liige	küünal .....
uks	pirukas .....
video	iste .....
sõstar	tore .....
vesi	nüri .....

3.6. MITMUSE OSASTAV

Mitmuse osastava käände (*keda? mida?*) lõpud on *-sid*, *-id* või $\emptyset$ (lõputa vorm). Astmevahelduslikes sõnades on mitmuse osastav alati **tugevas astmes**.

3.6.1. Vääralt moodustatud vorme

Ei mäleta selliseid **firmaid**.
Tee ääres oli palju **järve**, **mäesid** ja **jõesid**.
Vaatasime huvitavaid **kavasi**.
Peab hoidma **soojaid** suhteid.
Liigub **välesid** putukaid.
Kasutage **vajalikuid** sõnu.

Ei mäleta selliseid **firmasid**.
Tee ääres oli palju **järvi**, **mägesid** ja **jõgesid**.
Vaatasime huvitavaid **kavasid**.
Peab hoidma **sooje** suhteid.
Liigub **väledaid** putukaid.
Kasutage **vajalikke** sõnu.

3.6.2. Veaohte sõnatüübiti

Eksima kiputakse järgmiste sõnatüüpide puhul:

- pesa-*, *tubli-*, *koi-*, *seminar-*, *kõne-* ja *rida-*tüüp, mille osastava lõpp on *-sid*
VIGA: kasutatakse *si-*lõppu või *id-*vormi (**emasi*, **autoid*)
- pesa-*, *jalg/sepp-*, *rida-* ja *sõber/padi-*tüüp, mille osastav on vokaallõpuline
VIGA: kasutatakse vale täishäälikut
- rida-*tüüp, mille mitmuse osastav on *sid-*lõpuline
VIGA: kasutatakse nõrka astet (**veasid*)
- maastik/lugemik-*tüüp, mille osastav on vokaallõpuline
VIGA: kasutatakse *id-*lõppu (lähtutakse ekslikult tüüpsõnast *õpik*)
- soolane/katus-*tüüp, mille osastava lõpp on *-id*
VIGA: kasutatakse *si-*lõppu (**katusi*)

3.6.3. Kokkuvõtte mitmuse osastavast

Mitmuse osastava lõppude kasutamisest annab ülevaate tabel 3.6.

Tabel 3.6. Mitmuse osastava lõppude kasutamine

Käändelõpp	Sõnatüüp	Näited
<i>-sid</i>	<i>puu/koi-</i> tüüp <i>pesa-</i> , <i>tubli-</i> ja <i>kõne-</i> tüüp	ideesid, teesid, kraesid, nõusid emasid, meresid, autosid, peresid
<i>-id</i>	<i>puu/koi-</i> tüüp <i>aasta-</i> , <i>õpik-</i> , <i>number-</i> , <i>tütar-</i> , <i>hammas-</i> , <i>hoolas-</i> , <i>mõte-</i> , <i>liige-</i> , <i>sipelgas-</i> , <i>töölane/raskus-</i> , <i>soolane/katus-</i> ja <i>raudne-</i> tüüp (ainsuse osastava lõpp <i>-t</i>)	puid, töid, maid, soid ERAND: häid päid raamatuid, heledaid, esemeid, vaarikaid, peegleid, taskuid, lambaid, hüppeid, siniseid, kaudseid

Ø (täishäälik)	<i>pesa</i> -tüüp	maju, kive, pesi
	<i>jalg/sepp</i> -, <i>maastik/lugemik</i> -, <i>rida</i> -, <i>sõber/padi</i> - ja <i>käsi</i> -tüüp	metsi, keeli, lube, õnnelikke, kirju, vesi
Ø (-i)	<i>tööline/raskus</i> -tüüp	õpilasi, inimesi, harjutusi haigusi, töölisi, kursusi
	teine, naine	teisi, naisi

3.6.4. Lühikese mitmuse osastava moodustamine

Lühikese mitmuse osastava lõpus võib olla *-e*, *-i* või *-u* olenevalt ainsuse osastava (või omastava) lõpuvokaalist.

Tabel 3.7. Lühike mitmuse osastav

Ainsuse osastav	Muutus	Lühike mitmuse osastav
lukku kirjanikku	-u → -e	lukke kirjanikke
lille pilve	-e → -i	lilli pilvi
klassi tooli	-i → -e	klasse toole
lauda põtra kirja leiba väina kella kohta kurba märga külma ERANDID: pikka silma kinga tuba nuga uba luba muna kurja tühja	-a → -u (I silbis <i>a, õ, i, ei</i> või <i>äi</i>) -a → -i (I silbis <i>e, o, u, ä</i> või <i>ü</i>)	laudu põtru kirju leibu väinu kelli kohti kurbi märgi külmi pikki silmi kingi tube nuge ube lube mune kurje tühje

3.6.5. Kasutussoovitusi ja märkusi

- paljudel *jalg/sepp-* ja *pesa-*tüüpi sõnadel on võimalik nii *sid-* kui ka vokaallõpp (*jalgu / jalgasid*). Eelistatum kasutusviis on vokaallõpuline mitmuse osastav: *marju* (mitte *marjasid*), *kive* (mitte *kivisid*), *linnu* (mitte *linnasid*) jne
- mitmuse osastava lõpp on *-sid*, mitte *-si*; *ne* ja *s-*iga lõppevates ning *käsi*-tüüpi sõnades on mitmuse osastava lõpp *-i*: *raskus/i*, *inimes/i*, *ves/i*, *nais/i* jne

3.6.5.1. Harjutus. Moodustage mitmuse osastav kääne.

tuli	soolane .....
eestlane	vöö .....
mõte	foto .....
harjutus	rikas .....
hele	suur .....

3.6.5.2. Harjutus. Moodustage lühike mitmuse osastav.

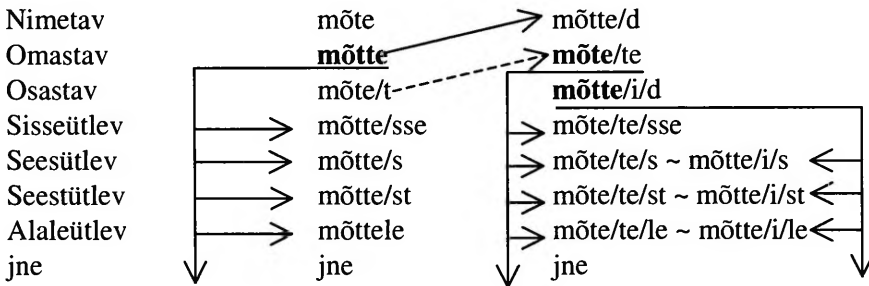
pann	härg .....
kann	kurv .....
korv	vaip .....
kott	lind .....
maja	linn .....

3.6.5.3. Harjutus. Täitke tabel.

palju	kiireid autosid	kuus	kiiret autot
	valgeid maju		valget maja
	halle hiiri		
	iidseid tammi		
	kurbi laule		
	kurje koeri		
	kõvu õunu		
	musti kaelu		
	pakse patju		
	pikki naelu		
	pruune sulgi		
	sirgeid oksid		
	sooje saiu		
	suuri laevu		
	suuri sõelu		
	tihedaid harju		
veerohkeid tamme			

3.7 KÄÄNETEVAHELISED SEOSSED

Käändsõna põhivormid on ainsuse nimetav, ainsuse omastav, ainsuse osastav, mitmuse omastav ja mitmuse osastav (ka ainsuse lühike sisseütlev). Põhivormid on need vormid, mida pole võimalik teiste vormide alusel tuletada ning nende moodustamiseks tuleb iga sõnatüübi korral anda vastavad reeglid. Kolm põhivormi – ainsuse omastav, mitmuse omastav ja mitmuse osastav – on aluseks käändsõna ülejäänud vormide moodustamisel. Ülevaate käänetevahelistest seostest annab järgmine skeem.

3.8. KÄÄNDSÕNAVORMIDE HOMONÜÜMIA

Homonüümia on nähtus, kus ühe ja sama häälikukujuga keelendil võib olla mitu üksteisest sõltumatut sisu. (Vt ka osa 1.1.1, lisa 2; vrd osa 4.8.) Homonüümiat on kolme liiki.

3.8.1. Paradigmasisene homonüümia

Selle nähtuse puhul langevad kokku sama sõna eri vormid.

- ainsuse nimetav ja omastav *koi-*, *puu-*, *tubli-* ja *aasta-*tüübis (*koi*, *puu*, *tubli*, *aasta*)
- ainsuse nimetav, omastav ja osastav *pesa-*tüübis (*pesa*)
- ainsuse nimetav ja osastav *rida-*tüübis (*rida*)
- ainsuse omastav ja osastav *nimi-*tüübis (*nime*)
- ainsuse omastav, osastav ja lühike sisseütlev *seminar-*tüübis (*seminari*)
- ainsuse osastav ja lühike sisseütlev *jalg/sepp-*, *maastik/lugemik-* ja *sõber/padi-*tüübis (*jalga*, *maastikku*, *sõbra*)
- ainsuse osastav ja mitmuse nimetav *puu-* ja *koi-*tüübis (*puud*, *koid*)
- ainsuse nimetav ja seesütlev *sipelgas-*tüübis (*sipelgas*)
- ainsuse nimetav ja mitmuse osastav *käsi-*tüübis (*käsi*)

3.8.2. Vormisene homonüümia

Vormisese homonüümia puhul langevad kokku eri sõnade samad vormid.

- ainsuse nimetav: *koor* (*koor* : *koore* ja *koor* : *koori*), *maks* (*maks* : *maksa* ja *maks* : *maksu*), *reis* (*reis* : *reisi* ja *reis* : *reie*), *roog* (*roog* : *roa* ja *roog* : *roo*), *siil* (*siil* : *siili* ja *siil* : *siilu*), *silm* (*silm* : *silma* ja *silm* : *silmu*) jt
- mitmuse osastav: *sokke* (*sokk* : *soku* ja *sokk* : *soki*), *kiile* (*kiil* : *kiili* ja *kiil* : *kiilu*), *vanuseid* (*vanus* : *vanuse* ja *vanune* : *vanuse*)
- ainsuse osastav: *lihast* (*lihas* : *lihase* ja *lihane* : *lihase*)
- ainsuse omastav: *kuue* (*kuus* : *kuue* ja *kuub* : *kuue*), *lihase* (*lihas* : *lihase* ja *lihane* : *lihase*), *mao* (*madu* : *mao* ja *magu* : *mao*)

3.8.3. Vormidevaheline homonüümia

Vormidevahelise homonüümia puhul langevad kokku eri sõnade eri vormid.

- ainsuse osastav ja seestütlev: *piprast* (*piprane* ja *pipar*)
- ainsuse nimetav ja seesütlev: *sajas* (*sajas* ja *sada*)
- ainsuse nimetav ja alalütlev: *maal* (*maal* ja *maa*)
- ainsuse omastav ja mitmuse osastav: *toite* (*toide* ja *toit*)

3.8.3.1. Harjutus. Moodustage mitmuse osastavast ainsuse osastav.

kasve	losse .....
vaime	lippe .....
naelu	kirju .....
loomi	kaski .....
radu	kalu .....
käsi	keeli .....
nalju	ilmu .....
sõelu	oksi .....
halle	järgi .....
pahu	

3.8.3.2. Harjutus. Mis sõna ja mis vormiga on tegemist?

hange, tammi, kobrast, alaseid, vanuseid, sadu, viisi, süsi, vihast, toore, niite

3.9. ERINEVUSI AINSUSE JA MITMUSE KASUTAMISEL

Ülevaate eesti ja vene keele ainsuslikest ja mitmuslikest sõnadest annavad järgmised loendid.

Ainsus	Mitmus	Ainsus	Mitmus
koor	сливки	kabe	шашки
kapsasupp	щи	ööpäev	сутки
pärm	дрожжи	reha	грабли
koolivaheaeg	каиикуды	argipäev	будни
tapeet	обои	sünnitus	роды
kell	часы	nimeräev	именины
värav	ворота		
raha	деньги	лалша	nuudlid
kanderaam	иосилки	обувь	jalatsid
kelk	санки	корь	leetrid
kiik	качели	крупа	tangud
male	шахматы		

3.10. KOHAKÄÄNDED KOHA VÄLJENDAJANA

Kohta saab väljendada eesti keeles sise- ning väliskohakäänete abil (sisse-, sees- ja seestütlev ning alale-, alal- ja alaltütlev), mis vastavad küsimustele *kuhu? kus? kust?*

3.10.1. Eesti käändevormid ja nende venekeelsed vasted

Ülevaate käänetest ja nende venekeelsetest vastetest annab järgmine kõrvutus.

Eesti keeles

Sisseütlev: *-sse*

Seesütlev: *-s*

Seestütlev: *-st*

Alaleütlev: *-le*

Alalütlev: *-l*

Alaltütlev: *-lt*

Vene keeles

в + винительный падеж

в + предложный падеж

из + родительный падеж

на + винительный падеж

на + предложный падеж

с + родительный падеж

3.10.2. Kohakeelendite kasutamine eesti ja vene keeles

Sageli erineb eesti ja vene keele kohakeelendikasutus: kus eesti keeles kasutatakse sisekohakäänet, on vene keeles eessõna *на* (või ka *в* vastupidi).

tunnis	на уроке	soos	на болоте
jaamas	на станции	põhjas	на севере
vabrikus	на фабрике	lõunas	на юге
suvilas	на даче	idas	на востоке
tanklas	на бензозаправке	läänes	на западе
tehases	на заводе	Kaukaasias	на Кавказе
postkontoris	на почте	puhkusel	в отпуске
pulmas	на свадьбе	Kohtla-Järvel	в Кохтла-Ярве
kuurordis	на курорте	Jõgeval	в Йыгева
maas	на земле	Tapal	в Тапа
maailmas	на свете	Sillamäel	в Силламяэ
põhjas	на дне	Venemaal	в России

3.11. ALALÜTLEV KÄÄNE AJA VÄLJENDAJANA

Eesti keeles saab aega väljendada alalütleva käände abil (küsimus *millal?*), millele vene keeles vastavad:

- *kuupäev* родительный падеж: *viiendal septembril* 'пятого сентября'
- *nädalapäevad* *в* + винительный падеж: *esmaspäeval* 'в понедельник'
- *aasta* *в* + предложный падеж (-у): *tuhande üheksasaja kaheksateistkümnendal aastal* 'в 1918-ом году', *sel aastal* 'в этом году'
- *nädalad ja* *na* + предложный падеж: *sel nädalal* 'на этой неделе', *muu kindel aeg vaheajal* 'на каникулах'
- *täpsustatud aeg* творительный падеж: *varahommikul* 'ранним утром', *hilis-sügisel* 'поздней осенью'
- *tegevus* *при* + предложный падеж: *raamatu lugemisel* 'при чтении книги'

3.11.1.1. Harjutus. Tõlkige eesti keelde.

1. В прошлом году мы были в отпуске на Украине и в Белоруссии. 2. Ранней осенью стояла тёплая погода. 3. Я поступила в университет в 1975 году. 4. На выходных мы были на даче. 5. В субботу я уехала на курорт. 6. Мой день рождения 22 сентября. 7. При выполнении этой работы будь осторожен. 8. Его вызвали в суд. 9. Он работает уже несколько лет на севере. 10. Не мешай учительнице на уроке!

3.12. VÄLISKOHAKÄÄNETE KASUTAMINE

Ülevaate väliskohakäändetest ja nende venekeelsetest vastetest annab tabel 3.8 (vt ka osa 5.1.2).

Tabel 3.8. Eesti keele väliskohakäänded ja nende venekeelsed vasted

Eesti keel	Vene keel
alaleütlev <i>kellele?</i> Saatsin sõbrale kirja. Ostsin emale kingituse.	дательный падеж <i>кому?</i> <i>для</i> + родительный падеж Я послал другу письмо. Купил для мамы подарок.
alalütlev <i>kellel?</i> Mul on kaks venda. Mul on külm.	<i>у</i> + родительный падеж <i>у кого?</i> дательный падеж <i>кому?</i> У меня два брата. Мне холодно.
alaltütlev <i>kellelt?</i> Kuulsin seda tuttavalt . Võtan raamatu sõbralt .	<i>от</i> + родительный падеж <i>от кого?</i> <i>у</i> + родительный падеж <i>у кого?</i> Я слышал это от знакомого . Я возьму книгу у друга .

Alaltütleva käändega väljendatakse eesti keeles ka rahvuslikku, erialast jm kuuluvust (vene *no* + дательный падеж).

*Ta on **rahvuselt** sakslane. Olen **erialalt** filoloog. Ta on **iseloomult** vaikne. Me oleme **ametilt** õpetajad.*

3.12.1. Väliskohakäänete väärkasutuse juhte

Võimatu märk
autorile õnnestus
mulle ei olnud muret
inimestel meeldib
talle on kahju
pesi **lapsele** käsi
rahvusest venelane

Õige märk
autoril õnnestus
mul ei olnud muret
inimestele meeldib
tal on kahju
pesi **lapsel** käsi
rahvuselt venelane

Raskusi valmistab alalütleva käände kasutamine omaja-valdaja või tegevussubjekti funktsioonis, kusjuures lauses esineb pöördeline verbivorm või *da*-tegevusnimi. Vene keeles on antud juhtudel дательный падеж (*кому?*).

*See asi ununes **mul** üldse. **Tal** hakkas palav. Seda ülesannet on **lapsel** raske täita. Aitan **emal** tuba koristada.*

3.12.1.1. Harjutus. Pange sulgudes olevad sõnad õigesse vormi.

1. Otsin (sõber) ..... sünnipäevaks lilled. 2. Ilm muutus ja (mina) ..... hakkas palav. 3. (Ta) ..... hakkas oodates igav. 4. Ta on (kutsumus) ..... arst. 5. Laenasin (tuttav) ..... 100 krooni. 6. Ema lubas (poeg) ..... diskole minna. 7. Kes ta (haridus) ..... on? 8. Eile ta külmetas väljas ja nüüd on (ta) ..... tugev kõha. 9. Kas (sa) ..... on seda palvet raske täita? 10. Mu (kolleeg) ..... vedas: ta võitis loteriil.

3.13. SAAVA JA OLEVA KÄÄNDE KASUTAMINE VENE KEELE ТВОРИТЕЛЬНЫЙ КÄÄNDE FUNKTSIOONIS

Saava (*kelleks? milleks?*) ja oleva (*kellena? millena?*) käände kasutamine põhjustavad vene emakeelega õppijale raskusi, sest mõlemale vastab vene keeles творительный (vt ka osa 5.2.5).

Saav kääne väljendab mingisse seisundisse või olekusse minemist või selles olemist (tegusõnadega *muutama, minema, saama, osutama, jääma, kasvama, olema, pidama* jt).

Ta muutus aastatega igavaks. Laps kasvas kiiresti suureks. Ülesanne osutus raskeks.

Olev kääne väljendab, kellena keegi töötab, kellena näib, kuidas välja näeb jne (tegusõnadega *tunduma, töötama, näima, paistma, püsima, kujutlema* jne).

Ta näib väsinuna. Ma töotan arstina. Lapsena elasin maal.

3.13.1.1. Harjutus. Pange sulgudes olevad sõnad õigesse käändesse.

1. Pärast vanemate lahkumist jäi laps (kurb) ..... 2. Ta on aastaid töötanud (kokk) ..... 3. Pärast tööpäeva näib ta alati (väsinud) ..... 4. Terve suve oli ta poes (müüja) ..... 5. Pidasin teda oma (sõber) ..... 6. (Noor poiss) ..... unistasin saada (teadlane) ..... 7. Kui lilli korralikult kasta, püsivad need (ilus) ..... 8. Uudist kuuldes muutus ta (rahutu) ..... 9. Nad lahkusid (vaenlased) ..... 10. Ta õppis (juuksur) ..... kaks aastat.

3.14. OMADUSSÕNA JA MÄÄRSÕNA KASUTAMINE

3.14.1. Määrsõna omadussõna asemel

Mitte-estlastest eesti keele kasutajate kirjas ja kõnes esineb tihti öeldistäites määrsõna kasutamist omadussõna asemel.

Öeldistäide on tegusõna *olema* laiend, mis näitab, kes, mis või missugune on alusega tähistatu. Öeldistäiteks on harilikult omadussõna(fraas) nimetavas või nimisõna(fraas) nimetavas või osastavas käändes või ka muu sõnaliigi sõnad, kui need esinevad omadus- või nimisõna tähenduses (EKK: 409–410). Öeldistäiteks ei saa seega olla määrsõna, mis ei väljenda aluse omadust. (Vt ka osa 5.2.5.)

Muude tegusõnade puhul ei kuulu tegusõna juurde aga mitte omadus-, vaid määrsõna, omadussõna kasutamine niisuguses fraasis pole võimalik.

Käsitledes omadussõnade ja omadust väljendavate määrsõnade kasutust, tuleb meele pida, et koos tegusõnaga *olema* tuleb kasutada omadussõna või omadussõnana käituvat sõna, mis vastab küsimusele *missugune?* Teiste tegusõnade juurde kuulub määrsõna, vastates küsimusele *kuidas?*

Raskusi tekitab omadussõna või määrsõna kasutamine ka seetõttu, et mõlemad vormid tõlgitakse vene keelde ühe ja sama sõnaga.

Meil on hea .	Ta õpib hästi .	хорошо
Siin on soe .	Päike paistab soojalt .	тепло
See ei ole ohtlik .	Ta tegutses ohtlikult .	опасно
Tal on halb .	Mul läks halvasti .	плохо

3.14.2. Omadussõna keskvõrre ja viisimäärus

Eriti sageli eksitakse määrsõna keskvõrde puhul, mis aetakse segi omadussõna keskvõrdega.

See on mitu korda **kiiremini**
(kuidas?) kui tavaline post.
Paremini siiski õppida keelt suuliselt ...

See on mitu korda **kiirem** (missugune?)
kui tavaline post
Parem on siiski õppida keelt suuliselt ...

Vene keelde tõlgitakse mõlemad vormid ühtmoodi.

Omadussõna keskvõrre	Viisimäärsõna keskvõrre	Venekeelne tõlge
missugune?	kuidas?	
ilusam	ilusamini	красивее
tugevam	tugevamini	сильнее
halvem	halvemini	хуже
kiirem	kiiremini	быстрее
parem	paremini	лучше
huvitavam	huvitavamalt	интереснее

3.14.2.1. Harjutus.

Valige omadussõna õige vorm.

1. Eesti keele õppejõud räägib (huvitavam, huvitavamalt) kui saksa keele õppejõud. 2. Meil on siin kõigil (hea, hästi) olla. 3. Tule nüüd (kiirem, kiiremini) siia! 4. Ta ei tee seda (halvem, halvemini) kui sina. 5. Teinekord olen (targem, targemini). 6. Vahel on lausa (piinlik, piinlikult) oma käitumise pärast. 7 Täna oled sa juba palju (rõõmsam, rõõmsamalt) kui eile. 8. Räägi palun (kõvem, kõvemini)! 9. Siin oli (mugav, mugavalt) istuda. 10. Tekst tuleb (korralik, korralikumalt) läbi lugeda.

3.14.2.2. Harjutus.

Valige õige omadus- või määrsõna.

1. Olukord Interneti-ühendusega oleks parem / paremini, kui maal oleks rohkem telefoni-liine. 2. Lastekoor laulis küll hästi, aga mudilaskoor veelgi paremini / parem. 3. Kalamehed sikutasid võrke üha jõulisem / jõulisemalt. 4. Inimene küll õpib oma vigadest, aga kas seda on üldse vaja, kui võib targemini / targem olla ja märgata teiste vigu. 5. Jooksudes oli teistest kiiremini / kiirem siiski Rootsi võistkond. 6. Mobiiltelefonidest tundub mulle sobivam / sobivamini üks vanem mudel.

Kirjandus

Valmis, Avo; Valmis, Lembetar 1999. Eesti õigekeelsusgrammatika keskkoolile. Tallinn: Virgela.

Valmis, Avo; Valmis, Lembetar 2001. Lihtne eesti keele grammatika. Tallinn: TEA Kirjastus.

Бийспу, Яан 1999. Справочник по эстонскому языку. Таллинн: Коолибри.

4. TEGUSÕNA

4.1. VERBI PÕHIVORMID JA SEOSSED VORMIDE VAHEL

4.1.1. *ma*-tegevusnimi

ma-infinitiivi alusel moodustatakse

1) *ma*-tegevusnime käändelised vormid, lisades tegevusnime tunnusele vastava käände lõpu:

- *-mas*
- *-mast*
- *-maks*
- *-mata*

2) *si-* ~ *s-* ~ *is*-tunnuseline lihtminevik

3) kaudne kõneviis (*-vat*)

4) *v*-kesksõna (*-v*)

õppi/ma

õppi/mas

õppi/mast

õppi/maks

õppi/mata

õppi/si/n, õppi/s

õppi/vat

õppi/v

hakka/ma

hakka/mas

hakka/mast

hakka/maks

hakka/mat

hakka/si/n

hakka/vat

hakka/v

4.1.2. *da*-tegevusnimi

da-tegevusnime alusel moodustatakse

1) *des*-vorm: *da*-infinitiivi lõpul olev *a* asendatakse *e*-ga ja lisatakse *s*

2) *nud*-kesksõna

3) käskiva kõneviisi mitmuse pöörded: tüvele lisatakse tunnus *-ge* / *-ke*

4) möönev kõneviis: tüvele lisatakse tunnus *-gu* / *-ku*

õppi/des

õppi/nud

õppi/ge

õppi/gu

haka/tes

haka/nud

haka/ke

haka/ku

4.1.3. Isikulise tegumoe kindla kõneviisi oleviku 1. pööre

Isikulise tegumoe kindla kõneviisi oleviku 1. pöörde alusel moodustatakse

1) oleviku ülejäänud pöörded

õpi/n

õpi/d

õpi/b

õpi/me

õpi/te

õpi/vad

2) tingiva kõneviisi olevik: tüvele lisatakse tunnus *-ks*

õpi/ks

3) käskiva kõneviisi ainsuse 2. pööre

õpi

hakka/n

hakka/d

hakka/b

hakka/me

hakka/te

hakka/vad

hakka/ks

hakka

4.1.4. *tud*-kesksõna

tud-kesksõna alusel moodustatakse umbisikuline tegumood tunnusega *-ta-* ~ *-da-* või *-t-* ~ *-d-*

õpi/ta/kse	haka/ta/kse
õpi/ti	haka/ti
õpi/ta/ks	haka/ta/ks
õpi/ta/vat	haka/ta/vat
õpi/ta/gu	haka/ta/gu

4.1.5. Põhivormide astmevahelduslikud suhted

Astmevahelduse põhireegleid on toodud osas 3.1.

Tegusõnade astmevahelduse kindlakstegemiseks võrreldakse kindla kõneviisi olevikku ja *da*-infinitiivi või *nud*-kesksõna, sest *da*-infinitiiv ja olevik on vastupidises astmes: *hüpanud* (*hüpanud*) : *hüppan*, *lugeda* (*lugenud*) : *loen*.

ma-infinitiiv on alati tugevas astmes. Impersonaali vormid on tavaliselt nõrgas astmes: *saadetakse*, *saadeti*, *saadetud*.

4.2. MINEVIKUAEGADE KASUTAMINE

Lihtminevik väljendab ühekordset, korduvat või kestvat minevikulist tegevust, kusjuures kõneleja kujutus kandub minevikku ja ta elab väljendatud sündmusele kaasa. Lihtminevik on tüüpiline jutustamise aeg (a). Rääkides sündmusest, mis toimus mingil kindlal ajal, kasutatakse samuti lihtminevikku (b).

a) *Mari lõpetas töö, tuli koju, sõi natuke ja hakkas tube koristama.*

b) *Ma käisin möödunud suvel Ameerikas. Me lõpetasime töö kell viis.*

Lihtminevik on lihtaeg ja moodustatakse *ma*-infinitiivi tüvest.

Täisminevik nendib oleviku seisukohalt, et mingi tegevus või seisund on minevikus olnud, seejuures püsib kõneleja kujutelu oleviku tasandil. Täisminevikku kasutatakse eelnevast kokkuvõtte tegemisel käesoleva hetke seisukohalt. Mineviku tegevusest järeldub oleviku olukord. Sündmuse toimumisajale üldiselt tähelepanu ei pöörata. Vene keeles kasutatakse samadel juhtudel lihtminevikku, v.a kestva tegevuse tähistamine. (Vt Metslang 1997, Leemets 2000.)

Täisminevikku kasutatakse järgmistel juhtudel.

- Kui oleviku olukord on minevikus toimunu tulemus või tagajärg (a). Sageli kasutatakse tegevuse lõpuleviiduse väljendamiseks konstruktsiooni, kus öeldis on umb-

isikulise tegumoe täisminevikus (vt osa 4.4.) ja tegijat märgib määrus alalütlevas käändes (b). Vene keeles kasutatakse samadel juhtudel lihtminevikku, millega võib kaasnedä sõna *уже*: *Он уже ушел. Я уже почистил зубы.*

- a) *Meie oleme tänaseks töö lõpetanud. Paistab, et Mari on tuba koristanud. Siin on käinud vargad. Ta on juba ära läinud.*
- b) *Mul on hambad pestud. Meil on töö lõpetatud.*

Täisminevikku kasutatakse ka sünniaja nimetamisel – sellest ju järeldub inimese vanus kõnelemisajal.

Ma olen sündinud 1. jaanuaril 1990.

- Kokkuvõttena mingi ajavahemiku kohta, mille kestel sündmus on toimunud. Ajavahe-
mik võib olla näiteks inimese eluaeg või ka viimased paar tundi, sündmus võib olla
toimunud üks või rohkem kordi, sündmuse täpset aega ei eeldata.

Ma olen seda filmi näinud. Ma olen käinud Ameerikas. Kas mulle on helistatud?

- Kui minevikus alanud tegevus jätkub. Sageli kaasneb sõna *juba*.

Ma olen siin töötanud juba kümme aastat.

- Värske ja tähtsa uudise teatamisel.

Erki Nool on tulnud maailmameistriks!

Erinevalt eelmistest juhtudest pole täisminevikku kasutamine siin nõutav, võimalik on ka lihtminevik: *Erki Nool tuli maailmameistriks!* Täisminevik toimib siin uudise olulisust rõhutava stiilivõttena.

Täisminevik on liitaeg, mis moodustatakse verbi *olema* olevikuvormide ja *nud*-kesksõna abil. *nud*-partitsiibi tüvi moodustatakse *da*-infinitiivist.

Enneminevik osutab, et mingi minevikuline tegevus on olnud enne teist minevikku. Kui pealauses on lihtminevik ja kõrvallause väljendab pealause tegevusele eelnevat tegevust, tuleks kõrvallauses kasutada enneminevikku.

Kui ma saabusin, oli ta juba koju läinud

Kindla kõneviisi enneminevikku võidakse kasutada ka kuulnud loo ümberjutustamisel (a). Refereerimise tavaline vorm on kaudne kõneviis (b).

- a) *Ta oli tahtnud minna kinno, aga teel oli kohanud vana sõpra ja nad olid jäänud mitmeks tunniks juttu rääkima.*
- b) *Ta olevat tahtnud minna kinno, aga kohanud teel vana sõpra ja nad olevat jäänud mitmeks tunniks juttu rääkima.*

Nende kahe refereerimisviisi puhul tasub tähele panna, et kaudse kõneviisiga (b) võib kaasnedä kahtlusevõimalus, kindlaga (a) mitte.

Enneminevik on liitaeg, mis moodustatakse verbi *olema* lihtminevikku vormide ja *nud*-kesksõna abil.

4.2.1. *i*-lihtminevikuga tegusõnu

<i>ma</i> -tegevusnimi	lihtmineviku 3. pööre	<i>ma</i> -tegevusnimi	lihtmineviku 3. pööre
olema	oli	jooma	jõi
panema	pani	sööma	sõi
surema	suri	looma	lõi
tulema	tuli	lööma	lõi
		tooma	tõi
nägema	nägi		
pesema	pesi	jääma	jäi
tegema	tegi	saama	sai

Sagedasemad vead minevikuagade moodustamisel ja kasutamisel on järgmised.

1. Valitakse vale tüvi

Ma **loesin** ajalehte.
Ta **kaos** raamatu taha.
Ema **koos** sokki.
Ta **laulas** palju.
Ma **jääsin** tundi hiljaks.
Ta **söös** kogu toidu ära.

Ma **lugesin** ajalehte.
Ta **kadus** raamatu taha.
Ema **kudus** sokki.
Ta **laulis** palju.
Ma **jäin** tundi hiljaks.
Ta **sõi** kogu toidu ära.

2. Lisatakse lihtmineviku tunnusele ka veel mitmuse 3. pöördes oleviku lõpp

jäivad meelde
tulivad suure kiiruga

jäid meelde
tulid suure kiiruga

3. Lihtminevikuvormide moodustamisel valitakse vale tunnus

Ta **püüdsi** hästi tööd teha.
Ta **teadsi**, mida teha.
Nad **söösid** kolm korda.

Ta **püüdis** tööd hästi teha.
Ta **teadis**, mida teha.
Nad **sõid** kolm korda.

4. Täismineviku asemel kasutatakse lihtminevikku

Ma alati **kahtlesin** selle inimese aususes.Kahjuks ma **puutusin** temaga **kokku** vaid kaks korda.Selgelt on näha, et inimestevahelised suhted **muutusid**.Ma **olen** alati **kahelnud** selle inimese aususes.Kahjuks **olen** ma temaga **kokku puutunud** vaid kaks korda.Selgelt on näha, et inimestevahelised suhted **on muutunud**.

4.2.1.1. Harjutus. Pange sulgudes olevad sõnad sobivasse ajavormi. Tõlkige laused vene keelde.

1. Räägitakse, et homme (minema) ..... matkale. 2. Kas te ..... (nägema) ..... seda filmi juba? 3. Pettununa (muutama) ..... tihti elust kibestunuks. 4. Kas sinu tuba (koristama) ..... juba .....? 5. Filmikunsti alguseks (lugema) ..... 1895. aastat. 6. Kassipoegade soo määramine ei ole keeruline, kuid siiski (eksima) ..... sellega sageli. 7. Suvel ..... ikka (laskma) ..... lastel kaua magada. 8. Hommikul avastati, et varas ..... (viima) ..... minema kõik väärisasjad. 9. Matkal (vajama) ..... nii telki ja magamiskotti. 10. Kas sa ..... (välja magama) lõpuks .....?

4.2.1.2. Harjutus. Moodustage antud vormist olevikuvorm.

sõi	võis .....
sõitis	laitis .....
veetis	laulis .....
veenis	naasis .....
läks	tundis .....

4.2.1.3. Harjutus. Tõlkige eesti keelde.

1. Вы видели в театре что-нибудь стоящее (= интересное) за последнее время? 2. Учёные несколько лет работали над исследованиями клонов, но лишь сейчас получены первые результаты. 3. Что помешало тебе пойти с нами? 4. Он уходил с остановки, когда увидел вдали светящиеся фары автобуса. 5. Вы хотя бы изредка видели его в читальном зале? 6. В какую аудиторию вы всё же должны были пойти? 7. Сегодняшние дети, родившиеся в городе, часто и коровы-то не узнают. 8. В школе мальчики обычно более хорошие спортсмены, чем девочки. 9. Когда я очутился в старом городе Праги, мне вспомнилось, что я здесь уже бывал когда-то. 10. Вы были уже в отпуске в этом году?

4.3. TINGIV KÕNEVIIS

Tingiv kõneviis väljendab seda, et kõneleja peab tegevust ebareaalseks (a). Samuti väljendatakse tingivas kõneviisis viisakat käsku ja täitumatut soovi (b).

- a) *Kui mul **oleks** aega, **läheksin** suveteatrit vaatama. Kui mul **oleks olnud** aega, **oleksin läinud** suveteatrit vaatama.*
- b) *Kas sa **annaksid** mulle selle raamatu? **Oleks** mul ometi rohkem aega!*

Eesti keeles on tingival kõneviisil nii oleviku- kui minevikuvormid, vene keeles aga ainult üks vorm: *сказал бы* 'ütleks / oleks öelnud'. See, missugust vormi eesti keeles kasutada, selgub kontekstist.

Tingiva kõneviisi tunnused on *-ks* ja *-ksi*.

Tingiva kõneviisis kasutamisel esinevad järgmised vead.

1. Valitakse vale tüvi

Ma **võimeldaksin** hommikul, **süüaksin** rohkem puuvilju.
Ma **käiaksin** laupäeva õhtul diskol.
Teiste sõnadega – **vaadaksid** inimese hinge.
Mulle **pakkuks** huvi sellega tutvuda.

Ma **võimleksin** hommikul, **sööksin** rohkem puuvilja.
Ma **käiksin** laupäeva õhtul diskol.
Teiste sõnadega – **vaataksid** inimese hinge.
Mulle **pakuks** huvi sellega tutvuda.

2. Tingiva kõneviisi asemel kasutatakse kindla kõneviisi lihtminevikku või olevikku

Mulle on tähtis, et mu sõber oli seltsiv.
Ta tahtis, et ma tulisin kaasa.
Selleks, et ei nakatu grippi, on vaja riietuda soojalt.
Mis teha, et noor põlvkond oli parem?

Mulle on tähtis, et mu sõber oleks seltsiv.
Ta tahtis, et ma tuleksin kaasa.
Selleks, et mitte nakatuda grippi, on vaja riietuda soojalt.
Mis teha, et noor põlvkond oleks parem?

Mõnikord kasutatakse samas sõnas nii lihtmineviku kui tingiva kõneviisi tunnuseid: *Ma *koristasiksin iga päev, kui saaks. > Ma koristaksin iga päev, kui saaks[in].*

3. Aetakse segamini tingiva kõneviisi tunnus *-ks* ja impersonaali oleviku tunnuse lõpuosa *-kse* (vt lisa 2).

Arvatakse, et inimene on arenenud ahvist.

Arvatakse, et inimene on arenenud ahvist.

4.3.1.1. Harjutus. Tõmmake tingiva kõneviisi vormidele joon alla ja kasutage neid lauses. kattuks, katuseks, mureks, murraks, murdeks, suiteks, suitsuks, suitsutaks, pääseks, pääsmeks, kurjaks, kurdaks, võidaks, võiduks, toidaks, toiduks, niiduks, niidaks, heiteks, heidaks, köiteks, köidetaks, köidaks, toodaks, toodetaks, tooteks, läidaks, läiteks, künnaks, künniks, pekstaks, peksaks, peksuks, võõpaks, võõbaks, paigaks, paikaks, palkaks, palgaks, sõimuks, sõimaks, mõõdaks, mõõduks

4.4. UMBISIKULINE TEGUMOOD

Umbisikuline tegumood näitab, et tegija jääb lauses väljendamata. Umbisikulise tegumoe tunnusel on seitse kuju: *-takse ~ -dakse ~ akse ja -t ~ -d, -ta ~ -da*. Veaohuks on, et umbisikulise tegumoe asemel võidakse ekslikult vene keele eeskujul kasutada mitmuse 3. pöörde vormi: **mind ootavad > mind oodatakse*

Umbisikulise tegumoe tarvitamisel eksitakse järgmistel juhtudel.

1. Valitakse vale tüvi

Nüüd **on** need mängud **peatud**.
Loengus **töödati** huviga.
Teda **vedati** ninapidi.
Ei **seisata** tee peal ees.
Töödata ei meeldi kellelegi, aina jookstakse ringi.

Nüüd **on** need mängud **peatud**.
Loengus **töötati** huviga.
Teda **veeti** ninapidi.
Ei **seista** tee peal ees.
Töötada ei meeldi kellelegi, aina **joostakse** ringi.

2. Lisatakse topelttunnused

Raamatus ei **mainitata** sellest midagi.
Teda on juba **esitletatud**.
Hommikuti **tõtatatakse** tööle.

Raamatus **ei mainita** sellest midagi.
(Parem: Seda raamatus **ei mainita**.)
Teda on juba **esitletud**.
Hommikuti **tõtatakse** tööle.

3. Jäetakse tunnus lisamata, eriti *ta*-liitelistele tegusõnadele

Pidevalt üksteisega suheldes see **unustakse**.
 Riik kontrollib, kuidas last **kasvatakse**.
 Pliiatsid **järjestakse** värvide järgi.
Eeldakse, et kõik on tuttavad.
 Kooki ei **küpseta** rohkem kui 20 minutit.
 Teises osas **puutaksin** keelevigade teemat.

Pidevalt üksteisega suheldes see **unustatakse**.
 Riik kontrollib, kuidas last **kasvatatakse**.
 Pliiatsid **järjestatakse** värvide järgi.
Eeldatakse, et kõik on tuttavad.
 Kooki ei **küpsetata** rohkem kui 20 minutit.
 Teises osas **puudutaksin** keelevigade teemat.

4. Valitakse vale tunnusevariant

Poes **müüdakse** uut kaupa.
 Millal teile raamat tagasi **toodakse**?

Poes **müüakse** uut kaupa.
 Millal teile raamat tagasi **tuuakse**?

5. *a*-tüveliste tegusõnade (*saatma*-tüüp) umbisikulise tegumoe moodustamisel muutub tüvevokaal *a* umbisikulise tegumoe tunnuse ees *e*-ks: *saada-* : *saadetakse*, *vea-* : *veeti*. Sageli jäetakse tüvevokaal muutmata.

Kui kõik on õpitud, eksameid ei **kardata**.
 Suveks **sõidatakse** Soome tööle.
 Tema väiteid ei **mõistata**.

Kui kõik on õpitud, eksameid **ei kardeta**.
 Suveks **sõidetakse** Soome tööle.
 Tema väiteid **ei mõisteta**.

4.4.1.1. Harjutus. Moodustage umbisikulise tegumoe oleviku vormid.

töötama	vaikima .....
saama	hõikama .....
sööma	lõikama .....
muutma	ohkama .....
söötma	lahkuma .....
jõudma	puhkama .....
lendama	jahtuma .....
tulema	kuduma .....
saatma	tegema .....
elama	jagama .....
jääma	lugema .....
viima	sõitma .....

4.4.1.2. Harjutus. Moodustage isikulise tegumoe vormid: *ei kästud – ei käskinud*.

peetagu	loeti .....
oleks räägitud	kaoti .....
joostakse	söödetavat .....
olgu korratud	laotakse .....
lennati	ei olevat viidatud .....
võeti	olgu joodetud .....
hakatakse	viidetakse .....
saadi	loodi .....
lapatakse	maeti .....
saadeti	ei aetud .....
on loodetud	loodetakse .....
oleks kõnnitud	

4.4.1.3. Harjutus. Muutke lugu umbisikuliseks.

Hunt tuli koju, võttis mantli seljast ja pesi käed puhtaks. Punamütsike korjas lilli ja ei aimanud, et hunt teda jälgib. Kui hundil oli isu vaatamisest täis, läks ta Punamütsikesega juttu ajama. Punamütsike vaatas hundi suud ja ütles talle, et pesku hambad paremini puhtaks. Ta andis hundile mürgitatud hambapastat ja hunt oligi surnud. Punamütsike aga läks lillekimbuga koju.

4.5. TEGEVUSNIMEDE KASUTAMINE

4.5.1. *ma-* ja *da-*tegevusnimi

Eesti keeles on traditsiooniliselt kaks infinitiivi, mille kasutamine sõltub verbist, mida infinitiiv laiendab (vt osa 2.2.1–2.2.6).

Ma kavatsesin täna koju jääda ja õppida. Ma pean õhtul koju jääma ja õppima.

ma-tegevusnimega laiendatakse verbe, mis väljendavad liikumist, kohustust ja tegevust. Ainus modaalverb, mida kasutatakse *ma*-infinitiiviga, on *pidama*.

da-tegevusnime kasutatakse üldiselt verbidega, mis väljendavad soovi, tahet, kavatsust ja oskust.

ma-infinitiv

hakkama	hakkan kirjutama
jääma	jään tantsima
kalduma	kaldub palju rääkima
kiirustama	kiirustan lõpetama
kohustama	kohustab vastama
kutsuma	kutsun jooksuma
mahtuma	mahuvad elama ühte tupp
minema	lähen reisima
mõjutama	mõjutab lõpetama
nõus olema	olen nõus tegema
pidama	pean õppima
ruttama	ruttan kohtuma
saatma	saadan lugema / lugeda
sattuma	sattusin vaatama
sõitma	sõidan puhkama
tulema	tulen vaatama
ulatuma	ulatun võtma
vaevuma	vaevus ütlema
valmis olema	olen valmis minema
veenma	veenab kaasa tulema
viima	viib suusatama
õpetama	õpetan laulma
õppima	õpin uisutama

da-infinitiv

kartma	kardan vastata
kavatsema	kavatsen reisida
kõlbama	kõlbas kaasa võtta
käskima	käskis lugeda
laskma	laseb lahkuda
lootma	loodan näha
lubama	lubab loota
meeldib	meeldib tantsida
on aeg	on aeg lõpetada
on hirm	on hirm rääkida
on huvitav	on huvitav tutvuda
on kasulik	on kasulik sportida
on soov / tahtmine / kavatsus / plaan	on soov laulda
on vaja / tarvis	on vaja näidata
oskama	oskan suusatada
otsustama	otsustasin lahkuda
proovima	proovin õppida
riskima	riskin minna
saama	saan aidata
sobima	sobib kaasa võtta
soovitama	soovitan lugeda
soovima	soovin juua
tahtma	tahan puhata
tohtima	tohin minna
tuleb	tuleb esitada
viitsima	viitsib õppida
võima	võin teha
ähvardama	ähvardas rääkida
õnnestuma	õnnestus proovida

da-infinitiivi kasutatakse kaalutlevas-kavandavas küsimuses koos küsisõnadega nagu

kuidas?	Kuidas vastata?	kust?	Kust otsida?	mida?	Mida kuulata?
kuhu?	Kuhu minna?	keda?	Keda uskuda?	miks?	Miks oodata?

Seda sobiks sünnipäevaks **tegema**.
 Jüri ei vaevunud **vastata**.
 Pank kohustab koodi **muuta**.
 Pessimist kaldub kõike tumedates
 värvides **näha**.
 Supp ei kõlvanud enam **sööma**.
 Ma pean auasjaks Teie poole **pöörduma**
 järgmise palvega ...

Seda sobiks sünnipäevaks **teha**.
 Jüri ei vaevunud **vastama**.
 Pank kohustab koodi **muutma**.
 Pessimist kaldub kõike tumedates värvides
nägema.
 Supp ei kõlvanud enam **süüa**.
 Ma pean auasjaks **pöörduda** Teie poole
 järgmise palvega ...

vat-vorm laiendab peamiselt tajumist, ütlemist ja arvamist väljendavaid tegusõnu: näima, paistma, tundma, arvama, uskuma, teadma, rääkima, lootma jne.

*Ma arvasin läinud **olevat**. Ta paistab **õppivat**.*

Arvas **teada** õiget vastust.
 Jazzkaar näib erinevalt vikerkaarest Eesti
 kohal kogu aeg **püsinud**.

Arvas **teadvat** õiget vastust.
 Jazzkaar näib erinevalt vikerkaarest Eesti
 kohal kogu aeg **püsiivat**.

4.5.1.1. Harjutus. Pange lünka sobiv tegevusnimi.

1. Öhtuti oleks vaja (korraldama) ..... mängu ja võistlusi. 2. Mõned
 kalduvad (pidama) ..... pikki ja igavaid loenguid. 3. Tulel ei või (laskma
 kustuma) ..... 4. Vihm näib üle (minema)
 ....., siis saab (hakkama) kartuleid võtma. 5. Vaatamata sellele, et sõitsin
 merele (puhkama) ....., tunnen enda halvasti. 6. Ta veenas mind
 raamatut tagasi (viima) ..... 7. Mees ähvardas kõik maha (laskma)
 ..... 8. Ta ei suutnud ette (kujutama) ....., mis
 võiks pärast (juhtuma) ..... 9. Pole mõtet hurraa peale välja (minema)
 ..... 10. Lõpuks pidime sealt välja (kolima) .....
 11. Kõikide silmist lugesime mõtet jälle (kohtuma) ..... 12. Kui
 täna lõpuni (tegema) ....., siis ei tarvitse homme tagasi (tulema)
 ..... 13. Ma tundsin end nagu milleski süüdi (olema)
 ..... 14. Kas te ulatute mulle ülemiselt riulilt seda ajakirja
 alla (võtma) .....? 15. Ma proovin (õppima) .....
 paremini (sööma tegema) ..... ja just sellepärast riskin kursustele
 (minema) .....

4.5.2. *ma*-tegevusnime käändelised vormid

Eesti *ma*-tegevusnimel on peale algvormi neli käändelist vormi:

- **mas-vorm** väljendab tavaliselt mingi muu tegevuse suhtes samaaegset tegevust (suhtelist olevikku): *Käisime väljas söömas. mas-vormiga kasutatakse verbe olema, käima, nägema, kuulma ja märkama.*
Olen metsas jooksmas. Käin pargis jalutamas. Nägin sõpra üle tee minemas. Kuulsin tüdrukuid saalis laulmas. Märkasime metsas rebast.
- **mast-vorm** väljendab mingile teisele tegevusele eelnenud tegevust (suhtelist minevikku): *Söömast tagasi tulles hakkas vihma sadama. mast-vormiga saab kasutada verbe tulema, tänama, keelduma, hoiduma, väsima, tüdima ja hoiatama.*
Tulime jooksmast. Täna sin külalisi tulemast. Keeldus abi vastu võtmast. Hoidus halvasti ütlemast. Väsisime mängimast. Tüdisin ootamast. Hoiatati vales kohas üle tee minemast.
- **maks-vorm** väljendab tegevust kui teise tegevuse otstarvet, sellega saab asendada kõrvallauset, mis algab sidendiga *selleks et*. Vormi on soovitatav kasutada pikemate lausete asemel, eriti siis, kui mitu *et*-lauset satuks muidu kõrvuti.
Töötamaks talvel hästi, tuleb suvel palju puhata. = Selleks et talvel hästi töötada, tuleb suvel palju puhata.
- **mata-vorm** väljendab sooritamata tegevust: *Jätsin esimesse loengusse minemata. mata-vormiga kasutatakse verbe jääma, jätma ja unustama.*
Kinno jäigi minemata. Jättis tulemata. Unustas võtmed kaasa võtmata.

4.5.2.1. Vead, mida tehakse *ma*-infinitiivi käändeliste vormide kasutamisel

1. *ma*- või *da*-tegevusnime kasutatakse vales konstruktsioonis

keeldus **liituda**

Olen väsinud sulle seda **korrata / kordama**.

Hoiatasime teda üksi pimedas õue **minna**.

Ta soovitas peole **minema** jätta.

keeldus **liitumast**

Olen väsinud sulle seda **kordamast**.

Hoiatasime teda üksi pimedas õue **minemast**.

Ta soovitas peole **minemata** jätta.

2. *mata*-vormis kirjutatakse *t* kahekordselt: *eksam jäi *sooritamatta > eksam jäi sooritamata*

4.5.3. *des*-vorm

des-vorm väljendab teise tegevusega samaaegselt toimuvat ja seda iseloomustavat tegevust.

Ohates tõusid matkajad püsti ja jätkasid teed.

des-vormi tunnusel on kolm varianti: *-des*, *-tes* ja *-es*, valik sõltub verbi pöördkonnast.

Kui variant *-es* liitub *oo-* või *öö-lõpulisele* tüvele, teiseneb pikk vokaal vastavalt *uu-ks* või *üü-ks*: *joo/ma* : *juu/es*, *söö/ma* : *siüü/es*.

Sagedamini esineva viga on *da*-infinitiivi kasutamine *des*-vormi asemel.

Selle artikli autor oli õnnelik Mamardašvili loenguid kuulata.

Selle artikli autor oli õnnelik Mamardašvili loenguid kuulates.

4.5.3.1. Harjutus. Täitke lüngad õigete vormidega (*-ma*, *-mas*, *-mata* või *-mast*).

Otsustasime minna loodusesse matka..... Kui olime järve äärde jõudnud, nägime seal ka teisi inimesi puhka..... Mõned poisid tulid juba järvest uju..... Tahtsime ka suple..... suunduda, aga otsustasime enne ümbrusega tutv..... minna. Kui tulime jaluta....., olime valmis kohe vette hüppa..... Pärast seda, kui olime uju..... käinud, läksime kaldale päevita..... Sel päeval käisime veel kaks korda uju..... Õhtul mõtlesime: tore, et me ei jäänud matkale mine.....

4.5.3.2. Harjutus. Moodustage kahest lausest üks *des*-vormiga lause.

1. Isa tuli koju. Ta tervitas kõiki.
2. Seisin peatuses ja ootasin bussi. Nägin oma sõpra.
3. Lähen välja Ütlen head aega.
4. Mari ostis raamatu. Ta maksis selle eest 200 krooni.
5. Sõbrad olid heas tujus. Nad ajasid omavahel juttu.
6. Õpilane kuulas õpetajat. Ta tegi samal ajal märkmeid oma vihikusse.

4.6. MINEVIKU KESKSÕNAD

Mineviku kesksõna on isikulises tegumoes *nud*-tunnuseline ja umbisikulises tegumoes *tud*-tunnuseline. Mineviku kesksõna väljendab omadust või seisundit, mis on tekkinud või tekitatud suhtelises minevikus. Lauses kasutatakse seda nagu vaegmuutelist omadussõna (vt osa 5.4.1). Erinevalt vene keelest, kus kesksõnad kuuluvad ametlikku stiili, on eesti keeles kesksõnade kasutamine stiililt neutraalne.

Kirjutatud (missugune?) *kiri lebas ikka veel laual. Elunäinud mees vaikis mõtlikult.*

Erinevalt eesti keelest võib vene keeles kesksõnal olla umbisikulises tegumoes nii pikk kui lühike vorm: *прочитанный – прочитан* 'läbi loetud'

Eesti keeles mineviku kesksõnad ei muutu, vene keeles on neil soo-, arvu- ja käände-vormid.

Nii eesti kui vene keeles on rida sõnu, millest ei saa moodustada umbisikulise tegumoe vorme: *sadama*, vene keeles *ждать* 'ootama

Mineviku kesksõnast on tuletatud nimisõnad *tu-* ja *nu-*tunnuse abil.

Ta luges kirjutatu (mille?) *veel kord üle. UFOt näinu* (kes?) *lubas sellest ajalehes kirjutada.*

Sageli aetakse segamini kesksõnadest tuletatud nimisõnad (liide *-nu* ja *-tu*) ja kesksõnad (vrd lisa 2).

Pulma **tulnud** kinkis pruudile roosid.
Bussist **mahajäänud** sõimas kõiki.

Pulma **tulnu** kinkis pruudile roosid. / Pulma **tulnud** kinkisid pruudile roosid.
Bussist **mahajäänu** sõimas kõiki.

4.6.1.1. Harjutus. Moodustage *tud*-kesksõna ja kasutage vorme lauses.

sõitma .....
aitama .....
tapma .....
täitma .....
käima .....
veetma .....
säästma .....

4.6.1.2. Harjutus. Kasutage sulgudes olevast tegusõnast kas *nud-* / *tud-* või *nu-* / *tu-* vormi.

1. Kaaslasi (tervitama) ..... üliõpilane hakkas konspekti kirjutama. 2. (Kokku tulema) ..... said enne koosoleku algust rääkida vaid paar lauset. 3. Suurima kõrvitsa (kasvatama) ..... sai esimese koha. 4. Sõbrale (edasi rääkima) ..... oli teistele teada juba järgmisel päeval. 5. Autost (ilma jääma) ..... helistas kohe politseisse. 6. (Avama) ..... raamat seisis mitu päeva samal kohal. 7. Keset teed seisma (jääma) ..... auto põhjustas avarii. 8. (Hilinema) ..... püüdis vaikselt oma kohale hiilida. 9. Aastaid riulil (tolmuma) ..... ajalehed viidi vanapaberi kokkuostupunkti. 10. Kiiresti voodisse (pugema) ..... ja (väsimata) ..... tüdruk jäi kohe magama.

4.7. ÜHENDVERBIDE OSISTE JÄRJEKORD LAUSES

Ühendverbid on tegusõnast ja abimäärsõnast koosnevad ühendid. Adverb võib märkida kohta (a), perfektiivsust (s.o tegevuse lõpetatust või tulemuslikkust) (b), seisundit (c) või olla modaalmäärsõna (d).

- a) Ta **tuli** trepist **alla**.
- b) **Pidime** homseks raamatu **läbi lugema**.
- c) **Vaas läks** kogemata **katki**.
- d) Artiklit **on vaja** lugeda homseks.

Lauses järgneb abimäärsõna tavaliselt tegusõnale, nende vahel võib esineda ka teisi sõnu:
*Poiss oli vihane, sest ta **magas maha** filmi alguse. Eksamil **selgus**, et ta **hindas** oma võimeid **üle**. Ta **kirjutab** sellele paberile **alla**.*

Infiinitse verbivormi juurde kuuluv adverb eelneb tegusõnale (vt osa 5.1.5).

*Selgus, et ta oli juba enne võistluste algust **alla andnud**. See raamat tuleb kindlasti **läbi lugeda**.*

Pidime oma koosoleku edasi lükkama järgmisele nädalale.
 Emale ei meeldinud, et poiss maha müüs oma vana ratta.
 Olen oma töö juba ammu teinud valmis.
 Neil tuli juhataja juurde aeg leppida kokku.

Pidime koosoleku lükkama edasi järgmisele nädalale.
 Emale ei meeldinud, et poiss müüs oma vana ratta maha.
 Olen oma töö juba ammu valmis teinud.
 Neil tuli juhataja juurde aeg kokku leppida.

4.8. TEGUSÕNAVORMIDE HOMONÜÜMIA

Homonüümia on nähtus, kus ühe ja sama häälikkujuga keelendil võib olla mitu üksteisest sõltumatut sisu (vt osa 1.1). Põhilised homonüümialiigid verbide puhul on eesti keeles järgmised.

4.8.1. Paradigmasisene homonüümia

Selle nähtuse puhul langevad kokku sama sõna eri vormid.

- kindla kõneviisi lihtmineviku ainuse 2. ja mitmuse 3. pööre (*elasid, tegid*)
- tingiva kõneviisi ainuse 2. pööre ja mitmuse 3. pööre (*elaksid*)
- käskiva kõneviisi ainsuse 2. pööre ja kindla kõneviisi oleviku eitusvorm (*ela – ei ela*)
- da*-tegevusnimi ja umbisikulise tegumoe eitus (*hakata, ei hakata*)

4.8.2. Vormisisene homonüümia

Vormisisese homonüümia puhul langevad kokku eri sõnade samad vormid.

- umbisikulise tegumoe kindla kõneviisi lihtminevik: *kaevati* (*kaebama* ja *kaevama*)
- kindla kõneviisi lihtmineviku ainsuse 3. pööre: *küttis* (*küttima* ja *kütma*)
- käskiva kõneviisi oleviku ainsuse 2. pööre ja *da*-infinitiiv: *viita* (*viitama* ja *viitma*)
- da*-infinitiiv: *kõhelda* (*kõhklema* ja *kõhelema*)

4.8.3. Vormidevaheline homonüümia

Vormidevahelise homonüümia puhul langevad kokku eri sõnade eri vormid.

- hakataks* on isikulise tegumoe tingiva kõneviisi oleviku vorm tegusõnast *hakatama* ja umbisikulise tegumoe tingiva kõneviisi olevik tegusõnast *hakkama*; *teataks* on isikulise tegumoe tingiva kõneviisi oleviku vorm tegusõnast *teatama* ja umbisikulise tegumoe tingiva kõneviisi olevik tegusõnast *teadma*; *ohataks* isikulise tegumoe tingiva kõneviisi oleviku vorm tegusõnast *ohatama* ja umbisikulise tegumoe tingiva kõneviisi olevik tegusõnast *ohkama*
- vaevad* on kindla kõneviisi ainsuse 2. pööre tegusõnast *vaevama*, kindla kõneviisi mitmuse 3. pööre tegusõnast *vaagima*, mitmuse nimetav sõnast *vaev*
- kindla kõneviisi oleviku eitus ja *da*-infinitiiv: *ohata, hüpata*
- kindla kõneviisi oleviku eitus ja käskiva kõneviisi ainsuse 2. pööre: *magata, istuta*.

Noomeni- ja verbivormide vahelise homonüümia puhul tekitab kõige rohkem sarju formatiivide kattumine tüvede puhul, mis funktsioneerivad nii nimi- kui ka tegusõnades (vrd osa 3.8). Teine oluline tegur on tüve ja formatiivi piiri ebamäärasus (Viks 1984: 100).

- ainsuse saav ja tingiva kõneviisi ainsuse 3. pööre: *filmiks (film – filmima)*, *praeks (praad – praadima)*, *julgeks (julge – julgema)*
- mitmuse osastav ja kindla kõneviisi ainsuse 2. või mitmuse 3. pööre: *tassisid (tass – tassima)*, *sulgesid (sulg – sulgema)*, *lubasid (luba – lubama)*
- ainsuse ilmaütlev ja umbisikulise tegumoe oleviku eitus: *arstita (arst – arstima)*, *seata (siga – seadma)*, *vahita (vaht – vahtima)*
- mitmuse seesütlev ja *des*-vorm: *kaaludes (kaal – kaaluma)*, *laskudes (lask – laskuma)*, *murdes (murre – murdma)*
- ainsuse omastav ja käskiva kõneviisi ainsuse 2. pööre: *sae (saag – saagima)*, *porise (porine – porisema)*, *tule (tuli – tulema)*
- mitmuse nimetav ja kindla kõneviisi oleviku ainsuse 2. pööre: *rabad (raba – rabama)*, *küpsed (küps – küpsema)*, *lood (lugu – looma)*
- ainsuse ilmaütlev ja käskiva kõneviisi ainsuse 2. pööre: *nimeta (nimi – nimetama)*, *kaota (kadu – kaotama)*, *vaheta (vahe – vahetama)*
- ainsuse nimetav ja kindla kõneviisi lihtmineviku ainsuse 3. pööre: *rikkus (– – rikkuma)*, *tuli (– – tulema)*, *sai (– – saama)*
- ainsuse osastav ja käskiva kõneviisi ainsuse 2. pööre: *kuhja (kuhi – kuhjama)*, *liitu (liit – liituma)*, *varju (vari – varjuma)*
- ainsuse nimetav ja käskiva kõneviisi ainsuse 2. pööre: *vali (– – valima)*, *maitse (– – maitsema)*
- ainsuse seesütlev ja lihtmineviku ainsuse 3. pööre: *kires (kirg – kirema)*, *pudises (pudine – pudisema)*, *kaitstes (kaitse – kaitsema)*
- ainsuse ilmaütlev ning *da*-tegevusnime ja umbisikulise tegumoe kindla kõneviisi oleviku eitus: *piisata (piisk – piisama)*, *tallata (tald – tallama)*, *vihata (viha / viht – vihkama)*
- ainsuse osastav ja kaudse kõneviisi olevik: *tabavat (tabav – tabama)*, *jooksvat (jooksva – jooksema)*, *haisevat (haisev – haisema)*
- mitmuse nimetav ja kindla kõneviisi mitmuse 3. pööre: *säravad (särav – särama)*, *tulevad (tulev – tulema)*
- mitmuse osastav ning käskiva kõneviisi ainsuse 2. pööre ja kindla kõneviisi oleviku eitus: *paelu (pael – paeluma)*, *pühi (püha – pühkima)*, *käsi (käsi – käskima)*

- mitmuse nimetav ja *tud*-kesksõna: *jumaldatud* (*jumaldatu – jumaldama*), *põhjatud* (*põhjatu – põhjama*), *veetud* (*veetud – vedama*)
- ainsuse osastav ja umbisikulise tegumoe kaudne kõneviis: *kardetavat* (*kardetav – kartma*), *loetavat* (*loetav – lugema*)
- ainsuse nimetav ja kindla kõneviisi oleviku ainsuse 1. pööre: *laen* (– – *laadima*)
- ainsuse omastav ja mõõnva kõneviisi olevik: *rünnaku* (*rünnak – ründama*), *käigu* (*käik – käima*)
- mitmuse omastav ja kindla kõneviisi oleviku mitmuse 2. pööre: *tunnete* (*tunne – tundma*), *viite* (*viis – viima*), *kohtute* (*kohus – kohtuma*)

4.8.3.1. Harjutus. Määrake, missuguste vormidega on tegemist, ja kasutage neid lausetes.

kaitse	laena	laskuv	teota	viita	võides
jooksin	küünita	surin	veeta	äiata	võita
jätkuv					

4.9. SARNASEKÕLALISED SÕNAD

Tihti peale lähevad segamini sarnase kõlaga, kuid tähenduselt erinevad sõnad (vrd osa 2.5.2). Nendeks võivad olla näiteks sama tüvega *ta*-liitelised sõnad: *kaduma – kaotama*, *tõstma – tõstatama* (vt osa 1.3) või muud: *koguma – kogunema*, *märkama – märkima*.

See **tõstas** terava poleemika.

Keeleoskus omakorda **avastab** vene noorele ka teisi võimalusi.

Eestlased **koguvad** selleks, et laulda.

Reisides inimene **tutvustab** uute inimestega.

Ta **märkis** mind kaugelt.

See **tõstatas** terava poleemika.

Keeleoskus omakorda **avab** vene noorele ka teisi võimalusi.

Eestlased **kogunevad** selleks, et laulda.

Reisides **tutvub** inimene uute inimestega.

Ta **märkas** mind kaugelt.

4.9.1.1. Harjutus. Valige sobiv sõna ja pange see õigesse vormi.

1. kaduma – kaotama

Me ei ole veel lootust .....

Kuhu on kõik lilled peenralt .....

2. muutuma – muutma

Te ei ole aastatega üldse .....

Kas sellel veerandil on tunniplaan .....

3. õppima – õpetama
Mis teile täna matemaatikas .....?
Kaasaja koolides ..... erinevaid valikaineid.
4. keema – keetma
Kas ..... õhtuks suppi?
Kas vesi juba .....?
5. algama – alustama
Ärge ilma minuta arutelu .....!
Film ..... 10 minuti pärast.
6. istuma – istutama
Kas parki on sel kevadel põõsaid .....?
Laagris ..... lõkke ümber hilisööni.
7. lõppema – lõpetama
Täna ..... tunnid varem kui tavaliselt.
..... töö ja tooge vihikud kiiresti lauale!
8. küpsema – küpsetama
Mida te täna õhtuks olete .....?
Kook ..... alles ahjus.
9. oskama – teadma
Kas te ..... suahiili keelt?
Ma ..... selles keeles vaid paari sõna.
10. rääkima – ütleva
Ta ..... täpselt, mida tuleb teha.
Kas õpetaja on juba seda lugu teile .....?

4.9.1.2. Harjutus. Pange sulgudes olevad sõnad sobivasse vormi.

1. Usud sa siis, et ma (võima) ....., kõike muud mitte (arvestama) ....., direktori juurde minna ja rääkida, ilma et (hakkama) ..... naerma? 2. Kui sa midagi maha (vaikima) ....., on ka see vaikimine õige, (mõtleva) ..... ma. 3. Täna (tegema) ..... peaaegu mitte midagi muud kui ainult (istuma) ..... 4. Ma arvan täpselt (teadma) ....., mida ma tahan sellega õieti (ütleva) ..... 5. Selle faktiga (leppima) ..... väga kergesti. 6. Miks (saatma) ..... kirjad mõnikord valel aadressil? 7. Kui vanaema ..... teleri vaatamise (lõpetama) ....., (panema) ta prillid hoolikalt karpi. 8. Mõnikord ..... inimesed (sundima) ..... loobuma oma ideaalidest. 9. Direktor ähvardas ulaka poisi koolist välja (viskama) ..... 10. Euroopas reisisid tuleb mitut keelt (valdama) .....

4.9.1.3. Harjutus. Tõlkige laused eesti keelde.

1. Определив наверняка, что тебе хотелось бы делать дальше, нужно приступить к работе. 2. Самовольно покинувший класс мальчик тихо пробрался обратно. 3. Мы прошли уже три километра, когда обнаружилось, что дорога была неправильной. 4. Так это всё-таки та книга? 5. Хотелось хорошо подготовиться к экзаменам, но времени всё равно не хватило. 6. Погружённый в мысли [человек] очнулся от сильного крика. 7. И такими деньгами можно управиться, если уметь экономить. 8. В полуденное время нельзя слишком долго находиться на солнце. 9. Вы пойдёте вместе с нами? 10. Театр для меня приятное развлечение. 11. Боясь ошибиться, многие вещи оставляют неиспробованными. 12. Для генной лаборатории не нашлось подходящего помещения. 13. Вам не стоит откладывать веселье из-за меня. 14. Когда вы успели сделать этот проект? 15. Часто шли по пути наименьшего сопротивления и оставляли начатое незаконченным. 16. К этому времени были бы уже на месте, если захотели бы прийти. 17. Вы ведь не из-за меня с утра опоздали? 18. Я планировал закончить свою семинарскую работу к апрелю, но заболел и вынужден был перепести защиту на май. 19. Почему вы уже три раза не пришли вовремя кушать? 20. Прошедший пять километров ребёнок настолько устал, что не мог даже разговаривать.

Kirjandus

Eslon, Pille 2002. Vene keele grammatika. Tallinn: Kirjastus Ilo.

Leemets, Tiina 2000. Mitmeplaaniline minevik. – Keelenõuanne soovitab 2. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 87–90.

Metslang, Helle 1997. On the use of the Estonian past tense forms during the last century. – Estonian: Typological Studies II. Ed. by Mati Ereht. (Publications of the Department of Estonian of the University of Tartu 8.) Tartu: Tartu University, 98–145.

Peebo, Jaak 1997. Eesti keele muutkonnad. – Tartu: Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetus 5.

Viks, Ülle 1984. Sõnavormide homonüümia eesti keeles. – Keel ja Kirjandus 2, 97–105.

Лекант, П. А. (ред.) 2000. Современный русский язык. – Москва: Издательский дом «Дрофа».

LAUSEÕPETUS

5.1. EESTI LAUSE PÕHITÜÜBID

Eesti laused jagunevad kolme põhitudüübi vahel: normaallause, olemasolu- ehk eksistentsiaallause ja kogeja-omajalause (lähemalt vt EKG II: 14–15; EKKR: 356–357). Põhitüüpe eristatakse selle järgi, mis on lauses aluseks, kas alus paikneb neutraalse, kontekstist sõltumatu sõnajärje korral enne või pärast öeldist ning mis lauseliikmena vormistub ja kus paikneb lause tegevussubjekt. Konteksti mõjul võib sõnajärg kõigis lausetüüpides muutuda. Käänevormide moodustamisest vt osa 3.2, 3.3, 3.5–3.7.

5.1.1. Normaallause

Normaallause alus on nimetavas käändes (täisalus) ja paikneb lause alguses, tähistades tegevussubjekti. Öeldis võib olla nii sihiline kui sihitu verb.

Laps joonistas päikest. Mari on üliõpilane. Peeter elab Tallinnas. Kõik meie tuvid on katusel.

5.1.1.1. Aluse ja sihitise eristamisest. Transitivsete lausete puhul tasub tähele panna, et ka sihitis võib mõnikord olla nimetavas käändes. Kuidas siis ära tunda, kumb on kumb, ja neid ise kasutuses eristada?

Passiivi ja tavaliselt ka imperatiivi korral lauses alust pole, kuid öeldist laiendav täissihitis on nimetavas.

Kutsuti arst. Kutsuge arst!

Nii alus kui sihitis võivad aga nimetavas olla siis, kui täissihitis on mitmuses või kui käskiva kõneviisi juures on alus alles.

Tüdruk kutsus sõbratarid külla. Te kutsuge arst!

Aluse tunneb ära selle järgi, et temaga ühildub öeldis arvus ja isikus (*tüdruk kutsus, te kutsuge*), samuti paikneb alus tavaliselt lause alguses. Ühildumise tunnus aga ei aita, kui nii alus kui sihitis on mitmuse nimetavas.

- a) *Lapsed said uued õpikud.*
- b) *Vanemad vennad viisid kaksikud lasteaeda.*
- c) *Tüdrukud kutsusid poisid külla.*

Selliste lausete puhul ilmneb rollisuhe enamasti (a, b) lause sisust (kes mida saab, kes keda viib, on enamasti selge) ja (c) abiks on ka tavaline sõnajärg alus – verb – sihitis (kutsujateks on tüdrukud). Keelekasutuses tuleb siiski ette ka kontekstisidusaid pöörd sõnajärgjega lauseid, mis algavad sihitisega.

- d) **Uued õpikud said ainult tublimad lapsed.**
- e) *Kuidas teie lapsed hommikul viidud said? – Kaksikud viisid lasteaeda vanemad vennad, väikesele tüdrukule tuli vanaema järele.* (vanemad vennad olid kaksikute viijad)
- f) *Meil pidi olema ju tüdrukute õhtu, kust need poisid siia said? – Need poisid kutsusid siia suured tüdrukud.* (tüdrukud olid poiste kutsujateks)

Sellised laused on raskesti tõlgendatavad ja kirjalikus kasutuses on soovitatav neid vältida, eelistades näiteks ühemõtteliselt subjekti ja objekti eristavat sõnastust.

Kaksikute lasteaeda viimine oli vanemate vendade hooleks. Poisid on suurte tüdrukute kutsutud.

5.1.2. Olemasolulause ja kogeja-omajalause

Olemasolu- ehk **eksistentsiaallause** algab tavaliselt mingi määrusega, mis näitab, kus või millal subjekt olemas on; lause ülesanne on teatada subjekti olemasolust. Õeldiseks on *olema* või muu sihitu verb, mis väljendab olemasolu või tekkimist (*leiduma, paiknema, kasvama, kerkima, tulema*), alus paikneb lause lõpus. Alus võib olla nii nimetavas (täisalus) kui osastavas käändes (osaalus).

Vastasmaja katusel on korstnapühkija. Raamatukogus leidub nii teadus- kui ilukirjandust. Järgmisel nädalal tulevad vihmased ilmad. Katusel on tuvid. Katusel on tuvisid ja varblasi.

Lokaliseeriv määrus võib lausest ka puududa, kui koha või aja täpsustamine pole oluline – lausega väidetakse, et midagi või kedagi on olemas ruumis ja ajas üleüldse.

On inimesi, kes teist kunagi mõista ei suuda. On olnud igasuguseid aegu.

Sellistes lausetes on tavaliselt osaalus. Pikema osaaluse osad võivad lahutada: põhjaks olev nimisõna tuuakse täiendite juurest ära lause algusse.

Inimesi on erinevaid. Aegu on olnud mitmesuguseid.

Sellise lahutamiseiga tõstetakse lahkuviidud osi enam esile. Mõlemad osad on ikka osastavas käändes.

Olemasolulausega sama koosseis võib olla normaallausete hulka kuuluval kohalause (*Kõik meie tuvid on katusel*), kuid kohalause teatestruktuur on vastupidine, lause lähtub subjektist ja teatab selle asukoha. Nii pole kohalause tavaliselt võimalik osaalus. (Lähemalt koha- ja olemasolulausest vt EKG II: 42.)

Kogeja-omajalause sarnaneb eksistentsiaallausega: alus on lause lõpus, võib olla nii täis- kui osaalus, lause algab tavaliselt määrusega. Lausealguline määrus (harvem sihtis) tähistab aga kogejat või omajat, niisiis tegevuse subjekti.

Mul on kaks last. Vanaisal on nii teadus- kui ilukirjandust. Lastele meeldivad värviliste piltidega raamatud. Külalisi huvitas vanalinn.

Kogejat või omajat tähistav määrus on verbide *olema, hakkama, tulema, minema, õnnestuma, vedama* juures alalütlevas käandes (vt osa 3.11, 5.3.2).

Mul on uued kingad. Lapsel on külm. Seltskonnal hakkas igav. Teil tuleb oodata. Kõsijal hakkas häbi. Mul vedas. Vennal läks eksamil hästi.

5.1.2.1. Täis- ja osaalusest. Üldreegli kohaselt kasutatakse osaalust järgmistel juhtudel:

- olemasolu eitavas, küsivas ja/või kahtlevas eksistentsiaal- ja omajalause
Tädil pole lapsi. Laevalt ei tulnud kedagi maha. Pudelis pole vett. Kas tädil lapsi on? Kas pudelis vett on? Vaevalt tal suhkrut on.
- nii sisult kui vormilt jaatavas eksistentsiaal- ja omajalause, kui väljendatakse alusega tähistatava aine või hulga ebamäärast kogust. Alus on ainesõna või mitmuses (vt osa 5.2.2)
Pudelis on vett. Taevasse tekkis valgeid pilvi. Soojas suveöös kõnnib lõbusaid inimesi.
- seoses verbidega *leiduma, sadama ja jätkuma* (seonduvad aine- või mitmuslike sõnadega)
Maailmas leidub igasuguseid inimesi. Sajab lund. Leiba jätkus kõigile.

Muudel juhtudel on lauses täisalus.

Lennujaamas oli omanikuta kott. Tänaval on kiilasjääd. Soojas suveöös kõnnivad lõbusad inimesed. Pudelis pole vesi, vaid limonaad.

Täisalusega võib kaasneda lisatähendusi.

- viide kvalitatiivsele täpsustamisele: *Pudelis on vesi.* (mitte näiteks viin)
- viide jäägitusele: *Meie kursusel on pikad poisid.* (s.o kõik poisid kursusel on pikad), vrd *Meie kursusel on pikki poisse* (s.o osa poistest on pikad).

Osaalusega lauses on öeldis ainsuse 3. pöördes (a), aga täisalusega öeldis ühildub (b).

Piibe maanteel vedeleb detonaatoreid. Piibe maanteel vedelevad detonaatorid.

On hulk kinnisstruktuure, kus aluse vorm on kivistunud.

Tal on / ei ole aega / raha / tahtmist / tööd. Mul on uni / ei ole und. Mul on / ei ole hea meel / paha tuju / kange janu. Meid / teda / lapsi / peremeest ei ole kodus. Kas sellel on mõtet? Sellel ei ole mingit mõtet.

Tabel 5.1. Veaohte lausetüüpide vormistuses

☹	☺	Selgitus
Meie perel on autot .	Meie perel on auto .	Jaatav omajalause, alus asjasõna: peab olema täisalus.
Meie perel ei ole auto .	Meie perel ei ole autot .	Olemasolu eitavas lauses peab olema osaalus.
Meie perel ei ole autot , vaid mikrobuss .	Meie perel ei ole (mitte) auto , vaid mikrobuss .	Erand eelmisest reeglist: kui omaja- või olemasolulauses sidesõna <i>vaid</i> vahendusel eitatakse üht ja jaatatakse teist alust, on mõlemad täisalusel.
Tekstis leidub kujundlikud väljendid .	Tekstis leidub kujundlikke väljendeid	Jaatav olemasolulause, alus mitmuses, verb <i>leiduma</i> : peab olema osaalus
Leivapäts jätkus kõigile.	Leiba jätkus kõigile.	Jaatavas olemasolulauses verbiga <i>jätkuma</i> saab aluseks olla aine- või mitmuslik sõna, mitte asjasõna ainsuses.
Leivapäts jätkus kõigile.	Leivapätsist jätkus kõigile.	Teine lausestruktuur eelmise näite sisu väljendamiseks: verbiga <i>jätkuma</i> saab määrusena kasutada asjasõna seestütlevas käändes.
Maja ees kasvavad pihlakad .	Maja ees kasvavad pihlakad . Maja ees kasvavad pihlakad .	Õeldis ühildub ainult täisaluslega. Osaaluse korral peab verb olema ainsuse 3. pöördes.
Kõiki meie tuvisid on katusel.	Kõik meie tuvid on katusel.	Normaallauses saab olla ainult täisalus.
On 10aastased poisid , kes huvituvad arvutimängudest nii, et kõik muu kaotab nende jaoks mõtte.	On 10aastaseid poisse , kes huvituvad arvutimängudest nii, et kõik muu kaotab nende jaoks mõtte.	Lokaliseeriva määruseta olemasolulauses, mis väljendab olemasolu üleüldse, peab olema osaalus.
Mulle on külm. Mulle hakkas külm. Patsientidele tuleb ukse taga oodata. Haigele õnnestus paar tundi magada.	Mul on külm. Mul hakkas külm. Patsientidel tuleb ukse taga oodata. Haigel õnnestus paar tundi magada.	Valdajamäärus verbide <i>olema</i> , <i>hakkama</i> , <i>tulema</i> ja <i>õnnestuma</i> korral peab olema alalütlevas.
☹ Tädil on lapsi . Tammede firmal on autosid .	Tädil on üks laps / kaks last / mitu last / palju lapsi jne Tammede firmal on kaks autot / mitu autot / hulk autosid jne	Laste, sõprade, autode, õdede-vendade jne kohta, keda või mida on sageli üks, kaks vms väike arv, ei ole tavaks kasutada osaalust, vaid täpsustada kogus leksikaalselt.

Sarjaste lausetena tunduvad *Metsas on seeni* ja *Metsas on palju seeni*. Siiski on siin sõna *seeni* partitiivivorm põhjustatud eri asjaoludest: esimesel juhul olemasolulausest ja teisel hulgasõna reksioonist.¹

Tabel 5.2. Partitiivivorm osaalusena ja hulgasõna laiendina

Osaalus osastavas	Aluse põhjaks olev hulgasõna nõuab laiendit osastavas
Pudelis on vett .	Pudelis on natuke vett .
Taevas on valgeid pilvi .	Taevas on hulk valgeid pilvi .
Laevalt tuli igasuguseid inimesi .	Laevalt tuli palju igasuguseid inimesi .

5.1.3. Laused verbiga *olema*

Tegusõna *olema* kasutatakse

- normaallausetest öeldistäitega lauses (a, b), seisundimäärusega lauses (c) ja kohalauses (d). *olema*-verbiga kaasnev omadussõna on alati nimetavas käändes (b) erinevalt vene keelest, kus on võimalik ka instrumentaal (*быть счастливым*); nimisõna võib olla ka saavas käändes (*saadikuks*), juhul kui ta tähistab mingis mõttes ebapüsivat olekut (c). (Vt osa 5.2.5.) Pandagu tähele, et kõigil neil juhtudel on – erinevalt vene keelest – verb *olema* kasutusel ka olevikuvormilises lauses.
  - Mari on üliõpilane.*
  - Mari tahab olla õnnelik.*
  - Peeter on Hispaanias saadikuks. Lõng on sassis.*
  - Stenbocki maja on Toompeal.*
- pööratud sõnajärjega lausetest olemasolulauses (e) ja kogeja-omajalauses (f).
  - Metsas on seeni.*
  - Lapsel on igav. Vanaisal on häid raamatuid.*

olema-verbiga samalaadselt toimivad paiknemist väljendavad verbid.

Valitsus asub Toompeal. Metsas kasvab seeni. Vanaisal leidub häid raamatuid.

Olukorra algust väljendavad verbid *saama, hakkama, minema* jne (vt osa 2.2.4).

Peeter sai Hispaaniasse saadikuks. Lõng läks sassi. Lapsel hakkas igav.

Kõigis lausetüüpides ja mis tahes tegusõnadega toimib *olema* täis- ja ennemineviku abiverbina.

Ma olin sind pool tundi oodanud, kui lõpuks kalendrisse märkasin vaadata. Praeguse teatri kohal on sajandite jooksul paiknenud nii karjamaa, turuplats kui agulimajad.

¹ Et täis- või osaaluseks saab olla ainult käändsõnaline alus, siis kvantorifraas on täisalus juhul, kui ta põhjaks on käändsõna (*hulk valgeid pilvi, kolm valget pilve*). Määrsõnaline fraas (*palju valgeid pilvi*) jääb väljapoole osa- ja täisaluse vastandust.

5.1.4. Modaalstruktsioonid

Enamik modaalseid predikaate, nagu *pidama*, *võima*, *saama* ja *tohtima*, kujundab normaallauseid (a), kuid *tulema*, *vaja olema*, *tarvis olema*, *tasuma*, *maksma* ja *võimalik olema* korral on lause kogeja-omajalause, kus tegijat väljendav määrus on alalütlevas (b). (Vt ka osa 2.2.3.)

- a) **Patsiendid peavad** ukse taga ootama. **Arutelu võib** pikale venida. **Ma ei saa** täna tulla. Arst ütles, et **sa ei tohiks** suitsetada.
- b) **Patsientidel tuleb** ukse taga oodata. **Õpetajal on vaja** ka ise õppida. **Mul ei ole võimalik** täna tulla. **Vanaemal ei maksaks** nii palju muretseda.

Eriti modaalse tähendusega lausetele on sageli omane **üldisikuline mõtestus**: lauses väidetu kehtib üldiselt, kelle kohta tahes. Sellisel juhul saab tegijat märkiva aluse või valdajamääruse lausest ära jätta.

Alati peab siin ukse taga ootama. Alati tuleb siin ukse taga oodata. Siin ei tohi suitsetada. Kalanduse tuleviku üle on vaja tõsiselt mõelda.

5.1.4.1. Harjutus. Kasutage sulgudes olevat sõna sobivas vormis.

1. (Leena) on kõigepealt vaja avaldus kirjutada.
2. (Noored) meeldib linnas ringi luusida.
3. (Sõbrad) on nii (lähemad) kui (kaugemad).
4. Kas selles majas (väikesed lapsed) on?
5. Kas sul ei ole tema võidust (hea meel)?
6. Kõigil mu sõpradel on (sümpaatsed elukaaslased).
7. Lapsel on (uni).
8. Meie perel on (vana Ford).
9. Täna on (kõik asjaosalised) ära kuulatud.
10. Vaata ette, selles topsikus on (sool), mitte (suhkur).
11. Vaata ette, selle topsikus ei ole (sool), vaid (suhkur).

5.1.4.2. Harjutus. Kasutage sulgudes olevat sõna sobivas vormis. Tegusõna pange lihtminevikku.

1. (Tüdruk) HAKKAMA hirm.
2. (Ühing) ei OLEMA võimalik seda sõitu finantseerida.
3. Isal OLEMA jalas (kalamehesaapad).
4. Kas ka (Tiina) OLEMA vaja sellele seminarile sõita?
5. Minu sõbrad SOORITAMA (kõik eksamid) hästi.
6. Poes OLEMA müügil (igasugused saapad).
7. Rongist mahajäänud turist OLEMA (kurb).
8. Rongist mahajäänud (turist) OLEMA (kurb meel).
9. Teisel katsel ÖNNESTUMA (tudeng) eksam sooritada.

5.1.5. Lause sõnajärjest

Eesti lause sõnajärg võib kontekstist sõltuvalt mitmeti varieeruda, kuid üldreegel **V2** (verb teisel kohal) kehtib küllaltki järjekindlalt nii normaal-, olemasolu- kui kogeja-omajalause. V2-reegli järgi saab enne tegusõna paikneda ainult üks lause-liige, mis omakorda võib olla ka pikem fraas või kõrvallause.

*Sina **olid** meil omal ajal parim õpilane. Luuletusi **kirjutavad** selles eas kõik. Meie lapsel **on** täna väike palavik. Teie pojaga **oli** eelmisel poolaastal mõningaid probleeme. Meie ettevõtte uus juhataja **sõitis** eile ootamatult Kiievisse. Kui juhataja Kiievist tagasi tuleb, **olen** mina juba puhkusel.*

Enne verbi võib vahel paikneda ka rohkem lauseelemente, näiteks (a) siis, kui need on lühikesed, kergesti mõistetavad ase- ja määrsõnad (*ma, sa, see siin, siis, täna, eile, veel, ju* jne) või (b) kui verbi tahetakse rõhutada, näiteks eituse korral.

- a) *Täna ma tulen tööle veidi hiljem. Me ju pidime homme maale sõitma.*
- b) *Sellise kuumaga ma toast välja ei tule.*

Kui öeldis on mitmesõnaline, on lauses teisel kohal ainult finitne verbivorm. Abimäärsõna ja infiniitne verbivorm (vt osa 4.7, 5.2.3.1) paigutuvad tavaliselt lause lõppu.

*Juhataja **on** ootamatult Kiievisse **sõitnud**. Selles eas **hakkavad** kõik luuletusi **kirjutama**. Sa **peaksid** selle raamatu kiiresti **läbi lugema**. Sellise kuumaga **ei tule** ma üldse toast **välja**.*

Lauselõpupositsiooni võib hõivata ka sisult oluline ja uudne, esiletõstetav lauseliige:

*Sa peaksid kiiresti läbi lugema **viimase Keele ja Kirjanduse**. Juba gümnaasiumis kujunes Jürist välja **iseseisev looduseuurija**.*

V2-reegel kehtib ennekõike väitvas liht- ja pealause. Küsilause (a) ja kõrvallause (b) võib verb olla ka lause lõpus.

- a) *Keda sa täna endale külla **ootad**?*
- b) *Kui juhataja Kiievist tagasi **tuleb**, olen mina juba puhkusel.*

5.1.5.1. Harjutus. Parandage sõnajärge.

1. Keelepuu teooria järgi ühest keelest aja jooksul kujunesid välja teised keeled. 2. Ürgsel ajal müüdil oli tähtis koht inimeste elus. 3. Ivan Dmitrijevitš pärast õhtusööki istus diivanile ja hakkas ajalehte lugema. 4. Mees kiiresti vaatas ajalehte. 5. Ja ta mitte enam naeratuse, vaid vihkamisega vaatas naise peale. 6. Temal olid omad plaanid ja ta selgelt sai aru, millest tema mees unistab. 7. Tal käes oli mingi imelik vaskne ese. 8. Juba viiendat korda mööda hiiglasuurest rahvahulgast jooksis politseinik oma raportiga. 9. Keegi raudteejaama ukse juures mängis malet. 10. Tasapisi kõik hakkasid laiali minema. 11. Raudteejaamas jälle oli vaikus. 12. Rahvajuttudes kurjal kuradil on esimene ja tähtsaim koht.

5.2. LAUSELIIKMETEST

5.2.1. Lauseliigendusest

Selles, kuidas eesti ja vene grammatikaõpetuses tavatsetakse lauseid kirjeldada, on mõningaid erinevusi, mida tasub teada ja arvestada näiteks koolitöös, kus õpilased saavad eri keeli õppides kaasa mõnevõrra erinevad lauseanalüüsivõtted. Pandagu seejuures tähele, et analüüsivõtete erinevus ei tähenda keelte erinevust, nii ei saa näiteks väita, et eesti keeles on ja vene keeles ei ole öeldistäidet.

Erinevused jagunevad kahte põhitüüpi: 1) lause liigendamise põhimõtete erinevused ning 2) lauseliikmete määratlemise ja nimetamise erinevused. Esimene erinevus seisneb selles, et viimastes eesti süntaksikäsitlustes domineerib fraasigrammatika (lauseliikmeteks on moodustajad, mis mahult võivad olla sõnad, fraasid, osalused jne), vene traditsioonis ja kooligrammatikas aga sõnagrammatika (lauseliikmeteks on sõnad, mis on omavahel sõltuvussuhetes). Näiteks lauses *Väike tüdruk laulab*. analüüsitakse aluseks *väike tüdruk*, vene vastes *Маленькая девочка поёт* aga loetakse aluseks *девочка*.

täiend	alus	öeldis
[Väike tüdruk]		laulab.

определение	подлежащее	сказуемое
Маленькая	девочка	поёт.

Teine erinevus seisneb lauseliikmete määratlemises. Lauseliikmete omasõnalised nimetused eesti ja vene keeles ning nendele vastavad rahvusvaheliselt tuntud võõrsõnalised nimetused on esitatud lisa 3. Olulisemad erinevused lauseliikmete piiritlemisel on järgmised.

- Vene objekt *дополнение* on oluliselt laiem kui eesti sihitis. Viimasele vastab vene grammatikas otseobjekt (*прямое дополнение*), lisaks millele on ka kaudobjekt (*косвенное дополнение*), mis hõlmab valdaja- jm nimisõnaliste määruste vasteid (*Он дал мне книгу.*). Ka mitmesuguste eesti täiendite, nt genitiiv- ja adverbiaalatribuudi vasted (*книга отца, дом на горе*) liigitatakse vene grammatikas *дополнение* alla. Piirid varieeruvad eri käsitlustes, kindlalt atribuudiks loetakse vene allikates adjektiivatribuuti.
- Vene adverbiaal *обстоятельство* hõlmab aja-, koha- jms määrusi, olles kitsam kui eesti määrus, sest osa eesti määruste vasteid liigitatakse vene grammatikates objektiks.
- Vene predikaat jaguneb verbiliseks (*глагольное сказуемое*) ja nominaalseks (*именное сказуемое*), viimane hõlmab eesti öeldistäite koos koopulaga.

Lauseliikmete vormi kirjeldamisel on vaja viia ka eesti ja vene käänete traditsioonilised omasõnalised nimetused võrreldavale alusele, kasutades keeleteaduses üldtuntud rahvusvahelisi termineid (nt nimetav – именная – nominatiiv). Ka käändnimetused on toodud lisas 3.

5.2.2. Nimisõnade kvantitatiivne piiritletus – piiritlematus

Nimisõnad saab jaotada kahte tähenduskategooriasse: kvantitatiivselt piiritletud ja kvantitatiivselt piiritlemata nimisõnad (vt tabel 5.3).

Tabel 5.3. Nimisõnade rühmad kvantitatiivse piiritletuse järgi

Arv	Kvantitatiivselt piiritletud	Kvantitatiivselt piiritlemata
Ainsus	ASI: poiss, tudeng, tädi, kass, puu, seen, kauss, laud, maja, linn, pidu, luuletus, õnnetus	AINE: raud, vesi, jahu, liiv, vein, õnn, kurbus, luule
Mitmus	KOMPLEKT: sokid, kindad, saapad, prillid, malendid	JUHUSLIK HULK: poisid, tudengid, kassid, lauad, majad, linnad, luuletused, õnnetused

Need kaks rühma koos alarühmadega (asjad ja komplektid, ained ja juhuslikud hulgad) käituvad lauses erinevalt (vt tabel 5.4).

Tabel 5.4. Kvantitatiivselt piiritletud ja piiritlemata nimisõnade süntaktilised omadused

Funktsioon	Kvantitatiivselt piiritletud nimisõna (asi, komplekt)	Kvantitatiivselt piiritlemata nimisõna (aine, juhuslik hulk)
Hulgasõna laiend	laiendab arvsõna: viis traktorit , kolmed kaksikud	laiendab määrsõna: natuke kavalust , vähe traktoreid laiendab mõõdunimisõna: meeter riiet , rühm tudengeid
Alusena jaatavas olemasolu- või kogeja-omajalauses	saab olla ainult täisalus: Akna all on traktor . Pildil on kaksikud .	võib olla osaalus: Ühistul on uusi traktoreid . Selles poes on mitmesugust mööbliriidet .
Sihitisena jaatavas transitiivlauses	võib olla täissihitis: Peremees ostis traktori . Tudengipaar sai kaksikud .	saab olla ainult osasihitis: Peremees ostis viljaseemet . Tudengipaar sai sõpradelt kingitusi .

Asjad on esemed, olendid, sündmused jms, mis on loendatavad (*poiss, kass, maja, puu, luuletus*). Ainesõnade hulka kuuluvad nii need, mis tähistavad ainet füüsilises mõttes (*vesi, jahu, suhkur, liiv*), kui abstraktseid mõisteid jms märkivad sõnad (*õnn*,

kurbus, luule, töö). Ainesõnadele on omane see, et nendega tähistatavat saab olla küll *vähe* või *palju*, kuid mitte *üks, kaks* või *mitu*. Asja- ja ainesõnadele sarnaseid kategooriaid tunneb ka nt inglise grammatika rühmadena *count noun* ja *mass noun*. Asjasõnad on alusena täisaluselised ja võivad olla täissihitiseks, ained võivad olla osaluseliseks ja saavad olla ainult osasihitiseks. Ka mitmuses olevatel sõnadel on üht või teist tüüpi omadused. Tavaliselt väljendab mitmus lähemalt piiritlemata hulka ja mitmuslik sõna käitub nagu ainesõna; niisugusel juhul kuulub see juhusliku hulga kategooriasse, vrd *Meil on jäätist*. (aine, osalus) – *Meil on maasikaid*. (juhuslik hulk, osalus). Mõned mitmuses olevad sõnad nagu *malendid, kaksikud, kolmikud, kingad, kindad* väljendavad tavaliselt aga kindlapiirilist hulka ja on sel juhul loendatavad nagu asjad; need on komplektisõnad (vrd *kaks kinnast – kahed kindad*). Komplektisõna käitub nagu asjasõna, võimaldades näiteks täissihitist (*Kingin sulle koti. – Kingin sulle kindad*).

Vene keeles ei käitu need sõnarihmad aluse ja sihitisena samuti nagu eesti keeles², küll aga hulga väljendeis: kvantitatiivselt piiritletu on loendatav (*три учителя*), määrsõnaga või mõõdunimisõnaga kasutatakse aga piiritlemata tähendusega nimisõnu: *мало надежды, килограмм сахара, много дел*. See aitab ära tunda ka eesti asja- / ainesõnu ja neid siis mujalgi õigesti kasutada.

Tegelikus kasutuses võib sõna kategooriat vahetada. Näiteks *veini* (aine) või *mune* (juhuhulk) on tavamõistes *liiter* või *pudel, karp* või *pakk, palju* või *vähe*, kuid pakituna ka *üks vein, kahed munad* jne. Ainet või hulka võib piiritleda mitmel moel, ja piiritletuna hakkab ta käituma asjana või komplektina.

Mul on sulle üks töö. Poiss korjas põrandale aetud suhkru kokku. Ma tõin su raamatud sulle tagasi. Kingin sulle kõik mu vanaisast järelejäänud tööriistad.

Esineb ka vastupidist: asi käitub aina näiteks lauses *Temas on luuletajat*. (Vt Rajandi & Metslang 1979; EKG II: 141; Metslang jt 2000: 86–87.)

5.2.3. Sihitis

Eesti keele sihitisel on järgmised erijooned:

- eesti keeles pole ühte spetsiaalset sihitisekäänat ehk akusatiivi, sihitis võib olla partitiivis, genitiivis või nominatiivis; neil käänatel on ka muid funktsioone;
- sihitise käändevariandi valik sõltub ühtaegu mitmest tegurist: lause ja objekti vormist (jaatav – eitav, kõneviis, tegumood, ainsus – mitmus), nimisõna tähenduse kvantitatiivsest piiritletusest ja lause aspektist;

² Üksikuid erikasutusjuhtumeid siiski esineb, nt eesti osasihitise analoogiline vene objekti genitiivvorm ainesõna korral: *Я выпил воды*.

- nimisõnalisel sihitisel on kaks vormivarianti: osasihitis (osastavas) ja tässihitis (tavaliselt omastavas, harvem nimetavas);
- täis- ja osasihitise vaheldumise reeglistik kehtib täies mahus siis, kui sihitis laiendab lause öeldist; mujal, näiteks *v-*, *des-*, *ma-*, *mas-*, *mast-* ja *mata-* vormi laiendina, esineb enamasti osasihitis.

5.2.3.1. Täis- ja osasihitis (totaal- ja partsiaalobjekt) ning aspekt. Eesti keele ja selle sugulaskeelte omapäraseid jooni on totaalse ja partsiaalse vormivariandi vaheldumine sihitises, aluses (mõningal määral ka öeldistäites ja määruses) ning aspekti väljendamine sihitise vormi abil.

Perfektiivse ja imperfektiivse aspekti opositsiooni väljendamine on eesti keeles palju ebajärjekindlam kui vene keeles (vene omasõnadega *совершенный – несовершенный* вид). Sihitise abil (nt *ma ostsin raamatut – ma ostsin raamatu*) saab seda eesti keeles teha üksnes siis, kui 1) lause on jaatav, 2) verb kuulub mõlemat aspekti võimaldavate nn aspektverbide hulka (nt *kirjutama, kutsuma, ostma, koostama, keetma*) ning 3) objekt on kvantitatiivselt piiritletud (vt tabel 5.5). Terve hulk tegusõnu on aga sisult imperfektiivsed nn partitiivverbid, mis võimaldavad ainult osasihitist (nt *nägema, näitama, märkama, lugema, veeretama, hammustama, tahtma, alustama, nõudma, kohtama, ootama*). Lauses võib ka nende verbide korral luua sihtkohta (*õue*; b) või saavutatavat seisundit (*ribadeks*; d) väljendavate määruste abil aspektivahelduse võimaluse (Rätsep 1978: 221–222), vrd.

- a) *Mehed veeretasi vaati.* (võimatu: **Mehed veeretasi vaadi.*)
- b) *Mehed veeretasi vaadi / vaati õue.*
- c) *Laps luges "Muumitrolle".* (võimatu: **Laps luges "Muumitrollid".*)
- d) *Laps luges "Muumitrollid" ribadeks.*

Lisaks väljendatakse eesti keeles perfektiivsust ka verbiga seostuvate abimäärsõnade, eriti *ära* abil (*ära ootama, ära nägema, ära ostma, ära koristama, ära jätma, välja nõudma, kätte näitama, läbi lugema, minema viskama, katki hammustama*). Nende korral on objekt vormilt tässihitis (*ootasin sõbra ära, lugesin raamatu läbi, viskasin vanad asjad minema*) ja see (*sõber, raamat, vanad asjad*) mõtestub kontekstist tuttava asja või komplektina. Perfektiivse tähendusega on ka mõningad lihtverbid (*ammendama, andestama, kaotama, lõpetama, saavutama: ammendasime selle teema, saavutas oma eesmärgi*).

Aspekti ja sihitisega seoses tuleks tähele panna järgmist.

- Suures osas lausetest jääb aspekt ühemõtteliselt väljendamata.
- Imperfektiivne aspekt on markeerimata, perfektiivne markeeritud (viimast väljendatakse spetsiaalselt). Nii on ka osasihitis tavalisem kui tässihitis.

- Täissihitis on tavaliselt omastavas, nimetavat kasutatakse vormilistel põhjustel (vt tabel 5.5).
- Transitiiivsed lihtverbid (vt osa 1.3.2) jagunevad kolme rühma vastavalt sellele, kas need on sisuliselt imperfektiivsed, perfektiivsed või mõlemat tõlgendust võimaldavad. Viimaste puhul saab aspekti märkida objekti abil.
- Kuulumine ühte kolmest rühmast sõltub tegusõna tähendusest (vt EKG II: 49–51), siiski pole seos verbi leksikaaltähenduse ja aspektilisuse vahel üksühene ja probleemsemad juhud tuleb meelde jätta (nt *alustas tundi*, aga *lõpetas tunni*).
- Kõige väiksem on perfektiivsete verbide rühm, kuid perfektiivsust väljendatakse ühendverbides abimäärsõnade *ära*, *läbi*, *kätte* jne abil. Suulises keelekasutuses on levimas *ära* kasutamine mis tahes verbiga.

Vanaema sattus hoogu ja hakkas jõuluvanale lugematuid tänusõnu puistama, ning kogu perekond ei jõudnud ära oodata, millal ta lõpuks ära tänatud saab.

Tabel 5.5. Osa- ja täissihitise semantilised tingimused

Aspekt	Objekt kvantitatiivselt piiritlemata (aine, juhuslik hulk)	Objekt kvantitatiivselt piiritletud (asi, komplekt)
imperfektiivne	Olen turul ja ostan tatart . Olen turul ja ostan maasikaid . OSASIHITIS	Ma viin praegu last lasteaeda. Olen poes ja ostan saapaid . OSASIHITIS
perfektiivne	Käisin turul ja ostsin tatart . Käisin turul ja ostsin maasikaid . OSASIHITIS	Viisin lapse lasteada. Ostsin saapad . TÄISSIHITIS

Täis- ja osasihitise sõltumise objektnoomeni kvantiteedist ning tegevuse aspektist jaatavas lauses võtab kokku tabel 5.5, täissihitise vormivariantide peamised tingimused tabel 5.6. (Vt ka osa 5.1.1.1.)

Tabel 5.6. Täissihitise käände vormilised tingimused

Kääne	Tingimus	Näide	Tingimus	Näide
	Ainsus		Mitmus	
omastav	tavaliselt	Isa viis lapse lasteaeda.	–	–
nimetav	tegsõna käskivas kõneviisis / lause käskiv tegsõna umbisikulises tegumoes osa juhte, kus verb <i>da</i> -infinitiivis arvsõna sihitise põhjana	Vii laps lasteaeda! Laps viidi lasteaeda. Isal oli kavas viia laps lasteaeda. Isa viis kaks last lasteaeda.	mitmusevormilise täissihitise korral alati nimetav	Ta ostis saapad .

Sihitise ja aluse vormivahelduse võrdlusjooni.

- Aluse tavaline variant on täisalus, sihitise tavaline variant on osasihitis.
- Sihitise vormivalikus on vähem vabadust kui aluse puhul. Jaatavas olemasolulauses, kus alus on aine või juhuslik hulk, on tavaliselt võimalikud nii osa- kui täisalus mõningase tähendusnüansside erinevusega (a). Jaatavas transitiivses lauses on aspekti märkiv valik võimalik ainult kahe tingimuse kokkulangemisel: objektnoomeni kvantitatiivne piiritletus ja aspektivaheldust võimaldav verb või lausekontekst (b). Ülejäänud juhtudel on nõutav üks kindel vormivariant (c).
  - Kausis on maasikad.* – *Kausis on maasikaid.*
  - Laps joonistas maasika.* – *Laps joonistas maasikat.*
  - Laps korjas maasikaid.* *Laps korjas mahakukkunud maasika / mahakukkunud maasikad üles.*

5.2.3.2. Objekti käändevormid eesti ja vene keeles. Eesti grammatika esitab objekti käänatena nominatiivi, genitiivi ja partitiivi, vene grammatika akusatiivi ja genitiivi. Siiski võib ka vene objekti vormistuses näha mõningaid toetavaid ja mõningaid eksitavaid analoogiaid eesti objekti vormivaheldusega. Eitus tingib eesti keeles partitiivi, vene keeles sageli genitiivi. Vene akusatiivil on muudest käänetest erinev vorm ainult osal naissoo käänamistüüpi sõnadel ainsuses. Ülejäänud juhtudel langeb akusatiiv kokku genitiivi või nominatiiviga. Käändevalikut suunavad asjaolud eesti ja vene keeles aga on täiesti erinevad: eesti keeles objektnoomeni piiritletus (vt osa 5.2.2), tegevuse aspekt, verbi ja objektnoomeni arv, vene keeles objektnoomeni sugu, elusus, käänamistüüp ja arv. Tabelid 5.7 ja 5.8 esitavad objekti käändevormid ja nende valiku peamised tingimused mõlemas keeles.

Tabel 5.7. Objekti käändevormid eesti keeles

Objekti kääne	Tingimused	Näited
partitiiv (osastav)	tavaliselt	Poiss luges raamatut . Ema ostis suhkrut .
genitiiv (omastav)	1) lause jaatav ja 2) objektnoomen kvantitatiivselt piiritletud ja 3) aspekt perfektiiвне	Poiss luges raamatu läbi .
nominatiiv (nimetav)	genitiivi tingimused + käsk, impersonaal, <i>da</i> -infinitiiv või objekti mitmusevorm	Loe raamat läbi! Raamat loeti läbi. Mul tuleb see raamat läbi lugeda . Ema ostis saapad .

Tabel 5.8. Objekti käändevormid vene keeles

Objekti kääne	Tingimused	Näited
akusatiiv (винительный), mis ei lange kokku ei nominatiivi ega partitiiviga	jaatav lause, objekt <i>a-</i> , <i>я-</i> lõpuline naissoost / naissoo käänamistüüpi sõna	Мальчик прочитал книгу . Мальчик ждёт девочку .
genitiiv (родительный)	eitav lause (tavaliselt)	Мальчик не читал этой книги .
akusatiiv = genitiiv	jaatav lause, meessoost sõna, ainsus, elus jaatav lause, mitmuslik sõna, elus	Девочка ждёт мальчика . Мальчики ждут девочек .
akusatiiv = nominatiiv (именительный)	jaatav lause, keskssoost või meessoost sõna, eluta jaatav lause, mitmuslik sõna, eluta	Мама купила сахар . Я читаю стихотворение . Мальчик купил эти книги .

5.2.3.3. Veaohte sihitise vormistuses. Vigu sihitise vormistuses põhjustavad peamiselt reeglistiku keerukus, vormi sõltuvus muudest asjaoludest kui vene keeles, eesti verbirühmade mittetundmine. Tundub, et objekti aspektilisust on raske tunnetada, partitiivi tajutakse vene akusatiivi vastena, teiselt poolt näiteks nominatiivi kasutatakse vene keele põhimõtete järgi eluta või mitmuslike objektide puhul. Tabelis 5.9 on esitatud ühelt poolt reeglitest tulenevalt võimatute vormidega sihitised, teiselt poolt tüüpilised veajuhtumid.

Tabel 5.9. Veaohete sihitise vormistuses

☹	☺	Selgitus
Poiss ei ostnud raamatu.	Poiss ei ostnud raamatut.	Eitavas lauses peab olema osasihitis.
Ta õppis eesti keelt ära. Firma ostis pakutud autosid ära.	Ta õppis eesti keele ära Firma ostis pakutud autod ära.	Perfektivsete ühendverbidega peab olema tässihitis.
Olen saanud ühte väga olulist õppetundi.	Olen saanud ühe väga olulise õppetunni.	Perfektivne aspekt, piiritletud objekt: peab olema tässihitis.
See muudab pretseedendiks vajadust korraldada inimkatseid.	See muudab pretseedendiks vajaduse korraldada inimkatseid.	Piiritlev määrus (<i>pretseedendiks</i>), perfektivne aspekt: peab olema tässihitis.
Esimesed katsed luua uue ilukirjandusliku keele.	Esimesed katsed luua uus ilukirjanduslik keel.	Täiendiks olevat <i>da</i> -infinitiivi laiendav tässihitis peab olema nimetavas.
Õpetaja alustas tunni.	Õpetaja alustas tundi.	<i>alustama</i> on partitiivverb, nõuab osasihitist.
Keeleuurija peab vaatama hõimude liikumise sotsiaalsed põhjused.	Keeleuurija peab vaatama hõimude liikumise sotsiaalseid põhjuseid.	<i>vaatama</i> on partitiivverb, nõuab osasihitist. (Vea võimalik eeskuju on vene nominatiivikujuline objekt.)
1993. a. võeti vastu keelte punase raamatu.	1993. a. võeti vastu keelte punane raamat.	Tässihitis peab impersonaali korral olema nominatiivis.

5.2.3.3.1. Harjutus. Kasutage sulgudes olevaid sõnu sobivas vormis.

1. Aleuudid kaotasid USA koosseisus olles oma (keel). 2. Viidi läbi (vähemusrahvuste keelte registreerimine). 3. Matkajad otsisid kaua (laagrikoht). 4. Nad ei leidnud kuskilt (lõkkepuud). 5. Ta märkas raamatu kaanel (suur tindiplekk). 6. Laps kartis (pimedus). 7. Ootas (sõber) kaua ja jõudsingi lõpuks (ta tulek) ära oodata. 8. Ema äratas (magav laps) üles. 9. Ma keetsin kogemata (nuudlid) pudruks. 10. Palun too mulle poest (pakk kohvi). 11. Leidsin teelt (supipott) ja (kaks kaant). 12. Meister otsis mulle seniks sahtlist (ühed vanad prillid), kuni ta (mu uued prillid) parandab. 13. Ta parandas (mu uued prillid) ootamatult kiiresti ära.

5.2.4. Grammatiliste käänete lausefunktsioonidest eesti ja vene keeles

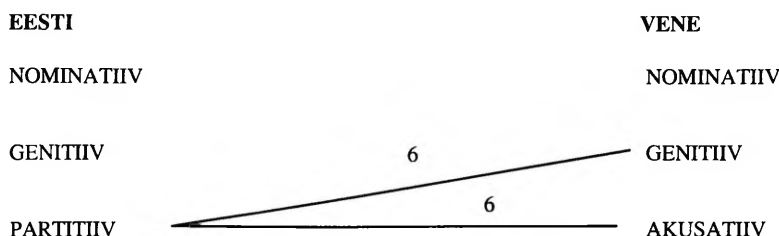
Tabel 5.10 võtab kokku eesti nominatiivi, genitiivi ja partitiivi vastavused vene käänetega nende olulisemates süntaktilistes funktsioonides. Selle põhjal võite kujundada endale reeglistiku, mis juhtudel mis käänded omavahel vastavuses on. Tasub näiteks tähele panna ühist reeglit, et eituse toimib mõlemas keeles samalaadselt sihitise ning eksistentsiaal- ja omajalause aluse vormile, tingides eesti keeles partitiivi, vene keeles genitiivi.

Tabel 5.10. Eesti grammatiliste käänete funktsioonide vastavus vene käänetega (käänded on märgitud lühendatult: N – nominatiiv, G – genitiiv, P – partitiiv, A – akusatiiv)

Funktsioon	Näide eesti keeles	Kääne eesti keeles	Kääne vene keeles	Näide vene keeles
1. Subjekt üldjuhul	Poiss tuleb.	N	N	
2. Subjekt eksistentsiaal- / omajalause	Uksest tuli poisse / tulid poisid.	N/P	N	
3. Atribuut	poisi raamat	G	G	
4. Hulgasõna laiend	kolm poissi	P	G	
5. Olemasolu eitava lause subjekt	Poisil ei ole seda raamatut.	P	G	
6. Eitava lause objekt	Poiss ei ostnud seda raamatut.	P	G/A	
7. Objekt imperfektiivses aspektiväljendusvõimalusega lauses	Poiss loeb raamatut.	P	A	
8. Objekt perfektiivses aspektiväljendusvõimalusega lauses	Poiss luges selle raamatu läbi.	G	A	
9. Objekt perfektiivses aspektiväljendusvõimalusega lauses, kui verb imperatiivis vms	Loe see raamat läbi!	N	A	

5.2.4.1. Harjutus. Lisage tabelisse 5.10 venekeelsed näitelauseid. Näidis: 6. Eitava lause objekt: *Мальчик не купал этой книги. / Мальчик не купил эту книгу.*

5.2.4.2. Harjutus. Märkige tabeli 5.10 põhjal skemaatilisel vastavused eesti ja vene käänete kasutusjuhtude vahel: ühendage joontega eri kasutusjuhtude käändevasted eesti ja vene keeles, märkige ühendusjoonele kasutusjuhu number. Kaks ühendusjoont (kasutusjuht 6, eitava lause objektide vahel, vt harjutus 5.2.4.1) on skeemile näidiseks kantud.

5.2.5. Seisundi ja omaduse väljendamine öeldistäite ja seisundimääruse abil

Seisundi ja oleku väljendamiseks kasutatakse peamiselt öeldistäidet nimetavas, seisundimäärust saavas või olevas käändes ning määrsõnu (vt ka osa 5.1.3, 3.12 ja 2.2.4; Erelt & Metslang 2003; Kilgi 2003). Analoogilised vahendid on olemas küll ka vene keeles, tähele panna tuleb siin peamiselt järgmist.

- Vene instrumentaali funktsioonid jagunevad eesti translatiivi ja essiivi vahel.
- Eesti nominatiivi ning translatiivi / essiivi ei kasutata täpselt samades funktsioonides nagu vene vene nominatiivi ja instrumentaali.
- Vene *как*-konstruktsioonile võib vastata eesti keeles nii *kui*-konstruktsioon kui essiiv (*Юрий как учитель – Jüri õpetajana, Jüri kui õpetaja*).
- Eesti omadussõnal on üks vorm (erinevalt pikast ja lühikesest vormist vene keeles), omadussõna eristub selgelt määrsõnast (*vaikne öö, öö on vaikne, laulab vaikselt*; vt ka osa 3.14).
- Mõne kitsama tähenduse väljendamiseks on keeltes eri vahendid (nt *õpib inseneriks – учится на инженера, muutus tolmuks – превратился в пыль*).

Põhiline viis väljendada, kes, mis või milline keegi või miski on, on eesti keeles verbi *olema* laiendav öeldistäide nimetavas käändes.

Jaan on õpetaja. Taevas on sinine.

5.2.5.1. Nimisõna oleku väljendajana. Kui olekut väljendab nimisõna, võib see olla ka saavas käändes – sellega näidatakse oleku ajutisust, ebatüüpilisust vms.

Jaan on praegu ühes kesklinna koolis õpetajaks. Kaja on Eesti saadikuks Inglismaal.

Saava käände kasutamine pole kohustuslik (a), välja arvatud selgelt mitteomase rolli juhud (b).

- Jaan on praegu ühes kesklinna koolis õpetaja.*
- Ta oli mulle emaks, kui mu oma ema suri.*

Olevas käändes nimisõna *olema*-verbiga otseselt ei seostu. Küll aga võib selle abil täpsustada kogu lause sisu verbist sõltumata.

Klassijuhatajana teab Jüri täpselt, kuidas siinsed pered elavad.

Olevas käändes nimisõna seostub toimimist väljendavate verbidega (*töötama, toimima, esinema, funktsioneerima*).

Jüri töötab saksa keele õpetajana. Asesõna see toimib nii nimisõna kui omadussõnana.

Nimisõna juurde võib kuuluda olekut väljendav lisand olevas käändes või sidendiga *kui*.

Jüri klassijuhatajana tunneb siinsete laste kodusid hästi. = Jüri kui klassijuhataja tunneb siinsete laste kodusid hästi.

Et väljendada oletust või muljet, kasutatakse verbi *pidama* koos translatiiviga (vt osa 2.2.6.5) ning verbe *näima, paistma* ja *tunduma* koos essiiviga.

Pidasin vastutulijat rõõvliks. Vastutulija tundus rõõvlina.

Olekusse siirdumist (vt ka osa 2.2.4) väljendavad verbid *hakkama, muutuma, saama, jääma, minema, õppima* jne koos nimisõnaga saavas käändes. Nende verbide korral on siirdujaks lause subjekt (*Jüri, mobiiltelefon* jne).

Jüri hakkas saksa keele õpetajaks. Mobiiltelefon muutus lõkkes metallikänk-raks. Mari õpib arstiks. Riina läks kohvikusse ettekandjaks.

Objekti muutmist väljendab samuti saav kääne koos mitmesuguste sihiliste tegusõnadega.

Vanem vend õpetas noorema vargaks. Tuli muutis mobiili metallikänk-raks.

5.2.5.2. Omadussõna ja omadussõnana toimivad sõnad oleku väljendajana.

Omadussõna, samuti omadussõnaline asesõna, järgarvsõna ja kesksõna on verbi *olema* juures nimetavas käändes. Omadussõna saavat või olevat käänat verbi *olema* laiendina ei kasutata (vene *быть счастливым*, aga eesti *olla õnnelik*).

Tõnu on haige. Mari oli jooksus kolmas. Sinu jutt on veenev.

Küll aga võib ka omadussõna olevas käändes laiendada millise tahes verbiga lauseid.

Ta oli esimesena valmis vette minema. Käisin noorena kõik liiduvabariigid läbi. Viiekümnesena elaksin kusagil maanurgas järve ääres.

Näilikkust ja oletust väljendavate tegusõnadega kasutatakse ka omadussõnu: verbiga *pidama* (a) translatiivis, kuna verbidega *näima, paistma* ja *tunduma* essiivis (b) või erinevalt nimisõnadest ka nominatiivis (c).

a) **Ma pidasin sind alles liiga väikseks.**

b) **Maastik näis kummituslikuna.**

c) **Ilm tundub palav.**

Subjekti muutumist (a) väljendatakse omadussõna saava käände abil koos verbidega *saama, jääma, muutuma, minema, värvuma* jne. Objekti muutmist (b) väljendavad vastavad sihilised tegusõnad. Omadussõna on ainsuses, sõltumata muutuvate subjektide või objektide arvust.

a) *Poisi kõrvad värvusid roosaks. Mari muutus murelikuks.*

b) *Poiss värvis toa seinad kollaseks. Uudis muutis Mari murelikuks.*

Järgarvsõnadega ja järjestust väljendavate omadussõnadega kasutatakse ühendeid nagu *tuli esimeseks, jäi viimaseks; jõudis finišisse teisena, saabus kohale viimaseks, lõpetas töö esimesena.*

5.2.5.3. Muid vormivahendeid. Omadust või olekut väljendavad ka

- määrsõnad.
Uks on lukus. Panin ukse lukku. Lapsed on elevil. Jõuluvana ootamine on lapsed elevile ajanud.
- nimisõna seesütlevas.
Mari on mures. Jüri on hädas.
- nimisõna seestütlevas (väljendab materjali).
See maja on kivist. Sõrmus on kullast.
- nimisõnühend osastavas.
Koer on head tõugu.

5.2.5.4. Kokkuvõtteks seisundi / oleku väljendamise kohta. Peamised seisundit jms väljendavad konstruktsioonid võtab kokku tabel 5.11.

Tabel 5.11. Seisundit väljendavad lausekonstruktsioonid

Konstruktsioon	Seisundit väljendab omadussõna	Seisundit väljendab nimisõna
<i>olema</i> + nominatiiv	Taevas oli sinine .	Jaani oli õpetaja .
<i>olema</i> + translatiiv	–	Jaani oli naaberkoolis õpetajaks .
<i>pidama</i> + translatiiv	Ma pidasin venda sinust nooremaks .	Ma pidasin Jaani kooli direktoriks .
toimimisverb + essiiv	–	Jaani töötab õpetajana .
<i>näima, paistma, tunduma</i> + essiiv	Meri näis süsimustana .	Puud paistsid pimeduses vahimeestena .
<i>näima, paistma, tunduma</i> + nominatiiv	Meri näis süsimust .	–
muutusverb / muutmisverb + translatiiv	Taevas värvus roosaks . / Loojuv päike värvis taeva roosaks .	Kuningatütar muutus konnaks . / Nõid muutis kuningatütre konnaks .

5.2.5.4.1. Harjutus. Kasutage sulgudes olevat sõna sobivas vormis.

1. (Kes) sa mind pead? 2. Kus sa (pensionär) elada tahaksid? 3. Ma olen sel aastal ühes Lasnamäe koolis (õpetaja). 4. Ma näen oma elu mõtet selles, et olla (õnnelik). 5. Ma olin järjekorras (esimene). 6. Ma töotan sel aastal ühes Lasnamäe koolis (õpetaja). 7. Meie võistleja jõudis finišisse (kümnes), kuigi lootsime, et ta tuleb (teine). 8. Sina (direktor) pead teadma oma asutusest kõike. 9. Teekond tundub liiga (pikk). 10. Tiiu õpib (arst). 11. Värvisin juuksed (punane).

5.3. REKTSIOONIST

Järgnevalt on esitatud laiendi vormide kaupa valik tegusõnu, mille rektsioon eesti keeles vene keelest erineb (vt ka Pool 1996; Öispuu 1999: 83–118; EKMM: 72–100).

5.3.1. Kohaväljend

On verbe, mis nõuavad laiendiks suunatähendusega – kas latiivset (*kuhu?*), lokatiivset (*kus?*) või separatiivset (*kust?*) – kohaväljendit. Vormilt võib see olla kohakäändes nimisõna, kaassõnatühend või määrsõna. Eesti keel erineb vene keelest kahe verbirühma osas, esimene nõuab latiivset, teine separatiivset laiendit, vene keel aga mõlemal juhul lokatiivset.

Latiivne kohaväljend on iseloomulik verbidele *jääma, jätma, kaduma, kaotama, peituma, peitma, ununema, unustama, ehitama, kirjutama, kogunema, kuuluma, mahtuma*.

Jätsin raamatu **sahtlisse**. Raamat jäi **lauale**. Unustasin raamatu **sõbra juurde**. Noored kogunesid **staadionile**. **Laululava taha** ehitatakse suurt elumaja. Kirjuta see sõna **tahvlile!** **Türgi kohvi juurde** kuulub klaas vett. Kas sa kuulud **Emakeele Seltsi?**

Separatiivne kohaväljend on omane verbidele *leidma, otsima, ostma, saama, hankima, muretsema* 'hankima' *varuma, varastama, puuduma, kaduma, lugema, küsima, pärima, uurima* 'küsimine', *õppima, laenama, paluma, pärit olema, pärinema*.

Leidsime **diivani alt** lusika. Lugesin **ajalehest** ministri sõnavõttu. Puudusin eile **loengult**. Ostsin **kaubamajast** kingad. **Ukse kõrvalt** on vahtkustuti kadunud. Küsisin **infost** bussiväljumisaegu. Ajakirjanik päris **laujalt** tulevikuplaane. Laenasin **naabertalust** muruniiduki. **Sinu jutust** puudub selgus. Õppisin **siit** palju. Olen pärit **Järvamaalt**.

Nende kahe erinevuse puhul nähtub, et vene keeles väljendatakse tegevuse toimimise kohta, eesti keeles aga seda, et tegevuse tulemusena keegi / miski / info jääb või siirdub kuskile (latiivne) või kuskilt ära (separatiivne).

5.3.2. Kohakäände vorm

Sisseütlevat nõuavad verbid *haigestuma, jääma* 'haigestuma', *nakatuma, nakatama, surema, puutuma, suhtuma*.

Laps jäi leetritesse. Õde nakatas venna grippi. Vend nakatus grippi. Sõdur suri saadud haavadesse. Meie probleemid ei puutu teisse. Kuidas te suhtute nõidadesse?

Seestütlevat kasutatakse verbidega *jätkuma, piisama, küllalt olema, aitama* 'küllalt olema' *tüdi[ne]ma, väsima, lahutama, lahku minema, huvituma, innustuma, vaistustuma, hoogu sattuma, osa võtma, aru saama, teadlik olema, välja tegema, võitu saama, üle saama, maha jääma, kahju olema, lugu pidama, kinni hoidma*.

Kahest pudelist veinist jätkus terveks õhtuks. Mulle aitab sinu naljadest. Olen tündinud edasi-tagasi sõitmisest. Ma ei teinud naabrist päev otsa välja. Kas hakkad oma murest üle saama? Sõda lahutas lapsed vanematest. Oleksin äärepealt laevast maha jäänud. Võtsin osa malevõistlusest.

Alaleütlevat kasutatakse verbidega *keskenduma, järgnema, tutvustama, mõtlema, meelde tuletama, vastu pidama, toetuma, tuginema*.

Vestlus keskendus riikidevahelistele suhetele. Koer järgnes peremehele. Kaugel olles mõtlen sageli kodule. Ettekanne toetus küsitlusandmetele. Tuletasin partnerile meie kokkulepet meelde. Ma ei pea pingele vastu.

Alalütlevat kasutatakse ühenditega *olema / hakkama + külm / soe / igav / lõbus / kiire / piinlik / häbi*; verbidega *käskima, paluma, lubama, keelama, aitama, soovitamata, võimaldama*, kui kaasneb teine tegusõna *da*-infinitiivis. Vene keel kasutab siin daativit, niisiis on vene rektsioonilaiend latiivne, eesti laiend lokatiivne.³ (Vt ka osa 5.1.2.)

Mul oli sinu pärast piinlik. Ülemus käskis meestel tööle hakata. Õpetaja lubas lastel klassi jääda. Arno aitas Tõnissonil laulu õppida. Tütar soovitas emal soengut muuta.

³ Alalütlevat kasutatakse ka omajat märkiva määrusena, mis pole otseselt rektsioonilaiend ja on sisult samaväärne omastavas käändes täiendi või postpositsiooni laiendiga: *Emal pesi lapsel jalgu.* (vrd *Emal pesi lapse jalgu.*) *Mul valutab pea.* (*Mu pea valutab.*) *Meil seisab ees raske katsumus.* (*Meie ees seisab raske katsumus.*) *Maril on ema haige.* (*Mari ema on haige.*) Vene keeles esineb siin nii daativit kui prepositsiooni *y* koos genitiiviga. (Vt ka osa 3.12; Klaas 1996.)

5.3.3. Kaasaütlev

Komitatiiv on eesti keeles üsnagi levinud reksioonilaiendi vorm. Seda nõuavad näiteks verbid *abielluma, kaasnema, võrduma, sarnanema, sarnane olema, liituma, liitma, ühinema, ühendama, algama, alustama, lõppema, lõpetama, harjuma, kohanema*.

Mart abiellus Tiuga. Sõjaga kaasnevad haigused. Poeg sarnaneb isaga. Auto liitus kolonniga. Hilinejad ühinesid tantsijatega. Alustasime päeva suplyusega. Kohanesime uue korteriga. Üks kilomeeter võrdub tuhande meetriga.

5.3.4. Sihitise käänded

Eesti keeles nõuavad osastavas käändes sihitist verbid *aitama, abistama, juhtima, juhendama, soodustama, soosima, usaldama, uskuma, vajama, valdama, teenima, imetlema, segama, häirima, tüütama, kuritarvitama, ähvardama, kadestama, austama, järgima, jälgima, kaebama, kurtma, kohtlema, käsitsema, käskima, keelama, meenutama, nautima, tutvustama, hingama, mängima, õpetama, harrastama, taga rääkima, taga ajama, tähele panema*. Verb *unustama* eelistab täissihitist.

Sõpra peab aitama. Ära sega mind! Inimesi tuleb usaldada. Ta valdab mitut keelt. Väike tüdruk kadestas suuremat. Patsient kurtis pidevat väsimust. Lapsi peab vahel keelama. Nautisime sumedat suveööd. Hingasime värsket õhku. Vend mängib tennist. Keegi mängis teises toas klaverit. Raamat tutvustab matkajale Kirde-Eestit. Koer ajas jänest taga. Siia jõudes unustasin kõik mured.

5.3.5. Kaassõnaühend

Loetlegem olulisemaid reksioone, kus laiendiks postpositsioon koos nimisõna genitiivivormiga.

- **üle** – *rõõmustama, kurvastama, imestama, vaidlema, arutlema, aru pidama, nõu pidama, uhke / rõõmus olema, kaebama, kurtma*
Rõõmustame sinu edu üle. Mehed vaidlevad poliitika üle. Olen sinu saavutuse üle uhke. Haige kurtis gaasivalude üle.
- **vastu** – *huvi tundma, eksima, võitlema, vahetama*
Ta tundis juba väiksena huvi meisterdamise vastu. Ära eksi eeskirjade vastu! Vahetan korteri suvila vastu.
- **poolest** – *erinema, sarnanema*
Vennad erinevad temperamendi poolest.
- **kallal** – *töötama, nokitsema*
Töötan artikli kallal.
- **all** – *kannatama*
Vanemad inimesed kannatavad mäluhäirete all.
- **peale** – *mõtleva, halastama, solvuma, pahane olema, vihane olema*
Kaugel olles mõtlen sinu peale. Tüdruk oli pinginaabri peale pahane.

5.3.6. Sarnasusi ja erinevusi lähedaste verbide reksioonis

5.3.6.1. Sama verbi eri reksioonid. Mõnel tegusõnal on kaks või enamgi reksiooni, mille korral tähendus kuigivõrd ei erine.

käskima, keelama, lubama midagi teha

kellel? *Lubasin poisil ära minna.*

keda? *Lubasin poissi ära minna.*

segama, takistama

kellel? mida teha? *Vara saabuv pimedus segas mul töötada.*

keda? mida? mida tegemast? *Vara saabuv pimedus segas mind töötamast.*

Torm takistas laevu väljumast.

kurtma, kaebama

mida? *Haige kurtis väsimust.* (enesetunde kohta)

mille üle? *Haige kurtis väsimuse üle. Üliõpilane kaebas õppejõu subjektiivsuse üle.*

mõtleva

kellest? millest? *Kaugel olles mõtlen sinust.*

kellele? millele? *Kaugel olles mõtlen sinule.*

kelle peale? mille peale? *Kaugel olles mõtlen sinu peale.*

arvestama

mida? *Sa võiksid arvestada minu soovitusi.* (olemasolevad, varem tekkinud asjaolud)

kellega? millega? *Tuleb arvestada kahe kaasasõitjaga / võimaliku nurjumisega.* (tekkivad või võimalikud asjaolud; takistused)

surema

millesse? *Kõrbes surid inimesed janusse. Kirjanik suri malaariasse.*

mille kätte? *Kõrbes surid inimesed janu kätte.* (ei kasutata haiguste kohta)

5.3.6.2. Sünonüümsete verbide sarnased rektsoonid. Sama või lähedase tähendusega verbid, nagu *tuginema* ja *toetuma*, *takistama* ja *segama*, nõuavad sageli ühesuguse vormiga laiendeid.

tuginema, toetuma

kellele? millele?

Artikkel tugines / toetus läbiviidud uurimusele. Tauli tugineb / toetub oma põhimõtetes Aavikule.

baseeruma, põhinema

millel?

Artikkel põhines / baseerus läbiviidud uurimusel.

arvestama, arvesse võtma

mida?

Võtke arvesse / arvestage ka minu soovitusi!

küsima, pärima, uurima

kust?

Turist uuris / päris infopunktist, kuhu edasi minna. Küsisin vanaemalt, kuidas ta tervis on.

pärit olema (koht, kuuluvus), *pärinema* (kuuluvus)

kust?

Külaline pärines / oli pärit kuulsast suguvõsast. Olen pärit maalt.

haigestuma, jääma 'haigestuma' nakatuma

millesse?

Laps haigestus / jäi nohusse. Laps nakatus leetritesse.

jätkuma, piisama, küllalt olema; aitama (tegevuste, abstraktmõistete kohta)

millest?

Sellest toidukraamist meile jätkus / piisas / oli meile küllalt. Lapsele jätkub / piisab / on küllalt / aitab ka väikesest märkusest.

segama, takistama

kellel? mida teha?

Trammikolin segas / takistas mind magamast. (vt osa 5.3.6.1)

segama, takistama, häirima

keda? mida tegemast?

Trammikolin häiris mind magamast.⁴

⁴ Argikõnes öeldakse tavaliselt *häirima* asemel *laskma* koos eitusega: *Trammikolin ei lasknud mul magada.*

5.3.6.3. Samade või sünonüümsete verbide / verbiühendite erinev rektsioon.
Teisalt on ka samatähenduslikke verbe ja verbiühendeid, nagu *osa võtma* ja *osalema*, mille rektsioonid erinevad.

←→

osa võtma millest?

Hakkaja tüdruk võttis **osa võistlustest / konkursist / näiteringi tööst.**

tuginema, toetuma millele?

Minu väited tuginevad **isiklikule kogemusele.**

huvi tundma mille vastu?

Noored tundsid huvi **arvutierialade vastu.**

kaebama mida? / mille üle? (vt osa 5.3.6.1)

Haige kaebas **väsimust / väsimuse üle.**

osalema kus?

Hakkaja tüdruk osales **võistlustel / konkursil / näiteringi töös.**

põhinema, baseeruma millel? (vt osa 5.3.6.2)

Minu väited põhinevad **isiklikul kogemusel.**

huvituma / huvitatud olema millest?

Noored huvitusid / olid huvitatud **arvutierialadest.**

kaebama / kaebamas kelle peale?

Tüdrukud kaebasid õpetajale **poiste peale.**

Tüdrukud käisid õpetaja juures **poiste**

peale kaebamas.

kaebust esitama kelle peale? mille kohta?

Üliõpilane esitas **õppejõu peale / õppejõu subjektiivsuse kohta** kaebuse.

5.3.6.4. Harjutus. Parandage vead.

1. Mu essee jäi kirjutuslaua sahtlis. 2. Filoloogia tõus, millest me meenutame, jätkus veel mõnda aega. 3. Imestasin sinu käitumist. 4. Ühele aitab pinget maandada söömine, teisele kehakultuur. 5. Halastage mind! 6. Unustasin koti kohvikus. 7. Haigele õnnestus paar tundi magada. 8. Õde kaebas emale venna üle. 9. Mulle oli häbi seda kuulata. 10. Ta unustas oma probleemidest ja haigustest. 11. Inimene peab hoolitsema oma kehast. 12. Mulle see väga segab.

5.4. ÜHILDUMISEST

Eesti keeles toimub ühildumine **arvus, käändes ja isikus**. Vene keelega võrreldes puudub eesti keeles sookategooria ja nii ka ühildumine selles. Järgnevalt esitatakse põhilised ühildumisjuhud⁵ koos erandite ja erijuhtudega ning kõrvutatakse neid vene keele ühildumisega. Grammatikamõistestik lähtub eesti traditsioonist (vt lisa 3). (Lähemalt ühildumisest vt Erelt 2001.)

5.4.1. Omadussõnalise täiendi ühildumine nimisõnaga

Omadussõnaline täiend ühildub põhjaga käändes ja arvus: *suures metsas, suurtes metsades*. Erandiks on:

- a) neli viimast käänet: ühildumine ainult arvus, omadussõna jääb genitiivi, käände-lõpud *-ni, -na, -ta* ja *-ga* liituvad ainult ühendi viimasele sõnale (*ninataga*-reegel): *suure metsani, suurte metsadega*;
- b) juhud, kui atribuut on käändumatu sõna: omadussõna *kogu, eri, kulla, valmis*, osalt ka *täis* ('täidetud'), *ise* ('eri'), *mis* ('missugune'), *oma*⁶; *iselaadi, poisiohtu* jne; *germaani, katoliku, inglise* jne, mineviku kesksõna; *kogu majas, eri päevadel, rahvast täis saalidele, mis ajaks, germaani keeli, oodatud külalisi, väsinud matkajatele*.⁷

Sellised ühildumatusejuhud, mida tegelikus keelekasutuses tuleb ette päris sageli, on eesti keele eripära eriti võrreldes vene keelega, kus atribuudi ühildumine on üpris järjekindel. Järgnevalt veel mõningaid erinevusi vene keelest.

- Eesti keele ühildumist kahandavad ka juhud, mil vene ühilduvale omadussõnale või omadussõnalisele asesõnale vastab eesti keeles genitiivatribuut: isikulised asesõnad *minu, sinu* jne (vrd *мой, твой*), nt *meie lastest*; pärisnimedel põhinevad atribuudid *eesti, Eesti, Tallinna, Ameerika* (vrd *эстонский, таллинский, американский*), nt *eesti kommetest*.
- Vene keeles võib käändumatu olla pigem ühendi põhi: *большое пальто : большому пальто*.

⁵ Ühildumise all on käsitletud ka kooskõlastamist nt sihitise ja seisundimääruse, nimisõna ja asesõna vahel, mis otseses mõttes ühildumise kui grammatilise seose alla ei kuulu.

⁶ *oma* käändub ja seega ühildub tunderõhulisena: *omas majas, omal maal, omas kodus, omad inimesed, omad lapsed* jne.

⁷ Suurt osa loetletud käändumatutest sõnadest kasutatakse ainult täiendina; ka öeldistäiteks saavad olla *valmis, täis, poisiohtu* jms liitsõnad ning kesksõnad (vt osa 5.4.5); sõna *oma* kasutakse öeldistäitena üksnes konstruktsioonis 'miski on kellegi oma': *See müts on minu oma*. 'Эта шапка моя.'

- Erinevalt vene keelest võib eesti keeles omadussõna keskvõrde vorm esineda ühilduva täiendina (*laiematel tänavatel*) või mis tahes muus omadussõnale oma ses funktsioonis. Vene keskvõrre (*шире*) on käändumatu ega esine täiendina, seda asendab seal ühend *более* + algvõrre (*на более широких улицах*).
- Arvsõna või arvsõnalist asesõna laiendavas nimisõna fraasis on adjektiiv vene keeles mitmuses (*два новых дома*), eesti keeles ühildub arvus üldreegli järgi (*kaks uut maja*).

5.4.2. Lisandi ühildumine nimisõnaga

Lisand ja põhisõna ühilduvad käändes ja arvus (*kuurortlinnas Pärnus, meid kui lapsevanemaid, vendadele Tammedele*). Sel reeglil on mitu erandit, mis puhul muutub ainult üks lisandiühendi osa.

- a) tiitlid ja kõnetlussõnad (*akadeemik Aristele, vend Martinile*) ei ühildu, kui neid mingil moel esile ei tõsteta;
- b) asutuste jms nime ja liiginime ühendist muutub ainult üks osa: *kohvik Metropol, kohvik Metropolis, Metropoli kohvikus*;
- c) ees- ja perekonnanime ühendis muutub ainult perekonnanimi: *Mart Tammele*.

Vene keel on taas ühildumises järjekindlam (*академику Иванову, брату Мартину, Лидию Николаевну Петрову, Марту Тамму*; siiski: *в ресторане «Москва» / в «Москве»*. Ühildumist võib takistada mõne sõna või nime käändumatus (*академику Аристе*).

5.4.3. Paarissõna osiste ühildumine

Kirjakeele reeglite kohaselt käänduvad sidekriipsuga ühendatavate paarissõnade osised ühtmoodi: *õed-vennad, õdede-vendade, õdedele-vendadele, lasteaed-alkool, lasteaias-alkoolis, arst-õppejõud, arstile-õppejõule*.⁸ Samamoodi vene keeles (*лётчику-космонавту*).

5.4.4. Öeldise ühildumine alusega

Harilikult ühildab subjekt mõlemas keeles endaga predikaadi. Eesti keeles toimub täisaluse korral ühildumine arvus ja isikus. Tuleb tähele panna, et see kehtib ka minevikuvormide kohta. Vene keeles ühildub verb isikus ja arvus ainult oleviku- ja

⁸ Tegelikus keelekasutuses on tendents muuta uuemates paarissõnades vaid teist osist: *lasteaed-alkoolis, arst-õppejõule*.

tulevikuvormides (*я читаю, ты читаешь* jne), mineviku- ja konditsionaalvormides aga mitte isikus, vaid arvus ja ainsuse korral soos (*читал, читала, читали* isikust sõltumata). Emakeele mõjul võib venelane kasutada eesti keeles isikuühildumiseta vorme nagu **ma läks, *sa läks* (p.o *ma läksin, sa läksid*).

3. pöördes oleva öeldise ühildumine alusega arvus võib muutuda problemaatiliseks, kui aluse sisu ja vorm on omavahel vastuolus.

Vormilt mitmusliku ja sisult ainsusliku aluse korral, nagu viisakusteietamine ja mitmussõnad, on ühildumine järjekindlalt vormiline, öeldis on mitmuses.

Käärid olid laual. Kas teie olete selle raamatu autor?

Üht selget reeglit pole aga vastupidisteks juhtudeks, mil alus on sisult, kuid mitte vormilt mitmuslik (hulgafraas: *viis meest, rühm mehi, palju mehi*). Ainsust eelistatakse üldiselt juhtudel, kui vormilise ainsusega kaasneb ka sisuline kokkukuuluvus ja alusega tähistatud käsitatakse mingis mõttes tervikuna.

Olulisemad soovitusel on järgmised:

a) kui aluseks on hulganimisõnaga (*rühm, hulk, salk, grupp* jne) või -määrsõnaga (*palju, vähe*) fraas, on öeldis ainsuses.

Piiril seisid palju autosid. Rühm autojuhte oli kogunenud lõkke ümber.

b) kui aluseks on hulgafraas arvsõnaga (*kümme autot*) või sõnadega *mitu, paar, osa, enamik, muist*, siis on võimalik nii ainsus kui mitmus.

Kaks bussi sõitis / sõitsid kõrvalteele. Puu otsast potsatas / potsatasid maha mitu õuna.

c) ainsust eelistatakse, kui hulgafraas paikneb lause lõpus, on sisult ebamäärane või mõtestatav tervikhulgana.

Aknast piilus kolm lapsenägu. Res Publica poolt hääletas enamik noori valijaid.

d) omajalauses on öeldis ainsuses.

Minu vanaisal ja vanaemal oli üheksa last.

e) kui arvsõnaga hulgafraasil on määratlev laiend, on öeldis mitmuses.

Aknast piilusid kõik kolm lapsenägu.

Kogu ühildumise problemaatika on aga aktuaalne ainult nende verbivormide puhul, kus arvu- ja isikuvormid eristuvad: kindla kõneviisi jaatavas kõnes, osalt ka tingiva kõneviisi jaatavas kõnes.

Enamik noori valijaid oleks / oleksid võinud hääletada Res Publica poolt.

On aga terve hulk verbivorme, mille korral ühildumine ei toimi:

- verb *olema* preesensivormis – ainsuse ja mitmuse 3. pöörde vorm ühesugune (*on*). Selle rohked kasutusjuhud on ühildumise poolest probleemitud.

Kaks last on kuhugi kadunud.

- eitavad verbivormid, kaudne ja möönev kõneviis – arvu- ja isikuvormid ei eristu.

Osa õpilasi ei andnud oma töid ära. Kaks poissi istuvad tiigi kaldal.

- tingiv kõneviis – paralleelselt on kasutusel isikus ja arvus muutuv (*ma laulaksin, sa laulaksid*) ja veidi kõnekeelsem lõppudeta (*ma / sa /... laulaks*) pööramisviis. Viimase korral ühildumine ei nähtu.

Osa inimesi läheks esimesel võimalusel Läände tööle.

5.4.5. Öeldistäite ühildumine alusega

Öeldistäide ühildub eesti keeles alusega arvus. Ka vene keeles on samalaadne ühildumine arvus ja soos.

Minu telefon on punane. Meie oleme tudengid.

Eesti keeles on ühildumine ennekõike sisuline.

- a) viisakus-*teie* korral on öeldistäide (erinevalt öeldisest) ainsuses. (Omadussõna ühildumine erineb vene keelest, kus nominaalpredikaat on teietamise korral mitmuses: *Вы очень добры.*)
Te olete väga lahke. Kas teie olete kümnenda klassi juhataja?
- b) mitmusliku sisuga kvantorifraaside korral on öeldistäide mitmuses.
Muist raamatuid on igavad.

Mitmussõnalise aluse korral on öeldistäide mitmuses.

Poisi püksid olid mustad.

Ühildumine ei toimi, kui öeldistäiteks on käändumatu sõna (vt osa 5.4.1).

Saalid olid rahvast täis. Tööd olid eilseks valmis. Lapsed olid väsinud.

5.4.6. Seisundimääruse ühildumine aluse ja sihitisega

Saavas ja olevas käändes määrus ühildub osal juhtudel arvus selle lauseliikmega, mille kohta see n-õ käib, peamiselt siis, kui määruseks on nimisõna. (Vt ka osa 5.2.5.)

Kuningatütred muutusid konnadeks. Poisid lahkusid sõpradena.

Teietamise ja mitmussõna korral on määrus ainsuses.

Te võiksite tulla mulle sekretäriks. Tangid osutusid vajalikuks tööriistaks.

Omadussõnalist määrust on soovitatav kasutada ainsuses.

Laevahuku tagajärjel jäi palju perekondi õnnetuks. Naise silmad muutusid kurvaks. Poisid jõudsid koju läbimärjana.

Ka nimisõnaline määrus on ainsuses, kui öeldistäiteks olev nimisõna väljendab pigem omadust kui olendit või eset.

Laevahuku tagajärjel jäi palju lapsi orvuks.

Vene keeles ühilduvad analoogilised määrused järjekindlalt arvus ja soos (*много детей осталось сиротами, глаза женщины стали грустными*).

5.4.7. Käändsõnaline hulgasõna ja nimisõna

Käändsõnalise hulgasõna (arvsõna, hulganimisõna) ja nimisõna ühendis vahelduvad kaks seostamisviisi: rektsioon ja ühildumine. Kui hulgasõna on ainsuse nimetavas, on seostamisviisiks rektsioon (*viis poissi, pudel õlut, rühm maju*), muudel juhtudel ühilduvad käändsõnalise kvantorifraasi osad käändes: *viiele poisile, korvitäiest kartulitest, pudelist õllest, paljudele inimestele*. Kui hulgasõna on vormilt ainsuses, on laiend ainsuses või mitmuses niisamuti kui rektsiooniga fraasis (*viis poissi : viie poisi, rühm maju : rühmast majadest*). Kui hulgasõna on mitmuses, on ka nimisõna mitmuses: *paljud linnad, kümned kirikud*. Kehtib *ninataga*-reegel: *kümne kotiga, korvitäie seentega, kümnete kirikuteni*.

Nimisõnalise hulga fraasi korral on veel mõningad mitteühildumise, s.o rektsiooni juhud, kus laiend on osastavas:

- a) hulgasõna mitmuse nimetavas ja osastavas
Riiulitel seisid reas sajad pudelid õlut. Tee ääres vedeles kümneid kotte kartuleid.
- b) hulgasõna ainsuse omastavas, kui fraas on lauses sihitiseks
Ostsin pudeli õlut / koti kartuleid.

Vrd muudes funktsioonides ühilduv omastav.

Maksin pudeli õlle eest kümme krooni. Tee keldris ruumi ühe koti kartulite jaoks!

Peamised erinevused vene kvantorifraasist on järgmised.

- Vene keeles läheb arvsõna laiendav ainsuslik nimisõna käänamisel mitmusse (*три мальчика : трём мальчикам*), eesti keeles arv ei muutu.
- Vene keeles nimisõnalise hulgasõna laiend ei ühildu, vaid rektsioon säilib kõigis käänetes (*бутылку пива, группе мальчиков*).

5.4.8. Mitmesõnaline arvsõnaühend

Erinevalt vene keelest, kus mitmesõnalise põhiarvsõnaühendi komponendid on üldiselt samas käändes (*двадцать пять, двадцати пяти, двадцатью пятью*), ühilduvad eesti keeles põhiarvsõna komponendid täielikult ainult nimetavas, omastavas ja osastavas. Muudes käänetes lisanduvad lõpud ühendi viimasele sõnale, eelmised sõnad on omastavas käändes: *kakskümmend viis : kahtkümmend viit : kahekümne viiele; tuhande üheksasaja kahekümne viiele*.

Järgarvsõna korral, kus ka vene keeles läbivat ühildumist pole, on kõik eelmised sõnad põhiarvsõna omastavas, ainult viimane sõna on järgarvsõna nõutavas käändevormis: *tuhande üheksasaja kahekümne viies : tuhande üheksasaja kahekümne viiendal*. (Vt Õispuu 1999: 125–130.)

5.4.9. Asesõna ühildumine lähtevormiga

Eesti keeles võib asesõna ühilduda lähtevormiga arvus, kuid ühtset reeglit ei ole: (a) *ta / nad, see / need* ühilduvad järjekindlalt, (b) *enese ~ enda* võib mitmuse asemel ka ainsusse jääda, *ise* ei erista ainsust ja mitmust; (c) asesõnadel *kes* ja *mis* on ainsuse ja mitmuse nimetav ühesugune ning mitmusevorme kasutada pole muudeski käänetes soovitatav, nii pole ka ühildumine võimalik.

- a) *Poisid otsisid tööd, nad käisid mitmes firmas.*
- b) *Poisid otsisid endale / endile ise tööd.*
- c) *Poisid, kes tööd otsisid, käisid mitmes firmas.*

Ka vene keeles on siin eri asesõnade korral ühildumine erinev: *see* ja *ta* vasted ühilduvad arvus ja soos (*мальчик – он, мальчики – они*), *сам* muutub ja ühildub soos ja arvus, *себя* jm vormid mitte (*Мальчики сами искали себе работу; Мальчики искали самому себе / самим себе работу*; vormid *самому* ja *самим* on pro-noomeni *сам* käändevormid); siduv *который* ühildub järjekindlalt arvus ja soos (*мальчик, который – мальчики, которые*).

5.4.10. Kokkuvõtteks ühildumise kohta

Eesti keeles on ühildumine vähem järjekindel kui vene keeles, siin on palju erandeid ja erijuhte kord sisulise, kord vormilise ühildumise suunas, samuti sõnu ja sõnavorme, mis ei saagi ühilduda. Eesti käändsõnafraasile on iseloomulik tendents kasutada kõigile osadele ühiseid morfeeme ainult üks kord, fraasi lõpus; selliselt toimivad *ninataga*-reegel omadussõna ja nimisõna ning hulgasõna ja nimisõna ühendis, laiemalt on sama võtte kasutusel mitmesõnalistes arvsõnaühendites. Ka lisandiga nimisõnafraasi korral on tendents muuta vaid ühte komponenti. Ühildumise põhijuhud võtab kokku tabel 5.12.

Tabel 5.12. Ühildumine eesti keeles

Tarind	Kategooria	Näited	Erandeid ja erijuhte
Omadus-sõnaline täiend + nimisõna	arv, kääne	suures metsas, suurtes metsades	<i>ninataga</i> -reegel: suure metsani, suurte metsadeni käändumatu omadussõna, kesksõna, omastav: katoliku, oma, kogu, eri, väsinud, eesti, minu
Lisand + nimisõna	arv, kääne	vennad Tammed; Jüril, kirjanikul; meid kui lapsevanemaid	professor Tammele; onu Peetrite; Priit Tammest; Metropoli kohvikus / kohvik Metropoli kohvik Metropolis
Paarissõna	arv, kääne	õed-vennad	–
Alus + öeldis	isik, arv	ma loen, poisid loevad, ma olen lugenud, ma loeksin, poisid olid lugenud	hulgafrasiga laused; pöörd-eristusteta verbivormid: ta / nad on / ei loe / ei lugenud / lugevat / ei lugevat / olevat lugenud (loeks / oleks lugenud) ta / nad on lugenud jne
Alus + öeldistäide	arv	Maja on punane. Poisid on omavahel head sõbrad.	Teie olete haige.
Alus + seisundi-määrus	arv	Mees värvis maja punaseks. Poisid lahkusid sõpradena.	Mees värvis seinad siniseks. Lapsed jäid orvuks.
Hulgasõna + nimisõna	kääne (v.a kui hulgasõna on nimetavas)	viiel poisil, rühmal poistel, pudelist õllest, paljudele inimestele	Rektsioon üksikjuhtudel: Otsin pudeli õlut. (vrd Maksin pudeli õlle eest kümme krooni.)
Mitmesõnaline arv	kääne	kahekümne viie, kahtkümend viit	Lõpud liituvad ainult viimasele sõnale (põhiarvsõnal alates sisseütlevast): kahekümne viiele, kahekümne viiest
Asesõna ja lähtevorm	arv	Poisid otsisid endile tööd. Poiss otsis tööd, ta käis mitmes firmas.	Poisid otsisid endale tööd. Poisid, kes tööd otsisid; Majad, mida ma nägin

5.4.10.1. Harjutus. Parandage vead.

1. Ajaga seotuid probleeme ei ole õnnestunud lahendada. 2. Hoolimata küllaltki kallid piletitest läksime kinno. 3. Igal aastal tekivad mingeid uusi raskusi. 4. Isegi hundi, karu või muu sarnase kahjutegeva looma õige nimetamisest püüti loobuda. 5. Ma tuli täna Narvast. 6. Need, kes organiseerib üritusi, peavad arvestama igasugustega ootamatustega. 7. Neile on omane teatud mõistatusliku nähtuste vastu huvi tundmine. 8. Nii tekib alternatiivne "puhas teaduse" ideoloogia. 9. Ootan raha, aga need pole veel arvele tulnud. 10. Ilmar tuli uute järeldustele. 11. Rida faktorid võivad mõjutada keelt nii positiivselt kui negatiivselt. 12. Mul oli palju kohtumised valijatega. 13. Ta oli huvitatud meies projektis. 14. Uued aknad teevad toad soojemateks.

5.5. KAASSÕNAFRAAS

5.5.1. Ülevaade kaassõnadest

Eesti keeles on küll hulk käändeid, mis väljendavad samu tähendusi, mida vene keeles kaassõnad (nt *teatrisse* : *teatris* : *teatrist* : *teatrit* : *teatrit*), siiski leidub ka arvukalt kaassõnu. Eesti keelele on omane tagasõnade rohkus, eessõnu on tunduvalt vähem. Enamik tagasõnu nõuab nimisõna omastavas käändes. Suurim tähendusrühm on kohasuhteid väljendavad kaassõnad. Tabel 5.13 esitab olulisemad kaassõnad. (Lähemalt vt nt EKMM: 53–100; Kerge 2001: 35–38.)

Tabel 5.13. Eesti keele kaassõnad

Nimisõna kääne	Tagasõnad	Eessõnad
1. KOHTA VÄLJENDAVALD		
Omastav	laua alla : all : alt laua peale : peal : pealt karbi sisse : sees : seest teatri ette : ees : eest teatri taha : taga : tagant ukse kõrvale : kõrval : kõrvalt ukse vastu : vastas : vastast ukse juurde : juures : juurest seina äärde : ääres : äärest ukse ja akna vahele : vahel : vahelt laua kohale : kohal : kohalt kübara külge : küljes : küljest kuuse otsa : otsas : otsast linna lähedale : lähedal : lähedalt tänava poole : pool : poolt toa keskele : keskel : keskelt traktori järele : järel : järelt Vilniuse kaudu laua ümber	läbi pargi ümber laua üle jõe
Osastav	teed mööda	mööda teed piki kallast vastu puud keset tuba siapoole : siinpool : siitpoolt teed sinnapoole : sealpool : sealpoolt teed ettepoole : eespool : eestpoolt mind tahapoole : tagapool : tagantpoolt mind
Seestütlev	kassast vasakul / paremal minust eespool / tagapool	
Rajav		kuni nurgani

Seestütle	vihmast hoolimata	hoolimata vihmast
Alaleütle	seadusele vastavalt vihmale vaatamata	vastavalt seadusele vaatamata vihmale tänu abile
Kaasaütle	lapsega koos visiidiga seoses vennaga võrreldes	koos lapsega seoses visiidiga võrreldes vennaga
Ilmaütle	ilma mütsita	

Osad kaassõnaühendeist on väljakujunenud leksikaalne koosseis: *põlvist / vööst saadik; (lõi / andis) mööda pead / kõrvu, vastu pead / kõrvu; käsku / seadust mööda; linna / küla peal : peale; eilsest / homsest peale; päev / öö / hommik / õhtu / aasta läbi / otsa.*

5.5.2. Sama või lähedast tähendust väljendavad keelendid

5.5.2.1. Käänevorm ja kaassõnafraas

→←

Panin raamatu **lauale**.

Panin raamatu **karpi**.

Jalutasin **tänavanurgani**.

Ema läks **lapsega** poodi.

Poiss läks **mütsita** õue.

Avasin karbi **noaga**.

Ostsin **peoks** toidukraami.

Ostsin **lapsele** uued kingad.

Lugesin raamatut **loodusimedest**.

Panin raamatu **laua peale**.

Panin raamatu **karbi sisse**.

Jalutasin **kuni tänavanurgani**.

Ema läks **koos lapsega** poodi.

Poiss läks **ilma mütsita** õue.

Avasin karbi **noa abil**.

Ostsin **peo jaoks** toidukraami.

Ostsin **lapse jaoks** uued kingad.

Lugesin raamatut **loodusimede kohta**.

Kasutussoovitusi

- Pikemat, kaassõnaga väljendust kasutatakse enam suulises kõnes ja rõhutada soovides.
- *peale : peal : pealt*: nimisõna märgib tavaliselt pinda (*laud, tee, staadion, meri*), transpordivahendit (*jõudsin bussile / bussi peale*), kõnekeelses kasutuses ka asumit (*läks linna / küla peale, on kusagil maja peal, aga mitte *läks linnale, *on majal*).
- *sisse : sees : seest*: nimisõna märgib tavaliselt siseruumiga eset (*karp, purk, pudel*).
- *kuni, koos, ilma* võib lisada vastavalt rajava, kaasaütleva, ilmaütleva vormile, kui soovitakse rõhutada.

- Kaasütleva käände põhitähendus on kaasnemise ja vahendi märkimine. Kaasnemise korral saab lisada *koos*: *ostsin arvuti koos printeriga; poiss tuli külla koos pruudiga*. Kaassõna *abil* tõstab esile mitte päris tavalist vahendit: *avas pudeli kruvikeerajaga / kruvikeeraja abil, aga kirjutab pliiatsiga, mitte *kirjutab pliiatsi abil*.
- Saav kääne väljendab otstarvet sündmust või tegevust tähistava sõna korral (*peoks, matusteks, sünnipäevaks, remondiks, värvimiseks: hankisin remondiks värvid, värvimiseks pintslid*), alaleütlev isiku (*lapsel*) või objekti korral (*hankisin majale värvi*); kaassõna *jaoks* sobib mõlemal juhul (*hankisin värvimise jaoks pintslid, maja jaoks värvi*).
- Teksti, vestluse, kõne jne teemat saab väljendada nii seestütleva käände kui kaassõna *kohta* abil. Laiemad kasutusvõimalused on seestütleva käandel (*raamat loodusimedest, ettekanne ühiskonna probleemidest, rääkis oma murest, jutustas reisist*). Kaassõna *kohta* kasutatakse koos nimisõnaga, eelistatavalt pikema fraasina: *raamat Aafrika loodusimede kohta, ettekanne ühiskonna probleemide kohta*.

5.5.2.2. Sama või lähedase tähendusega kaassõnad

Tõstsin laua **toa keskele**.

Laud on **toa keskel**.

Ta seisab **minust eespool**.

Meres on vett **põlvist saadik**.

Ootasid sind **päev läbi**.

Sõidame **pärast tööd** mere äärde!

Trollid sõidavad **kella kuuest peale**.

Õpetaja läks **laste hulka**.

Ta puudus **haiguse tõttu**.

Reegli järgi / reegli põhjal peab siin olema tugev aste.

Suvel kulub jäätist **kilode kaupa**.

Pakk kaalub **kolme kilo ümber**.

Vihmast hoolimata läksime matkale.

Lähen õhtul **sõbra juurde** külla.

Ukse juures on jalamatt.

Maja juures on lillepeenrad.

Peale kolme õe on tal ka kaks venda.

Buss sõidab Võrru **Tartu kaudu**.

Tõstsin laua **keset tuba**.

Laud on **keset tuba**.

Ta seisab **eespool mind**.

Meres on vett (**kuni**) **põlvini**.

Ootasid sind **päev otsa**.

Sõidame **peale tööd** mere äärde!

Trollid sõidavad **kella kuuest alates / alates kella kuuest**.

Õpetaja läks **laste sekka**.

Ta puudus **haiguse pärast**.

Reeglile vastavalt peab siin olema tugev aste.

Suvel kulub jäätist **kilode viisi**.

Pakk kaalub kolme **kilo ringis**.

Vihmale vaatamata läksime matkale.

Lähen õhtul **sõbra poole** külla.

Ukse kõrval on peegel.

Maja sein ääres on lillepeenrad.

Lisaks kolmele õele on tal ka kaks venda.

Buss sõidab Võrru **läbi Tartu**.

Kasutussoovitusi

- Põhjuskaassõna *pärast* on laiema tähendusega kui *tõttu*, sõna *pärast* võib kasutada ka seoses inimeste või olenditega (*Tulin siia sinu pärast / raamatu pärast*). Nii *tõttu* kui *pärast* sobivad, kui nimisõna märgib asetleidnud sündmust või abstraktmõistet (*Sinu eksimuse tõttu / pärast on töö häiritud*).
- Samatähenduslikest ajakaassõnadest *pärast* (tööd) ja *peale* (tööd) eelistab kirjakeele norm sõna *pärast*. Sõna *pärast* sobib ka mis tahes konteksti, seevastu *peale* on kasutusel peamiselt kindlates ühendites (*peale lõunat, tööd, tunde; peale kella kolme*).
- *ääres* kasutatakse, kui miski paikneb piki seina, teed vms joonena mõtestatavat (*Tüdrukud seisid seina ääres. Meie maja on maantee ääres*). Kinnistunud ühend on *laua ääres* (*istuma*). *juures* märgib ebamäärases läheduses paiknemist nagu vene *y + genitiiv*.
Meie maja on bussipeatuse juures. Prügiämbەر jäi vist välisukse juurde. Vanaema elab meie juures. Ma käisin tädi juures külas.
- Kellegi koduga seoses kasutatavatest kaassõnadest on *juurde* : *juures* : *juurest* üldisemad, neid saab kasutada nii külasolemise kui kellegi juures elamise kohta. Kaassõnad *poole* : *pool* : *poolt* märgivad lühiajalist viibimist.
Ma käisin tädi pool külas. Lähen paariks päevaks sõbra poole.
- Marsruute kirjeldades on soovitatav kasutada sõna *kaudu* (*Sõitsime Alatskivile Tartu kaudu*.), jättes *läbi* konkreetse koha läbimise väljendamiseks (*Sõitsime autoga läbi Tartu linna*). Hoopiski ebasoovitav on marsruudi korral *üle*: see väljendab pealtpoolt kulgemist ja on tüüpiline ühendites *üle silla, üle tee, üle jõe*. (Kõik kolm vastavad vene prepositioonile *через*.)

5.5.3. Sama või lähedase sõna erisugune kasutamine

5.5.3.1. Sama kaassõna sama rektsiooniga tagasõnana ja eessõnana

→←

Kiirteed mööda kihutavad autod.
Maja ümber jooksevad lapsed.
 Ema läks **lapsega koos** poodi.
 Trollid sõidavad **kella kuuest alates**.
Vennaga võrreldes on ta päris pikk.
Vihmast hoolimata läksime matkale.
Vihmale vaatamata läksime matkale.
Reeglile vastavalt peab siin olema tugev aste.
Presidendi vastuvõtuga seoses on liiklus ümber korraldatud.

Mööda kiirteed kihutavad autod.
 Lapsed jooksevad **ümber maja**.
 Ema läks **koos lapsega** poodi.
 Trollid sõidavad **alates kella kuuest**.
Võrreldes vennaga on ta päris pikk.
Hoolimata vihmast läksime matkale.
Vaatamata vihmale läksime matkale.
Vastavalt reeglile peab siin olema tugev aste.
Seoses presidendi vastuvõtuga on liiklus ümber korraldatud.

Kasutussoovitusi

- Valikut ees- ja tagasõna vahel suunab sageli infostruktuur. Nimisõna enne kaassõna (*lapsega koos, vihmast hoolimata, kiirteed mööda*) tähistab kontekstist tuttavat, parasjagu aktuaalset last, vihma või kiirteed. Kui aga nimisõna järgneb kaassõnale, on nimisõna (*laps, vihm, kiirtee*) sisult uus ja enam rõhutatud (*koos lapsega, hoolimata vihmast, mööda kiirteed*).
- Sõnal *ümb*er ees- ja tagasõnana on väike tähenduserinevus. *ümb*er maja jooksmine tähendab majale ringi peale tegemist, *maja ümb*er aga liikumist maja lähemas ümbruses suunda täpsustamata.

5.5.3.2. Sama kaassõna eri reksiooniga ja/või eri tähendustes

peale

Laotasin vaiba **diivani peale**.

Peale võistlust peeti väike pidu.

Kolmapäevast peale on teil uus õpetaja.

Peale kolme õe on tal ka kaks venda.

alla

Hiir jooksis **kapi alla**.

Saalis oli **alla kümne inimese**.

läbi

Tee viis **läbi metsa**.

Ootasin sind **päev läbi**.

Ta hukkus **vaenlase kuuli läbi**.

mööda

Mööda kiirteed kihutavad autod.

Kiirteed mööda kihutavad autod.

Tuleb toimida **käsku mööda**.

Tüdruk andis poisile **mööda kõrvu**.

üle

Sild viib **üle jõe**.

Saalis oli **üle tuhande inimese**.

Olen rõõmus **sinu võidu üle**.

eest

Buss sõidab **meie maja eest** mööda.

Otsin **kümne krooni eest** vana jope.

vastu

Laps loopis punast palli **vastu planku**.

Kaubamaja vastu ehitati hotell.

Kas teil on mingit rohtu **gripi vastu**?

käes

Minu raamat on **sinu käes**.

Laev kõigub **tormi käes**.

pärast

Pärast võistlust peeti väike pidu.

Kell on **viie minuti pärast** kuus.

Buss väljub **poole tunni pärast**.

Puudusin koolist **haiguse pärast**.

Emal muretseb **lapse pärast**.

poole : pool : poolt

Tuul puhub **paberivabriku poolt**.

Maja aknad on **tänava poole**.

Lähem õhtul **sõbra poole** külla.

Määrus on **valitsuse poolt** heaks kiidetud.

5.5.3.3. Kaassõna ja abimäärsõna või määrsõna

Ühe ja sama sõna kasutusjuhud kaassõnana ja abimäärsõnana tunduvad vahel eristamatud. Siiski moodustab kaassõna lahutamatu ühendi nimisõnaga ja on kas eessõna

või tagasõna. Abimäärsõna kuulub aga kokku verbiga, tema koht ja liikumine lauses on vabam, vrd nt sõna *ette* paiknemise võimalusi, kui *ette* on a) abimäärsõna ja b) kaassõna.

a) *Auto sõitis ette bussile ja jalgrattale. Auto sõitis bussile ootamatult ette.*

b) *Auto sõitis **bussi ja jalgratta ette**. Auto sõitis ootamatult **bussi ette**. (Võimatu: *Auto sõitis ette **bussi ja jalgratta**. *Auto sõitis **bussi ootamatult ette**.)*

Kaassõna laiendav nimisõna on tavaliselt omastavas (*bussi ette, üle silla*), ühendverbi laiendav mingis kohakäändes (*sõitis bussile ette, jooksis sillast üle*).

5.5.3.3.1. Kasutus sisult lähedane

→←

Auto sõitis **üle silla**.

Panin lina **laua peale**.

Auto sõitis **bussi ette**.

Ta istus **minu vastu**.

Auto sõidab **bussi järel**.

Poiss ronis **kivi otsa**.

Andsin raamatu **sõbra kätte**.

Auto sõitis sillast **üle**.

Panin lina lauale **peale**.

Auto sõitis bussile **ette**.

Ta istus mulle **vastu**.

Auto sõidab bussile **järele**.

Poiss ronis kivile **otsa**.

Andsin raamatu sõbrale **kätte**.

5.5.3.3.2. Kasutus sisult erinev

←→

Pall veeres **voodi alla**.

Auto sõitis **mööda teed**.

Sõitsime autoga **vastu puud**.

Pall veeres voodist **alla**.

Auto sõitis majast **mööda**.

Sõitsime autoga isale **vastu**.

5.5.3.4. Harjutus. Kasutage sulgudes olevaid sõnu lauses sobivas kohas ja õiges vormis.

1. Ma pean homme töölt puuduma (pärast, võistlused). 2. Sõitsime bussiga (mööda, üks vana loss). 3. Eile olid kohal kõik sõbrad (peale, Peeter). 3. Me pole kohtunud (pärast, ülikooli lõpetamine). 4. Ma olen täna referaati kirjutanud (läbi, päev). 5. Ma olen sulle väga tänulik (eest, abi). 6. Kas on mõtet võidelda (vastu, pettused)? 7. Auto alt lennanud kivi põrkas (vastu, aken). 8. Mees kaalus (ümber, sada kilo). 9. Tee viib (ümber, järv).

5.5.3.5. Harjutus. Kasutage sobivat kaassõna.

1. Et jõuda teisel pool mäe oleva teeni, pidime ronima ..... mäe. 2. Suvel on mõnus päikese ..... lesida. 3. Minu uks on selle pika koridori ..... 4. Kas sul on mingit rohtu külmetuse .....? 5. Silt on nii kõvasti pudeli ..... liimitud, et ei saa kuidagi kätte. 6. Me peaksime tagasi jõudma kalla seitsme ..... 7. Kas see jalgrada viib ..... metsa otse maanteele? 8. Viime lapsed suveks maale vanaema ..... 9. Ma olin sinu ..... päris mures. 10. Kogu perekond rõõmustas tütre võidu .....

Kirjandus

- EKMM = Eesti keele metoodilisi materjale vene õppekeelega üliõpilastele. Tallinna Tehnikaülikool. Keelekeskus. Tallinn, 1998.
- Erelt, Mati & Helle Metslang 2003 (ilmumas), Case marking of the predicative in Estonian. – *Linguistica Uralica* 3.
- Erelt, Mati 2001. Arvühildumise suundumustest eesti keeles. – *Congressus Nonus Internationalis Fenno-Ugristarum 7.–13.8.2000. Pars IV: Dissertationes sectionum. Linguistica I*, 205–208.
- Kilgi, Annika 2003. Omaduste väljendamisest tänapäeva eesti keeles. (Käsikiri.) Tallinna Pedagoogikaülikool, eesti keele õppetool.
- Klaas, Birute 1996. Similarities in case marking of syntactic relations in Estonian and Lithuanian. – *Estonian: typological studies. Publications of the department of Estonian of the University of Tartu* 4, 37–67.
- Metslang, Helle, Silva Tomingas, Silvi Vare, Jaan Õispuu 2000. Õpetaja tabeliraamat. Metoodiline juhend eesti keele grammatika seinatabelite juurde. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Pool, Raili 1996. Eesti keele verbirektsioone. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Rajandi, Henno & Helle Metslang 1979. Määramata ja määratud objekt. Tallinn: Valgus.
- Rätsep, Huno 1978. Eesti keele lihtlausete tüübid. Tallinn: Valgus.
- Õispuu, Jaan 1999 = Ыйспуу, Яан 1999, Справочник по эстонскому языку. Tallinn, Koolibri.

LISAD

LISA 1

SÕNAMUUTMISTÜÜBID

KÄÄNDSÕNATÜÜBID

Astmehelduseta tüübid

I käändkond

puu-tüüp: 1 silp, lõpus ülipikk täishäälik (v.a *ii*, *üü*)
puu, puu, puud, puusse; puude, puid, puudesse ~ puisse

koi-tüüp: 1 silp, lõpus kaksiktäishäälik või ülipikk *ii* või *üü*
koi, koi, koid, koisse; koide, koisid, koidesse

II käändkond

pesa-tüüp: 2 silpi, I välde
pesa, pesa, pesa, pesasse ~ pessa; pesade, pesasid ~ pesi, pesadesse ~ pesisse

nimi-tüüp: 2 silpi, I välde
nimi, nime, nime, nimesse; nimede, nimesid, nimesse

tuli-tüüp: 2 silpi, I välde
tuli, tule, tuld, tulle ~ tulesse; tulede, tulesid, tuledesse

seminar-tüüp: ains om 4 silpi, ains nim lõpus *-l*, *-m*, *-n* või *-r*
seminar, seminari, seminari, seminari ~ seminarisse; seminaride, seminare (~ seminarisid), seminaridesse ~ seminaresse

III käändkond

tubli-tüüp – 2 silpi, II välde
tubli, tubli, tublit, tublisse; tublide, tublisid, tublidesse

kõne-tüüp: 2 silpi, I välde, ains nim lõpus *-e*
kõne, kõne, kõnet, kõnne ~ kõnesse; kõnede, kõnesid, kõnedesse

IV käändkond

õpik-tüüp: ains om pikem kui 2 silpi, pikemad *nu-*, *tu-* ja *matu-*lõpulised sõnad
õpik, õpiku, õpikut, õpikusse; õpikute, õpikuid, õpikutesse ~ õpikuisse

tore-tüüp: ains nim 2 silpi ja lõpus *-e*, I välde
tore, toreda, toredat, toredasse; toredate, toredaid, toredatesse ~ toredaisse

habe-tüüp: ains nim 2 silpi ja lõpus *-e*, I välde
habe, habeme, habet, habemesse; habemete, habemeid, habemetesse ~ habemeisse

sipelgas-tüüp: 3 silpi, ains nim lõpus *-as* (teistes vormides *s* puudub)
sipelgas, sipelga, sipelgat, sipelgasse; sipelgate, sipelgaid, sipelgatesse ~ sipelgaisse

number-tüüp: ains nim 2 silpi, III välde, lõpus *-l*, *-n* või *-r*
number, numbri, numbrit, numbrisse; numbrite, numbreid, numbritesse ~ numbreisse

aasta-tüüp: ains nim 1 või 2 silpi (ains om 2 silpi), III välde
aasta, aasta, aastat, aastasse; aastate, aastaid, aastatesse ~ aastaisse

V käändkond

ne- ja *s-*sõnad

tööline/raskus-tüüp: ains om 3 silpi, III välde
tööline, töölise, töölist, töölisse ~ töölisesse; tööliste, töölisi ~ tööliseid, töölistesse ~ töölistisse ~ tööliseisse

soolane/katus-tüüp: ains om 2 silpi, II välde
soolane, soolase, soolast, soolasesse; soolaste, soolaseid, soolastesse ~ soolaseisse

raudne-tüüp: *-ne* ees kaashäälik
raudne, raudse, raudset, raudsesse; raudsete, raudseid, raudsetesse ~ raudseisse

õpilane-tüüp: 4 silpi, lõpus *-line*, *-lane*, *-kene* või *-mine*
õpilane, õpilase, õpilast, õpilasse ~ õpilasesse; õpilaste, õpilasi, õpilastesse ~ õpilasisse

Astmevaheldusega tüübid

VI käändkond

nõrgeneva astmevaheldusega käändsõnad

jalg/sepp-tüüp: ains nim 1 silp ja tugev aste, ains om 2 silpi ja nõrk aste
jalg, jala, jalga, jalga ~ jalasse; jalgade, jalgu ~ jalgasid, jalgadesse ~ jalusse

maastik/lugemik-tüüp: ains nim 2 silpi ja tugev aste (*lik-*, *mik-*, *nik-*, *ndik-*, *stik-*liitega sõnad) või sõnad, kus ains nim 3 või enam silpi
maastik, maastiku, maastikku, maastikku ~ maastikusse; maastike (~ maastikkude), maastikke, maastikesse (~ maastikkudesse)

rida-tüüp: ains nim 2 silpi, I välde ja tugev aste, ains om 1 silp ja nõrk aste
rida, rea, rida, ritta ~ reasse; ridade, ridu ~ ridasid, ridadesse

sõber/padi-tüüp: ains nim I välde ja tugev aste, ains om II välde ja nõrk aste, ains os III välde ja tugev aste
sõber, sõbra, sõpra, sõpra ~ sõbrasse; sõprade, sõpru ~ sõprasid, sõpradesse ~ sõbrusse

keel-tüüp: ains nim 1 silp, lõpus *-l*, *-n* või *-r* ülipika täishääliku järel
keel, keele, keelt, keelde ~ keelesse; keelte, keeli, keeltesse ~ keelisse

uus-tüüp: laadivaheldusliku *s*-iga sõnad
uus, uue, uut, uude ~ uuesse; uute, uusi, uutesse ~ uusisse

VII käändkond

tugevneva astmevaheldusega käändsõnad

mõte-tüüp: ains nim 2 silpi, II välde, lõpus *-e*; ains nim nõrk aste, om tugev aste
mõte, mõtte, mõtet, mõttesse; mõtete, mõtteid, mõtetesse ~ mõtteisse

liige-tüüp: *e*-ga lõppevad tugevneva astmevaheldusega sõnad, ains om-s liitub *-me*
liige, liikme, liiget, liikmesse; liikmete, liikmeid, liikmetesse ~ liikmeisse

tütar-tüüp: ains nim 2 silpi, III välde, lõpus *-l*, *-n* või *-r*, ains om tugev aste
tütar, tütre, tütar, tütresse; tütarde, tütreid, tütardeesse ~ tütreisse

hammas-tüüp: ains nim 2 silpi, II välde, lõpus *-s*, ains om *-s* kaob
hammas, hamba, hammast, hambasse; hammaste, hambaid, hammastesse ~ hambaisse

hoolas-tüüp: ains nim 2 silpi, II välde, lõpus *-s*, ains os *-sa*, 2. silbi täishäälik kaob
hoolas, hoolsa, hoolsat ~ hoolast, hoolsasse; hoolsate, hoolsaid, hoolsatesse ~ hoolsaisse

TEGUSÕNATÜÜBID

Astmevahelduseta tüübid

I pöördkond

võima-tüüp: 1-silbiline tüvi
võima, võida, võib, võidud

II pöördkond

tegelema-tüüp: 3-silbiline tüvi, I-II välde, *ele*-liide
tegelema, tegelda ~ tegeleda, tegeleb, tegeldud ~ tegeletud

elama-tüüp: 2-silbiline tüvi, ilma *ele*-liiteta
elama, elada, elab, elatud

tulema-tüüp: 4-silbiline tüvi, *ele*-liide
+ *olema*, *panema*, *surema*
tulema, tulla, tuleb, tuldud

Astmevaheldusega tüübid

III pöördkond

nõrgeneva astmevaheldusega tegusõnad

ühetüvelised (kujuvahelduseta) tegusõnad

õppima-tüüp

õppima, õppida, õpib, õpitud

kahetüvelised (kujuvaheldusega) tegusõnad

saatma-tüüp: lõpus *t + ma* või *p + ma*

saatma, saata, saadab, saadetud

murdma-tüüp: lõpus *d + ma*

murdma, murda, murrab, murtud

seisma-tüüp: lõpus *s + ma* või *sk + ma*

seisma, seista, seisab, seistud

laulma-tüüp: lõpus *l, m, n* või *r + ma*

laulma, laulda, laulab, lauldud

IV pöördkond

tugevneva astmevaheldusega tegusõnad

hakkama-tüüp: lõpus *a + ma*

hakkama, hakata, hakkab, hakatud

õmblema-tüüp: lõpus *le + ma*

õmblema, õmmelda, õmbleb, õmmeldud

LISA 2

VALIK GRAMMATILISI MORFEEME JA NENDEGA SARNANEVAID JÄRJENDEID

Mitte ainult sõnad ja sõnavormid, vaid ka sõnaosad võivad teinekord omavahel sarnased või eristamatud olla. Erifunktsiooniliste häälikujärgendite kokkulangevus aitab omakorda kaasa ka vormi- ja tuletushomonüümia tekkele. Järgnev loend sisaldab valiku eesti keele muute- ja tuletusmorfeemidest ning nendega sarnanevatest järjenditest, juhtimaks keeleõppija, -õpetaja ja teiste keeletekasutajate tähelepanu seigale, et samadel või lähedastel järjenditel võivad olla eri funktsioonid nii lähedases kui erinevas kontekstis, nii sama sõnaliigi kui eri sõnaliikide piires. Kaldkriips märgib morfeemipiiri.

↔

-a, -a-	<ol style="list-style-type: none"> 1) <i>da</i>-infinitiivi tunnus vähestes sõnades: <i>tulema</i> : <i>tull/a</i>, <i>jooma</i> : <i>juu/a</i> 2) umbisikulise tegumoe tunnus <i>kse</i>-vormis vähestes sõnades: <i>tull/a/kse</i>, <i>juu/a/kse</i> 3) morfeemide <i>-da</i>, <i>-ta</i>, <i>-na</i>, <i>-ga</i>, <i>-ta</i>, <i>-v</i> : <i>-va</i>, <i>-ma</i>, <i>-ja</i> jne osa: <i>ela/ma</i> : <i>ela/da</i> : <i>ei ela/ta</i>; <i>ela/v</i> : <i>ela/va</i>; <i>sõber</i> : <i>sõbra/na</i> : <i>sõbra/ga</i> : <i>sõbra/ta</i>, <i>vaata/ma</i> → <i>vaata/ja</i> 4) tüvevokaal: <i>kardin</i> : <i>kardina</i>, <i>ilus</i> : <i>ilusa</i>, <i>vaata/ma</i> : <i>vaata</i>
-d	<ol style="list-style-type: none"> 1) mitmuse tunnus nimetavas: <i>raamat</i> : <i>raamatu/d</i>, <i>töö</i> : <i>töö/d</i>, <i>jõud</i> : <i>jõud/d</i> 2) osastava käände lõpp (vähestel sõnadel): <i>töö</i> : <i>töö/d</i> 3) verbi ainsuse 2. pöörde lõpp: <i>elama</i> : <i>sa ela/d</i>, <i>sa ela/si/d</i>, <i>sa ela/ksi/d</i> 4) verbi mitmuse 3. pöörde lõpp lihtminevikus ja tingivas kõneviisis: <i>elama</i> : <i>nad ela/si/d</i>, <i>nad ela/ksi/d</i> 5) verbi mitmuse 3. pöörde lõpu osa olevikus: <i>nad ela/vad</i> 6) tüve osa: <i>siid</i>, <i>jõud</i>
-da, -da-	<ol style="list-style-type: none"> 1) <i>da</i>-infinitiivi tunnus: <i>pidurda/da</i>, <i>õppi/da</i> 2) umbisikulise tegumoe tunnus või selle osa: <i>võima</i> : <i>või/dakse</i>, <i>ei või/da</i>; <i>viima</i> <i>ei vii/da</i> 3) verbi tuletusliide: <i>pidur/da/ma</i> : <i>pidur/da</i> 4) osastava lõpp üksikutel sõnadel: <i>mi/da</i>, <i>ke/da</i> 5) omadussõna tüvevariandi osa: <i>hele</i> : <i>heleda</i> 6) tüve osa: <i>riit</i> : <i>riida</i>; <i>võit/ma</i> : <i>ei võida</i>
-daks	<ol style="list-style-type: none"> 1) umbisikulise tegumoe tingiva kõneviisi morfeemirida: <i>laul/ma laul/da/ks</i> 2) tüve osa + saava käände lõpp: <i>hele</i> : <i>heledaks</i>, <i>mäda</i> : <i>mädaks</i>
-de, -de-	<ol style="list-style-type: none"> 1) mitmuse tunnus: <i>kapp</i> : <i>kappi/de</i>; <i>lugu</i> : <i>lugu/de</i> 2) sisseütleva lõpp vähestel sõnadel: <i>tuul</i> : <i>tuul/de</i> 3) <i>des</i>-vormi tunnuse osa: <i>ela/ma</i> : <i>ela/des</i> 4) tüve osa + liide <i>-e</i>: <i>lood/e</i> : <i>loot/e</i>; <i>lo/e</i> : <i>lood/e</i>

-des	<ol style="list-style-type: none"> 1) verbi <i>des</i>-vormi tunnus: <i>ela/ma : ela/des; jää/ma : jää/des</i> 2) käändsõna mitmuse seesütleva morfeemirida: <i>kala: kala/de/s; töö : töö/dels</i> 3) <i>e</i>-liitelise käändsõna ainsuse seesütleva järjend: tüveosa, liide ja lõpp: <i>lo/e : lood/es</i>
-du, -du-	<ol style="list-style-type: none"> 1) nimisõnaliide: <i>loo/du</i> 2) verbiliide: <i>joon/du/ma : joon/du</i>
-dud	<ol style="list-style-type: none"> 1) mineviku kesksõna: <i>too/dud</i> vangid 2) <i>du</i>-nimisõnatuletise mitmuse nimetav: <i>toodu: too/du/d</i> (Teisest vanglast <i>toodud</i> olid uue kohaga rahul.)
-dus	<ol style="list-style-type: none"> 1) nimisõna tuletusliide: <i>hea/dus, loo/dus, saa/dus</i> 2) <i>du</i>-nimisõnatuletise seesütlev: <i>loodu : loodu/s</i> (Tema poolt <i>loodus</i> ei kahtle keegi.) 3) <i>u</i>-refleksiivi lihtmineviku morfeemijärjend: <i>leid/u/ma : leid/u/s</i> 4) tüve osa + seesütleva lõpp: <i>peidu/s, ruudu/s</i>
-gi, -ki, -gi-, -ki-	<ol style="list-style-type: none"> 1) kliitik, liitub lauses vabalt mis tahes sõnale: <i>sina/gi tulid täna, sa tulid/ki täna, sa tulid täna/gi</i> 2) asesõnade ja määrsõnade tuletusliide, ei ole sõnast lahutatav: <i>kee/gi, min/gi, mis/ki, kuhu/gi, kus/ki/l, kuidagi, ikka/gi</i> 3) verbi tuletusliide: <i>äh/ki/ma</i> 4) tüve osa: <i>rääkima: räägi</i>
-i, -i-	<ol style="list-style-type: none"> 1) <i>i</i>-mineviku tunnus: <i>tulema: tuli</i> 2) mitmuse osastava lõpphäälik: <i>rohe/line : rohe/lisi, päev : päevi</i> 3) tüvemitmuse vokaal, <i>i</i>-mitmuse tunnus: <i>mõte : mõtte/i/d : mõtte/i/s, päev : päevi/l</i> 4) tüvevokaal: <i>seep : seebi, restoran : restorani</i>
-id	<ol style="list-style-type: none"> 1) mitmuse osastav: <i>ma/id, ku/id, ilusa/id</i> 2) lihtmineviku tunnus + ainsuse 2. pöörde lõpp: <i>saa/ma : sa sa/i/d</i> 3) lihtmineviku tunnus + mitmuse 3. pöörde lõpp: <i>nad sa/i/d</i> 4) tingiva kõneviisi morfeemirea osa ainsuse 2. pöördes: <i>sa saa/ksi/d</i>, 5) tingiva kõneviisi morfeemirea osa mitmuse 3. pöördes: <i>nad saa/ksi/d</i> 6) tüve osa + mitmuse tunnus nimetavas: <i>pilt : pildi/d, pai : pai/d</i> 7) tüve osa + ainsuse osastava lõpp <i>-d</i> vähestes sõnades: <i>pai : pai/d</i> 8) tüve osa: <i>kuid, vaid</i>
-in	<ol style="list-style-type: none"> 1) nimisõnaliide: <i>koh/ise/ma → koh/in; pir/in</i> 2) verbi <i>i</i>-lihtmineviku 1. pöörde morfeemirida <i>tule/ma : tul/i/n</i> 3) tüve osa + 1. pöörde lõpp olevikuvormis: <i>loopi/ma : loobi/n</i> 4) verbi <i>si</i>-lihtmineviku ja tingiva kõneviisi 1. pöörde morfeemirea osa: <i>kart/ma : kart/si/n, karda/ksi/n</i> 5) tüve osa: <i>kardin</i>
-is	<ol style="list-style-type: none"> 1) lihtmineviku tunnus: <i>koori/ma : koor/is, loot/ma : loot/is</i> 2) tüve osa + lihtmineviku tunnus: <i>loopi/ma : loopi/s</i> 3) nimisõnaliide: <i>jäät/is</i> 4) tüve osa + seesütleva lõpp: <i>koor : koori/s; soov : soovi/s</i> 5) tüve osa: <i>hoopis</i>

-ise	1) verbiliide: <i>koh/ise/ma : ei koh/ise</i> 2) nimisõnaliide: <i>jäät/is : jäät/ise</i> 3) tüve osa + käändsõnaliide: <i>tindi/ne : tindi/se</i>
-kas	1) käändsõna tuletusliide: <i>aru/kas laps, maasi/kas</i> 2) sama liide + seesütleva lõpp: <i>aru/ka/s lapses, maasi/ka/s</i>
-ke	1) käskiva kõneviisi tunnus: <i>rända/ma : ränna/ke, hakka/ma : haka/ke</i> 2) <i>lugemik</i> -tüüpi sõnade liite mitmusevariandi osa: <i>luge/mik : luge/mike</i> 3) deminutiiviliide: <i>ema/ke</i>
-kese	1) nimisõnaliite variant: <i>ema/ke : ema/kese</i> 2) iseseisev sõna: <i>kese : keskme</i>
-ks	1) saava käände lõpp: <i>kolme/ks päeva/ks</i> 2) <i>maks</i> -vormi osa: <i>ela/ma : ela/ma/ks</i> 3) tingiva kõneviisi tunnus: <i>ela/ma : ela/ks : ela/ta/ks</i> 4) tüve osa: <i>lateks</i>
-kse	1) umbisikulise tegumoe tunnuse osa: <i>ela/takse</i> 2) üksikute nimisõnade tuletusliide: <i>õe/kse/d</i> 3) tüve osa + <i>ne</i> -liite variant: <i>vaik/ne : vaik/se; pik/ne : pik/se</i>
-ksi-	tingiva kõneviisi tunnus: <i>ela/ksi/n</i>
-ksid	1) tingiva kõneviisi tunnus + ainsuse 2. pöörde lõpp: <i>elama : sa ela/ksi/d; jooma : sa joo/ksi/d</i> 2) tingiva kõneviisi tunnus + mitmuse 3. pöörde lõpp: <i>nad ela/ksi/d, joo/ksi/d</i> 3) tüve osa + lihtminevik: <i>maksma : sa maks/ü/d, nad maks/ü/d, jooksmas : sa jooksk/ü/d, nad jooksk/ü/d</i> 4) tüve osa + mitmuse tunnus: <i>püksid</i>
-ku	1) mõõnva kõneviisi tunnus: <i>rända/ma : ränna/ku, hakka/ma : haka/ku</i> 2) <i>k</i> -lõpuliste tuletiste liitevariandi osa: <i>luge/mik : luge/miku, ränna/k : ränna/ku</i>
-l	1) alalütleva käände lõpp: <i>maal, lapse/l, saia/l</i> 2) nimisõnaliite osa: <i>rööv/el, pard/el, trei/al</i> 3) tüve osa: <i>höövel, maal</i>
-likkus	omadusnime liiterida: <i>(ta on) rahu/lik → (tema) rahu/likk/us</i>
-likus	<i>lik</i> -käändsõnatuletise seesütlev: <i>rahu/liku/s meeoleolu/s</i>
-lt	1) alalütleva käände lõpp: <i>laps lapse/lt, kurb : kurva/lt; koobas /koopa/lt</i> 2) määrsõnaliide: <i>(vaatas) kurva/lt</i> 3) tüve osa: <i>koobalt</i>
-ma	1) verbi <i>ma</i> -tegevusnime tunnus: <i>sure/ma, uuri/ma</i> 2) omadussõna kesk ja ülivõrde tunnuse variant: <i>suur → suure/m : suure/ma; suuri/m : suuri/ma</i>
-mata	verbivorm: <i>oota/ma : oota/ma/ta</i>
-matu	liitne omadussõnaliide: <i>oota/ma/tu, saavu/ta/ma/tu</i>
-me	1) verbi mitmuse I. pöörde lõpp: <i>liiku/ma : liigu/me</i> 2) nimisõnaliite variant: <i>liig/e : liik/me</i> 3) tüvevariandi osa: <i>habe : habeme</i>
-mus	1) nimisõna tuletusliide: <i>ela/mus</i> 2) <i>mu</i> -nimisõnatuletise seesütlev: <i>ela/mu/s</i>

-nda, -nda-	<ol style="list-style-type: none"> 1) järgarvsõnaliite variant: <i>nelja/s : nelja/nda</i> 2) verbiliide: <i>pime/nda/ma : ei pime/nda</i> 3) tüve osa: <i>pind : pinna : pinda; pinda/ma (teed, tänavat) : ei pinda</i>
-ne, -ne-	<ol style="list-style-type: none"> 1) verbiliide: <i>pike/ne/ma : ei pike/ne</i> 2) käändsõnaliide: <i>tindi/ne</i> 3) käändsõnaliite osa: <i>oota/mine, eest/lane, pulma/line</i> 4) tüve osa: <i>kaas : kaane</i>
-nud	<ol style="list-style-type: none"> 1) mineviku kesksõna: <i>saabu/nud külaline; palju näi/nud mees</i> 2) <i>nu</i>-nimisõnatuletise mitmuse nimetav: <i>saabu/nu : saabu/nu/d</i> (Varakult saabunud istusid ja jõid kohvi.) 3) tüve osa + mitmuse tunnus: <i>vain : vainu/d</i>
-s	<ol style="list-style-type: none"> 1) seesütleva käände lõpp: <i>mets : metsa/s; elamu : elamu/s; lugu : loo/s</i> 2) lihtmineviku tunnus: <i>lõppe/ma : lõppe/s</i> 3) lihtmineviku tunnuse osa: <i>jooks/ma : jooks/is</i> 4) <i>des</i>-vormi tunnuse osa: <i>ela/ma : ela/des</i> 5) käändsõnaliide: <i>teo/s, nelja/s</i> 6) käändsõnaliite osa: <i>vaja/dus, ela/mus</i> 7) tüve osa: <i>loos, kaas</i>
-se	<ol style="list-style-type: none"> 1) käändsõnaliite variant: <i>tindi/ne : tindi/se</i> 2) käändsõnaliite osa: <i>oota/mine : oota/mise, eest/lane : eest/lase, pulma/line : pulma/lise, jäät/is : jäät/ise</i>
-si	<ol style="list-style-type: none"> 1) määrsõnaliide: <i>jalg/si</i> 2) <i>ne</i>-, <i>s</i>-lõpulise liite mitmuse osastava lõpphäälik: <i>roheline: rohe/lisi, kirju/t/is : kirju/t/isi</i> 3) tüve osa + lihtmineviku tunnus: <i>pese/ma : pes/i</i> 4) tüve osa: <i>alasi</i>
-sid	<ol style="list-style-type: none"> 1) mitmuse osastava lõpp: <i>jõgi : jõge/sid, ala : ala/sid</i> 2) lihtmineviku tunnus + ainsuse 2. pöörde lõpp: <i>sa ela/si/d</i> 3) lihtmineviku tunnus + mitmuse 3. pöörde lõpp: <i>nad ela/si/d</i> 4) tingiva kõneviisi tunnuse osa + ainsuse 2. pöörde lõpp: <i>sa ela/ksi/d</i> 5) tingiva kõneviisi tunnuse osa + mitmuse 3. pöörde lõpp: <i>nad ela/ksi/d</i> 6) tüve osa + mitmuse tunnus nimetavas: <i>alasi : alasi/d</i>
-st	<ol style="list-style-type: none"> 1) seestütleva käände lõpp: <i>mets : metsa/st</i> 2) <i>mast</i>-vormi osa: <i>maga/ma : maga/ma/st</i> 3) <i>ne</i>-, <i>s</i>-lõpuline liide + osastava käände lõpp: <i>puna/s/t, tööli/s/t</i> 4) tüve osa + osastava lõpp: <i>laps : las/t</i> 5) tüve osa: <i>laast, kast</i>
-ta, -ta-	<ol style="list-style-type: none"> 1) <i>da</i>-infinitiivi tunnus: <i>hakka/ma : haka/ta</i> 2) umbisikulise tegumoe tunnus või selle osa: <i>soovi/ma: soovi/takse, ei soovi/ta; soovi/ta/ma : soovi/ta/takse, ei soovi/ta/ta; võtma : ei võe/ta</i> 3) verbi tuletusliide: <i>soovi/ma → soovi/ta/ma : ei soovi/ta</i> 4) verbi tuletusliite osa: <i>naer/ata/ma, viha/sta/ma</i> 5) tüve osa + <i>da</i>-infinitiivi tunnus: <i>võit/ma : võit/a</i> 6) ilmaütleva käände lõpp: <i>saba/ta</i> 7) <i>mata</i>-vormi osa: <i>soovi/ma/ta</i> 8) lühikese sisseütleva tüve osa: <i>ritta</i> 9) tüve osa: <i>vaatama : vaata</i>

-tav	1) umbisikulise tegumoe oleviku kesksõna tunnus: <i>lug/ema : loe/ta/v (raamat), kirju/ta/ma : kirju/ta/ta/v (kiri)</i> 2) ta-liitelise verbi isikulise tegumoe oleviku kesksõna: <i>kirjuta/ma : kirju/ta/v (tüdruk)</i>
-te, -te-	1) verbi mitmuse 2. pöörde lõpp: <i>ela/ma : ela/te</i> 2) käändsõna mitmuse tunnus: <i>raamat : raamatu/te, vars : var/te</i> 3) lühikese sisseütleva vormi osa: <i>vesi : vette</i> 4) tüve osa + liide -e: <i>tood/e : toot/e; kat/e : katt/e</i> 5) tüve osa: <i>läte : lätte</i>
-tes	1) verbi <i>des</i> -vormi tunnus: <i>saat/ma : saa/tes, võit/ma : võit/tes</i> 2) käändsõna mitmuse seesütleva morfeemirida: <i>raamat : raamatu/te/s</i> 3) e-liitelise käändsõna ainsuse seesütleva järjend – tüveosa, liide ja lõpp: <i>saad/e : saat/e/s</i>
-ti	1) umbisikulise tegumoe + lihtmineviku tunnus : <i>ela/t/i, jäe/t/i</i> 2) määrsõnaliide: <i>hommiku/ti</i> 3) omadussõnaliide: <i>väe/ti</i> 4) verbiliide + nimisõnaliide: <i>arvu/ta/ma → arvu/t/i</i> 5) tüve osa: <i>paat : paadi : paati</i>
-tud	1) umbisikulise tegumoe mineviku kesksõna: <i>lei/tud laps</i> 2) tu-käändsõnatuletise mitmuse nimetav: <i>lei/tu : lei/tu/d; aja/tu/d küsimused</i>
-tus	1) nimisõna tuletusliiterida: <i>arvu/ta/ma → arvu/t/us, arv → arvu/t/us</i> 2) tu-nimisõnatuletise seesütlev: <i>aja/tu/s küsimuses</i>
-v	1) oleviku kesksõna tunnus: <i>jää/v, jae/ta/v, luge/v, loe/ta/v</i> 2) omadussõnaliide: <i>tuge/v</i> 3) tüve osa: <i>päev</i>
-vad	1) verbi mitmuse 3. pöörde lõpp olevikus: <i>ela/ma : nad ela/vad</i> 2) v-lõpuliste kesk- ja omadussõnade mitmuse nimetava morfeemirida: <i>kutsu/v : kutsu/va/d, tuge/v : tuge/va/d</i>
-vat	1) kaudse kõneviisi tunnus: <i>elama: ela/vat (Ta elavat välismaal)</i> 2) vat-infinitiivi tunnus: <i>ela/vat (Ta paistab elavat välismaal)</i> 3) oleviku kesksõna osastav: <i>ela/v (laps) : ela/va/t (last), söö/da/v : söö/da/va/t</i>

LISA 3

EESTI JA VENE GRAMMATIKATERMINEID

Tabelites on teemade kaupa toodud valik eesti ja vene grammatikas kasutatavaid termineid originaalkeelsete omasõnadena: vasakul eesti-, paremal venekeelsed. Keskmise lahter sisaldab mõlema keele terminite rahvusvahelisi vasteid eestikeelsel kujul. Omasõnaliste terminite hulka on võetud ainult sama keele kirjeldamisel kasutatavad oskussõnad, mis tähistavad selle keele mõisteid ja kategooriaid. Selline kõrvutus aitab leida ühist ja erinevat eesti ja vene keele õppimisel ja käsitlemisel kohatud terminite ja mõistete seas. Väike vene-eesti lingvistikaterminite sõnastik leidub käsiraamatus Õispuu 1999.

Käänete nimetused

Eesti omasõna	Eesti võõrsõna	Vene omasõna
nimetav	nominatiiv	именительный
omastav	genitiiv	родительный
osastav	partitiiv	–
sisseütlev	illatiiv	–
seesütlev	inessiiv	–
seestütlev	elatiiv	–
alaleütlev	allatiiv	–
alaütlev	adessiiv	–
alaltütlev	ablatiiv	–
saav	translatiiv	–
rajav	terminatiiv	–
olev	essiiv	–
ilmaütlev	abessiiv	–
kaasaütlev	komitatiiv	(творительный)
	daativ	дательный
	akusatiiv	винительный
	instrumentaal	творительный
	prepositsionaal	предложный

Lauseliikmete nimetused

Eesti omasõna	Eesti võõrsõna	Vene omasõna
alus	subjekt	подлежащее
öeldis	predikaat	сказуемое
sihitis	objekt	дополнение

määrus	adverbiaal	обстоятельство
täiend	atribuut	определение
lisand	apositsioon	приложение
öeldistäide	predikatiiv	(именная часть сказуемого)
		eraldi lauseliikmena ei käsitleta

Sõnaliikide nimetused

Eesti omasõna	Eesti võõrsõna	Vene
arvsõna	numeraal	имя числительное
asesõna	pronoomen	местоимение
eessõna	prepositsioon	предлог
hüüdsõna	interjektsioon	междометие
kaassõna	adpositsioon	–
määrsõna	adverb	наречие
abimäärsõna	prefiksaalverb, afiksaalverb	–
rõhumäärsõna	modaaladverb	–
nimisõna	substantiiv	имя существительное
omadussõna	adjektiiv	имя прилагательное
–	partikkel	частица
sidesõna	konjunktsioon	союз
tagasõna	postpositsioon	послелог
tegasõna	verb	глагол
–	modaalsõna	модальное слово

Muid termineid

Eesti omasõna	Eesti võõrsõna	Vene omasõna
ainsus	singular	единственное число
–	aspekt	вид
	perfektiivne	совершенный
	imperfektiivne	несовершенный
astmevaheldus	–	чередование ступеней
<i>des</i> -vorm	gerundiiv	деепричастие
enesekohane tegusõna	refleksiiv	возвратный глагол
enneminevik	pluskvamperfekt	давнопрошедшее время
erand	–	исключение
kaashäälik	konsonant	согласный
kaksiktäishäälik	diftong	дифтонг
kaudne kõneviis	kvotatiiv	косвенное наклонение
kesksõna	partitsiip	причастие

keskvõrre	komparatiiv	сравнительная степень
kindel kõneviis	indikatiiv	изъявительное наклонение
kohakäänded	–	местные падежи
käskiv kõneviis	imperatiiv	повелительное наклонение
laadivaheldus	–	качественное чередование
lihtminevik	imperfekt	простое прошедшее время
liide	afiks	аффикс
lõpp	–	окончание
möönev kõneviis	jussiiv	–
nõrk aste	–	слабая ступень
olevik	preesens	настоящее время
omadusnimi	–	наименование качества
sihiline tegusõna	transitiivverb	переходный глагол
sihitu tegusõna	intransitiivverb	непереходный глагол
silp	–	слог
tegevusnimi	infinitiiv	инфинитив
tingiv kõneviis	konditsionaal	сослагательное наклонение
tugev aste	–	сильная ступень
tunnus	fleksioonisufiks	признак, флексия
täishäälik	vokaal	гласный
täisminevik	perfekt	полное (результативное) прошедшее время
tüvi	–	основа
umbisikuline tegumood	impersonaal	неопределённо-личная форма глагола; страдательный залог
välde	kvantiteet	долгота
vältevaheldus	–	количественное чередование

LISA 4

HARJUTUSTE VASTUSED

1.1.1.1. 1. palkama, *da*-inf 2. kaebama, umbis tgm lihtm 3. kaevama, umbis tgm lihtm 4. pidu, mitm nim 5. peo, mitm nim 6. sihitu, mitm nim 7. sihtima, *tud*-kesks 8. juht, ains om 9. maa, alaleütl – maal, mitm os 10. lagi, ains os – lage, ains nim 11. poeg, ains os – pood, ains kaasäütl

1.1.2.2.1.3. prügi ladestamine – rasvade ladestumine, karastav jook – lahingus karastumine, elustamiskatse – iseeneslik muundumine, jaotamiskava – aktsiate jaotumine omanike vahel, liigeste kangestumine – kainestav vahend / kainestamisvahend

1.1.2.2.1.4. B. 1. astmes – astel 2. keelekasteks – kastmele 3. sidet – sugulussidemeid 4) kaitset – kaitsmeid 5) märged – märkmeid

1.2.2.1.1. A. 1. ettevaatlikkusele 2. ohtlikkusest, ohtlikumatest 3. meisterlikkust, terviklikkust 4. silmakirjalikkusega 5. vaenulikkusena 6. ohtlikkust

B. 1. pidulikkusega 2. põhiseaduslikkuse 3. tootlikkuse 4. südamlikkusest 5. teadlikkust 6. võimalikkusest 7. tegelikkuseks 8. vastutulelikkusele 9. suutlikkus 10. põhjalikkusega

1.2.3.2. A. ettekande vaimukus, otsuse isemeelsus, juhi võimukus, mehe halastamatus, naise sarmikus, võimaluste piiramatus, arvamuse võhiklikkus, tee kurvilisus, hääliku helilisus, (võimatu), lapse kodutus, idee geniaalsus, (võimatu), jutu sisutus, vigade korduvus, otsuse ettemääratus

B. 1. unetusest 2. usaldamatuse 3. seltsivusele 4. tuntuusest 5. spontaansusega 6. aatelisusest

1.2.4.2. 1a) vabatahtlikus 1b) vabatahtlikkus 2a) killustatus 2b) killustatud 3a) haldussuutlikkus 3b) haldussuutlikus 4a) suutmatusest 4b) suutmatust 5a) seaduslikus 5b) seaduslikkus

1.3.2.2. 1. venepärastati 2. soomendati, rootsindati, venendati 3. tolmutas 4. tolmustati 5. korrastama 6. korraldasid 7. hääletada 8. häälestada

1.3.4.4. 1. keeb / kees – keedavad / keetsid 2. eksitad / eksitasid – eksida 3. lendame – lennutada 4. kõrbes – kõrvetab / kõrvetas 5. venivad / venisid – venitas 6. sulatame – sulada 7. täita – täituvad

2.1.3.7. A. me, nad, tema, temast, talle, ta, mina, mul, sellega – **B.** see, nad, meil, nad, me

2.2.4.3. A. läinud, läks, jäi, läks, jäänud – **B.** saanud, jäänud, sai, läheb

2.2.5.5. 1. ajab / paneb 2. ajab / paneb 3. ajada 4. lase 5. lastakse 6. lasen 7. laskis / lasi 8. pani 9. lasksid / 10. panid 11. lase 12. panna 13. laskis / lasi 14. ajas / pani 15. lasksid / lasid

2.4.13.1. 1. Ta küll kõhkles, kuid tuli siiski. 2. Isegi Tõnu ei teadnud, millal koosolek lõpeb. 3. Muidugi oli see tema jaoks liiga keeruline. 4. Küll sa oled ikka lohakas. 5. Ka sa lähed Moskvasse lennukiga? – Muidugi lennukiga. 6. Sel suvel olid isegi õunapuud

tühjad. 7. Ta lubas, et ikkagi tuleb, kuigi tuju (selleks) ei ole. 8. Muidugi peab ploomid ruttu ära korjama.

2.5.2.1. 1. Vana mööblit annab parandada, kui **järele** on jäänud rohkem kui peotäis pil-paid. 2. Osa ostjaid vaatavad poes **ringi** ja lähevad siis minema, osa aga lubab uuesti **läbi** astuda, ja teebki seda. 3. Tudengid ostavad palju ja tulevad studiumi lõppedes asju **tagasi** pakkuma või müüvad need ise **edasi**.

2.5.2.2. 1. Nad tulid läbi süveneva (P) pimeduse külla, mida ilmestasid (P) mõned valgustatud aknad. 2. Töötades vene keskkonnas, võib eesti keel ununeda (P). 3. Te peate veenma (P) oma last, et ta korralikult keelt õpiks. 4. Mida teie muudaksite (P) tänapäeva koolis – see on keeruline küsimus. 5. Kas sa oskad öelda, kuidas sellele probleemile läheneda (K). 6. Haridussüsteemis tuleb pöörata rohkem tähelepanu ilmunud (K) õppematerjalidele. 7. Politsei on võtnud kinni (K) rohkem kurjategijaid kui varem. 8. Olen pidanud oma Valgevene sõpradega viis aastat kirjavahetust (K). 9. Õpetaja peab olema õiglane, tark ja hea suhtleja (K). 10. Ta lahkus töölt isiklikel (P) põhjustel.

3.1.1.1. rikas ladu – moodne krae – kõrge lagi – igavene tööde – jahe suvi – kandiline pea – kitsas pragu – lage raba – lopsakas õis – lärmakas pidu – lühikene lugu – pehme käsi – pikk rada – ruumikas tuba – sirge rida – soe süda – suur käsi – veerikas jõgi – uus pood – kuum tunne

3.2.3.1. kadedad – tööka – linnu – rõõmsa – sõstra – puhta – vere – hane – pliidi – ühiselamu – lapse – kuulsa – taseme – peenra – mere – lageda – kitsa – lühikese – asjaliku – ruumika

3.3.4.1. 1. verd 2. tumedat mööblit 3. sooja ilma 4. uut kirjanikku 5. vana sõpra 6. suhkrut 7. vett 8. tragi ja tublit ema 9. kaks diplomit 10. elektrikut 11. eset 12. liiget 13. kabet 14. seda võõrast meest 15. näljast kerjust 16. kohvi 17. mõtet 18. mõru teed 19. lõplikku otsust 20. õde

3.4.3.1. vette – silma – kappi / kohvikusse – merre – peende / peenesse – panka – inimesesse / inimesse – vaidlusesse / vaidlusse – tulle / tulesse – teatrisse – kinno – korvi – raadiosse – külla / külasse – peatusesse / peatusse – uude / uuesse – kätte / käesse – ideesse – maasse / maha

3.5.2.1. õunte / õunade – varte – politseinike / politseinnikude – juhtmete – kõnede – liikmete – uste – videote – sõstarde – vete – rikaste – lusikate – õpetlike / õpetlikkude – tütarde – sõprade – küünalde – pirukate – istmete – toredate – nüride

3.6.5.1. tulesid – eestlasi / eestlaseid – mõtteid – harjutusi – heledaid – soolaseid – võõsid / võid – fotosid – rikkaid – suuri

3.6.5.2. panne – kanne – korve – kotte – maju – härgi – kurve – vaipu – linde – linnu

3.6.5.3. kiiret autot – valget maja – halli hiirt – iidset tamme – kurba laulu – kurja koera – kõva õuna – musta kaela – paksu patja – pikka naela – pruuni sulge – sirget oksa – sooja saia – suurt laeva –suurt sõela – tihedat harja – veerohket tammi

3.8.3.1. kasvu – vaimu – naela – looma – rada – kätt – nalja – sõela – halli – paha – lossi – lippu – kirja – kaske – kala – keelt – ilma – oksa – järge

3.8.3.2. hang : hangu (mitm os), hang : hange (ains om, ains os, ains sisseütl), hange : hanke (ains nim) – tamm : tamme (mitm os), tamm : tammi (ains os) – kobras : kopra (ains os), kobra : kobra (ains seestütl) – alasi : alasi (mitm os), alane : alase (mitm os) – vanus : vanuse (mitm os), vanune : vanuse (mitm os) – sadu : saju (ains nim), sada : saja (mitm os) – viis : viisi (ains os), viis : viie (mitm os) – süsi : sõe (ains nim ja mitm os) – viht : viha (ains seestütl), vihane : vihase (ains os), viha : viha (ains seestütl) – toore : toorme (ains nim), toores : toore (ains om) – niit : niidi ja niit : niidu (mitm os)

3.11.1.1. 1. Möödunud aastal olime (me) puhkusel Ukrainas ja Valgevenemaal. 2. Varasügisel oli soe ilm. 3. Ma astusin ülikooli 1975. aastal. 4. Puhkepäevadel olime (me) suvilas. 5. Laupäeval sõitsin (ma) kuurorti. 6. Minu / Mu sünnipäev on 22. septembril. 7. Selle töö täitmisel ole ettevaatlik. 8. Ta kutsuti kohtusse. 9. Ta on juba mitu aastat töötanud põhjas. 10. Ära sega õpetajat tunnis / tunni ajal!

3.12.1.1. 1. sõbrale 2. mul 3. tal 4. kutsumuselt 5. tuttavale / tuttavalt 6. pojal 7. hariduselt 8. tal 9. sul 10. kolleegil

3.13.1.1. 1. kurvaks 2. kokana 3. väsinud / väsinuna 4. müüjaks 5. sõbraks 6. noore poisina, teadlaseks 7. ilusana / ilusad 8. rahutuks 9. vaenlastena 10. juuksuriks

3.14.2.1. 1. huvitavamalt 2. hea 3. kiiremini 4. halvemini 5. targem 6. piinlik 7. rõõmsam 8. kõvemini 9. mugav 10. korralikumalt

3.14.2.2. 1. parem 2. paremini 3. jõulisemalt 4. targem 5. kiiremini 6. sobivam

4.2.1.1. 1. minnakse 2. olete näinud 3. muututakse 4. on ... koristatud 5. loetakse 6. eksitakse 7. on ... lastud 8. oli viinud 9. vajatakse 10. oled ... välja maganud

1. Говорят, что завтра пойдут в поход. 2. Вы уже видели этот фильм? 3. Разочаровавшись, часто ожесточаются к жизни. 4. Твоя комната уже убрана? 5. Началом киноискусства считается 1895 год. 6. Определить пол котёнка не так уж и сложно, но и здесь часто ошибаются. 7. Летом детям, конечно же, разрешалось долго спать. 8. Утром обнаружилось, что вор утащил все ценные вещи. 9. В походе необходимы как палатка, так и спальный мешок. 10. Ты выспался наконец-то?

4.2.1.2. sööb, sõidab, veedab, veenab, läheb, võib, läidab, laulab, naaseb, tunneb

4.2.1.3. 1. Kas te olete teatris viimasel ajal midagi huvitavat näinud? 2. Teadlased on juba mitu aastat tegelnud kloonide uurimisega / uurinud kloone, aga alles praegu on hakatud saama esimesi tulemusi. 3. Mis segas sul meiega kaasa tulemast? 4. Ta oli

peatusest lahkumas, kui märkas kauguses bussi säravaid tulesid. 5. Kas olete vähemalt harvagi teda näinud lugemissaalis? 6. Mis auditooriumi te siis üldse peate minema? 7. Tänapäevalapsed, kes on linnas sündinud, ei tunne sageli enam lehmagi ära. 8. Koolis on poisid tavalised paremad sportlased kui tüdrukud. 9. Kui juhtusin Praha vanalinna, meenus mulle, et olin siin juba kunagi viibinud. 10. Kas te olete sel aastal juba puhkusel käinud?

4.3.1.1. kattuks, murraks, suitseks, suitsutaks, pääseks, kurdaks, võidaks, toidaks, niidaks, heidaks, köidetaks, köidaks, toodaks, toodetaks, läidaks, künnaks, pekstaks, peksaks, vööpaks, paikaks, palkaks, söimaks, mõõdaks

4.4.1.1. töötatakse, saadakse, süüakse, muudetakse, seistakse, jõutakse, lennatakse, tullakse, elatakse, jäädakse, viiakse, vaikitakse, hõigatakse, lõigatakse, ohatakse, lahkuakse, puhatakse, jahtutakse, kootakse, tehakse, jagatakse, loetakse, sõidetakse

4.4.1.2. pidagu, oleks rääkinud, jookseb, olgu korranud, lendas, võttis, hakkab, sai, lap-pab, saatis, on lootnud, oleks kõndinud, luges, kadus, söötvat, ladus, ei olevat viidanud, olgu jootnud, viidab, löi, mattis, ei ajanud, loodab

4.4.1.3. Tuldi koju, võeti mantel seljast ja pesti käed puhtaks. Korjati lilli ja ei aimatud, et teda jälgitakse. Kui isu vaatamisest täis sai, mindi juttu ajama. Vaadati hundi suud ja öeldi, et pestagu hambad paremini puhtaks. Hundile anti mürgitatud hambapastat ja hunt oligi surnud. Koju mindi lillekimbuga.

4.5.1.1. 1. korraldada 2. pidama 3. lasta kustuda 4. üle minevat, hakata 5. puhkama 6. viima 7. lasta 8. kujutada, juhtuda 9. minna 10. kolima 11. kohtuda 12. teha, tulla 13. olevat 14. võtma 15. õppida, süüa tegema, minna

4.5.3.1. matkama, puhkamas, ujumast, suplema, tutvuma, jalutamast, hüppama, ujumas, päevitama, ujumas, minemata

4.5.3.2. 1. Koju tulles tervitas isa kõiki. 2. Peatuses seistes ja bussi oodates nägin oma sõpra. 3. Välja minnes ütlen head aega. 4. Mari maksis raamatut ostes selle eest 200 krooni. 5. Heas tujus olles ajasid sõbrad omavahel juttu. 6. Õpilane tegi õpetajat kuulates märkmeid oma vihikusse.

4.6.1.1. sõidetud, aidatud, tapetud, täidetud, käidud, veedetud, säästetud

4.6.1.2. 1. tervitanud 2. kokku tulnud 3. kasvatanu 4. edasi räägitu 5. ilmajäänu 6. avatud 7. jäänud 8. hilinenu 9. tolmunud 10. pugenud, väsinud

4.8.3.1. kaitse: a) käskiv kv, ains 2. p; b) ains nim; **jooksin:** a) kindel kv, lihtmin, ains 1. p; b) tingiva kv olevik, ains 2. p; **jätkuv:** v-kesksõna; **laena:** käskiv kv, ains 2. p; **küünita:** a) käskiv kv, ains 2. p; b) ains nim; **laskuv:** v-kesksõna; **surin:** a) kindel kv, lihtmin, ains 1. p; b) ains nim; **teota:** a) käskiv kv, ains 2. p; b) ains ilmaütl; **veeta:** a) *da*-tege-vusnimi; b) ains ilmaütl; **viita:** a) käskiv kv, ains 2. p; ains os; **äiata:** a) *da*-tegevus-

nimi;b) ains ilmaütl; **võides:** a) *des*-vorm; b) ains seesütl; **võita:** a) *da*-tegevusnimi; b) ains ilmaütl

4.9.1.1. 1. kaotanud, kadunud 2. muutunud, muudetud 3. õpetati, õpitakse 4. keedame, keeb 5. alustage, algab 6. istutatud, istuti 7. lõppesid, lõpetage 8. olete küpsetanud, küpseb 9. oskate, tean 10. ütles, on rääkinud

4.9.1.2. 1. võiksin, arvestades, hakataks 2. vaikid, mõtlen 3. ei ole tehtud, istunud 4. teadvat, ütelda / öelda 5. lepitakse / lepiti 6. saadetakse 7. oli ... lõpetanud, pani 8. on ... sunnitud 9. visata 10. vallata

4.9.1.3. 1. Olles kindlalt otsustanud, mida tahad edasi teha, tuleb tööle hakata. 2. Klassist omavoliliselt lahkunud poiss hiilis vaikselt tagasi. 3. Olime käinud juba viis kilomeetrit, kui selgus, et see oli vale tee. 4. Kas see on ikka õige raamat? 5. Eksamiteks taheti hästi valmistuda, kuid ikka jäi ajast puudu. 6. Mõttesse vajunu ärkas suure kisa peale. 7. Selle rahaga tuldaks toime, kui osataks majandada. 8. Keskpäeval ei tohi päikese käes liiga kaua olla. 9. Kas olete meiega kaasa tulemas? 10. Teater on minu jaoks mõnus ajaviide. 11. Eksimist kartes jäetakse paljud asjad proovimata. 12. Geenilaboriks ei leitud sobivaid ruume. 13. Ärge minu pärast jätke välja minemata! 14. Millal te selle projekti jõudsite valmis teha? 15. Tihti on mindud kergema vastupanu teed ja jäetud asjad lõpetamata. 16. Selleks ajaks oleks juba kohale jõutud, kui tulla oleks tahetud. 17. Ega te minu pärast hommikul hiljaks ei jäänud? 18. Kavatsesin oma seminaritöö aprilliks lõpetada, kuid siis jäin haigeks ja pidin kaitsmise lükkama maikuuks. 19. Miks te olete juba kolm korda sööma hilinenud? 20. Viis kilomeetrit kõndinud laps oli nii väsinud, et ei jõudnud enam rääkidagi.

5.1.4.1. 1. Leenal 2. noortele 3. sõpru, lähemaid, kaugemaid 4. väikesi / väikseid lapsi 5. hea meel 6. sümpaatsed elukaaslased 7. uni, 8. vana Ford 9. kõik asjaosalised 10. sool, suhkur 11. sool, suhkur

5.1.4.2. 1. Tüdrukul hakkas hirm. 2. Ühingul ei olnud võimalik seda sõitu finantseerida. 3. Isal olid jalas kalamehesaapad. 4. Kas ka Tiinal oli vaja sellele seminarile sõita? 5. Minu sõbrad sooritasid kõik eksamid hästi. 6. Poes oli müügil igasuguseid saapaid. 7. Rongist mahajäänud turist oli kurb. 8. Rongist mahajäänud turistil oli kurb meel. 9. Teisel katsel õnnestus tudengil eksam sooritada.

5.1.5.1. 1. Keelepuu teooria järgi kujunesid ühest keelest aja jooksul välja teised keeled. 2. Ürgsel ajal oli müüdil tähtis koht inimeste elus. / Ürgsel ajal oli müüdil inimeste elus tähtis koht. 3. Ivan Dmitrijevits istus peale õhtusööki diivanile ja hakkas ajalehte lugema. 4. Mees vaatas kiiresti ajalehte. 5. Ja ta vaatas mitte enam naeratuse, vaid vihkamisega naise peale. 6. Temal olid omad plaanid ja ta sai selgelt aru, millest tema mees unistab. 7. Tal oli käes mingi imelik vaskne ese. 8. Juba viendat korda jooksis politseinik oma raportiga hiiglasuurest rahvahulgast mööda. 9. Keegi mängis raudteejaama ukse juures malet. 10. Tasapisi hakkasid kõik laiali minema. 11. Raudteejaamas oli jälle vaikus. 12. Rahvajuttudes on kurjal kuradil esimene ja tähtsaim koht.

5.2.3.3.1. 1. keele 2. vähemusrahvuste keelte registreerimine 3. laagrikohta 4. lõkkepuid 5. suurt tindiplekki 6. pimedust 7. sõpra, ta tuleku 8. magava lapse 9. nuudlid 10. pakk kohvi 11. supipoti, kaks kaant 12. ühed vanad prillid, mu uusi prille 13. mu uued prillid

5.2.4.1. 1. Мальчик придёт. 2. Мальчики вошли через дверь. 3. Книга мальчика. 4. Три мальчика. 5. У мальчика нет этой книги. 6. Мальчик не купил эту книгу/ этой книги. 7. Мальчик читает книгу. 8. Мальчик прочитал эту книгу. 9. Прочитай эту книгу!

5.2.5.4.1. 1. kelleks 2. pensionärina 3. õpetaja / õpetajaks 4. õnnelik 5. esimene 6. õpetajana 7. kümnendana, teiseks 8. direktorina 9. pikana / pikk 10. arstiks 11. punaseks

5.3.6.4. 1. Mu essee jäi kirjutuslaua sahtlisse. 2. Filoloogia tõus, mida me meenutame, jätkus veel mõnda aega. 3. Imestasin sinu käitumise üle. 4. Ühel aitab pinget maandada söömine, teisel kehakultuur. 5. Halastage mu peale! 6. Unustasin koti kohvikusse. 7. Haigel õnnestus paar tundi magada 8. Õde kaebas emale venna peale. 9. Mul oli häbi seda kuulata. 10. Ta unustas oma probleemid ja haigused. 11. Inimene peab hoolitsema oma keha eest. 12. Mind segab see väga.

5.4.10.1. 1. Ajaga seotud probleeme ei ole õnnestunud lahendada. 2. Hoolimata küllaltki kallitest piletitest läksime kinno. 3. Igal aastal tekib mingeid uusi raskusi / tekivad mingid uued raskused. 4. Isegi hundi, karu või muu sarnase kahjutegeva looma õigest nimetamisest püüti loobuda. 5. Ma tulin täna Narvast. 6. Need, kes organiseerivad üritusi, peavad arvestama igasugustega ootamatustega. 7. Neile on omane huvi tundmine teatud mõistatuslike nähtuste vastu. 8. Nii tekib alternatiivne "puhta teaduse" ideoloogia. 9. Ootan raha, aga see pole veel arvele tulnud. 10. Ilmar tuli uutele järeldustele. 11. Rida faktoreid võib mõjutada keelt nii positiivselt kui negatiivselt. 12. Mul oli palju kohtumisi valijatega. 13. Ta oli huvitatud meie projektist. 14. Uued aknad teevad toad soojemaks.

5.5.3.4. 1. Ma pean homme võistluste pärast töölt puuduma. 2. Sõitsime bussiga mööda ühest vanast lossist / ühest vanast lossist mööda. 3. Eile olid kohal kõik sõbrad peale Peetri. 3. Me pole pärast ülikooli lõpetamist kohtunud. 4. Ma olen täna päev läbi referaati kirjutanud. 5. Ma olen sulle abi eest väga tänulik. 6. Kas on mõtet pettuste vastu võidelda? 7. Auto alt lennanud kivi põrkas vastu akent. 8. Mees kaalus saja kilo ümber. 9. Tee viib ümber järve.

5.5.3.5. 1. üle 2. käes 3. otsas / lõpus 4. vastu 5. külge / peale 6. paiku / ajal 7. läbi 8. juurde 9. pärast 10. üle

LISA 5

KIRJANDUS

- Aavik, Johannes 1936. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. Tartu: Noor-Eesti kirjastus.
- EKG I = Ereht, Mati, Kasik, Reet, Metslang, Helle, Rajandi, Henno, Ross, Kristiina, Saari, Henn, Tael, Kaja, Vare, Silvi 1995. Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. (Peatoimetaja M. Ereht.) Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele ja Kirjanduse Instituut.
- EKG II = Ereht, Mati, Kasik, Reet, Metslang, Helle, Rajandi, Henno, Ross, Kristiina, Saari, Henn, Tael, Kaja, Vare, Silvi 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks, lisa: kiri. (Peatoimetaja M. Ereht.) Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- EKKR = Ereht, Mati, Tiiu Ereht, Kristiina Ross 2000, Eesti keele käsiraamat. 2. trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- EKSS = Eesti kirjakeele seletussõnaraamat I – . Tallinn: Valgus 1988 –
- Kerge, Krista 2001. Eesti süntaks võõrkeeleeõppe praktikule. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Lieko, Anneli, Chesterman, Andrew, Silfverberg, Leena 2000. Finnish for translators. Helsinki: Finn Lectura.
- ÕS 99 = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Eesti Keele Instituut. Toimetanud Tiiu Ereht. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. 1999.

LISA 6

AINEREGISTER

A

- adverb
 modaaladverb 2.4
- aeg
 alalütlev kääne aja väljendajana 3.11
 minevikuaegade kasutamine 4.2
- ainult* 2.4.5
- ajama* 2.2.5
- ainsus
 ainsuse omastav 3.2
 ainsuse osastav 3.3
 ainsuse sisseütlev 3.4
 ainsuslikud ja mitmuslikud sõnad 3.9
- alalütlev kääne 3.11
- alla* 5.5.1
- alles* 2.4.4
- alus
 aluse ja sihitise eristamisest 5.1.1.1
 täis- ja osalus 5.1.2.1
- asesõna 2.1.
meie ~ me 2.1.1
mina ~ ma 2.1.1, 2.1.2
nad ja need 2.1.3.4
nemad ~ nad 2.1.1
see ja ta 2.1.3.3
teie ~ te 2.1.1
tema ~ ta 2.1.3.1–2.1.3.3
 ühildumine 5.4.9
- aspekt 5.2.3.1
- astmevaheldus 3.1
 noomen 3.1
 verb 4.1.5
- automaatiiv 1.3.3.2

D

- da-* (kausatiiviliide) 1.3.2
- du-* (automaatiivi- ja translatiiviliide) 1.3.3
- da-tegevusnimi* 4.1.2, 4.5
- des-*vorm 4.5.3

E

- eest* 5.6.3.2
- eksistentsiaallause 5.1.2
- enam* 2.4.3, 3.2.1.2.2, 3.2.1.2.2.1
- enesekohane tegusõna 1.3.3.1
- enneminevik 4.2
- erinevusi eesti ja vene keele vahel
 ainsuse ja mitmuse kasutamine 4.8
 aja väljendamine 3.11
 kohta väljendamine 3.10

H

- homonüümia 1.1
 leksikaalne homonüümia 1.1.2
 käändsõnavormide homonüümia 3.8
 paradigmasisene 3.8.1
 vormidevaheline 3.8.3
 vormisisene 3.8.2
- teigusõnavormide homonüümia 4.8
 paradigmasisene 4.8.1
 vormidevaheline 4.8.3
 vormisisene 4.8.2
- tuletushomonüümid 1.1.2
 vormihomonüümia 1.1.1
- hulgasõna 2.3, 5.4.7
- hoopis* 2.4.10

I

- ikka* 2.4.12
- ilma* 5.5.2.1
- intransitiivne verb 1.3, 1.3.3, 1.3.4
- isegi* 2.4.11

J

- juba* 2.4.2
- just* 2.4.8
- juurde, juures, juurest* 5.5.1
- jääma* 2.2.4

K

- ka* 2.4.9
- kaassõna 5.5.1
- kaassõnafraas ja käändevorm 5.5.2.1
- kaassõnaihend 5.3.5, 5.5
- kaudu* 5.5.2.2
- kausatiiv 1.3.2
- kesksõna
  - mineviku kesksõna 4.6
- keskvõre 3.1.4
- ki / -gi* (rõhuliide) 2.4.15
- kogejalause 5.1.2
- kohakäänete kasutamine 3.9, 5.3.2
- koha väljendamine 3.12
- kohta* 5.5.2.1
- kontaminatsioon 2.5.1
- koos* 5.5.2.1
- kuni* 5.5.2.1
- kõigest* 2.4.5, 2.4.6
- kõik* 2.3.1
- kõnelema* 2.2.6
- kõneviis
  - tingiv kõneviis 4.3
- kääne 3.2–3.6, 3.9–3.12
  - grammatiliste käänete lausefunktsioonid 5.2.4
- käändevorm ja kaassõnafraas 5.5.2.1
- küll* 2.4.7

L

- las* 2.2.5.2
- lda-* (kausatiiviliide) 1.3.2
- laskma* 2.2.5
- lauseliikmed 5.2.1
- lausetüübid 5.1
  - eksistentsiaallause 5.1.2
  - kogēja-omajalause 5.1.2
  - normaallause 5.1.1
  - olemasolulause 5.1.2
  - veaohte lausetüüpide vormistuses Tabel 5.1
- lda-* (kausatiiviliide) 1.3.2
- lihtminevik 4.2
  - i*-lihtminevik 4.2.1
- liide
  - kausatiiviliide
    - ta- / -da-* 1.3.2
    - lda-* 1.3.2

- nda-* 1.3.2
- refleksiiviliide
  - u, -du, -tu, -stu* 1.3.3
- translatiiviliide
  - ne-* 1.3.3.3
  - u-* 1.3.3.3
- läbi* 5.5.2.2, 5.5.3.2

M

- maksma* 5.1.4
- ma*-tegevusnimi 4.5.1, 4.5.2
  - käändelised vormid 4.5.2
- meie ~ me* 2.1.1.1, 2.1.2, 2.1.3.5
- mina ~ ma* 2.1.1, 2.1.2
- minema* 2.2.4
- minevikuagade kasutamine 4.2
- mineviku kesksõna 4.6
- mingi* 2.3.3
- mitmus 5.4.4
  - mitmuse omastav 5.5
  - mitmuse osastav 3.6
    - lühike mitmuse osastav 3.6.4
  - ainsuslikud ja mitmuslikud sõnad 3.9
- mitu* 2.3.4
- modaalkonstruksioon 5.1.4
- modaaladverbid 2.4
- modaalverb 2.2.1, 2.2.2, 2.2.3, 5.1.4
- muidugi* 2.4.13
- mõni* 2.3.2
- määrsõna
  - rõhumäärsõna 2.4
- määrus 5.2.1
  - seisundimäärus 5.2.5
- mööda* 5.5.3, 5.5.3.2

N

- nda-* (kausatiiviliide) 1.3.2
- ne-* (translatiiviliide) 1.3.3.3
- need ja nad* 2.1.3.4
- nemad ~ nad* 2.1.1, 2.1.2
- nimisõnade tähendus kategooriad 5.2.2
- normaallause 5.1.1

O

- objekt 5.2.3
  - käändevormid eesti ja vene keeles 5.2.3.2
  - totaalobjekt 5.2.3.1
  - partsiaalobjekt 5.2.3.1
  - vene objekt 5.2.1
- olema* 5.1.3
- olemasolulause 5.1.2
- olev kääne 3.13, 5.2.5, 5.4.6
- omaduse väljendamine 5.2.5
- omadusnimi 1.2
  - leksikaüksus 1.2.4
  - tekstisõna 1.2.3, 1.2.4.1
- omajalause 5.1.2
- omadussõna ja määrsõna 3.13
- omastav kääne 5.2.3, 5.4.7, 5.4.8
  - ainsuse omastav 3.2
  - mitmuse omastav 3.5
- osasihitis 5.2.3.1
- osastav kääne 5.2.3, 5.3.4, 5.4.7
  - ainsuse osastav 3.3
  - mitmuse osastav 3.6
- oskama* 2.2.2.5

P

- palju* 2.3.4
- panema* 2.2.5
- parafaasia 2.5.2
- partsiaalobjekt 5.2.3.1
- peale, peal, pealt* 5.5.2.1, 5.6.3.2
- pidama* 2.2.3
- poole, pool, poolt* 5.5.2.2, 5.5.3.2
- põhjustamisverb 1.3.2, 2.2.5

R

- refleksiiv 1.3.3.1
- rektsioon 5.3
- rõhumäärsõna 2.3
- rääkima* 2.2.6

S

- saama* 2.2.1, 2.2.4
- saav kääne 3.13, 5.2.5, 5.4.6
- see* ja *tema* / *ta* 2.1.3.2, 2.1.3.3
- seisundi / oleku väljendamine 5.2.5

- seisundit väljendavad lausekonstruktsioonid
- Tabel 5.10
- seisundimäärus 5.2.5
  - ühildumine aluse ja sihitisega 5.4.6
- seisundiverb 1.3.3.3
- sihiline tegusõna 1.3.2, 1.3.4, 5.2.3.1
  - liited *-ta-* (*-da-*), *-sta-* (*-lda-*, *-nda-*, *-t*) 1.3.3
- sihitis 5.2.1, 5.2.3
  - aluse ja sihitise vormivahelduse
- võrdlusjooni 5.2.3.1
  - käanded 5.3.4
  - täis- ja osasihitis 5.2.3.1
    - osa- ja täissihitise semantilised
- tingimused Tabel 5.5
  - täis- ja osasihitis ning aspekt 5.2.3.1
  - täissihitise käände vormilised tingimused
  - Tabel 5.6
  - veaohte sihitise vormistuses 5.2.3.3
- sihitu tegusõna 1.3.3, 1.3.4
  - liited *-u-*, *-ne-* 1.3.3
- sihitu tegusõna 1.1.1, 1.3.3
- sinatamine 2.1.3.6
- sta-* (kausatiiviliide) 1.3.2
- stu-* (sihitu tegusõna liide) 1.3.3, 1.3.4
- sisse, sees, seest* 5.5.2.1
- sisseütlev
  - ainsuse sisseütlev 3.4
- suhtlusverbid 2.2.6
- suutma* 2.2.2.4
- sõnajärg 5.1.5

T

- ta-* / *-da-* (kausatiiviliide) 1.3.2
- tarvis olema* 2.2.3, 5.1.4
- tasuma* 5.1.4
- tegevusnimi
  - da-*tegevusnimi 4.5.1, 4.5.3
  - ma-*tegevusnimi 4.5.1, 4.5.2
  - kasutamine 4.5
- tegemood
  - umbisikuline tegumood 4.4
- teigusõna 2.2
  - sihiline ja sihitu 1.3
- teietamine 2.1.3.6
- teie* ~ *te* 2.1.1, 2.1.2
- tema* ~ *ta* 2.1.1
- tingiv kõneviis 4.3
- tohtima* 2.2.1, 2.2.2, 5.1.4
- totaalobjekt 5.2.3.1

transitiivne lause 5.1.1.1
 translatiiv 1.3.3.3
 -*tu-* (sihitu tegusõna liide) 1.3.3, 1.3.4
tulema 2.2.3, 5.1.4
 tuumverb 2.2
 täisminevik 4.2
 täis- ja osasihitis 5.2.3.1

U

-*u-* (automaatiivi- ja refleksiiviliide) 1.3.3
 umbisikuline tegumood 4.4
 -*us* (omadusnimeliide) 1.2

V

vaid 2.4.6
vaja olema 2.2.3, 5.1.4
vastu 5.5.3.2
 veaohht ja väärkasutus
   ainsuse omastav kääne 3.2.1, 3.2.2
   ainsuse osastav 3.3.1, 3.3.2
   ainsuse sisseütlev 3.4.1, 3.4.2
   ainult 2.4.5
   hoopis 2.4.10
   juba 2.4.2
   lausetüüpide vormistus tabel 5.1
   -*likkus* 1.2.2.1
   ma-tegevusnime käändelised vormid
 4.5.2.1
   minevikuajad 4.2
   mitmuse omastav 3.5.2
   mitmuse osastav 3.6.2
   sihitise vormistus 5.2.3.3
   tingiv kõneviis 4.3
   umbisikuline tegumood 4.4
   väliskohakäänded 3.12
 verb
   modaalverb 2.2.1, 2.2.2, 2.2.3, 5.1.4
   muutumisverb 2.2.4
   põhjustamisverb 2.2.5
   seisundiverb 1.3.3.3
   suhtlusverb 2.2.6
   transitiivne ja intransitiivne verb 1.3
   tuumverb 2.2
   põhivormid 4.1
vist 2.4.14
võima 2.2.1
võimalik olema 5.1.4
 väliskohakäänete kasutamine 3.12

Õ Ä Ö Ü

ääres 5.5.2.2
 öeldistäide 5.2.5
 ühendverb 4.7, 5.1.5
 ühildumine 5.4
   omadussõnaline täiend 5.4.1
   lisand 5.4.2
   öeldise ühildumine alusega 5.4.4
   öeldistäite ühildumine alusega 5.4.5
   seisundimääruse ühildumine aluse ja
   sihitisega 5.4.6
üksnes 2.2.3.1
 üldisikuline mõtestus 5.1.4
üle 5.5.3.2
ümber 5.5.3
ütleva 2.2.6

Keelehärm

Eesti keele probleemseid piirkondi

*Helle Metslang, Ingrid Krall,
Renate Pajusalu, Kristi Saarso,
Elle Sõrmus, Silvi Vare*

Raamat annab valikulise ülevaate eesti keele peamistest ohupiirkondadest sõnavaras, vormimoodustuses ja lauseõpetuses. On mõeldud ennekõike õppematerjaliks eesti keele kui võõrkeele / teise keele õpetajate koolitamisel ning täiendõppes. Sobib kõigile eesti keelega tegelejatele ja eesti keele huvilistele laiemas mõttes.

Euroopa Liidu PHARE
eesti keele õppe programm
European Union PHARE
Estonian Language
Training Programme

Selle materjali väljaandmist toetab Euroopa Liit

ISBN 9985-58-278-0